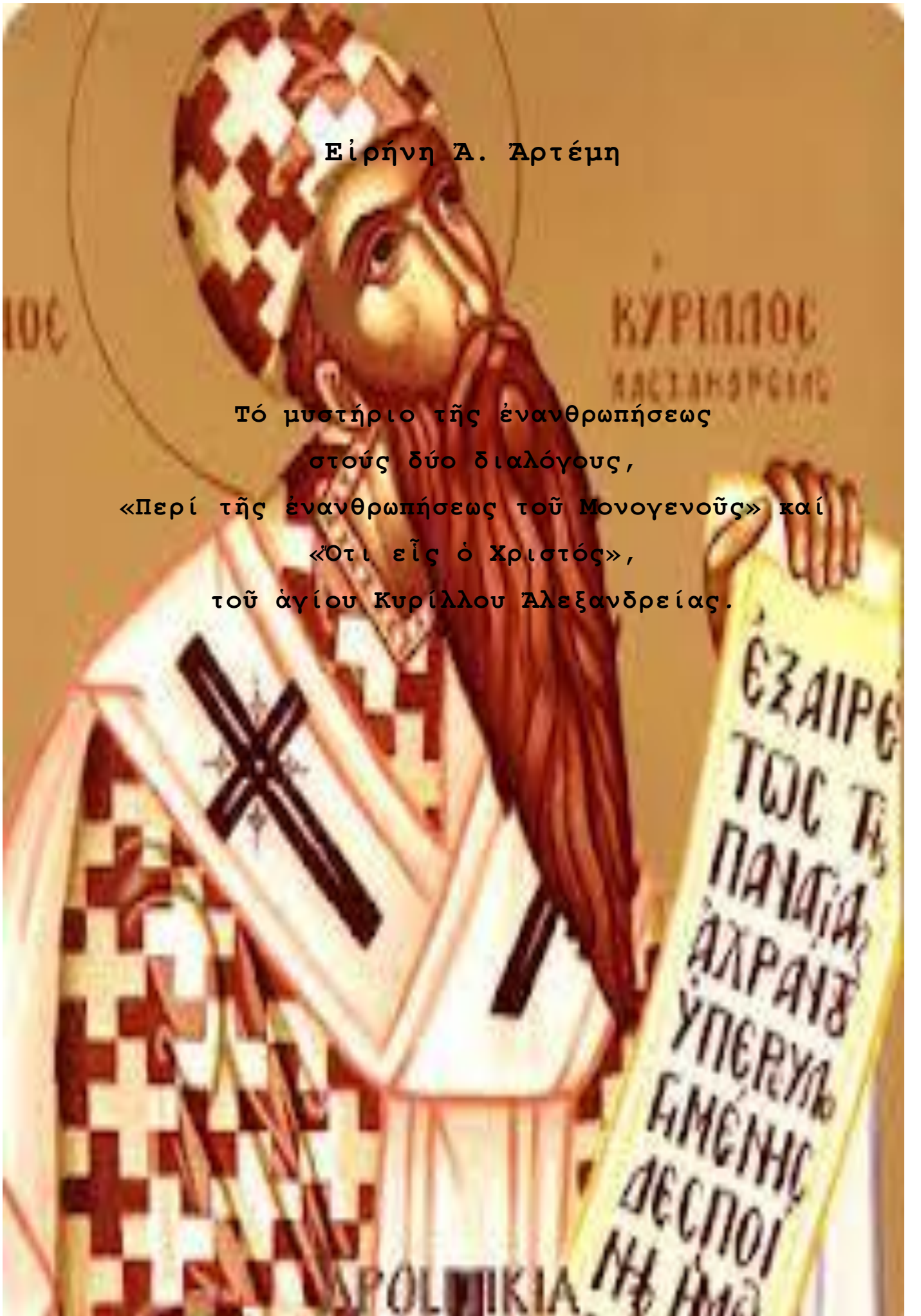

An icon of Saint Cyril of Alexandria, a prominent figure in the early Christian church. He is depicted with a halo, wearing a red and white checkered mitre and a white robe with a large black cross on the chest. He holds a long, yellow scroll in his left hand. The background is a solid gold color. The text on the scroll is in Greek, and the name 'ΚΥΡΙΛΛΟΣ' is visible in the background.

Είρήνη Α. Αρτέμη

Τό μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως
στούς δύο διαλόγους,
«Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» καὶ
«Ὅτι εἷς ὁ Χριστός»,
τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας.

Είρήνη Α. Αρτέμη

Τό μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως
στούς δύο διαλόγους,
«Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» καί
«Ὅτι εἷς ὁ Χριστός»,
τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας.

Διατριβή, Master ὑποβληθεῖσα τό 1999
Στό Τμῆμα Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς
Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Τίτλος του Πρωτοτύπου: “ Τό μυστήριο τῆς ἐνανθρωπήσεως στούς δύο διαλόγους, «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» καί «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. ”

Συγγραφέας: Εἰρήνη Ἀ. Ἀρτέμη

ISBN: 978-960-93-5043-3

Επίλεκτες Ψηφιακές Εκδόσεις: 24grammata.com

τηλ. +30 210 612 70 74, fax: +30 210 600 87 50

Υπεύθυνοι σειράς: [Γιώργος Πρίμπας](#), [Χαριτίνη Ξύδη](#)

Σειρά: [εν καινῷ](#), Αριθμός σειράς: 44

Επιμέλεια και διόρθωση κειμένου: Σωτήρης Αθηναίος

Τόπος και Χρονολογία πρώτης έκδοσης: Αθήνα, 2013

Μέγεθος Αρχείου:

Σελίδες: 196

Μορφή αρχείου: Flipping book, pdf

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση δίχως την έγγραφη άδεια του δημιουργού ή του εκδότη

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Στή θέση του Προλόγου επιλέξαμε να βάλουμε τις βιβλιοκρισίες για την παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή, τις όποιες έγραψαν και δημοσίευσαν δύο σπουδαίοι Έλληνες καθηγητές της Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου του Αθηνών με διεθνές κύρος για τη συμβολή τους στη Θεολογική Επιστήμη του καθηγητή Εύαγγελλου Θεοδώρου, Αρχοντα Διδασκάλου του Εύαγγελίου της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, Όμότιμου Καθηγητή της Θεολογικής Σχολής και πρώην Πρυτάνεως του Πανεπιστημίου Αθηνών, Επίτιμον και Τακτικόν Μέλος της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών, και του καθηγητή Ηλία Μουτσούλα, όμότιμου καθηγητή της Πατερικής Θεολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και National Correspondent της Ελλάδας στο Association International of Patristic Studies μέχρι τό 2011. Η συγκεκριμένη διατριβή είχε αρχικά δημοσιευτεί στον Εκκλησιαστικό Φάρο, περιοδικό του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, τόμο ΟΕ, Αλεξάνδρεια 2004, 145-277. Έπειτα από πέρασμα κάποιων χρόνων και με σημαντικές διορθώσεις επιχειρείται ή δημοσίευσή της ως βιβλίο.

Βιβλιοκρισία, στο Περιοδικό Εκκλησιαστικό Φάρος του Πατριαρχείου της Αλεξάνδρειας, τόμος ΠΒ, Αλεξάνδρεια 2011, σ. 299-302.

Είρήνης Α. Αρτέμη, Mphil. Athens, Φιλολόγου, Τό μυστήριο της θείας ένανθρωπήσεως σέ δύο διαλόγους, “Περί της ένανθρωπήσεως του Μονογενοῦς καί Ὅτι εἶς ὁ Χριστός”, του Αγίου Κυρίλλου Αλεξανδρείας, περ. Εκκλησιαστικός Φάρος, τόμ. ΟΕ (2004), 145-277.

Με μεγάλη ικανοποίηση άναγνώσαμε στό άκτινοβόλο περιοδικό του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας «Εκκλησιαστικός Φάρος» την ως άνω έπιστημονική θεολογική έργασία της Είρήνης Α. Αρτέμη, ή όποία εἶναι πτυχιούχος της Θεολογικής καί Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, κατέχει

δίπλωμα μεταπτυχιακής έξειδικεύσεως στόν τομέα της Ιστορίας τών Δογμάτων καί ήδη ἔχει δημοσιεύσει ἀρκετές ἐπιστημονικές μελέτες, πού εἶναι ἀξιόλογες ἐρευνητικές συμβολές στόν ἐπιστημονικό-θεολογικό αὐτό τομέα.

Στήν ἐκτενέστατη *Εἰσαγωγή* (σσ. 148-183) ἡ κ. Ἀρτέμη παρουσιάζει τήν εξέλιξη, ἀνάπτυξη, διαμόρφωση καί σημασία τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, μέσα στά πνευματικά πλαίσια τῆς ἐποχῆς του εἰς τρόπον ὥστε νά γίνεται εὐρύτατα δεκτόν ὅτι ὁ Ἀλεξανδρινός πατήρ «λίγο πρίν ἐκμετρήσει τό βίο του» († 444) νά θεωρεῖται «ὡς αὐθεντικός ἐκπρόσωπος» τῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας περί τοῦ Χριστοῦ ὡς Θεανθρώπου (σ. 154). Ἡ διδασκαλία αὕτη, ἐνῶ πρίν ἀπό τό ξέσπασμα τῆς νεστοριανικῆς καταιγίδος, εἶχε μᾶλλον ἀσαφεῖς διατυπώσεις, ὁ ἅγιος Κύριλλος μέ προϋποθέτοντα σαφήνεια ἐπιγραμματικῆς διατυπώσεως ἐπισημαίνει ὅτι «ὁ Χριστός εἶναι ἓνας καί ἔχει δύο φύσεις... Ἡ θεία φύση Του ὑπῆρχε προαιωνίως· ὁμως “ἐν χρόνῳ” ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ προσέλαβε ὀλόκληρη τήν ἀνθρώπινη φύση μέ ἀποτέλεσμα ἡ προαιώνια θεία φύση νά ἐνωθεῖ μέ τήν “ἐν χρόνῳ” ἀνθρώπινη».

Στήν ἰδίᾳ ἐκτενῇ *Εἰσαγωγή* ἡ σ. ἀναφερόμενη στά ἐξεταζόμενα δύο ἔργα «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» καί «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», πού ἐκφράζουν τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία, τό μέν πρῶτο σέ μία περισσότερη «ἀνοικτῇ» ὀρολογία, τό δέ δεύτερο «μέ περισσότερη στενὴ καί συγκεκριμένο τυπικὸ ἢ ἐκφραστικὸ “μοτίβο” πρὸς ἀπόκρουση τῆς νεστοριανικῆς αἵρέσεως».

Στό *Α΄ κεφάλαιο* (σσ. 184-198) ἡ κ. Ἀρτέμη διεισδύει στοχαστικά καί ἐπιτυχῶς στίς καταφατικές διατυπώσεις τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ἀφ' ἐνός γιὰ τό ἀποφατικὸ βάθος τοῦ Μυστηρίου τοῦ Προσώπου τοῦ Κυρίου· ἀφ' ἑτέρου γιὰ τήν ἀτρεπτή καί ἀίδια θεία φύση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καί τρίτον γιὰ τό ὅτι ὁ Υἱός εἶναι εἰκόνα τοῦ Πατρός.

Στό *Β΄ κεφάλαιο* (σσ. 199-247) συνεχίζεται ἡ προσπέλαση στό βαθυστόχαστο περιεχόμενο τών δύο ἔργων τοῦ μεγάλου ἀλεξανδρινοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πατρός καί

έπισημαίνεται πρῶτον ἡ ἐν χρόνῳ κατὰ σάρκα γέννηση τοῦ Χριστοῦ, πού δικαιολογεῖ τόν χαρακτηρισμό τῆς Παναγίας ὡς Θεοτόκου· δεύτερον ἡ τέλεια ἀνθρώπινη φύση τοῦ Θεανθρώπου· τρίτον οἱ διαφορές τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπό τοὺς λοιπούς «κεχρισμένους» ἀνθρώπους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης· τέταρτον ἡ πραγματική, οὐσιώδης καί «καθ' ὑπόστασιν» ἔνωση τῶν δύο φύσεων (θείας καί ἀνθρώπινης) στό ἓνα πρόσωπο τοῦ Κυρίου καί πέμπτον ἡ ἔνωση τῶν δύο αὐτῶν φύσεων «χωρίς τροπή ἢ ἀλλοίωση». Ἀντίθετα πρὸς τὴ διδασκαλία τοῦ Νεστορίου ὁ Ἀλεξανδρινὸς Πατριάρχης Κύριλλος τονίζει, ὅτι οἱ δύο φύσεις τοῦ Κυρίου δέν εἶχαν ἀπλῆ «συνάφεια», ἀλλ' ἦσαν «ἐνωμένες ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως καί ἀχωρίστως» (σ. 238).

Τό Γ' κεφάλαιο (σσ. 248-266), πού συνδυάζει Χριστολογία καί Σωτηρολογία, ἀναφέρεται ἀρκετά στίς σχέσεις Θείας Ἐνανθρωπήσεως καί Σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ σάρκωση τοῦ Θείου Λόγου σχετίζεται πρὸς τό πάθος τοῦ ἐνσαρκωθέντος Λόγου καί τὴν διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τὴν ἁμαρτία καί τό θάνατο. Ἡ λύτρωση αὕτη σημαίνει, ὅτι γινόμαστε «ἡμεῖς Υἱοὶ Θεοῦ κατὰ χάριν» καί ὅτι διὰ τῆς ἐνώσεώς μας μέ τόν Θεόν καί μεταξύ μας γινόμαστε καί εἴμεθα μέλη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, δεχόμενοι τὴ Χάρη τῶν Μυστηρίων, ἰδίως τοῦ Βαπτίσματος καί τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Ἔτσι «συνέπεια καί συνέχεια τοῦ Μυστηρίου τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων ἐν τῷ Θεανθρώπῳ Χριστῷ» εἶναι «ἡ περιχώρησις τῆς Θεανθρωπικῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ στόν κάθε πιστό» (σ. 258). Στό ἴδιο κεφάλαιο παρατίθενται καί ἐπιχειρήματα ἐναντίον τῶν σχετικῶν αἵρετικῶν διδασκαλιῶν, πού σχετίζονται πρὸς τό Μυστήριον τῆς Θείας Ἐνανθρωπήσεως.

Ἡ ἀξιόλογη μεταπτυχιακὴ συγγραφὴ αὕτη τῆς κ. Ἀρτέμη ἀρχίζει μέ εὐσύννοπτο Πρόλογο καί Πίνακα Συντμήσεων καί κατακλείεται μέ συγκεκριλαϊτικόν Ἐπίλογο καί ἐμπεριστατωμένους Πίνακες Πηγῶν καί Βοηθημάτων.

Γενικά παρατηροῦμε, ὅτι ἡ σ. ὑπερπήδησε τίς γνωστές δυσκολίες τῶν κειμένων τοῦ μεγάλου ἀλεξανδρινοῦ πατρός καί

μέ δεξιοτεχνία εισέδυσσε βαθύτατα στή διερεύνηση τῶν μελετηθέντων δύο ἔργων του, ὡς ἀποδεικνύει καί τό πλῆθος τῶν εὐστόχων ὑποσημειώσεων καί παραπομπῶν πού διαφωτίζουν καλύτερα τίς ἐπισημάνσεις τοῦ κειμένου της, πού ἀναφέρονται στή διαμόρφωση καί σημασία τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος, κάνοντας ἐκδηλη καί τήν -ἀπαιτούμενη ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Ἑρμηνευτική- προσωπική της συνήχηση κατά τή διερεύνηση τῶν πνευματικῶν χορδῶν, πού πάλλονταν στήν ψυχή τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Χρησιμοποίησε κατά ἐξαντλητικό τρόπο τό πηγαῖο ὑλικό, ἀποφεύγοντας τίς ἐκτός θέματος μακρηγορίες, ἐνῶ ἡ χρήση τῶν βοηθημάτων δέν ἦταν δουλική, ἀλλά εὐστοχα ἐκλεκτική καί κριτική.

Ἄν ἐνδεχομένως κάποιος θά ἤθελε ἄλλη μορφολογική δομή τῆς περί ἧς ὁ λόγος μεταπτυχιακῆς μονογραφίας μέ κάποια πιο εὐσύνοπτη Εἰσαγωγή, αὐτό οὐδόλως αἶρει τό γεγονός, ὅτι πρόκειται γιά ἀξιόλογη συμβολή στίς καθ' ὅλου Πατερικές σπουδές καί στήν Ἱστορία τῶν Δογμάτων. Ἡ σ. παρουσιάζει ἐπιστημονική ὠριμότητα, ἡ ὁποία γεννᾷ ἐλπίδες γιά περαιτέρω σχετικές μελέτες στόν ἀκαδημαϊκό χῶρο, μέσα στόν ὁποῖο ἤδη ἔχει ἐλπιδοφόρο παρουσία.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἀρχων Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου
τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ
Ἐκκλησίας, Ὁμότιμου Καθηγητῆ τῆς
Θεολογικῆς Σχολῆς καί πρώην
Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου
Ἀθηνῶν, Ἐπίτιμον καί Τακτικόν
Μέλος
τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν καί
Τεχνῶν.

Βιβλιοστάσιον, στό Περιοδικό Θεολογία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμος ΠΑ, τεῦχος 3, Ἀθήνα 2010, σ. 313-314.

Εἰρήνης Α. Ἀρτέμη, MTh. «Τό μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως σέ δύο διαλόγους, “Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς καί Ὅτι εἷς ὁ Χριστός”, τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας», Ἐκκλησιαστικός Φάρος, τ. ΟΕ (2004), 145-277.

Ἡ συγγραφέας τῆς συγκεκριμένης ἐπιστημονικῆς μελέτης εἶναι πτυχιούχος Θεολογίας καί Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, κατέχει δίπλωμα μεταπτυχιακῆς εἰδίκευσης στήν Ἱστορία Δογμάτων τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν καί εἶναι ὑποψήφια διδάκτωρ στόν τομέα Πατερικῶν Σπουδῶν, Ἱστορίας Δογμάτων καί Συμβολικῆς στό τμήμα Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν. Ἐχει γράψει καί δημοσιεύσει πολλές ἐπιστημονικά ἄρτιες θεολογικές μελέτες.

Ἡ συγκεκριμένη ἐκδοθεῖσα θεολογική ἐργασία εἶναι καρπός συστηματικῆς ἐρευνας καί προσεχτικῆς μελέτης τῶν δύο ἔργων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» καί «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός». Τά συγκεκριμένα πονήματα τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἀποτελοῦν μία ἐξαίρετη σύνοψη τῆς Χριστολογίας του. Ἡ κυρία Εἰρήνη Ἀρτέμη πετυχαίνει νά ἐμβαθύνει στά γραφόμενα τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Πατρός καί νά διεισδύσει μέ ἐπιτυχία στό βαθύτερο νόημα τῆς Χριστολογικῆς του διδασκαλίας. Ἐτσι παρουσιάζεται μέ τρόπο τεκμηριωμένο ὅτι γιά τόν Κύριλλο τό μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως βρισκόταν σέ ἀπόλυτη συνάφεια μέ τή λύτρωση τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπό τά δεσμά τῆς ἁμαρτίας, τήν κατάλυση τῆς σκλαβιᾶς τοῦ θανάτου καί τήν ἐπανασύνδεση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό Θεό.

Τό θέμα ἐκτεινόμενο σέ 132 σελίδες διαστρωματώνεται ὡς ἑξῆς: Εἰσαγωγή, σς. 148-183, ὑποδιαιρούμενη σέ πέντε ἐντιτλα μέρη. Ἐδῶ γίνεται μία συνοπτική ἱστορική προσέγγιση στόν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας καί στήν ἐποχή του. Στή συνέχεια γίνεται ἀναφορά στίς πηγές τοῦ ἁγίου Πατρός καί στή σημασία τῆς θεολογίας του. Ἐδῶ παρουσιάζονται σέ γενικές γραμμές τά δύο ἐξετάζομενα ἔργα. Ἐτσι στήν εἰσαγωγή ὁ μελετητής τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς ἐργασίας μαθαίνει γιά τό τί συνέβαινε στήν Ἀλεξάνδρεια ἀπό τή στιγμή πού ὁ Κύριλλος ἀνεβαίνει στόν πατριαρχικό θῶκο μέχρι τήν κοίμησή του, τίς ἐπιρροές καί τίς ἐπιδράσεις πού δέχθηκε ὁ Πατήρ στή θεολογία του ἀλλά καί μερικές πληροφορίες γιά τά ἔργα αὐτά καί τή γενικότερη χριστολογική διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου.

Τό Α΄ Κεφάλαιον, σσ. 184-198, ἔχει τίτλο: Τό Πρόσωπο τοῦ Θεοῦ Λόγου. Χωρίζεται σέ τρία ἔντιτλα μέρη, στά ὁποῖα τεκμηριωμένα γίνεται λόγος γιά τήν ὁμοουσιότητα τοῦ Πατέρα καί τοῦ Υἱοῦ, τήν αἰδία καί ἀτρεπτη θεία φύση τοῦ Λόγου καί ὅτι ὁ Υἱός εἶναι εἰκόνα τοῦ Πατρός. Ἐδῶ ἡ συγγραφέας παραμένοντας πιστή στά κείμενα Κυρίλλου, ἐμβαθύνει, ἀναλύει καί ἀναπτύσσει διεξοδικά τή διδασκαλία τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Πατρός σχετικά μέ τόν προαιώνιο Θεό Λόγο, ὁ ὅποιος κατά τήν ἐνανθρώπησή Του παρέμεινε τέλειος Θεός, εἰκόνα τοῦ ἀοράτου Θεοῦ καί χαρακτήρας τῆς αἰδιότητος καί τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρός.

Τό Β΄ Κεφάλαιο, σσ. 199-247, ἔχει γενικό τίτλο: Τό μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως. Χωρίζεται σέ ὀχτώ ἔντιτλα μέρη, στά ὁποῖα γίνεται λόγος γιά ἓν χρόνῳ κατά σάρκα γέννηση τοῦ Χριστοῦ· ἐξηγεῖται μέ σαφήνεια τό γιατί ὁ Κύριλλος ἐμμένει στό προσωνύμιο Θεοτόκος γιά τή μητέρα τοῦ Χριστοῦ· γίνεται ἀναφορά στήν τέλεια ἀνθρώπινη φύση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί διευκρινίζεται ἡ διαφορά μεταξύ κεχρισμένων τῆς ΠΔ καί Χριστοῦ. Παρουσιάζεται μέ ἀξιόλογο τρόπο ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου περί των δύο φύσεων ἐνωσης στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, χωρίς τροπή ἢ ἀλλοίωση αὐτῶν. Τέλος ἐξετάζεται τό πῶς ὁ Κύριλλος ἀναφέρεται στό Πάθος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τό Γ΄ Κεφάλαιο, σσ. 248-266, ἐπιγράφεται: Ἐνανθρώπησι καί Σωτηρία. Χωρίζεται σέ πέντε ἔντιτλα μέρη, τά ὁποῖα ὡς παράμετροι τοῦ βασικοῦ θέματος τοῦ Γ΄ Κεφαλαίου τό ἀναλύουν καί τότεκμηριώνουν. Ἐδῶ γίνεται λόγος γιά τό Πάθος τοῦ Ἐνανθρωπήσαντος Λόγου, τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπινου φυράματος καί τό πῶς ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄνθρωπος γίνεται κατά χάριν Υἱός Θεοῦ καί μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Τέλος ἀναπτύσσονται τά ἐπιχειρήματα τοῦ Κυρίλλου γιά τήν ἀνασκευή αἰρετικῶν ἀπόψεων σχετικά μέ τή θεία ἐνανθρώπησι.

Ἡ ἀξιόλογη αὐτή ἐπιστημονικά ἔρευνα κατακλείεται ἀπό Ἐπίλογο, πλούσια καί ἐμπεριστατωμένη Βιβλιογραφία μέ πηγές καί βοηθήματα. Ἀποτελεῖ ἓνα βοήθημα σημαίνουσας σημασίας

γιά τόν μελετητή τῆς Χριστολογίας τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Ἐνός Πατρός πάνω στή διδασκαλία τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ θεολογία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μας. Ἄν καί ἡ ἐπιστημονική ἐνασχόληση μέ τή Χριστολογική διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας εἶναι δύσκολη, ἐν τούτοις ἡ κυρία Ἀρτέμη κατορθώνει νά παρουσιάσει μία ἐμπεριστατωμένη ἐπιστημονικά μελέτη, ἡ ὁποία θά ἀποτελέσει ἕνα σημαντικό βοήθημα καί γιά ἄλλους μελετητές τοῦ ἔργου καί τῆς θεολογικῆς σκέψης τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Πατρός.

Ἡλίας Δ. Μουτσούλας
Ὁμότιμος Καθηγητής
Τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Τοῖς γονεῦσι μου
Ἀβραάμ & Αἰκατερίνη

Τῷ συζύγῳ μου

Κωνσταντίνῳ Μπαράκῳ

Καί τοῖς παισί μου
Νικολάῳ &
Αἰκατερίνῃ

εὐγνωμόνως

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Αντί Προλόγου (σελ 5)

Πίνακας Περιεχομένων (σελ 13)

Συντιμήσεις (σελ 15)

Είσαγωγή: Ἐπισκόπηση τῶν χριστολογικῶν προβλημάτων κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καί ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀντιθέσεων Ἀλεξανδρινῶν καί Ἀντιοχέων θεολόγων (σελ 19)

I. 1. Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καί ἡ ἐποχὴ του. Ἱστορική προσέγγιση (σελ 19)

2. Οἱ πηγές καί ἡ σημασία τῆς θεολογίας τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας (σελ 27)

3. Εἰσαγωγικά γιὰ τὰ ἐξεταζόμενα συγγράμματα (σελ 41)

II. Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς (σελ 47)

III Ὅτι εἷς ὁ Χριστός (σελ 54)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄: Τό Πρόσωπο τοῦ Θεοῦ Λόγου (σελ 59)

1. Ὁμοουσιότητα Πατρός – Υἱοῦ (σελ 59)

2. Ἀτρεπτη καί ἀίδια ἡ θεία φύση τοῦ Λόγου (σελ 67)

3. Ὁ Υἱός εἰκόνα τοῦ Θεοῦ Πατρός (σελ 74)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: Τό Μυστήριον τῆς Θείας Ἐνσαρκώσεως (σελ 77)

1. Ἡ κατὰ σάρκα ἐν χρόνῳ γέννησις τοῦ Χριστοῦ (σελ 77)

2. Ἡ Παναγία ὀνομάζεται Θεοτόκος (σελ 93)

3. Ἡ τέλεια ἀνθρώπινη φύσις τοῦ Χριστοῦ (σελ 101)

4. Ὁ Χριστός διαφέρει ἀπό τούς κεχρισμένους ἀνθρώπους (σελ 110)

5. Ἐνα Πρόσωπο, δύο φύσεις (σελ 115)

6. Ἡ ἔνωσις τῶν δύο φύσεων χωρὶς τροπὴ ἢ ἀλλοίωσις αὐτῶν (σελ 123)

7. Ἡ κατανόησις τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ (σελ 128)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄: Ἐνανθρώπησις καί Σωτηρία (σελ 134)

I. 1. Τό τέλος τῆς σαρκώσεως. Ἡ κατάργησις τῆς ἁμαρτίας. Ἡ σωτηρία (σελ 134)

2. «Ἡμεῖς υἱοὶ Θεοῦ κατὰ χάριν» (σελ 138)

3. Σάρκωσις καί Ἐκκλησία. Θεῖα μυστήρια (σελ 140)

4. Ἐπιχειρήματα κατὰ αἱρετικῶν ἀπόψεων γιὰ τὴν ἐνανθρώπησις (σελ 146)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ (σελ 153)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (σελ 158)

ΠΙΝΑΚΕΣ (σελ 170)

I. ΠΙΝΑΚΑΣ ΒΙΒΛΙΚΩΝ ΧΩΡΙΩΝ (σελ 170)

II. ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ (σελ 175)

III. ΠΙΝΑΚΑΣ ΘΕΜΑΤΩΝ (σελ 178)

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ (σελ 186)

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

- AB: Analecta Bollandiana, Bruxelles.
- ACO: Acta Conciliorum Oecumenicorum, έκδ. E Schwartz, Berlin 1914/1940 - έκδ. J. Straub, 1971.
- AHC: Annuarium Historiae Conciliorum, Paderborn.
- ASS: Acta Sanctorum, έκδ. Βολλανδιστών, Antwerp - Brussels.
- Bess: Bessarione, Rome.
- Bi: Biblica, Roma.
- Βίος: M. Smith, *An unpublished Life of St. Isidore of Pelusium*, ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ, τιμητικός τόμος Α. Αλιβιζάτου, Αθήναι 1958, σσ. 429-438.
- BLE: Bulletin de Littérature Ecclésiastique, Toulouse 1899 έ.
- Byz: Byzantion, Brussels.
- CE: The Catholic Encyclopaedia, New York 1907 - 1914.
- CPh: Classical Philology, Chicago.
- CQ: Classical Quarterly, Cambridge.
- CCG: Corpus Christianorum, series graeca, Turnhout.
- CH: Church History, Chicago.
- CSCO: Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, Louvain.
- CT: Collection Théologie, Paris.
- DB: A Dictionary of the Bible, New York.
- DCB: Dictionary of Christian Biography, Literature, Sects and. Doctrines, έκδ. W. Smith - H. Wace, London 1877 - 1888.
- DCG: J. Hastings, *Dictionary of Christ and the Gospels*, Edinburgh 1912-1913.
- ΔΒΜ: Δελτίον Βιβλικῶν Μελετῶν, έκδ. Άρτος Ζωῆς, Αθήναι.
- δ.δ: Διδακτορική διατριβή.
- DHGE: Dictionnaire d' Histoire et de Géographie Ecclésiastiques, Paris.

- DSp: Dictionnaire de Spiritualité, Ascétique et Mystique, Paris.
- DThC: Dictionnaire de Théologie Catholique, έκδ Vacant - Mangenot - Amman, Paris.
- E: ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ, τιμητικός τόμος Α. Αλιβιζάτου, Αθήναι 1958.
- ΕΕΘΣΠΑ: Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα.
- ΕΕΘΣΠΘ: Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
- ΕΟ: Échos d'Orient, Paris 1897 - 1942.
- ΕΠΕ: Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, Πατερικάί εκδόσεις
«Τό Βυζάντιον», έκδ. Έλ. Μερετάκη, Θεσσαλονίκη.
- ΕΟΕ: Έλληνική Όρθόδοξος Εκκλησία.
- ΕΦ: Εκκλησιαστικός Φάρος, Αλεξάνδρεια.
- GOTR: The Greek Orthodox Theological Review, Brookline Mass.
- Greg: Gregorianum, Roma.
- ΓρΠ: Γρηγόριος Παλαμάς, Θεσσαλονίκη.
- Hermeneia: A Critical and Historical Commentary on the Bible, Philadelphia.
- HThR: Harvard Theological Review, Cambridge Mass.
- HThS: Harvard Theological Studies, Cambridge Mass.
- JBL: Journal of Biblical Literature, Philadelphia.
- JBR: Journal of Bible and Religion, N. York - London.
- JEH: Journal of Ecclesiastical History, London.
- JThS: Journal of Theological Studies, London - Oxford.
- ΚΔ: Καινή Διαθήκη.
- ΚΕ: Κοπτική Εκκλησία.
- ΛΒΘ: Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας, Αθήνα (μτφρ. του Vocabulaire de Théologie Biblique, Paris).
- μ.δ.δ: Μεταπτυχιακή διπλωματική διατριβή.
- Mansi: J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*,
Paris -Leipzig, 1901 - 1927.

- MSR: Mélanges de Science Religieuse, Lille.
- NRTh: Nouvelle Revue Théologique, Tournai.
- ΝΣ: Νέα Σιών, ἐν Τεροσολύμοις.
- NSHE: The New Schaff-Herzog Encyclopaedia of Religious Knowledge, ἐκδ. S.M. Jackson, N. York - London.
- Ο': Septuaginta (LXX).
- OCE: The Original Catholic Encyclopedia, vol. 8, ed. R. Appleton Company, N. York 1910.
- ODCC: The Oxford Dictionary of the Christian Church, ed. F. L. Cross, London 1957.
- Par: Paradosis, Freiburg.
- ΠΔ: Παλαιά Διαθήκη.
- PG: J. P. Migne, *Patrologia Cursus Completus Graeca*, Paris 1857-1866.
- Phoenix: The Phoenix, The Journal of the Classical Assosiation of Canada, Toronto.
- PL: J. P. Migne, *Patrologia Cursus Completus Latina*, Paris 1844-1864.
- PO: Patrologia Orientalis, ἐκδ. R. Graffin, Paris.
- ΠΙΠΜ: Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη.
- RAM: Revue d' Ascétique et de Mystique, Toulouse.
- RB: Revue Biblique, Jérusalem - Paris.
- REB: Revue des Études Byzantines, Paris.
- RED: A Religious Encyclopaedia or Dictionary of Biblical, Historical, Doctrinal and Practical Theology, Edindurgh.
- REG: Revue des Études Grécques, Paris.
- RevScRel: Revue des Sciences Religieuses, Paris.
- RHE: Revue d' Histoire Ecclésiastique, Louvain.
- RHLR: Revue d' Histoire et de Littérature Religieuses, Paris.
- RHPR: Revue d' Histoire et de Philosophie Religieuses, Strasbourg.

- RSR: Recherches de Science Religieuses, Paris.
- PE: Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία.
- SC: Sources Chrétiennes, les éditions du Cerf, Paris.
- SIF: Studi Italiani di Florilegia Classica, Florence.
- SP: Studia Patristica, Peeters Publishers, Oxford.
- ThDNT: Theological Dictionary of the New Testament, eds. G. Kittel -G. Friedrich, trans. G. W. Bromiley, Michigan.
- ThDOT: Theological Dictionary of the Old Testament, eds. G. J. Botterweck - H. Ringgren, trans. J. T. Willis, Michigan.
- TH: Théologie Historique, ed. Beauchesne, Paris.
- ΘΗΕ: Θρησκευτική και Ήθική Έγκυκλοπαίδεια, ΑΘ. Μαρτίνοβου, Αθήναι 1962 - 1968.
- TS: Theological Studies, Baltimore.
- VC: Vigiliae Christianae, ed. E. J. Brill, Leiden.
- Χ.Χ: χωρίς χρονολογία.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:**ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΑΝΤΙΘΕΣΕΩΝ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΘΕΟΛΟΓΩΝ.**

**Ι. 1. Ο ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καί ἡ ἐποχή του.
Ιστορική προσέγγιση.**

Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας δέν εἶναι μόνο μία ἀπό τίς μεγάλες μορφές τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων ἡ ἐπίδραση στόν ἐκκλησιαστικό βίο καί τή χριστιανική διδασκαλία ὑπῆρξε ἀποφασιστική¹, βρίσκεται ἐπίσης καί στή βαθμίδα τῶν μεγαλύτερων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ὅλων τῶν ἐποχῶν. Σάν ἐκφραστής τῆς πιό «δυναμικῆς» Χριστολογίας τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρξε γιά τό Νεστοριανισμό ὅ,τι καί ὁ Ἀθανάσιος γιά τόν Ἀρειανισμό².

Γιά τή ζωή τοῦ ἱεροῦ Πατρός πολύ λίγα πράγματα εἶναι γνωστά. Δέ γνωρίζουμε πότε ἀκριβῶς γεννήθηκε. Πιθανολογεῖται σάν ἡμερομηνία γεννήσεως τοῦ Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας τό 380 μ.Χ. Τό βέβαιο, ὅμως, εἶναι ὅτι καταγόταν ἀπό εὐπορή οἰκογένεια καί ἀνατράφηκε μέσα στό περιβάλλον τοῦ δυναμικοῦ τότε Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου, ὁ ὁποῖος ἦταν θεῖος του. Γαλουχήθηκε θεολογικά στήν ἔρημο κάτω ἀπό τήν ἀπεριόριστη φροντίδα τῶν ζηλωτῶν μοναχῶν τῆς Νιτρίας, κοντά στούς ὁποίους ἐζησε πέντε χρόνια. Αὐτοί, πιθανόν, τοῦ ἐνέπνευσαν τόν πύρινο καί ἀνυπόμονο ζῆλο, πού χαρακτηρίζει τόν Κύριλλο σέ ὅλη τή διάρκεια τοῦ βίου του.

¹ Π. Κ. Χρήστου, *Ἑλληνική Πατρολογία*, Δ', Θεσσαλονίκη 1989, σ. 339.

² J. A. McGuckin, *Saint Cyril of Alexandria the christological controversy. Its history, theology and texts*, N. York 1994, p.1.

Τό 403 συνοδεύει τό θεῖο του στήν Κωνσταντινούπολη καί παρευρίσκεται στήν Ἐπί Δρῦν Σύνοδο κατά τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Μετά τό θάνατο τοῦ θεοῦ του κατά τό 412 ὁ θρόνος τοῦ πατριαρχείου τῆς Ἀλεξανδρείας χηρεύει. Στίς 18 Ὀκτωβρίου ὁ Κύριλλος ἀναλαμβάνει τό τιμόνι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας βγαίνοντας νικητής ἀπό τήν ἀναμέτρηση μέ τόν ἱκανό συνυποψήφιό του ἀρχιδιάκονο Τιμόθεο³.

Ὁ Πατήρ πολέμησε μέ μεγάλο πάθος ὁπαδούς παλαιότερων αἱρέσεων καθώς καί Ἐθνικούς. Ἰδιαίτερα σκληρή ὑπῆρξε ἡ στάση του ἀπέναντι στούς Νοβατιανούς⁴. Ἐκλείσε τίς ἐκκλησίες τους καί ἀφαίρεσε ὅλα τά ἱερά τους σκεύη. Χαρακτηριστικά σκληρή καί ἀδυσώπητη ἦταν ἡ στάση πού τήρησε ἀπέναντι στούς Τουδαίους τῆς Ἀλεξανδρείας· ἐκλείσε τίς συναγωγές τους καί ἐξόρισε πολλούς ἀπό αὐτούς. Σημαντικός ἀντίπαλος του τήν περίοδο αὕτη ἀναδείχθηκε ὁ Ὀρέστης, ἐπαρχος τῆς πόλης. Ὁ τελευταῖος προπηλακίστηκε ἔντονα ἀπό τούς διάφορους μοναχοὺς τῆς περιοχῆς, πού τόν θεωροῦσαν «θύτην καί Ἑλληνα», δηλαδή εἰδωλολάτρη, ἄν καί ἐκεῖνος δήλωνε ὅτι ἦταν χριστιανός. Καί τελικά θανατώθηκε ἀπό ἐκείνους⁵. Σημαντικό εἶναι νά ἀναφέρουμε ὅτι ὁ ἱερός πατήρ δέ συμερίστηκε τήν ἀποτρόπαιη αὕτη πράξη καί οὔτε εἶχε καμμία ἐμπλοκή στή μετέπειτα δολοφονία τῆς φιλοσόφου καί μαθηματικοῦ Ὑπατίας.

³ Π. Κ. Χρήστου, *Ἑλληνική Πατρολογία*, Δ', Θεσσαλονίκη 1989, σ. 340.

⁴ Οἱ Νοβατιανοί κάνουν τήν ἐμφάνισή τους, ὡς σχισματικοί τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας κατά τοὺς χρόνους τοῦ διωγμοῦ τοῦ Δεκίου (249 – 250 μ.Χ.). Ἰδρυτής τοῦ κινήματος ὑπῆρξε ὁ Νοβατιανός ἢ Νοουτιανός, λατινιστί Novatianus. Αὐτός τό 251, ἀπογοητευμένος ἀπό τήν ἐκλογή τοῦ Κορνηλίου στό θρόνο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, προσχώρησε στήν αὐστηρή παράταξη ἡ ὁποία ἦταν ἀντίθετη μέ τίς παραχωρήσεις πρός αὐτούς πού ἀκολουθοῦσαν ἔναντι τῶν παγανιστικῶν συνηθειῶν συμβιβαστική γραμμή. Ὁ Νοβατιανός παρουσίασε δογματικές ἀποκλίσεις. Θεωροῦσε τόν Υἱό ὑποταγμένο στόν Πατέρα. Πολλοί τόν χαρακτήρισαν πρόδρομο τοῦ Ἀρειανισμοῦ. Τέλος ἐδείξε ἀκαμπτη καί σέ τελευταία ἀνάλυση ἀντιεκκλησιαστική στάση ἔναντι τῶν πεπτοκότων». Πρβλ. Κ. Β. Σκουτέρη, *Ἱστορία Δογμάτων*, 1ος, Ἀθήνα 1998, σ. 335-338.

⁵ Π. Κ. Χρήστου, *Ἑλληνική Πατρολογία*, Δ', Θεσσαλονίκη 1989, σ. 341.

Ο Κύριλλος ακολουθούσε σκληρή στάση και μέ τον Άγιο Ιωάννη το Χρυσόστομο, όπως για παράδειγμα δεν ήθελε να τον αναγράψει στα Δίπτυχα της Εκκλησίας της Αλεξανδρείας. Τελικά, όμως, αναγκάστηκε να το κάνει ύστερα από τη μεσολάβηση του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Αττικού⁶.

Νέα εποχή αγώνων άρχισε για τον Πατριάρχη Αλεξανδρείας μετά από τη διατύπωση των περί των φύσεων του Χριστού απόψεων του Νεστορίου⁷. Ο Άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας, διαλάμπων διά της μεγάλης αυτού θεολογικής μορφώσεως και της βαθύνοιας, διακρινόμενος ταυτόχρονα για την ποιμαντική του δραστηριότητα και για τον φλέγοντα ζήλον του υπέρ του όρθοδόξου φρονήματος, διέγνωσε άμέσως τη φοβερή πλάνη του Επισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, που άνέτρεπε τίς βάσεις της χριστιανικής διδασκαλίας⁸.

Ο Νεστόριος⁹ έπηρεασμένος από τό δάσκαλό του Θεόδωρο Μοψουεστίας¹⁰ και έπειδή ήταν γενικότερα και φορέας της

⁶ G. Bardy, «Cyrille Alexandrie», *Catholicisme, hier, aujourd'hui, demain*. Encyclopédie en sept volumes, dirigée par G. Jacquement du clergé de Paris, tome III, Paris 1989, col. 408.

⁷ Π. Κ. Χρήστου, *Έλληνική Πατρολογία*, Δ', Θεσσαλονίκη 1989, σ. 342.

⁸ Χ. Παπαδοπούλου, *Ο Άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας*, Αλεξάνδρεια 1933, σ.112.

⁹ «Ο Νεστόριος γεννήθηκε στή Γερμανικεία της Συρίας. Υπήρξε μαθητής του Θεόδωρου Μοψουεστίας. Τό 428 έκλέχθηκε από τον αυτοκράτορα, Θεοδόσιο Β', πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ο Νεστόριος άποκαλούσε τη μητέρα του Χριστού όχι Θεοτόκο, αλλά Χριστοτόκο, γιατί υποστήριζε ότι ο Θεός δεν μπορούσε να είχε μητέρα και ότι κανένα κτιστό όν δέ θά μπορούσε να γεννήσει τό Θεό». *The international cyclopaedia- a compendium of human Knowledge revised with large additions*, V. X, N. York 1899, p. 409-410.

¹⁰ «Ο Θεόδωρος έπίσκοπος Μοψουεστίας (392-428), κύριος έκπρόσωπος της Χριστολογικής αυτής τάσεως της Αντιοχειανής Σχολής και κατά τον Κύριλλο υπήρξε ο πατήρ του Νεστοριανισμού, υποστηρίζοντας τά «περί ύπάρξεως έν Χριστῷ δύο προσώπων». Ο Θεόδωρος σχετικά δίδασκε, «τελείαν τήν φύσιν του Θεού φαμέν και τέλειον πρόσωπον, τελείαν δέ και τήν του ανθρώπου φύσιν και τό πρόσωπον όμοίως». Αλλά προσπαθώντας να συγκαλύψει τη διδασκαλία του αυτήν περί δύο προσώπων, έκανε λόγον περί ενός προσώπου ανακολουθως λέγοντας, «όταν επί τήν συνάφειαν άπίδωμεν, έν πρόσωπον τότε φαμέν. Και ώστε κάνταυθα όταν μέν τάς φύσεις διακρίνειν πειρώμεθα, τέλειον τό πρόσωπον φαμέν είναι τό του ανθρώπου, τέλειον δέ και τό της θεότητος. Όταν δέ πρός ένωσιν άποβλέψωμεν, τότε έν είναι τό πρόσωπον άμφω τάς φύσεις κηρύττομεν» PG 66, 981BC. Πρβλ. Χ. Θ. Κρικώνη, «Κύριλλος Αλεξανδρείας και ή Χριστολογική του διδασκαλία», Πρακτικά ΙΘ' Θεολογικού Συνεδρίου

άντιοχειανής παραδόσεως δέ δεχόταν νά αποκαλείται ἡ Παρθένος Μαρία «Θεοτόκος»¹¹, ἀλλά ἐπέμενε νά τή χαρακτηρίζει «Χριστοτόκο». Τή θέση του αὐτή τήν τεκμηρίωνε ὑποστηρίζοντας ὅτι ἡ Μαρία γέννησε ἕναν ἄνθρωπο φορέα τῆς θεότητας «θεοφόρο ἄνθρωπο» καί «Θεῶ συνημμένον»¹² ἀλλά ὅχι τό Θεό. Κατά αὐτόν ἡ θεότητα δέν μπορεῖ νά ἔχει «βρεθεῖ» ἐννέα μῆνες σέ μία γυναικεία μήτρα, νά ἔχει τυλιχθεῖ σέ σπάργανα, νά ὑπέφερε, νά πέθανε καί νά θάφτηκε. Πίσω ἀπό τήν περιγραφή τῆς Μαρίας ὡς Θεοτόκου, ὁ Νεστόριος πρέσβευε ὅτι διέκρινε τήν ἀρειανική ἀρχή ὅτι ὁ Υἱός ἦταν ἕνα κτίσμα ἢ τήν ἀπολιναρική ἰδέα ὅτι ἡ ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ ἦταν ἐλλιπής¹³.

Ὁ ἅγιος Κύριλλος λυπήθηκε, ὅταν ἔμαθε ὅτι ὁ Νεστόριος εἶχε ἐμπλακεῖ σέ ἕνα τόσο δυσχερές δογματικό ζήτημα, χωρίς νά διαθέτει τά κατάλληλα ἐφόδια, μάλιστα δέ πιό συγκεκριμένα γιά τό θέμα αὐτό ἔλεγε ὅτι, «ποία γάρ ὅλως χρεία εἰς μέσον ἄγεσθαι τά οὕτω λεπτά καί κεκρυμμένα: διατί μή μᾶλλον ἡθικαῖς ἐξηγήσεσιν ὠφελοῦμεν τοὺς λαούς, εἰμὴ σφόδρα ἔχομεν ἱκανῶς περί τήν ἀκρίβειαν»¹⁴.

Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας εἶχε σπουδαία θεολογική παιδεία καί μποροῦσε μέ ἐπιτυχία νά φέρει εἰς πέρας τήν προσπάθειά του νά ἀνατρέψει τά αἰρετικά πιστεύω τοῦ Νεστορίου¹⁵. Ἀξιο παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ἡ θεολογική σκέψη

μέ θέμα ὁ ΑΓΙΟΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Τερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 225. Συναφῶς βλ. Β. Στεφανίδου, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, Αθήναι 1959, σ. 194 κ.έ.

¹¹ «Ὁ διαφιλονικούμενος ὅρος «Θεοτόκος» ἦταν εὐρέως ἀποδεκτός στήν Ἀλεξανδρινή Σχολή. Ἦταν συνέπεια τῆς ἀντιδόσεως τῶν ἰδιωμάτων -*communicatio idiomatum*-, καί ἐξέφραζε τήν ἀλήθεια ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐνώθηκε μέ τό Θεῖο Λόγο. Δίκαια ὁ ἐνσαρκωμένος ὀνομαζόταν Θεός». J. N. Kelly, *Early Christian Doctrines*, N. York 1985⁵, p. 311.

¹² Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Κατά τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν*, Α', PG 76, 25A-28D, 172-77, 120. Συναφῶς πρβλ. Α. Θεοδώρου, *Ἡ χριστολογική ὁρολογία καί διδασκαλία Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καί Θεοδορήτου Κύρου*, δ.δ, Αθήναι 1955, σ. 31.

¹³ Αὐτόθι, σ. 311.

¹⁴ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Εόρτιος ἐπιστολή*, VIII, ΣΤ', SC 392, 553. (=PG 77, 553C).

¹⁵ «Ὁ ἱστορικός τῆς ἐποχῆς, Σωκράτης, καλεῖ τό Νεστόριο περήφανο καί συγχρόνως ἀνίδεο ἄνθρωπο, τοῦ ὁποίου ἡ ἀδιαμφισβήτητη ρητορική ἱκανότητα ἦταν καλυμμένη ἀπό τήν ἀδυναμία τῆς μή

τοῦ Νεστορίου εἶχε πολλές διαφορές ἀπό τή θεολογία τοῦ Κυρίλλου. Αὐτό ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι οἱ δύο πρωταγωνιστές τῆς θεολογικῆς διαμάχης (428-431) ἐκπροσωποῦσαν διαφορετική σχολή καί παράδοση. Ὁ μέν Νεστόριος ἦταν ἐκπρόσωπος τῆς Ἀντιοχειανῆς¹⁶ παραδόσεως ἐνῶ ὁ Κύριλλος τῆς Ἀλεξανδρινῆς¹⁷.

Ὁ Κύριλλος, ἀρχικά, προσπάθησε νά ἀνατρέψει τήν αἰρετική διδασκαλία τοῦ Νεστορίου καθώς διαφαίνεται ἀπό τίς ἐπιστολές του πρός τόν πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως. Τελικά, ὅμως, δέν τό κατόρθωσε. Ἐτσι, λοιπόν, τό θεολογικό αὐτό ζήτημα τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων ἐμελλε νά γίνει ἡ αἰτία συγκλήσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Πράγματι ὁ αὐτοκράτορας Θεοδόσιος Β΄ μέ διάταγμα στίς 19 Νοεμβρίου 430 συγκαλεῖ Οἰκουμενική Σύνοδο στήν Ἐφεσο γιά μετὰ τό Πάσχα τοῦ 431. Ὁ αὐτοκράτορας πίστευε ὅτι ὁ Κύριλλος ἦταν ὑπαίτιος γιά τήν ἀναταραχή πού εἶχε προκληθεῖ. Ὁ

ὑπάρξεως ὁξείας σκέψεως». Πρβλ. Σωκράτους, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, 7: 29, 32.

¹⁶ Στήν Ἀντιόχεια ἐνεκα τῆς ὑπάρξεως πολλῶν Τουδαίων, πού πολεμοῦσαν τό χριστιανισμό μέ τή γραμματική καί ἱστορική ἐρμηνεία τῆς Γραφῆς, υἱοθετήθηκε ἡ μέθοδος τῆς ἱστορικογραμματικῆς ἐρμηνείας. Ἐπειτα χρησιμοποιοῦσαν τή Λογική τοῦ Ἀριστοτέλη, μέ τήν ὁποία προσπαθοῦσαν νά ἐξηγήσουν τό μυστήριό τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Μέ βάση τήν Ἀριστοτελική ἀρχή ὅτι δύο τέλεια δέν μποροῦν νά γίνουν ἓνα (*Μεταφυσικά* 1039α: 9-10), θεωροῦσαν ἀγεφύρωτο τό χάσμα μεταξύ Θεοῦ καί κτιστοῦ, ὥστε νά εἶναι ἀδύνατη ἡ λύση τῆς ἐνότητος τῶν φύσεων στό Χριστό. Στ. Γ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Β΄*, Ἀθήνα 1990, σ. 566-574.

¹⁷ Οἱ ἀντιθέσεις μεταξύ τῶν δύο σχολῶν ὀφείλονται κυρίως στό διαφορετικό τρόπο ἐρμηνείας τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ἀπό πλευρᾶς θεολογικῆς μεθόδου, ἡ Ἀλεξανδρεία εἶναι συνώνυμη μέ τήν ἀλληγορία. Ἡ ἀλληγορία, ἐκ τοῦ ἄλλα ἀγορεύειν· ὑπῆρξε τρόπος θεολογικῆς ἐκφορᾶς. Μέ τήν ἀλληγορία ἡ θεολογική διατύπωση ὑποκρύπτει κάποιο βαθύτερο λόγο. Στήν Ἀλεξανδρινή παράδοση ἡ ἀλληγορική μέθοδος ἐρμηνείας τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἀποτελοῦσε κανόνα. Κατά τήν Ἀλεξανδρινή σχολή κάθε χωρίο τῆς Ἀγίας Γραφῆς ὑπέκρυπτε κάποιο βαθύτερο ἀλληγορικό νόημα, τό ὁποῖο ὁ σοφός ἐξηγητής εἶχε ὑποχρέωση νά ἀναζητήσει... Ἡ Ἀλεξανδρινή παράδοση εἶχε μάλιστα σέ τέτοια ἐκτίμηση τήν Ἀλληγορική ἐρμηνεία, ὥστε ἀπέκλειε σχεδόν καθ' ὅλοκληρίαν κάθε προσπάθεια ἐρμηνείας τῶν ἱερῶν κειμένων. Οἱ Ἀλεξανδρινοί πίστευαν ὅτι μόνο μέ τήν ἀλληγορική προσέγγιση μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά κατανοήσει ὅτι ὁ Θεός, πού ἀσφαλῶς χρησιμοποιεῖ κατηγορίες εἰλημμένες ἀπό τήν ἀνθρώπινη πραγματικότητα, δίνει μέ τόν τρόπο αὐτό μηνύματα πνευματικά. Κ. Β. Σκουτέρη, *Ἱστορία Δογμάτων*, 1ος, Ἀθήνα 1998, σ. 519, 520, 521.

τελευταῖος ἔστειλε ἐπιστολή στόν πάπα Καίλεστινο μέ τεκμηριωμένες ἀποδείξεις γιά τήν πλάνη τοῦ Νεστορίου. Ὁ πάπας Ρώμης, στή συνέχεια, σέ σύνοδο τοῦ Αὐγούστου τοῦ 430 καταδικάζει τίς νεστοριανικές θέσεις καί τίθεται ὑπέρ τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Ἐκεῖνος, πάλι, κατοχυρώνει τίς ἀπόψεις του στή σύνοδο τῆς Ἀλεξανδρείας τό Νοέμβριο τοῦ 430. Στέλνει δέ στό Νεστόριο ἐπιστολή μέ τίς ἀποφάσεις τῶν συνόδων καί τούς περίφημους Δώδεκα Ἀναθεματισμούς, πού ἀπαιτεῖ νά γίνουν ἀποδεκτοί¹⁸.

Σφοδρή τρικυμία κλόνιζε τά θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας. Λύση ἔδωσε ὁ αὐτοκράτορας συγκαλώντας, ὅπως προαναφέρθηκε, μετὰ τό Πάσχα τοῦ 431 σύνοδο τῶν ἐπισκόπων στήν Ἐφεσο. Στή Σύνοδο πῆραν μέρος περί τούς 150 ἐπισκόπους. Ἡ Σύνοδος συνῆλθε τελικά στόν καθεδρικό ναό τῆς Μαρίας τόν Τούνιο τοῦ 431, μέ πρόεδρο τόν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας¹⁹. Ἡ Σύνοδος κλείνει τίς ἐργασίες της μέ τήν καταδίκη τοῦ Νεστοριανισμοῦ καί τήν ἀνάκληση ἀπό τόν Κύριλλο μερικῶν θεολογικῶν διατυπώσεων τῶν ἀναθεματισμῶν²⁰. Βέβαια, ἂν καί στό θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξελέγει ὁ Μαξιμιανός, ἡ πολυπόθητη εἰρήνη δέν ἐπετεύχθηκε, γιατί ἡ διευθέτηση αὐτή δέν ἔβρισκε δυστυχῶς σύμφωνους τούς ἀντιοχεῖς. Τελικά ἡ χρυσή τομή βρέθηκε στό σύμβολο πού τέθηκε ὡς θεμέλιο τῆς συμφωνίας Ἀλεξανδρινῶν – Ἀντιοχέων σχετικά μέ τό χριστολογικό δόγμα. Τό κείμενο αὐτό τῆς κοινῆς πλέον Ὁμολογίας μεταξύ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καί Ἰωάννου Ἀντιοχείας, ἴσως νά γράφτηκε ἀπό τό Θεοδώρητο Κύρου καί νά παρέμεινε στήν ἱστορία μέ τό ὄνομα Ὁρος τῶν Διαλλαγῶν (433). Μέ τόν ὅρο αὐτό ὁ Κύριλλος ἀποσυνδέθηκε ἀπό τή στασιαζόμενη θεολογική ὀρολογία ὀρισμένων ἀναθεματισμῶν, δέχθηκε ὡς κριτήριο ἐρμηνείας τῆς διδασκαλίας του γιά τήν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ τήν ἐπιστολή τοῦ Μ. Ἀθανασίου

¹⁸ Π. Κ. Χρήστου, *Ἑλληνική Πατρολογία*, Δ', Θεσσαλονίκη 1989, σ. 343-344.

¹⁹ Βλ. Τ. Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, Α', Αθήναι 1992, σ. 612.

²⁰ Αὐτόθι.

πρός τόν Ἐπίκτητον Κορίνθου²¹, δέν ἐπέμεινε στήν προβολή τῆς προσφιλοῦς ὀρολογίας *μία φύσις* καί διευκρίνησε τίς ἀσαφεῖς θέσεις γιά τό σῶμα τοῦ Κυρίου κατά τήν ἐνσάρκωση²². Ὁ ἀλεξανδρινός Πατήρ, ἀκόμα καί ὅταν δέχτηκε τόν Ὅρο τῶν Διαλλαγῶν²³, δέν ἀφαίρεσε τίποτα σημαντικό ἀπό τή διδασκαλία του, ἀπλῶς τή διασαφήνησε περισσότερο ὥστε ἡ κατανόησή της νά μήν ἀποτελεῖ τροχοπέδη γιά τήν εἰρήνευση τῆς Ἐκκλησίας. ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ὁ Ἰωάννης Ἀντιοχείας μέ τό κείμενο τοῦ Ὁρου τῶν Διαλλαγῶν δέχεται τήν ἀλεξανδρινή ἐρμηνεία τοῦ ὅρου *θεοτόκος*, τή θεολογική διδασκαλία τῶν Καππαδοκῶν καί τῶν ἀλεξανδρινῶν θεολόγων περί τῶν δύο γεννήσεων τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καί τήν ἀντίδοσιν τῶν ἰδιωμάτων τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ²⁴.

Ἡ προσωπικότητα, ἐν κατακλείδι, τοῦ ἀλεξανδρινοῦ Πατρός ἦταν τόσο φωτεινή, ὥστε λίγο πρίν ἐκμετρήσει τό βίο του (444) νά θεωρεῖται ὡς αὐθεντικός ἐκπρόσωπος τῆς χριστολογικῆς παραδόσεως. Τό συμπέρασμα αὐτό δέν εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἐπιδοκιμασιῶν καί τῶν ζητοκραυγῶν ἀπό τοὺς ἐπισκόπους πού πῆραν μέρος στή σύνοδο τῆς Ἐφέσου, Ἀλεξανδρινῶν καί Ἀντιοχέων, ἀλλά ἔχει σχέση μέ τό γεγονός ὅτι πολλοί ἀνατολικοί θεολόγοι ὅπως ὁ Ἀκάκιος Μελιτιήνης, ὁ

²¹ Κυρίλλου, *Ἐπιστ. 40 – Πρὸς Ἀκάκιον ἐπίσκοπον Μελιτηνῆς*, ACO, τ. 1, I, 4, σ. 30¹²⁻¹⁶ (=PG 77, 200C).

²² Βλ. Τ. Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, Α', Αθῆναι 1992, σ. 618.

²³ Κυρίλλου, *Ἐπιστολή πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, *Ἐπιστ. 39 (34) – Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, PG 77, 176CD-177A: Τό κείμενο τοῦ Ὁρου τῶν Διαλλαγῶν ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ὁμολογοῦμεν τοιγαροῦν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν Μονογενῆ, Θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον, ἐκ ψυχῆς καὶ λογικῆς καὶ σώματος, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρός γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτόν, δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Δύο γὰρ φύσεων ἔνωσις γέγονε, διὸ ἓνα Χριστόν, ἓνα Υἱόν, ἓνα Κύριον ὁμολογοῦμεν. Κατὰ ταύτην τὴν τῆς ἀσυγχύτου ἐνώσεως ἐννοίαν ὁμολογοῦμεν τὴν ἀγίαν παρθένον Θεοτόκον, διὰ τὸ τὸν Θεὸν Λόγον σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπῆσαι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως ἐνῶσαι ἑαυτῷ τὸν ἐξ αὐτῆς ληφθέντα ναόν. Τὰς εὐαγγελικὰς καὶ ἀποστολικὰς περὶ τοῦ Κυρίου φωνάς, ἴσμεν τοὺς θεολόγους ἄνδρας τὰς μὲν κοινοποιοῦντας ὡς ἐφ' ἐνὸς προσώπου, τὰς δὲ διαιροῦντας ὡς ἐπὶ δύο φύσεων· καὶ τὰς μὲν θεοπρεπεῖς κατὰ τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, τὰς δὲ ταπεινάς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ παραδίδοντας».

Ραβούλλας Έδέσσης, ό Ιωάννης Αντιοχείας, καθώς και ό Θεοδώρητος Κύρου υιοθέτησαν σταδιακά τή θεολογική διδασκαλία τοῦ ἱεροῦ Πατρός²⁵.

Η μνήμη του ἑορτάζεται στίς 18 Ιανουαρίου μαζί μέ τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, ἀλλά καί στίς 9 Ιουνίου.

²⁴ Βλ. Γ. Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, Α΄, Ἀθῆναι 1992, σ. 619.

²⁵ J. A. McGuckin, *Saint Cyril of Alexandria the christological controversy. Its history, theology and texts*, N. York 1994, p. 227.

2. Οἱ πηγές καί ἡ σημασία τῆς θεολογίας τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας.

Ὁ Κύριλλος σημαντικός ἐκπρόσωπος τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς καί σφοδρός πολέμιος τοῦ Νεστορίου ἀναδείχθηκε μέσα στούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας σπουδαῖος καί δόκιμος θεολόγος²⁶. Ἄλλωστε εἶναι χαρακτηριστικά τὰ προσωνύμια²⁷ πού τοῦ ἀποδίδονται καί ἀπό τὰ ὁποῖα διαφαίνεται ἡ ἐξέχουσα προσωπικότητά του.

Πρίν ἀπό τό ξέσπασμα τῆς Νεστοριανικῆς καί Κυρίλλειας συγκρούσεως (428-431), ἡ θεολογική καί κυρίως ἡ χριστολογική του διδασκαλία ἀποτύπωνε σέ μεγάλο βαθμό τήν ἀντίστοιχη διδασκαλία τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου²⁸ καί τῶν Καππαδοκῶν. Ὁ Κύριλλος, ὅπως ὁ Ἀθανάσιος καί οἱ Καππαδόκες, ἐπιμένει στήν ἐνότητα καί στήν ταυτότητα τῆς οὐσίας τῶν τριῶν Ὑποστάσεων, ἡ ὁποία ἐκφράζεται μέ τήν κοινή θέληση καί τήν κοινή ἐνέργεια αὐτῶν. Κάθε ἐνέργεια εἶναι κοινή καί στίς τρεῖς ὑποστάσεις, δηλαδή στά τρία θεῖα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα εἶναι παρόντα σέ κάθε εἶδος δράσεως²⁹. Προέβαλλε τήν πλήρη ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ ὡς ναοῦ τοῦ Θεοῦ ἢ ὡς σάρκα στήν ὁποία ἐγκατοίκησε ὁ Θεός

²⁶ Π. Κ. Χρήστου, *Ἑλληνική Πατρολογία*, Δ', Θεσσαλονίκη 1989, σ. 365.

²⁷ «Υπό τοῦ Ἀναστασίου Σιναΐτου καλεῖται «σφραγίς τῶν πατέρων» καί ὑπό τοῦ Εὐλογίου Ἀλεξανδρείας «γνώμων τῆς ἀκριβείας». Ἡ Ε' Οἰκουμενική Σύνοδος (553) ἀπεκάλεσεν αὐτόν «τῆς ὀρθῆς καί ἀμωμήτου πίστεως συνήγορον», οἱ δέ ὑμνογράφοι «φωστῆρα τοῦ κόσμου», «λύραν θεωριῶν ἐνθέων» καί τὰ τοιαῦτα. Εἰς τήν Δυτικήν Ἐκκλησίαν, ἀφοῦ ἤδη ὑπό τοῦ Πάπα Καίλεστίνου εἶχεν ἀποκληθῆ «bonus fidei catholicae defensor», ἀνεκηρύχθη τό 1882 «doctor Ecclesiae». Π. Κ. Χρήστου, *Ἑλληνική Πατρολογία*, Δ', Θεσσαλονίκη 1989, σ. 365.

²⁸ Μέ ἀθανασιανούς λόγους ὁ Κύριλλος περιγράφει τὰ ἀποτελέσματα τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως στόν ἀνθρώπο: «γεγόναμεν κατ' Αὐτόν ἡμεῖς, ἐπειδή γέγονεν καθ' ἡμᾶς Αὐτός», Κυρίλλου, *Ὑπόμνημα εἰς τό Ματθαῖον εὐαγγέλιον* 24, 36. PG 72, 444E.

²⁹ Παντελεῆμονος Χρυσοφάκη, (μητρ. Θεσσαλονίκης) «Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας», Πρακτικά ΙΘ' Θεολογικοῦ Συνεδρίου μέ θέμα «Ο ΑΓΙΟΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ», Θεσσαλονίκη 1999, σ.30.

Λόγος³⁰. Κατοχυρώνει τίς απόψεις του πάνω στις διδασκαλίες προγενέστερων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας· «ἔσται δέ τοῦτο καί μάλα ὀρθῶς εἰς τοῖς τῶν Ἀγίων Πατέρων περιτυγχάνοντες λόγοις, περί πολλοῦ τε αὐτούς ποιεῖσθαι σπουδάζομεν, καί δοκιμάζοντες ἑαυτούς εἰ ἔσμέν ἐν τῇ πίστει κατὰ τό γεγραμμένον, ταῖς ἐκείνων ὀρθαῖς καί ἀνεπιλήπτοις δόξαις τάς ἐν ἡμῖν ἐννοίας εὖ μάλα συμπλάττομεν»³¹. Χαράζει ἔτσι τό δρόμο τῆς θεολογικῆς του σκέψεως μέ τό «ίχνηλατεῖν»³² πάνω στήν εὐσέβεια τῶν πατέρων αὐτῶν.

Ὁ ἀλεξανδρινός Πατήρ εἶχε μιᾶ ἐξαιρετική γνώση τῶν Γραφῶν. Ὅχι μόνο εἶχε τήν ἄνεση νά προσεγγίζει τά διάφορα χωρία τῶν Ἀγίων Γραφῶν, ἀλλά καί τά χρησιμοποιοῦσε στίς διαφωνίες του ἐναντίον τῶν ἀρειανῶν ἢ τῶν νεστοριανῶν. Ἐτρεφε ἰδιαίτερη ἀγάπη γιά τήν ἐκκλησιαστική παράδοση καί γιά τό ἀποστολικό κήρυγμα. Τόν βρίσκουμε ἀκόμη νά χρησιμοποιεῖ μέ μεγάλη ἀκρίβεια αὐτά τά ὁποῖα μεταφέρει ἀπό τά βιβλικά κείμενα καί νά τούς δίνει τό πλεονέκτημα τῆς ἐρμηνείας. Ἦταν σχεδόν ἀδύνατο στό ἔργο του νά διαχωριστοῦν οἱ πατερικές πηγές ἀπό τίς ἐκκλησιαστικές. Ἡ πλειοψηφία τῶν κειμένων τῶν πατέρων τά ὁποῖα αὐτός παραθέτει εἰδικά κατὰ τή διάρκεια τῆς νεστοριανικῆς διαμάχης δέν εἶναι τά ὑπομνήματα στή Γραφή, ἀλλά περιέχουν πολλά ἀποσπάσματα ἀπό κείμενα τῶν Γραφῶν καί μοιάζουν μέ θήκη στήν ὁποία φυλάσσονται πανάκριβα κοσμήματα. Ἐτσι συχνά βρίσκουμε στά ἔργα του ἐκφράσεις ὅπως: «ἡ Γραφή λέει ἢ οἱ πατέρες λένε»³³.

³⁰ Βλ. Τ. Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, Α', Ἀθῆναι 1992, σ. 598.

³¹ Κυρίλλου, *Ἐπιστολή 4^η – Κατά Νεστορίου*, PG 77, 45B.

³² Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστ. 17 – Ἐπιστολή 3^η πρὸς Νεστόριον*, ACO, τ. 1, I, 1, σ. 36²² (=PG 77, 112C). Συναφῶς τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 713¹⁸⁻²⁰ (=PG 75, 1253A): «Πανταχόθεν οὖν ἄρα συνωθούμενοι πρὸς ἀλήθειαν, καί τό τοῖς ἱεροῖς Γράμμασι δοκοῦν ἰχνηλατεῖν εὖ μάλα σπουδάζοντες, καί ταῖς τῶν πατέρων ἐπόμενοι δόξαις». Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 778² (=PG 75, 1361B): «εἰ τὸν ἀπλανῆ τῆς πίστεως ὀρθοτομοῦμεν λόγον, καί τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων ἔσμέν ἐρασταί, καί τὴν τῶν ἁγίων πατέρων ἰχνηλατοῦμεν πίστιν».

³³ H. du Manoir, «Cyrille d' Alexandrie», *dictionnaire de spiritualité, ascétique et mystique, doctrine et histoire*, t. II, Paris 1953, col. 2673-2674.

Ὁ Κύριλλος γνωρίζει τό πεπερασμένο τῆς λογικῆς τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ γι' αὐτό καί θεωρεῖ ἀπαραίτητο νά στηρίζουμε τά θεμέλια τῆς θεολογίας στήν ἄμεση μαρτυρία τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ³⁴. Μάλιστα ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐπίμονα τόνιζε ὅτι στά ὅρια τῆς λογικῆς συνειδήσεως ὄχι μόνο ἡ θεία οὐσία ἀλλά καί τά μυστικά τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀκατάληπτα καί ἀνεξερεύνητα ἀπό τόν ἀνθρώπο. Ὁ τελευταῖος δέ θά ἔπρεπε νά ἐρευνᾷ μέ πολλή περιέργεια νά βρεῖ αἰτίες καί ἀρχές³⁵. Κατανοεῖ τό ἀπρόσιτο καί τό ἄπειρον τῆς θείας φύσεως. Συγχρόνως διαμορφώνει τή θεολογική του σκέψη βασιζόμενος στή θεολογία τοῦ κατὰ Ἰωάννη Εὐαγγελίου, στήν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή καί σέ ἕναν σπουδαῖο παράγοντα τῆς ἀλεξανδρινῆς θεολογικῆς παραδόσεως, τόν Μ. Ἀθανάσιο³⁶. Ἐπίσης σημαντική ἐπίδραση ἀσκεῖ στή θεολογία τοῦ Κυρίλλου καί ἕνας ἄλλος Πατήρ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος³⁷.

Ἐπηρεασμένος ἀπό αὐτόν, ὁ Κύριλλος κάνει λόγο γιά παλαιό καί νέο Ἀδάμ. Ἔτσι, λοιπόν, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς

³⁴ Γ. Φλορόφσκυ, *Οἱ Βυζαντινοὶ πατέρες τοῦ 5ου αἰῶνα*, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 485.

³⁵ Αὐτόθι, σ. 486.

³⁶ Ἐπιθυμοῦσε μέ πάθος σέ ὅλη του τή ζωή νά μοιάσει στό Μ. Ἀθανάσιο. Θεολογικά κατόρθωσε νά φτάσει τό ὕψος τῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ ἁγίου πατρός καί νά ἀναγκαστεῖ νά περάσει τίς σκληρές δοκιμασίες πού ὑπέστη ἐκεῖνος ἀπό τοὺς ἀντιπάλους του. Πρβλ. SC 97, p. 32-33.

³⁷ Ὁ Εἰρηναῖος Λουγδούνου εἶναι μεγάλος θεολόγος τοῦ τέλους τοῦ 2^{ου} αἰῶνα (130/140- 192/195). Θεωρήθηκε θεολόγος τῆς παραδόσεως. Καταπολεμεῖ τοὺς ἐχθρούς τῆς Ἐκκλησίας (π.χ. γνωστικούς) μέ ὄπλα τῆς Ἐκκλησίας. Περισσότερο βασιζεται ἀποκλειστικά στή θεολογική σκέψη, διότι πίστευε ὅτι ἡ ἀλήθεια πού ὑπάρχει μόνο στήν Ἐκκλησία εἶναι τό πλέον ἀληθινό καί ἀποτελεσματικό ὄπλο. Διδάσκει τὴν ἀνακεφαλαίωση τῶν πάντων στό Θεανθρώπινο Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, πού μέ τὴν ἐνανθρώπησή Του ἀναδημιουργεῖ τόν πεσόντα κόσμο καί ἀνακαινίζει αὐτόν βάσει τοῦ ἑαυτοῦ Του, παρέχοντας τόν ἑαυτό Του πρὸς μετοχή καί ὡς πρότυπο. Τό ἔργο τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ γι' αὐτόν, ἀπάντηση στήν ἀτυχή προσπάθεια τοῦ Ἀδάμ. Ὃπου ἀπέτυχε ὁ πρῶτος Ἀδάμ, ἔπρεπε νά πετύχει ὁ νέος Ἀδάμ χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἐπιγόνων τοῦ πρώτου Ἀδάμ καί τῆς ἀποκαταλλαγῆς τους πρὸς τό Θεό. Ἡ ἄλλη σπουδαία καί δημιουργική ὄψη τῆς εἰρηναϊκῆς σκέψεως εἶναι ἡ θεολογία τῆς παραδόσεως καί ἡ θεολογία τῆς αὐξήσεως. Σπουδαία ἔργα του ὑπῆρξαν *Ἐλεγχος καί ἀνατροπή τῆς ψευδωνύμου γνώσεως*, *Ἐπίδειξις τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος*. Πρβλ. Στ. Γ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Α΄*, Ἀθήνα 1991, σ. 294 - 309.

δεύτερος Αδάμ θά ἀνακαινήσει τόν πεπτωκότα ἄνθρωπο³⁸. Ὅπως ὁ παλαιός Αδάμ ὑπῆρξε ἡ «ἀπαρχή τοῦ φυσικοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους»³⁹, ἔτσι καί ὁ Χριστός, ὡς νέος Αδάμ, διὰ τῆς σαρκώσεως Του, θά ἐκληφθεῖ ὅτι «ὅλην εἶχεν ἐν ἑαυτῷ τήν φύσιν, ἵνα πᾶσαν ἐπανορθώσῃ μετασκευάσας εἰς τό ἀρχαῖον»⁴⁰. Ὁ ἀλεξανδρινός Πατήρ διδάσκει ὅτι, ὅπως διὰ μέσου τῆς πτώσεως τοῦ παλαιοῦ Αδάμ κληρονομήσαμε τήν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ μέ τὰ πάθη καί τή φθορά, ἔτσι καί μέσῳ τοῦ δεύτερου Αδάμ, τοῦ Χριστοῦ, κληρονομοῦμεν τήν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, τήν ἀπάθεια καί τήν ἀφθαρσία⁴¹.

Ὁ χαρακτηρισμός τοῦ Χριστοῦ ὡς «δεύτερου Αδάμ»⁴² ὑπάρχει διάσπαρτος σέ πολλά ἀπό τὰ συγγραφικά πονήματα⁴³

³⁸ Κυρίλλου, *Εἰς Ἰωάννην*, V, B', Pusey, vol. I, σ. 694²⁰⁻²³ (=PG 73, 756B). Αὐτόθι, I, Θ', vol. I, σ. 141⁸⁻¹¹ (=PG 73, 161C): «ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ (=Αδάμ), τουτέστι τῷ Χριστῷ, πρὸς ἀρχὴν ἐπάνεισι δευτέραν ἀνασκευαζόμενον πρὸς καινότητα ζωῆς, καί εἰς τὴν τῆς ἀφθαρσίας ἐπαναδρομήν (=οἱ ἄνθρωποι)». «Ἐσχατος Αδάμ οὐ τὰ τοῦ πρώτου νοσεῖν ἀνεχόμενος, ἀπαλλάττων δὲ μᾶλλον ὡς ἐν ἑαυτῷ τέ καί πρώτῳ τὴν ἀνθρώπου φύσιν τῶν ἐκ παραβάσεως ἀρχαίας ἐκείνης αἰτιαμάτων... κρείττων ἀμαρτίας ὑπάρχων ὡς Θεός». Τοῦ ἰδίου, *Κατὰ τῶν Νεστορίου Δυσφημιῶν*, III, ΣΤ, ACO, τ. 1, I, 6, σ. 75³²⁻³³ (=PG 76, 168B).

³⁹ Τοῦ ἰδίου, *Ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους*, Pusey, vol. III, σ. 187⁶⁻⁷ (=PG 74, 789B).

⁴⁰ Τοῦ ἰδίου, *Εἰς πρὸς Ρωμαίους*, V, IE', Pusey, vol. III, σ. 184¹⁵⁻²⁰ (=PG 74, 785C).

⁴¹ Πρβλ. τοῦ ἰδίου, *Εἰς Ἰωάννην*, IX, Pusey, vol. II, σσ. 481¹¹⁻³¹, 482¹⁻¹³ (=PG 74, 276BCD) Πρβλ. Α. Θεοδώρου, *Ἡ περὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μέχρις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ*, διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ, Ἀθῆναι 1956, σ. 85.

⁴² Κυρίλλου, *Ἑόρτιος ἐπιστολή*, XXVIII, A', PG 77, 941C.

⁴³ Χαρακτηριστικά ἀναφέρουμε μερικά χωρία ἀπὸ ἔργα τοῦ Κυρίλλου, ποὺ κάνουν λόγο γιὰ τὸ Χριστό ὡς Δεύτερο Αδάμ: «δεύτερος Αδάμ χρηματίσας, καί ἀρχὴ τοῦ γένους ἡμῶν δευτέρα μετὰ τὴν πρώτην, εἰς ἀφθαρσίαν ἡμᾶς ἀνεμόρφωσεν, προσλαβὼν τῷ θανάτῳ ... καί λέλυται τῆς ἀρχαίας ἀρχῆς ἡ δύναμις ἐν αὐτῷ». Τοῦ ἰδίου, *Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν - Ἐπιστ. Πρὸς Καλοσύριον*, B', Pusey, vol. III, σ. 558⁶⁻¹⁹ (=PG 76, 1092B).

«Καθίκετο (ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ) ἐξ οὐρανοῦ ... μεταχαλκεύων ὡς Θεὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς ἀφθαρσίαν, καί ἀνακομίζων εἰς τὸ ἀπ' ἀρχῆς. Καὶνὴ γὰρ κτίσις τὰ ἐν Χριστῷ, ὅτι καί ῥίζα τέθειται καὶνὴ. Γέγονε γὰρ δεύτερος Αδάμ, καί ὥσπερ ἐκεῖνος... δι' ἁγιασμοῦ τε καί ἀφθαρσίας καί τῆς ἐν πίστει δικαιοσύνης... κατακεκρίμεθα τῷ θανάτῳ διὰ τῆς ἐν Αδάμ παραβάσεως, ὅλης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦτο παθούσης ἐν αὐτῷ καί γὰρ ἦν ἀπαρχὴ τοῦ γένους ... τῇ τῶν φθασάντων σκαιότητι τὴν ἰσομοιροῦσαν ἡμῖν εἰσκομίζοντος χάριν», Κυρίλλου, *Εἰς πρὸς Ρωμαίους*, V, IE', Pusey, vol. III, σ. 184¹⁵⁻²⁰ (=PG 74, 785C).

τοῦ ἁγίου Κυρίλλου. Μέσα σέ αὐτά θεωρεῖ τό Χριστό ὡς «ἀπαρχήν τῆς ἀναμορφουμένης κτίσεως»⁴⁴ καί «ρίζαν δευτέραν τῆς ἀνθρωπότητος»⁴⁵. Κατά τόν Κύριλλο ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος σῶζει τό ἀνθρώπινο γένος ἀπό τήν ἁμαρτία μέ τήν ὑπακοή Του στό θεῖο θέλημα, κάτι πού δέν προσπάθησε νά τηρήσει ὁ πρωτόπλαστος Ἀδάμ⁴⁶. Παρατηροῦμε λοιπόν, ὅτι ὁ Κύριλλος εἶχε ἀφομοιώσει στό ἔπακρο τῆ θεολογία τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου Λουγδούνου, ὅσον ἀφορᾷ στόν πρῶτο Ἀδάμ καί δεύτερο Ἀδάμ – Χριστό.

Παραπάνω, ἀναφέρθηκαν ἄρκετά χωρία ἀπό ἔργα τοῦ Κυρίλλου πού δείχνουν τήν ἐπιρροή τῆς θεολογίας τοῦ Εἰρηναίου⁴⁷. Βέβαια στά ἔργα τοῦ πρώτου ὑπάρχουν δεκάδες ἄλλα χωρία πού θά μπορούσαμε νά παραθέσουμε γιά νά δείξουμε τήν ἔμφαση πού ἔδινε ὁ Κύριλλος στόν παραλληλισμό τοῦ Ἀδάμ ὡς χοϊκοῦ καί τοῦ Χριστοῦ ὡς ἐπουρανίου. Ἐμεῖς παραθέσαμε τά πιό χαρακτηριστικά.

Ὁ Γ. Φλορόφσκυ⁴⁸ σημειώνει ὅτι γιά τόν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας, «ἡ ὑψιστή ἀλήθεια τῆς πίστεως μας εἶναι ἡ τριαδική φύση τοῦ Θεοῦ καί ἡ ἀλήθεια αὐτή ἀποκαλύπτεται μόνο ἐν Χριστῷ καί διὰ τοῦ Χριστοῦ. Αὕτη εἶναι ἡ οὐσιαστική καινότητα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Τριαδική ἀλήθεια εἶναι συγχρόνως ἓνα μυστήριον πού δέν μπορεῖ νά κατανοηθεῖ πλήρως, πού γίνεται ἀποδεκτό στήν πίστη καί διασαφηνίζεται μόνο ἐν μέρει μέ τίς ἀτελεῖς ἀναλογίες τῆς κτιστῆς φύσεως».

⁴⁴ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 704⁴¹ (=PG 75, 1237C).

⁴⁵ Τοῦ ἰδίου, *Ἐόρτιος ἐπιστολή*, XXVIII, Α', PG 77, 941C.

⁴⁶ «Ἐξώσθη μὲν ἐκεῖνος τοῦ παραδείσου διὰ τήν ἀπειθειαν, εἰσέλθετε ὑμεῖς διὰ τῆς εὐπειθείας» Τοῦ ἰδίου, *Ὀμιλία*, IB' – *Εἰς τήν Ὑπαπαντήν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*, PG 77, 1020A. καί «Ὑπακοή εἰς ἅπαν καί ἀμώμητος» Τοῦ ἰδίου, *Κατά ἀνθρωπομορφιτῶν – Ἐπιστ. πρὸς Καλοσύριον*, IH', Pusey, vol. III, σ. 581²⁻³ (=PG 76, 1120B).

⁴⁷ Εἰρηναίου Λουγδούνου, *Contra Haereses – Ἀπόσπασμα* 83, III, 18, 1 καί V, 1, 3 καί V, 16, 3: «ut quod perdideramus in Adam, id est secundum imaginem et similitudinem esse Dei, hoc in Christo Jesu reciperemus».

⁴⁸ Γ. Φλορόφσκυ, *Οἱ βυζαντινοὶ πατέρες τοῦ 5^{ου} αἰῶνα*, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 488.

Ὁ ἀλεξανδρινός θεολόγος ἀναγκάζεται ὁμως νά ὑπερβεῖ τά παραδοσιακά πλαίσια μέ τήν ἐμφάνιση τοῦ Νεστοριανισμοῦ⁴⁹. Ἀντίθετα ἀπό τόν Νεστοριανισμό, ὁ Κύριλλος προέβαλλε τήν ἔνωση καθ' ὑπόστασιν, δηλαδή τήν οὐσιώδη⁵⁰, τήν ἔνωσιν κατὰ ἀλήθειαν⁵¹, τήν κατὰ φύσιν ἔνωσιν⁵² στό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἡ πίστις αὕτη, βέβαια, τῆς Ἐκκλησίας πού ὑπερασπιζόταν ὁ ἱερός Πατήρ εἶχε διατυπωθεῖ ἀπό τοὺς Καππαδόκες θεολόγους, ἰδίως ἀπό τόν Γρηγόριο τό Θεολόγο, τό Γρηγόριο Νύσσης καί τόν Ἀμφιλόχιο Ἰκονίου⁵³. Ὁ Γρηγόριος Θεολόγος τόνιζε χαρακτηριστικά ὅτι «Θεός... ἀμφοτέρω τὸ τε προσλαβόν καί τὸ προσληφθέν. Δύο φύσεις εἰς ἓν συνδραμοῦσαι. Οὐχ Υἱοί δύο»⁵⁴.

Στή σκέψη τοῦ Κυρίλλου τό κέντρο ὅλων τῶν δογμάτων κατέχει τό χριστολογικό, τό ὁποῖο ἀπασχολοῦσε αὐτόν ἐξίσου καί πρό τῆς νεστοριανικῆς ἔριδος καί μετὰ ἀπό αὐτήν⁵⁵. Ἡ θεία τοῦ Λόγου ἐνσάρκωση ἀποτελεῖ τό κύριο γεγονός τῆς ἀπολυτρώσεως⁵⁶. Στή σάρκωση ὁ Λόγος προσλαμβάνει τήν πρωτόπλαστη ἀνθρώπινη φύση, πού δημιουργήθηκε κατ' εἰκόνα Θεοῦ, καί γι' αὐτό ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἀποκαθίσταται καί πάλι στόν ἄνθρωπο⁵⁷. Ἄν καί ἡ ὁρολογία του σχετικά μέ τό

⁴⁹ Βλ. Γ. Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Α'*, Ἀθήνα 1992, σ. 599.

⁵⁰ Κυρίλλου, *Β' Προσφωνητικός ταῖς εὐσεβεσιτάταις βασιλίσσαις*, ACO, τ. 1, I, 5, σ. 27⁵⁻⁶ (=PG 76, 1340A). Πρβλ. Α' Κορ. 8, 5. Κυρίλλου, *Κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν*, Β', PG 76, 65D, 89A. Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστ.* 39 (34) - *Πρός Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, ACO, τ. 1, I, 4, σ. 19²⁵⁻²⁶ (=PG 77, 181A). Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστ.* 40, PG 77, 192B-D.

⁵¹ Τοῦ ἰδίου, *Κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν*, Β', PG 76, 65A, 172CD.

⁵² Αὐτόθι, PG 76, 65A. Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστ.* 17 - *Ἐπιστολή 3^η πρὸς Νεστόριον*, ACO, τ. 1, I, 1, σ. 36²² (=PG 77, 112C).

⁵³ Χρ. Κρικῶνη, «Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καί ἡ Χριστολογική του διδασκαλία», *Πρακτικά Ἰθ' Θεολογικοῦ Συνεδρίου* μέ θέμα «Ο ΑΓΙΟΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ», Τερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 272.

⁵⁴ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, *Λόγος ΛΖ' - Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου· Ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, καὶ τὰ ἐξῆς*, Β', PG 36, 285A.

⁵⁵ Π. Κ. Χρήστου, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία, Δ'*, σ. 368.

⁵⁶ Α. Θεοδώρου, *Ἡ περί θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν ἐλλήνων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μέχρις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ*, διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ, Ἀθῆναι 1956, σ. 82.

⁵⁷ Γ. Φλορόφσκυ, *Δημιουργία καί ἀπολύτρωση*, ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 110.

μυστήριο τῆς θείας Οἰκονομίας⁵⁸ διακρίνεται ἀπό κάποια ἀσάφεια ἀρχικά, ἀναγκάζεται τελικά νά γίνει πιά συγκεκριμένη καί μάλιστα ὕστερα ἀπό τό ξέσπασμα τῆς νεστοριανικῆς ἔριδας τό 429.

Ὁ Νεστόριος⁵⁹, ὅπως προαναφέρθηκε, δέν ἀποδεχόταν τήν πραγματική ἔνωση τῶν δύο φύσεων τοῦ ἐνανθρωπήσαντα Λόγου. Μιλοῦσε γιά τήν «κατ' εὐδοκίαν» ἔνωση τῶν φύσεων. Τότε, ὁμως, μέ τήν ἀπλή, ἐξωτερική καί ἠθική ἔνωση τῶν δύο φύσεων καταστρεφόταν ἡ πραγματική ἔνωση τῶν δύο φύσεων στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, σέ βάρος βέβαια τῆς ἀνθρώπινης φύσεώς Του⁶⁰.

Ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἤθελε νά δείξει ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση ἐνώθηκε μέ τή θεότητα χωρίς καμμία ἀπό τίς δύο νά ἀλλοιωθεῖ. Ἐτσι ἔχουμε ἕνα πρόσωπο, τόν Τησοῦ Χριστό, μέ δύο φύσεις· χωρίς ὁμως οἱ φύσεις Του –θεία καί ἀνθρώπινη– νά ὑποστοῦν «κράσιν ἢ μίξιν»⁶¹. Ἐνῶ σέ ἄλλο ἔργο

⁵⁸ Ὁ ὅρος «Οἰκονομία» χρησιμοποιεῖται συχνά στό μυστήριο τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Πρῶτος τόν χρησιμοποιεῖ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. Ἀλλωστε οἱ Πατέρες ὅταν ἀναφέρονται στίς σχέσεις τῶν Προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδας χρησιμοποιοῦν τόν ὅρο «Θεολογία».

⁵⁹ Ὁ Νεστόριος συνέδεε τόν ὅρο «ὑπόστασις» πρὸς τόν ὅρο «οὐσία» καί «φύσις» κατὰ διαφορετικό, ὁμως, τρόπο ἀπό τόν καθιερωμένο γιά τήν Ἀγία Τριάδα, ἀφοῦ ἡ θεότητα καί ἡ ἀνθρωπότητα τοῦ Τησοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι ὁμοούσια, ὅπως τά τρία πρόσωπα τῆς Ἀγίας Τριάδας. Ἡ ἐν Χριστῷ ἔνωση τῶν δύο φύσεων ἐγίνε ὅχι σέ μία οὐσία, ἀλλά σέ διαφορετικές οὐσίες, δηλαδή τῆς θεότητος καί τῆς ἀνθρωπότητος· γι' αὐτό καί ἡ διάκριση οὐσίας καί ὑποστάσεως προσδιορίζει τήν ἰδιαιτερότητα κάθε μιᾶς ἀπό τίς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ. Πρβλ. Β. Τ. Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία Α΄*, Ἀθῆναι 1992, σ. 594, 595.

⁶⁰ C. Dratselas, «Questions of Christology of Saint Cyril of Alexandria», reprinted from Abba Salama, *a review of the Association on Ethio- Hellenic Studies*, vol. VI, Athens 1974, p. 4.

⁶¹ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 694²⁶⁻²⁷, ³¹⁻³² (=PG 75, 1220AB). Πρβλ. Ψαλμ. 117, 27. Βαρ. 3, 38. Λουκ. 1, 79: «Θεός οὖν ὑπάρχων καί τῶν ὅλων Κύριος, κατὰ τὰς Γραφάς ὁ Μονογενής, ἐπέφανεν ἡμῖν. Ὡφθη γάρ ἐπὶ γῆς, καί ἐπέλαμψε τοῖς ἐν σκότῳ γενόμενος ἄνθρωπος, οὐ δοκῆσει, μή γένοιτο· μανία γάρ τοῦτο φρονεῖν ἢ λέγειν· οὔτε μὴν εἰς σάρκα παρενεχθεῖς κατὰ μετὰστασιν καί τροπήν· ἀναλλοίωτος γάρ καί ἀεί κατὰ τὰ αὐτά καί ὡσαύτως ἔχων ὁ ἐκ τοῦ Θεοῦ Λόγος· ἀλλ' οὐδέ ὁμόχρονον τῇ σαρκί τήν ὑπαρξιν ἔχων· αὐτός γάρ ἐστι τῶν αἰώνων ὁ ποιητής. Αὐτός γάρ ἐστίν ὁ ζῶν πεφυκώς ἐκ ζωῆς τοῦ Θεοῦ καί Πατρός ὄντος τε καί νοουμένου κατ' ἰδίαν ὑπόστασιν· ἀλλ' οὐδέ ἡμπέσχετο σάρκα ψυχῆς ἐρήμην τῆς λογικῆς, γεγένηται δέ κατὰ ἀλήθειαν ἐκ γυναικός, καί

του αναφέρει: «Ούκοῦν ἐκ δυοῖν μέν πραγμάτων ὁμολογουμένως Θεότιτος καί ἀνθρωπότητος, ὁ Ἐμμανουήλ⁶². Πλήν εἷς Κύριος Τησοῦς Χριστός, εἷς τέ καί ἀληθῶς Υἱός, Θεός τε ὁμοῦ καί ἀνθρωπος· οὐ θεοποιηθεῖς ἐν ἴσῳ τοῖς κατὰ χάριν, Θεός δέ μᾶλλον ἀληθινός ἐν ἀνθρωπεῖα μορφῇ πεφηνώς δι' ἡμᾶς»⁶³.

Ὁ ἀλεξανδρινός Πατήρ πρίν ἀπό τή θεολογική του σύγκρουση μέ τόν πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Νεστόριο χρησιμοποιοῦσε, ὅπως προείπαμε, ἀσαφεῖς ἐκφράσεις γιά τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Θεανθρώπου. Μιλάει περί διαμονῆς καί ἐνοικήσεως τοῦ Λόγου στή σάρκα, περί τοῦ ἀνθρωπίνου στοιχείου ὡς οἴκου καί ναοῦ τοῦ Θεοῦ⁶⁴. Ἐλεγε, ἐπίσης, ὅτι ὁ Λόγος «ἔλαβεν τόν ἀνθρωπον»⁶⁵. Βέβαια εἶναι ἀπαραίτητο νά διευκρινιστεῖ ὅτι σέ ἀντίθεση μέ τόν Ἀπολινάριο⁶⁶ πού

πέφηνεν ἀνθρωπος ὁ ζῶν καί ὑπάρχων, καί συναΐδιος τῷ Θεῷ καί Πατρί Θεός Λόγος, μορφὴν λαβὼν καί ἔστιν ὥσπερ ἐν Θεότητι τέλειος, οὕτω καί ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος, οὐκ ἐκ μόνης Θεότητος καί σαρκός εἷς ἓνα Χριστόν καί Κύριον καί Υἱόν συγκεείμενος, ἀλλ' ἐκ δυοῖν τελείων, ἀνθρωπότητος δὴ λέγω καί Θεότητος, εἷς ἓνα καί τόν αὐτόν παραδόξως συνδούμενος».

⁶² «Τό ἐβραϊκόν ὄνομα Ἐμμανουήλ (IMMANUEL) σημαίνει «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός». Ἡ Καινή Διαθήκη ἐννοεῖ ὑπό τόν Ἐμμανουήλ αὐτόν τοῦτο τόν Χριστόν, βλέπει δέ ἐκπληρουμένην τήν προφητεία τοῦ Ἡσαΐα ἐν τῇ ἐκ Παρθένου γεννήσει τοῦ Τησοῦ. Ὑπό πολλῶν πατέρων, ἰδίᾳ τῆς ἐποχῆς τῶν Χριστολογικῶν ἐρίδων, θεωρεῖται ὅτι ὁ τίτλος Ἐμμανουήλ ἐμπερικλείει τήν διδασκαλίαν περί τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, τῆς τε ἀνθρωπίνης (μεθ' ἡμῶν) καί τῆς θείας (ὁ Θεός). Ὅντως ὁ Θεός ἐγένετο μεθ' ἡμῶν, διὰ τῆς ὑπό τοῦ Χριστοῦ κοινωνίας τῆς σαρκός καί τοῦ αἵματος ἡμῶν (Ἑβρ. 2, 14), ἤτοι τῆς οἰκειώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐν τῇ φράσει «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός» δύναται κάλλιστα νά στηριχθῇ τό δόγμα τῆς ἐνώσεως τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀχωρίστως, ἀδιαιρέτως, κατὰ τὰ δογματισθέντα ὑπό τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἄνευ συμμίξεως τοῦ κτιστοῦ καί τοῦ ἀκτίστου. Οὕτω τό ὄνομα Ἐμμανουήλ καθίσταται ταυτόσημον πρός τό Θεάνθρωπος». Γ. Ἀντ. Γαλίτη, *Ἑρμηνευτικά τῆς Καινῆς Διαθήκης. Πανεπιστημιακαί Παραδόσεις*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1984⁷, σ. 277 - 279.

⁶³ Κυρίλλου, *Ἐπιστ. 1: Πρεσβυτέροις καί διακόνοις*, Πατράσι μοναχοῖς καί τοῖς σὺν ὑμῖν τόν μονήρη βίον ἀσκοῦσι, PG 77, 28D.

⁶⁴ Τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός Α'*, PG 75, 23D, 24CD, 25A, 28A.

⁶⁵ Αὐτόθι.

⁶⁶ Ὁ Ἀπολινάριος Λαοδικεῖας ὑποστήριζε ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε «σάρκα» χωρίς νά ἀναλάβει «νοῦν ἀνθρώπινον». Στήριξε τή διδασκαλία του περί ἐνσαρκώσεως, πού ὁδηγεῖ στή μία φύση τοῦ Χριστοῦ, καταφεύγοντας στό φιλοσοφικό χῶρο, συγκεκριμένα στόν Ἀριστοτέλη πού ἀκολουθώντας τό Δημόκριτο δίδασκε ὅτι «ἀδύνατον γάρ εἶναι ἐκ δύο (= οὐσιῶν μέ ἐντελέχεια) ἐν ἡ ἕξ ἐνός δύο γενέσθαι» (Μεταφυσικά, 1039α 9-10). Ἐτσι ἔλεγε ὅτι κατὰ τήν ἐνσαρκωσὴ Του ὁ Λόγος ἦταν τέλειος, ἀλλά ἡ ἀνθρώπινη φύση πού προσέλαβε δέν εἶχε λογικό νοῦ, ψυχὴ, τή θέση τῆς ὁποίας κατέλαβε ὁ θεῖος

ὑποστήριζε ὅτι ὁ Λόγος καί Υἱός τοῦ Θεοῦ ἔλαβε ἀνθρώπινη σάρκα καί πού θεωροῦσε τή σάρκα αὐτή χωρίς ψυχὴ καί λογικό νοῦ, ὁ ἱερός Πατήρ ἀναφέρει στά ἔργα του ὅτι «ἡ ἐνωθεῖσα τῇ θείᾳ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἦτο τελεία, ἐκ σώματος καί ψυχῆς λογικῆς»⁶⁷.

Ὁ Κύριλλος εἶναι σαφές ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ προσέλαβε τέλεια τὴν ἀνθρώπινη φύση, σῶμα καί ψυχὴ λογική, χωρίς φυσικά τὴν ἁμαρτίαν⁶⁸. Βέβαια ἡ σάρκα πού προσέλαβε ὁ Λόγος δέν ἦταν κάποια ξένη σάρκα, ἀλλὰ ἡ δική Του. Ἡ ἀνθρώπινη, δηλαδή φύση τοῦ Κυρίου δέν ὑπῆρξε ποτέ μόνη της ὥστε σέ κάποια στιγμή νά ἐνωθεῖ μέ τό Λόγο, ἀλλά δημιουργήθηκε μέσα στή μήτρα τῆς Παναγίας καί ἐνώθηκε ἀμέσως μέ αὐτήν ὁ Λόγος, ἐξ ἁκρας συλλήψεως⁶⁹.

Ὁ καθηγητής Φειδᾶς⁷⁰ παρατηρεῖ ὅτι γιὰ νά ἀποδείξει ὁ ἀλεξανδρινός Πατήρ τὴν πραγματική «καθ' ὑπόστασιν» ἐνωση τῆς θεότητος καί τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπως ἐπίσης καί τὴν πραγματική ἐνότητα τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ ἀφαιροῦσε ἀπό τὴν ἀνθρώπινη ὅχι βεβαίως ποσότητα, ὅπως ὁ Ἀπολινάριος, ἀλλὰ ἰδιότητα, ὑπόσταση ἢ πρόσωπο· γιατί ἂν δεχόταν τὴν ἰδιαίτερη ὑπόσταση τῆς ἀνθρωπότητος, τότε θά κατέληγε στή νεστοριανική παραδοχή τῶν φυσικῶν ὑποστάσεων καί τῶν δύο φυσικῶν προσώπων. Ἡ ἀφαίρεση, ὅμως, ἰδιότητος ἢ ποιότητος ἀπό τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ δέν ἀπομάκρυνε τόν Κύριλλο

Λόγος. Ἀδύνατον γάρ δύο νοερά καί θελητικά ἐν τῷ ἅμα κατοικεῖν, ἵνα μὴ τό ἕτερον κατὰ τοῦ ἐτέρου ἀντιστρατεύηται διὰ τῆς οἰκείας θελήσεως καί ἐνεργείας. Οὐκοῦν οὐ ψυχῆς ἀνθρωπίνης ἐπελάβετο ὁ Λόγος, ἀλλὰ μόνον σπέρματος ἀβραάμ· τόν γάρ τοῦ σώματος Ἰησοῦ· ναόν προδιέγραψεν ὁ ἄψυχος καί ἄνους καί ἀθελής τοῦ Σολομῶντος ναός, (Περὶ ἐνώσεως: fragment 2), Σ. Γ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Β΄*, Ἀθήνα 1990, σ. 530 – 547.

⁶⁷ Κυρίλλου, *Ἐόρτιος ἐπιστολή*, VIII, ΣΤ΄, SC 392, 572⁴²⁻⁴⁴ (=PG 77, 572D).

⁶⁸ Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστ. 4η – Ἐπιστολή δευτέρα πρὸς Νεστόριον*, ACO, τ. 1, I, 1, σ. 26⁶⁻¹⁹ (=PG 77, 45AC). Πρβλ. Β΄ Κορ. 13, 5. «σάρκα ἐμψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ ἐνώσας ὁ Λόγος ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν, ἀφράστως τε καί ἀπερινοήτως γέγονεν ἄνθρωπος, καί κεχηρμάτικεν Υἱός ἀνθρώπου, οὐ κατὰ θέλησιν μόνην ἢ εὐδοκίαν· ἀλλ' οὐδέ ὡς ἐν προσλήψει προσώπου μόνου· καί ...διάφορος μὲν αἱ πρὸς ἐνότητα τὴν ἀληθινὴν συναχθεῖσαι φύσεις· εἷς δέ ἐξ ἀμφοτέρων Χριστός καί Υἱός· οὐχ ὡς τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἐνωσιν».

⁶⁹ Α. Θεοδώρου, *Ἡ Χριστολογικὴ ὁρολογία καί διδασκαλία Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καί Θεοδωρήτου Κύρου*, Ἀθῆναι 1955, σ.48.

⁷⁰ Β. Γ. Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Α΄*, Ἀθῆναι 1992, σ. 601.

από τὰ πλαίσια τῆς προγενέστερης πατερικῆς παραδόσεως· γιατί, ἀντίθετα ἀπό τόν Ἀπολιναρισμό, προέβαλλε τήν πληρότητα τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ, καί ἀντίθετα ἀπό τό Νεστοριανισμό, τόνιζε τήν πραγματική καθ' ὑπόστασιν ἔνωση στό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἐχοντας τέλεια ἀνθρώπινη φύση ὁ Χριστός εἶναι «ὁμοούσιος ἡμῖν»⁷¹.

Ἐνα ἄλλο παράδειγμα, πού ὁ ἀλεξανδρινός Πατριάρχης χρησιμοποιεῖ γιά τήν ἔνωση τῶν δύο φύσεων, εἶναι ἡ ἔνωση ψυχῆς καί σώματος. Αὐτά ἀποτελοῦν μία ὄντοτητα χωρίς ὁμως νά ἀλλοιώνονται μεταξύ τους⁷². Χρησιμοποιεῖ, ἐπίσης, τήν εἰκόνα τοῦ ζωντανοῦ κάρβουνου στό ὄραμα τοῦ προφήτη Ἡσαΐα⁷³. Ὅταν τό ξυλοκάρβουνο διαπεράστηκε ἀπό τή φωτιά, κάθε στοιχεῖο διατήρησε τήν ταυτότητά του. Ἐτσι καί ὁ Λόγος παρέμεινε Θεός ἐνῶ ἐνώθηκε μέ τόν ἄνθρωπο. Ἡ ἀνθρώπινη φύση Του ἀπό τήν ἄλλη συνέχισε ἀναλλοίωτη νά ἔχει τή λειτουργία της, παρ' ὅτι ἡ θεία φύση ἦταν ἐνωμένη μέ αὐτήν⁷⁴, ἀπλῶς στό κατά σάρκα μυστήριό τοῦ Λόγου ἔχουμε ἀλλοίωση τῆς ἀνθρώπινης φύσεως πρός τό καλύτερο καί ἐξαφάνιση τῆς κακίας καί τῆς φθαρτότητας σέ αὐτήν. Ἡ ἀνθρώπινη λοιπόν φύση, ἀφοῦ ἐνώθηκε ἀσυγχύτως μέ τή θεία, ὑπέστη ἐκλάμπρυνση καί ἐξύψωση χωρίς αὐτό νά σημαίνει ἔξοδο ἀπό τή φυσική της ποιότητα⁷⁵.

Βέβαιο, ὁμως, εἶναι ὅτι ἡ ταύτιση, ἡ ἐναλλαγή δηλαδή στή χρήση τῶν ὀρων «φύσις», «ὑπόστασις», «πρόσωπον», δίνοντάς τους τό ἴδιο νόημα, συχνά δημιουργεῖ πρόβλημα στούς μελετητές τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Κυρίλλου. Ἀλλωστε δέν ἔχει παγιωθεῖ μέχρι τή συγκεκριμένη χρονική στιγμή τό ἀκριβές περιεχόμενο τῶν παραπάνω ὀρων. Χαρακτηριστική τῆς ταύτισης «φύσεως» καί «ὑποστάσεως»

⁷¹ Κυρίλλου, *Θησαυρός*, ΙΔ', PG 75, 136C.

⁷² Τοῦ ἰδίου, *Σχόλια περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, Η', PG 75, 1376D– 1377C.

⁷³ Αὐτόθι, Θ', PG 75, 1377D – 1380C. Πρβλ. Ἡσ. 6, 6–8.

⁷⁴ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 736¹⁻⁴⁰ (= PG 75, 1292ABC).

⁷⁵ Α. Θεοδώρου, *Ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας*, Αθήνα 1998², ἐκδ. Παρουσία, σ. 88.

εἶναι ἡ φράση «Μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη»⁷⁶. Ἡ φράση αὐτή, ἂν καί ὁ Ἀλεξανδρινός Πατήρ θεωροῦσε ὅτι εἶχε ἀθανασιανή προέλευση, στήν πραγματικότητα ἦταν τοῦ Ἀπολιναρίου. Βρισκόταν στήν ὁμολογία πίστεως τοῦ Ἀπολιναρίου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Τοβιανό, ἐνῶ εἶχε διαδοθεῖ σκόπιμα ψευδεπίγραφα μέ τὸ ὄνομα τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου. Ὅλα αὐτά ἔδιναν ἐρείσματα στοὺς ἀντιπάλους τοῦ Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας, γιὰ νά τὸν κατηγορήσουν ὅτι

⁷⁶ Ἡ φράση αὐτή θά γίνει ἡ αἰτία νά κατηγορηθεῖ ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας ὡς μονοφυσίτης. Ὁ Κύριλλος, θεωρώντας ὅτι ἡ ἐπίμαχη φράση ἀνῆκε σιὸ Μ. Ἀθανάσιο –ἐνῶ στήν πραγματικότητα εἶχε εἰπωθεῖ ἀπὸ τὸν αἰρεσιεράρχη Ἀπολλινάριο– τὴ χρησιμοποιοῦσε συχνά. Τόνιζε, ὅμως, ὅτι μέ τὴ φράση αὐτή ἐννοεῖται ὅτι ἡ θεία φύση τοῦ Χριστοῦ προσέλαβε τὴν ἀνθρώπινη τέλεια καὶ πλήρη “ἄνευ ὁμῶς ὑποστάσεως”, ἡ ὁποία ἐνώθηκε στήν ὑπόστασι τοῦ θείου Λόγου, «ἐκ τελείας ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ μὴν ἐξ ἀνθρωπότητος τελείως ἐχούσης κατὰ τὸν ἴδιον λόγον εἷς Χριστός, ὁ αὐτὸς ὑπάρχων ἐν ταυτῷ Θεός τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος», Κυρίλλου, *Σχόλια περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς Ἡ΄*, PG 75, 1377B. Γιά τὴ φράση «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη» βλ. σχετικὰ Τω. Καρμίρη, *Εἰσηγήσεις ἐνώπιον τῶν Διασκέψεων Ὁρθοδόξων καὶ Ἀντιχαλκιδονίων Θεολόγων*, Ἀθῆναι 1970, σ. 22. Συναφῶς τοῦ ἰδίου, «Unification on the basis of Cyril's formula», *The Greek Orthodox Theological Review* X (1964) 64. Βλ. J. McGuckin, *St Cyril of Alexandria the Christological controversy. Its history, theology and texts*, New York 1994, p. 212. G. Florovsky, *Οἱ Βυζαντινοὶ πατέρες τοῦ 5^{ου} αἰῶνα*, Θεσσαλονίκη 1992, σσ. 517, 518. Χ. Κρικῶνη, «Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καὶ ἡ Χριστολογικὴ διδασκαλία του», *Πρακτικὰ ἸΘ΄ Θεολογικοῦ Συνεδρίου* μέ θέμα «Ο ΑΓΙΟΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ», Θεσσαλονίκη 1999, σσ. 268-274. Πρβλ. Τω. Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, III, ΙΑ΄, PG 94, 1024BC: «Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ μακάριος Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Σούκενσον δευτέρᾳ ἐπιστολῇ ἐρμηνεύων τὸ μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην οὕτω φησὶν· Εἰ μὲν γὰρ μίαν εἰπόντες τοῦ Λόγου φύσιν σεσιγήκαμεν, οὐκ ἐπενεγκόντες τὸ σεσαρκωμένην, ἀλλ' οἷον ἔξω τιθέντες τὴν οἰκονομίαν, ἣν αὐτοῖς τάχα πού καὶ οὐκ ἀπίθανος ὁ λόγος προσποιούμενοις ἔρωτᾶν· Εἰ μία φύσις τὸ ὅλον, ποῦ τὸ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι; Ἡ πῶς ὑφέστηκεν ἡ καθ' ἡμᾶς οὐσία; Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἐν ἀνθρωπότητι τελειότης καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας ἡ δῆλωσις εἰσσεκόμισται διὰ τοῦ λέγειν σεσαρκωμένην, παυσάσθωσαν καλαμίνην ῥάβδον ἑαυτοῖς ὑποστήσαντες. Ἐνταῦθα μὲν οὖν τὴν φύσιν τοῦ Λόγου ἐπὶ τῆς φύσεως ἔταξεν. Εἰ γὰρ ἀντὶ ὑποστάσεως τὴν φύσιν παρείληφεν, οὐκ ἄτοπον ἦν, καὶ δίχα τοῦ σεσαρκωμένην τοῦτο εἰπεῖν· μίαν γὰρ ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀπολύτως λέγοντες οὐ σφαλλόμεθα. Ὁμοίως δὲ καὶ Λεόντιος ὁ Βυζάντιος ἐπὶ τῆς φύσεως τὸ ῥητὸν ἐνόησεν, οὐκ ἀντὶ τῆς ὑποστάσεως. Ἐν δὲ τῇ πρὸς τὰς Θεοδωρήτου μέμψεις τοῦ δευτέρου ἀναθεματισμοῦ οὕτως φησὶν ὁ μακάριος Κύριλλος· Ἡ φύσις τοῦ Λόγου ἡγουν ἡ ὑπόστασις, ὁ ἐστὶν αὐτὸς ὁ λόγος. Ὡστε τὸ εἰπεῖν φύσιν τοῦ Λόγου οὔτε τὴν ὑπόστασιν μόνην σημαίνει οὔτε τὸ κοινὸν τῶν ὑποστάσεων, ἀλλὰ τὴν κοινὴν φύσιν ἐν τῇ τοῦ Λόγου ὑποστάσει ὁλικῶς θεωρουμένην».

ἀπολινάριζε. Ἐκεῖνος, ὁμως, ἐρμηνεύει ὀρθόδοξα τὴν ἐπίμαχη φράση, ἀποφεύγοντας νὰ ὑποπέσει στὶς δοξασίες τῶν διαφόρων αἰρετικῶν ὅπως τοῦ Ἀπολιναρίου. Μὲ τὴ φράση αὐτή, ἡ ὁποία γιὰ ἄρκετό καιρό ἀποτελέσσε πρόβλημα γιὰ τοὺς ἀντιπάλους καὶ τοὺς ὑποστηρικτές τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ θεολόγου, ὁ Κύριλλος ἐννοεῖ τὸν ἕνα Θεό Λόγο πού προσέλαβε τὴν ἀνθρώπινη φύση ἄνευ φυρμοῦ καὶ συγκράσεως καὶ ἄρα ἄνευ μειώσεως καὶ ὑποκλοπῆς αὐτῆς⁷⁷, «Ἐγνόησαν πάλιν οἱ τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες, ὅτι κατὰ ἀλήθειάν ἐστὶ μία φύσις τοῦ Λόγου σεσαρκωμένη. Εἰ γάρ εἷς ἐστὶν Υἱός, ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρός Λόγος, ὁ ἀπορρήτως γεννηθεὶς, εἴτα κατὰ πρόσληψιν σαρκός, οὐκ ἀψύχου, ἀλλ' ἐμψυχωμένης νοερῶς, προῆλθεν ἄνθρωπος ἐκ γυναικός, οὐκ εἰς δύο μερισθῆσεται διὰ τοῦτο πρόσωπα καὶ υἱούς, ἀλλὰ μεμένηκεν εἷς, πλήν οὐκ ἄσαρκος, οὐδ' ἐξω σώματος, ἀλλ' ἰδιον ἔχων αὐτό καθ' ἑνωσιν ἀδιάσπαστον. Ὁ δὲ τοῦτο λέγων, οὐ φυρμόν, οὐ σύγχυσιν, οὐδ' ἕτερόν τι τῶν τοιούτων πάντη τε καὶ πάντως δηλοῖ οὔτε μὴν ὡς ἐξ ἀναγκαίου τοῦ λόγου τοῦτο ἀκολουθήσει ποθέν. Εἰ γάρ καὶ εἷς λέγοιτο πρὸς ἡμῶν ὁ μονογενὴς Υἱός τοῦ Θεοῦ σεσαρκωμένος καὶ ἐνανθρωπήσας, οὐ πέφυρται διὰ τοῦτο, κατὰ τὸ ἐκείνοις δοκοῦν, οὔτε μὴν εἰς τὴν τῆς σαρκός φύσιν μεταπεφοίτηκεν ἢ τοῦ Λόγου φύσις, ἀλλ' οὐδ' ἡ τῆς σαρκός εἰς τὴν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν ἰδιότητι τῇ κατὰ φύσιν ἐκατέρου μένοντός τε καὶ νοουμένου, κατὰ γε τὸν ἄρτίως ἡμῖν ἀποδοθέντα λόγον, ἀρρήτως καὶ ἀφράστως ἐνωθεὶς, μίαν ἡμῖν ἔδειξεν Υἱοῦ φύσιν· πλήν, ὡς ἔφην, σεσαρκωμένην. Οὐ γάρ ἐπὶ μόνων τῶν ἀπλῶν κατὰ φύσιν τὸ ἐν ἀληθῶς λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ σύνθεσιν συνηγμένων, ὁποῖόν τι χρῆμά ἐστιν «ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος. Ἐτεροειδῆ μὲν γάρ τὰ τοιαῦτα καὶ ἀλλήλοις οὐχ ὁμοούσια, ἐνωθέντα γε μὴν. μίαν ἀνθρώπου φύσιν ἀποτελέσαν, κἂν τοῖς τῆς συνθέσεως λόγοις ἐνυπάρχη τὸ διάφορον κατὰ τὴν φύσιν τῶν εἰς ἐνότητα συγκεκομισμένων. Περιττολογοῦσι τοίνυν οἱ λέγοντες, ὡς εἶπερ μία φύσις τοῦ Λόγου σεσαρκωμένη εἴη, πάντη τε καὶ

⁷⁷Τω. Ν. Καρμίρη, *Εἰσηγήσεις ἐνώπιον τῶν διασκέψεων Ὀρθοδόξων καὶ Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων*, Ἀθῆναι 1970, σ. 32.

πάντως ἔποιτο ἂν τό φυρμόν γενέσθαι καί σύγκρασιν, ὡς μειουμένης καί ὑποκλεπτομένης τῆς ἀνθρώπου φύσεως. Οὐτε γάρ μεμείωται, οὐτε, καθά φησιν, ὑποκλέπεται· ἀρκεῖ γάρ πρὸς δήλωσιν τὴν τελειοτάτην τοῦ ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος, τό λέγειν ὅτι σεσάρκωται. Εἰ μὲν γάρ τοῦτο σεσίγητο παρ' ἡμῶν, ἔσχεν ἂν τινα χώραν αὐτοῖς ἢ συκοφαντία. Ἐπειδὴ δέ ἀναγκαίως προσεπενήκεται τό ὅτι σεσάρκωται, ποῦ τῆς μειώσεως ἦτοι κλοπῆς ὁ τρόπος;»⁷⁸. Ἀπό τὰ παραπάνω γίνεται ἀντιληπτὸ ὅτι ὁ Κύριλλος ἐρμηνεύει τὴν ἐπίμαχη φράση ὀρθόδοξα. Ἀφοῦ ὁ Λόγος σεσάρκωται ἔχει δύο φύσεις ὑποστατικά ἐνωμένες, τῇ θείᾳ καί τὴν ἀνθρώπινῃ, πού ἦταν τέλειες καί ἀποτελοῦσαν τό πρόσωπο τοῦ Σωτῆρα μας, Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀλλωστε, ὅπως πολύ καλὰ σημειώνει ὁ Κύριλλος σέ ἄλλο ἔργο του γιὰ τό Χριστό, «συγκεῖσθαι ἔκ τε τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος, τελείως ἐχούσης κατὰ τόν ἴδιον λόγον, καί ἐκ τοῦ πεφηνότος ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ, τοῦ Μονογενοῦς»⁷⁹.

Τό συμπέρασμα στό ὁποῖο καταλήγει ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας εἶναι ὅτι ὁ Χριστός εἶναι ἓνας καί ἔχει δύο φύσεις «έν δύο φύσεσιν». Ἡ θεία φύση Του ὑπῆρχε προαιωνίως, ὁμως, «έν χρόνῳ» ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ προσέλαβε ὀλόκληρη τὴν ἀνθρώπινη φύση, μέ ἀποτέλεσμα ἡ προαιώνια θεία φύση νά ἐνωθεῖ μέ τὴν «έν χρόνῳ» ἀνθρώπινη. Ἡ τελευταία δέ, ἡ ἐν ἀτόμῳ δηλαδή θεωρουμένη ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ δημιουργήθηκε θαυματουργικά καί ὑπερφυσικά καί ἐνώθηκε μέ τῇ θείᾳ «ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως»⁸⁰ στή μήτρα τῆς Παρθένου⁸¹. Γι' αὐτό χαρακτηρίζεται ὁ Κύριος ἀπό τόν ἅγιο Κύριλλο ὡς «εἷς σεσαρκωμένος καί ἐνανθρωπήσας ἐκ Θεοῦ Πατρός Λόγος»⁸², «εἷς

⁷⁸ Κυρίλλου, Ἐπιστολή 46 – Πρὸς Σούκενσον, ACO, τ. 1, I, 6, σσ. 159¹²⁻¹⁶, 162²⁻¹⁰ (=PG 77, 241A, 245A).

⁷⁹ Τοῦ ἰδίου, Πρὸς τόν εὐσεβέστατον βασιλέα Θεοδόσιον. Λόγος Προσφωνητικός, περί τῆς ὀρθῆς πίστεως τῆς εἰς τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ACO, τ. 1, I, 1, σ. 53¹²⁻³⁰ (=PG 76, 1157A).

⁸⁰ Τοῦ ἰδίου, Ἐπιστολήν – Πρὸς Ἰωάννην Ἀντιοχείας, PG 77, 177A.

⁸¹ Ἰω. Ν. Καρμίρη, Εἰσηγήσεις ἐνώπιον τῶν διασκέψεων Ὀρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων, Ἀθῆναι 1970, σ. 34.

⁸² Κυρίλλου, Ἐπιστολή 46η – Πρὸς Σούκενσον, ACO, τ. 1, I, 6, σσ. 159¹²⁻¹⁶, 162²⁻¹⁰ (=PG 77, 241A, 245A).

τε καί ὁ αὐτός πρό μέν τῆς σαρκώσεως γυμνός ἔτι ὁ Λόγος, μετὰ δέ γε τήν ἀπότεξιν τήν ἐκ τῆς Ἀγίας Παρθένου σεσαρκωμένος καί ἐνανθρωπήσας»⁸³, «εἷς Κύριος Τησοῦς Χριστός, ὁ μονογενής τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἐνανθρωπήσας καί σεσαρκωμένος»⁸⁴, τά ὁποῖα ἰσοδυναμοῦν πρός τήν δογματική ρήτρα «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη»⁸⁵.

Ἀξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ἡ Χριστολογία τοῦ ἱεροῦ Πατρός δέν εἶναι ἡ μόνη πού δημιουργήσε προβλήματα στούς μελετητές. Ἐνα ἄλλο σημεῖο πού δέν ἔχει ἀναπτυχθεῖ ἐπαρκῶς στή διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου εἶναι οἱ ἀπόψεις του σχετικά μέ τήν ἐκπόρευση τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Σχετικά μέ τήν ἐκπόρευση τοῦ τρίτου προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδας χρησιμοποιεῖ ἄλλοτε τήν ἔκφραση «διά τοῦ Υἱοῦ» καί ἄλλοτε προτιμᾷ τήν «ἐκ τοῦ Υἱοῦ». Ἡ τελευταία γίνεται βάση γιά νά δικαιολογήσουν οἱ Ρωμαιοκαθολικοί τή μετέπειτα διδασκαλία τους γιά τό *filioque*.

Ὅλα αὐτά, πού προαναφέραμε συνοπτικά γιά τή θεολογική διδασκαλία τοῦ πατριάρχη Ἀλεξανδρείας, μᾶς βοηθᾷ νά κατανοήσουμε περισσότερο, τόσο τά ἔργα⁸⁶ τοῦ Κυρίλλου τά ὁποῖα θά μᾶς ἀπασχολήσουν, ὅσο καί τήν προσωπικότητα τοῦ ἰδίου τοῦ Πατρός.

⁸³ Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστολή 50^η*, PG 77, 308AB.

⁸⁴ Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστολή 41^η*, PG 77, 217B.

⁸⁵ Ἰω. Ν. Καρμίρη, *Εἰσηγήσεις ἐνὶ πᾶσι τῶν διασκέψεων ὀρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων*, Ἀθῆναι 1970, σ. 34.

⁸⁶ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 678-714 (=PG75, 1189B-1253B). Συναφῶς τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 714-778 (=PG75, 1253A-1361C).

3. Είσαγωγικά για τὰ ἐξεταζόμενα ἔργα.

Τὰ ἔργα τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, μέ τὰ ὁποῖα θά ἀσχοληθοῦμε σέ αὐτή τή μελέτη, ἀποτελοῦν μία ἐξαίρετη σύνοψη τῆς Χριστολογίας τοῦ ἀλεξανδρινοῦ Πατρός. Ἡ γλῶσσα καί τό ὕφος τῶν κειμένων αὐτῶν λειτούργησαν καταλυτικά γιά τήν ἐπιλογή τους στή συγκεκριμένη ἐργασία. Μελετώντας τα, νιώσαμε τήν ἀνάγκη νά τὰ ἐξετάσουμε προσεκτικότερα καί νά προσπαθήσουμε νά διεισδύσουμε στό βαθύτερο νόημα τῆς διδασκαλίας καί τῆς σκέψεως τοῦ συγγραφέα τους.

Ὁ Κύριλλος δέν ἐνδιαφέρεται ἀπλῶς νά δείξει μέσα ἀπό τὰ παρόντα πνευματικά πονήματά⁸⁷ του, ὅτι ὁ Χριστός⁸⁸ ἦταν Ἐκεῖνος πού θά μᾶς ὁδηγοῦσε στή σωτηρία. Ἀλλωστε αὐτό τό θεωροῦσε αὐτονόητο. Ἐκεῖνο, ὅμως, πού κυριαρχοῦσε στή σκέψη του ἦταν νά κατανοήσουν οἱ ἀναγνώστες τῶν συγκεκριμένων ἔργων ὅτι τό μυστήριό τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως βρισκόταν σέ ἀπόλυτη συνάφεια μέ τή λύτρωση τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἀπό τὰ δεσμά τῆς ἁμαρτίας καί τήν κατάλυση τῆς σκλαβιάς τοῦ θανάτου, «αὐτός πέπονθεν ὑπέρ ἡμῶν τῇ ἰδίᾳ σαρκί, καί ἀνεβίω πάλιν ὡς Θεός, κενώσας τόν Αἰῶνα»⁸⁹. Ἡ Χριστολογία λοιπόν τοῦ Κυρίλλου βρίσκεται σέ ἄμεση συνάρτηση μέ τή σωτηριολογία του.

Ἡ λύτρωσή μας εἶναι οὐσιαστικά γιά τή μεγάλη αὐτή προσωπικότητα τοῦ πέμπτου αἰῶνα μία «ἀνακεφαλαίωση». Ὁ συγγραφέας μας κάνει χρήση τοῦ ὅρου αὐτοῦ, ἐπηρεασμένος ἀπό τή διδασκαλία τοῦ Εἰρηναίου Λουγδούνου καί τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, πάνω στό συγκεκριμένο ζήτημα. Τό οὐσιαστικό

⁸⁷ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 678-714 (=PG75, 1189B-1253B). Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 714-778 (=PG75, 1253A-1361C).

⁸⁸ «Ἡ λέξη Χριστός εἶναι μετάφραση τῆς ἀραμαϊκῆς MESHICHA. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι Χριστός, διότι «ἐχρίσεν αὐτόν ὁ Θεός πνεύματι ἁγίῳ καί δυνάμει» (Πράξ. 4, 27 καί 10,36). Ὁ Χριστός δέν εἶναι ἄλλος ἀπό τόν Ἰησοῦ, τόν κατ' ἐξοχήν Χριστό, τό μόνο Χριστό. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὑπό τοῦ Θεοῦ χρισθεῖς». Γ. Ἀντ. Γαλίτη, *Ερμηνευτικά τῆς Καινῆς Διαθήκης, Ἐπιστημονικά παραδόσεις*, Θεσσαλονίκη 1984⁷, σ. 233-251.

⁸⁹ Κυρίλλου, *Εἰς Ἡσαΐαν*, PG 70, 108D.

«ἀνακεφαλαίωσις» τό συναντᾷμε μία φορά στό διάλογο «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός»: «Τοῦτο δέ ἦν ἡ διά τοῦ τιμίου σταυροῦ λύτρωσις καί ἀνακεφαλαίωσις τῶν ὅλων, δι' αὐτοῦ τε καί εἰς αὐτόν εὐ μάλα κατορθουμένη»⁹⁰. Ἐνῶ μία φορά ἐμφανίζεται ἡ μετοχή «ἀνακεφαλαιουμένου»⁹¹ τοῦ ρήματος ἀνακεφαλαιόω-ω στό ἴδιον ἔργο. Βέβαια φαίνεται, ὅτι στό συγκεκριμένο χωρίο πού ἐμφανίζεται ἡ μετοχή «ἀνακεφαλαιουμένου», ὁ Κύριλλος ἔχει ἐπηρεαστεῖ ἀρχικά, ἀπό τόν ἀπόστολο Παῦλο καί καταλήγει συμπερασματικά ὡς καί τό ἀντίστοιχο χωρίο τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς «... εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαίωσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καί τὰ ἐπὶ γῆς ἐν αὐτῷ»⁹², ὅπως ἄλλωστε ἐπίδραση τοῦ ἀσκήθηκε καί ἀπό τή διδασκαλία περί τῆς «ἀνακεφαλαιώσεως»⁹³ τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου, ἐπισκόπου Λουγδούνου.

⁹⁰ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 769¹⁹⁻²⁰ (=PG 75, 1345D).

⁹¹ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 777⁷⁻¹¹ (=PG 75, 1360C). Πρβλ. Ἐφ. 1,10: «ἀναιρεῖται γάρ, ὡς ἔοικεν, ἡ τοῦ Θεοῦ Λόγου κένωσις, ὄντα μὲν ἐν μορφῇ καί ἰσότητι τοῦ Πατρός, ἐλομένου δέ δι' ἡμᾶς, μορφὴν δούλου λαβεῖν, καί ἐν ὁμοιώσει γενέσθαι τῇ πρὸς ἡμᾶς, καί μετασχεῖν αἱματος καί σαρκός, καί τήν τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκονομίαν ὅλη χαρίσασθαι τῇ ὑπ' οὐρανόν. Σέσωσται γάρ διὰ αὐτῆς, ἀνακεφαλαιουμένου τὰ πάντα τοῦ Πατρός ἐν αὐτῷ, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καί τὰ ἐπὶ γῆς, καθά γέγραπται».

⁹² Κυρίλλου, *Εἰς τὴν Γένεσιν*, Α', PG 69, 28B. Πρβλ. Ἐφ. 1,10.

⁹³ Ἡ θεολογία τῆς ἀνακεφαλαιώσεως εἶναι ἀποκλειστικά δημιουργημα τοῦ Εἰρηναίου Λουγδούνου. Ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος ἐπεξεργάστηκε θεολογικά τὴν ἀγιογραφικὴ ἔννοια τῆς ἀνακεφαλαιώσεως γιὰ νὰ παρουσιάσει μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴν σωτηριολογικὴν του ἀντιλήψιν. Στόν ἅγιο Εἰρηναῖο ὁ ὅρος ἐμφανίζει δύο βασικὲς σημασίες. Ἀφ' ἑνός δηλώνει τὴν ἀποκατάσταση, στήν κοινωνία τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἡ ὁποία λόγω τῆς πτώσεως εἶχε καταστῆ ἀμέτοχος τῆς θείας ζωῆς, ἀφ' ἑτέρου δέ τὴν ἐν Χριστῷ, διὰ τῆς σαρκώσεως σύνοψη ὅλων τῶν προηγουμένων ἀποκαλύψεων τοῦ Θεοῦ. Στόν Εἰρηναῖο τονίζεται ὁ σύνδεσμος τῆς πρώτης δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου μέ τὴν ἐν Χριστῷ ἀνάπλασή του. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ἀπὸ τό Θεό γιὰ νὰ μετέχει τῆς θείας ζωῆς. Ἀνακεφαλαίωση, λοιπόν, εἶναι ἡ οἰκονομία τῆς νέας γεννήσεως καί τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐν Χριστῷ ἀνακεφαλαίωση κατανοεῖται ὡς ὁλοκλήρωση, ἀλλὰ συγχρόνως καί ὡς μία νέα ἀπαρχή. Ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἶναι μία νέα ἀφειτηρία μέσα στήν ἀνθρώπινη ἱστορία. Ὁ Εἰρηναῖος δέν βλέπει τὴ σάρκωση σέ σχέση μέ τὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ἀντιθετικά. Ἡ σάρκωση εἶναι συνέχεια τῆς δημιουργίας, εἶναι μιὰ ἀναδημιουργία καί ἀνάπλαση. Μέ τὴν ἀνακεφαλαίωση πραγματώνεται ἡ συμφιλίωση Θεοῦ καί ἀνθρώπου ἐξασφαλίζεται μέ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἡ σάρκωση θεωρεῖται ὡς δεύτερη δημιουργία. Ἡ ἀλήθεια τῶν

Ἡ ἐν λόγῳ διδασκαλία ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς σχετικῆς διδασκαλίας τοῦ ἀποστόλου Παύλου, μόνο πού ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος τήν ἔχει ἀναπτύξει ἀναλυτικότερα καί διεξοδικότερα. Βέβαια ἡ θεολογία περί ἀνακεφαλαιώσεως τοῦ Κυρίλλου εἶναι φτωχότερη συγκριτικά μέ ἐκείνη τοῦ ἐπισκόπου Λουγδούνου, ἀλλά τήν ἀναλύει ἐξ ἴσου διεξοδικά. Στό *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός* γράφει: «Ἐπειδή γάρ γεγόναμεν ἐπάρατοι, διά τήν ἐν Ἀδάμ παράβασιν, πεπτώκαμεν δέ καί ὑπό θανάτου πάγην, ἐγκαταλειφθέντες ὑπό τοῦ Θεοῦ πάντα δέ γέγονεν ἐν Χριστῷ καινά, καί ἀναφοίτησις τῶν καθ' ἡμᾶς εἰς τό ἐν ἀρχαῖς· ἐχρῆν ἀναγκαιώς τόν δεύτερον Ἀδάμ τόν ἐξ οὐρανοῦ, τόν ἀπάσης ἁμαρτίας κρείττονα, τήν πάναγνον καί ἀβέβηλον ἀπαρχήν τοῦ γένους δευτέραν τουτέστι Χριστόν, ἀπαλλάξαι τῆς δίκης τήν ἀνθρώπου φύσιν, καί καλέσαι πάλιν ἐπ' αὐτῇ τήν ἄνωθεν καί παρά Πατρός εὐμένειαν, λῦσαι τε τήν ἐγκατάλειψιν διά τῆς ὑπακοῆς καί τῆς εἰσάπαν ὑποταγῆς»⁹⁴. Στό προηγούμενο χωρίο φαίνεται καθαρά ἡ ἐπίδραση χωρίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς στόν ἀλεξανδρινό Πατέρα σχετικά μέ τήν ἀνακαίνιση τῆς δημιουργίας ἀπό τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ· μάλιστα ἀσκεῖται ἐπίδραση ἀπό τά βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης, καί κυρίως ἀπό τή Β' Κορινθίους: «ὥστε εἰ τις ἐν Χριστῷ, καινή κτίσις· τά ἀρχαῖα παρῆλθεν ἰδοὺ γέγονε καινά τά πάντα»⁹⁵, τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου: «Καί εἶπεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τῷ θρόνῳ· ἰδοὺ καινά ποιῶ πάντα»⁹⁶ καί τέλος τῆς Β' τοῦ Πέτρου: «καινοὺς δέ οὐρανοὺς καί γῆν καινήν

ἔργων τοῦ Χριστοῦ δέν στηρίζεται στήν κοινωνική τους σημασία μόνο, οὔτε στήν ἠθική τους σπουδαιότητα, κυρίως στηρίζεται στό ὅτι ἀνέλαβε τήν ἀνθρώπινη φύση μας καί τήν ἀποκατέστησε. Ἡ κατάργηση τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ θανάτου γίνεται ὄχι ἀπ' ἔξω, ἀλλ' ἐκ τῶν ἑνδον, μέ τήν ὑπαρξιακή μετοχή τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ στήν ἀνθρώπινη φύση καί ζωή. Ἡ ἐν Χριστῷ ἀνακεφαλαιώση σηματοδοτεῖ μιᾶ καινούρια ἀρχή στήν ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πρόσληψη τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ἀπό τόν ἐνανθρωπήσαντα Λόγο τοῦ Θεοῦ ὑψώνει ὁλόκληρη τήν ἀνθρώπινη φύση σέ μιᾶ νέα θέση. Πρβλ. Κ. Β. Σκουτέρη, *Ἱστορία Δογμάτων*, 1ος, Ἀθήνα 1998, σ. 379 – 383.

⁹⁴ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 756³³⁻³⁶ (=PG 75, 1325C). Πρβλ. Β' Κορ. 5,17.

⁹⁵ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 756³⁸⁻³⁹ (=PG 75, 1325C). Τοῦ ἰδίου, *Ἐόρτιες Ἐπιστολές*, PG 77, 432A, 472D, 520A, 709A. Τοῦ ἰδίου, *Γλαφυρά εἰς τήν Γένεσιν*, PG 69, 16D. Πρβλ. Β' Κορ. 5, 17.

⁹⁶ Κυρίλλου, *Εἰς Γένεσιν*, Α', PG 69, 16C. Πρβλ. Ἀποκ. 21, 5.

κατά τό ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ»⁹⁷.

Μέσα ἀπό τὰ ἐξεταζόμενα ἔργα ὁ Κύριλλος παρουσιάζει τό Χριστό ὡς τή δεύτερη εὐκαιρία τῆς ἀνθρωπότητας καί κάνει παραλληλισμό μεταξύ Ἀδάμ καί Χριστοῦ⁹⁸. Ἐξαιτίας τοῦ πρώτου τό ἀνθρώπινο γένος καταδικάστηκε σέ φθορά διὰ τῆς ἁμαρτίας καί στά δεσμά τοῦ θανάτου, ἐνῶ χάρη στό δεύτερο ὁ ἄνθρωπος ἐπανασυνδέθηκε μέ τή Θεότητα, νίκησε τό βροτοφάγο Διάβολο μέ ἀποτελεσμα νά ἀπελευθερωθεῖ ἀπό τό θάνατο, «ἀλλ' ἐμέ δευτέραν ἐφύτευσας ἀρχήν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, κεχηρημάτικα δεύτερος Ἀδάμ. Ἐν ἐμοί κεκαθαρμένην ὁρᾷς τήν ἀνθρώπου φύσιν κατορθώσασαν τό ἀπλημελές ἀγίαν καί πάνταγον. Δίδου λοιπόν τὰ ἐξ ἡμερότητος ἀγαθά, λύε τήν ἐγκατάλειψιν, ἐπιτίμησον τῇ φθορᾷ, καί πέρας ἐχέτω τὰ ἐξ ὀργῆς. Νενίκηκα γάρ αὐτόν τόν πάλαι κρατήσαντα Σατανᾶν»⁹⁹ καί «Βεβασίλευκε γάρ ὁ θάνατος ἀπό Ἀδάμ μέχρι Μωυσέως, καί ἐπὶ τοὺς μή ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ· οὕτω καί τὰ ἐκ τῆς δευτέρας ἡμῶν ἀπαρχῆς, τουτέστι Χριστοῦ, πάλιν εἰς ἅπαν τό ἀνθρώπινο διαβήσεται γένος, καί πιστώσεται λέγων ὁ πάνσοφος Παῦλος. “εἰ γάρ τῷ τοῦ ἐνός παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῷ μᾶλλον τῷ τοῦ ἐνός δικαίωματι οἱ πολλοὶ ζήσονται” καί πάλιν “Ὡσπερ γάρ ἐν τῷ Ἀδάμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καί ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται»¹⁰⁰. Στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἀναστοιχειώνεται¹⁰¹ ὁλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα ἀφοῦ ἦταν τέλειος ἄνθρωπος ὅπως ὁ Ἀδάμ καί συγχρόνως Θεός γιὰ νά

⁹⁷ Κυρίλλου, *Εἰς Ἡσαΐαν*, PG 70, 711A. Πρβλ. Β' Πέτρ. 3,13

⁹⁸ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 756³³⁻⁴⁰ (=PG 75, 1325BC).

⁹⁹ Αὐτόθι, SC 97, 757¹⁵⁻¹⁶ (=PG 75, 1325D).

¹⁰⁰ Αὐτόθι, SC 97, 757²⁷⁻³⁰ (=PG 75, 1328A). Πρβλ. Ρωμ. 5, 14-15. Α' Κορ. 15,22.

¹⁰¹ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 773⁴⁻¹⁰ (=PG 75, 1353A). Πρβλ. Ἑβρ. 2, 10-15. Τοῦ ἰδίου, *Εἰς Ἰωάννην*, V, Β', Pusey, vol. I, σ. 694²⁰⁻²³ (=PG 73, 756B). Αὐτόθι, I, Θ', vol. I, σ. 141⁸⁻¹¹ (=PG 73, 161C). Συναφῶς πρβλ. τοῦ ἰδίου, *Κατά τῶν Νεστορίου Δυσφημιῶν*, III, ΣΤ', ACO, τ. 1, I, 6, σ. 74⁹⁻²¹ (=PG 76, 164B). Πρβλ. Γέν. 3,7. Ρωμ. 5,19: «Κεχηρημάτικε γάρ διὰ τοῦτο καὶ ἐσχατος Ἀδάμ· οὐ τὰ τοῦ πρώτου νοσεῖν ἀνεχόμενος, ἀπαλλάττων δὲ μᾶλλον ὡς ἐν ἑαυτῷ τε καὶ πρώτῳ τὴν ἀνθρώπου φύσιν τῶν ἐκ παραβάσεως ἀρχαίας ἐκείνης αἰτιαμάτων... κρείττων ἁμαρτίας ὑπάρχων ὡς Θεός».

μπορέσει νά πετύχει τήν ἀπολύτρωση τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου ἀπό τήν ἁμαρτία καί τόν πνευματικό θάνατο, δηλαδή τή σωτηρία ὁλόκληρου τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Ὁ Κύριλλος μέσα ἀπό τὰ συγγράμματά αὐτά παρουσιάζει πολλές φορές σημεῖα τῆς διδασκαλίας του γιά τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τὰ ὅποια ἀργότερα προκάλεσαν πλῆθος συζητήσεων ὅπως τό χωρίο ποῦ ἀκολουθεῖ κάνει λόγο γιά μία μόνο φύση τοῦ ἐνσαρκωμένου Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ: «ἓνα γε μήν Υἱόν, καί μίαν αὐτοῦ φύσιν εἶναί φαμέν, κἂν εἰ ἐν προσλήψει γενέσθαι σαρκός, ψυχῇν ἐχούσης τήν νοεράν». Δέ θά ἦταν χωρίς ὄφελος γιά τό μελετητή νά ἐκτιμηθεῖ ἡ διαφορά ὁρολογίας στή διατύπωση τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίλλου, ἡ πρόοδος στήν ὁρολογία τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας ἡ στήν ἴδια σκέψη τοῦ ἱεροῦ πατέρα πρίν καί μετὰ τή νεστοριανική διαμάχη. Εἶναι, ὁμως, ἀδιάφορο γιά τόν Κύριλλο, ἂν δέ φτάσουμε ποτέ σέ κάποια διαφώτιση πάνω στό θέμα τῶν φύσεων τοῦ Χριστοῦ. ἄρκεῖ πού διαπιστώνεται ὅτι ἐνεργεῖ σάν Σωτῆρας.

Ἀξιο παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ὁ ἀλεξανδρινός Πατήρ πρίν τό ξέσπασμα τῆς νεστοριανικῆς διαμάχης (428 – 431) δέ χρησιμοποίησε αὐστηρή θεολογική ὁρολογία γιά τοὺς περί Θεοῦ στοχασμούς του μέσα σέ ἓνα πλῆθος συγγραφικῶν πονημάτων. Στά ἔργα του «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς»¹⁰² καί «Περί τῆς ὀρθῆς πίστεως πρός τόν βασιλέα Θεοδόσιο»¹⁰³, θά παρατηρήσει κανεῖς πιά συγκεκριμένη θεολογική ὁρολογία καί στή διατύπωση τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν, πού χρησιμοποίησε στήν πολεμική ἐναντίον τοῦ Νεστορίου.

Στό πρῶτο ἔργο πραγματεύεται ἐκ νέου περί τῶν βασικῶν ἐννοιῶν καί τῶν ὁρῶν τοῦ χριστολογικοῦ προβλήματος

¹⁰² Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 678–714 (=PG 75, 1189B – 1253B).

¹⁰³ Τοῦ ἰδίου, *Πρός τόν εὐσεβέστατον βασιλέα Θεοδόσιον. Περί τῆς ὀρθῆς πίστεως τῆς εἰς τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν*, Α΄-ΜΕ΄, ACO, τ. 1, I, 1, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 42–72 (=PG 76, 1133A–1200D).

μέ ἄνοιγμα πρὸς τὸ εὐρύτερο ἀναγνωστικὸ κοινό¹⁰⁴. Τὸ δεύτερο ἀποτελεῖ σύντομη ἐκθεση σχετικά μέ τὸ χριστολογικὸ πρόβλημα μέσα στὸ ἱστορικὸ πλαίσιο ἀπὸ τοὺς Γνωστικούς ὡς τὸ Νεστόριο. Στόν τελευταῖο ἀνασκευάζονται οἱ πλάνες σχετικά μέ τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως καί τονίζεται ὁ ἀκατάληπτος τρόπος τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων ἐν Χριστῷ¹⁰⁵. Διαλογικὴ ἐπεξεργασία αὐτοῦ, ποῦ ἐγινε πιθανόν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Κύριλλο, ἀποτελεῖ τὸ ἔργο «Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς». Στό τελευταῖο ὅχι μόνο ἀντικρούει τὰ ἐπιχειρήματα τῶν Νεστοριανῶν ἀλλὰ καί τὴν ἐναντίον του κατηγορία ὡς ἀπολιναριστοῦ.

Ἀξιο λόγου εἶναι ὅτι καί στά δύο ἔργα ἐκφράζεται ἡ ἐνιαία ὀρθόδοξη θεολογία. Στό πρῶτο ἔργο «Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» ἡ θεολογία αὐτὴ ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ μία περισσότερο μὴ αὐστηρὴ ὀρολογία. Ἐνῶ στό δεύτερο συγγραφικὸ πόνημα τοῦ ἀλεξανδρινοῦ θεολόγου «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός» ἡ χριστολογικὴ διδασκαλία του ἐκφέρεται μέ περισσότερο στενὸ καί συγκεκριμένον τυπικὸ ἢ ἐκφραστικὸ «μοτίβο». Αὐτὸ ὀφείλεται στό γεγονὸς τοῦ ξεσπάσματος τῆς νεστοριανικῆς διαμάχης, ἡ ὁποία ἐγινε αἰτία ὁ Κύριλλος νὰ χρησιμοποιοῦν πιὸ προσεγμένη καί αὐστηρὴ θεολογικὴ ὀρολογία.

¹⁰⁴ Π. Κ. Χρήστου, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Δ', Θεσσαλονίκη 1989, σ. 360.

¹⁰⁵ Αὐτόθι. σ. 358.

II. Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς.

Ὁ «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» γράφτηκε γύρω στό 432, ἀφοῦ πολλοί μελετητές σημειώνουν ὅτι ἀποτελεῖ τή διαλογική ἐπεξεργασία τοῦ «Περί τῆς ὀρθῆς πίστεως», τό ὁποῖο στάλθηκε στόν αὐτοκράτορα Θεοδόσιο πρίν τή σύγκληση τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου τό 431 στήν Ἐφεσο. Χαρακτηριστικό εἶναι ὅτι ἀπό τό σύγγραμμα ἀπουσιάζει ἐντελῶς ἡ ἐπίμαχη λέξη «Θεοτόκος». Αὐτό βέβαια γίνεται αἰτία νά ἰσχυρισθοῦν μερικοί ὅτι ἴσως τό ἔργο νά γράφτηκε νωρίτερα ἀπό τό 432. Ὁ Tillemont¹⁰⁶ παρατηρεῖ, ὅτι δέ βρίσκουμε στούς λόγους αὐτοῦς τά ἐπιχειρήματα καί τήν ὁρολογία πού βρίσκουμε στά συγγραφικά πονήματα τοῦ Κυρίλλου κατά τή νεστοριανική διαμάχη. Τό ἔργο λοιπόν δέν μπορεῖ νά γράφτηκε μετὰ τήν τρίτη Οἰκουμενική Σύνοδο, ἀλλά πολύ πρίν ἀπό αὐτήν.

Τό σύγγραμμα σώζεται μόνο ἀποσπασματικά στό ἑλληνικό πρωτότυπο, ἐνῶ σώζεται πλήρως ἡ λατινική μετάφραση ἀπό τό Μάριο Μερκάτορα¹⁰⁷ μέ σχόλια, καθὼς ἐπίσης καί ἀρχαῖες μεταφράσεις στή συριακή καί στήν ἀρμενική¹⁰⁸. Στό «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς», ὁ ἱερός Πατήρ τονίζει, ὅτι τά δύο στοιχεῖα (θεῖο καί ἀνθρώπινο) βρίσκονται ἐνωμένα στό Χριστό χωρίς «κράση». Εἶναι τόσο τέλειος στή θεία φύση, ὅσο καί στήν ἀνθρώπινη¹⁰⁹ «Ὁ γάρ ἰδιότητι φυσικῇ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης διενεγκών, ἔξω τε αὐτῆς ὑπάρχων ὡς Θεός, πλήν οὐ διά τοῦτο τῆς θείας ἀπώλισθε δόξης. Προσκυνεῖται γάρ ὁ μονογενῆς, καί εἰ καλοῖτο πρωτότοκος, ὅπερ ἐστίν ἐναργῶς τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις ὅτι μάλιστα

¹⁰⁶ O. Tillemont, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles*, t. XIV, Venise 1732, p. 341.

¹⁰⁷ Κ. Β. Σκουτέρη, «Μάριος Μερκάτωρ», Θ.Η.Ε, 8, σσ.731-732.

¹⁰⁸ Π. Κ. Χρήστου, *Ἑλληνική Πατρολογία*, Δ΄, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 360

¹⁰⁹ Αὐτόθι.

πρέπον»¹¹⁰ καί «... ἔστιν ὥσπερ ἐν θεότητι τέλειος, οὕτω καί ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος, οὐκ ἐκ μόνης θεότητος καί σαρκός εἰς ἓνα Χριστόν καί Κύριον καί Υἱόν συγκείμενος, ἀλλ' ἐκ δυοῖν τελείοιν ἀνθρωπότητος δὴ λέγω καί θεότητος, εἰς ἓνα καί τόν αὐτόν παραδόξως συνδούμενος»¹¹¹.

Στήν ἀρχή τοῦ ἔργου ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κάνει ἔμμεση καί ἄμεση ἀναφορά σέ διάφορους αἵρετικούς. Ἀναφέρει τούς δοκητές, οἱ ὅποιοι θεωροῦσαν ὅτι ὁ Χριστός δέν ἔγινε πραγματικός ἄνθρωπος ἀλλά «κατά δόκησιν». Κάνει ἀναφορά στό Μάρκελλο¹¹² καί τό Φωτεινό¹¹³. ἐνῶ συνοπτικά παρουσιάζει τή διδασκαλία τους. Συνεχίζει κάνοντας ἀναφορά στήν ἀπολιναρική διδασκαλία «... ἐνανθρωπήσαι μὲν ἀληθῶς τόν Μονογενῆ, καί ἐν σαρκί γενέσθαι πιστεύειν, μή μὴν ἔτι καί ἐψυχῶσθαι τελείως τήν ἀναληφθεῖσαν σάρκα, ψυχῇ λογικῇ καί

¹¹⁰ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 700²⁶⁻³³ (=PG 75, 1232A).

¹¹¹ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 694³⁴⁻³⁶ (=PG 75, 1220C) Πρβλ. Βαρ. 3, 38. Λουκ. 1, 79.

¹¹² «Σύμφωνα μέ τό σύστημα τοῦ ἐπισκόπου Ἀγκύρας Μαρκέλλου (374) στή θεότητα ἐπικρατεῖ ἀρχικά εἶδος *ἡσυχίας*, ὅσο ἀκόμα ὁ Λόγος βρίσκεται στό Θεό. Ὁ Λόγος εἶναι ἀίδιος καί ἔχει τή φύση τοῦ Θεοῦ. Ἡ κατάσταση αὐτή ἢ τό εἶναι τοῦ Θεοῦ κατανοεῖται ὡς ἀπόλυτα ἀδιαίρετη *δύναμις* πού ἐκδηλώνεται ὡς *ἐνέργεια*. Μέ τόν ὅρο ἐνέργεια ἀντέκρουε τόν ὅρο ὑπόσταση, πού γιά τούς Ἀρειανούς προϋπέθετε ἄλλη φύση. Ὁ Λόγος, παραμένοντας ἓνα πρόσωπο (ἀπόσπασμα 76) μέ τό Θεό, *ἐνεργεῖα* δημιουργεῖ ὡς Υἱός τόν κόσμο καί μετὰ λαμβάνει σάρκα, χωρίς νά ἐνώνεται πραγματικά μέ αὐτήν. Ἐχουμε, λοιπόν, «πλάτυνσιν» τοῦ ἐνός Θεοῦ, τοῦ ἐνός προσώπου, σέ τριάδα (μέ τό Ἅγιο Πνεῦμα), πού δέ σημαίνει τρία ὄντα, διότι ἡ πλάτυνση εἶναι ἀποτέλεσμα ἐνέργειας τοῦ μοναδικοῦ Θεοῦ εἶναι, ἢ ὁποία μάλιστα πραγματώνεται ὡς οἰκονομία στήν ἱστορία γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί ἢ ὁποία γι' αὐτό θά ἔχει τέλος. Ἡ Τριάς, δηλαδή, μέ τό τέλος τῆς θείας οἰκονομίας θά παύσει νά εἶναι Τριάς, διότι Λόγος καί Πνεῦμα θά ἐπιστρέψουν, θά ἀνακεφαλαιωθοῦν, στό ἓνα, στήν *ἡσυχία*, ἀπό τήν ὁποία ὡς ἐνέργεια ἐκκίνησαν. Ὁ Υἱός, ὡς Λόγος, θά ἐπανεέλθει στούς κόλπους τοῦ Θεοῦ καί ἡ παρουσία Του, ὅπως εἶχε ἀρχή καί ὅριο χρονικό, ἔτσι θά ἔχει καί τέλος. Ἡ διδασκαλία του αὐτή διεδόθηκε τόσο πολύ καί θεωρήθηκε τόσο ἐπικίνδυνη, ὥστε κρίθηκε ἀναγκαῖο νά καταδικαστεῖ στή Β' Οἰκουμένη Σύνοδο (381) μέ τή φράση «οὐ (= τοῦ Κυρίου Τησοῦ Χριστοῦ) τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος». Ἡ βασιλεία μάλιστα τοῦ Κυρίου εἶναι γιά τόν Μάρκελλο ὄχι τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀλλά τοῦ ἀνθρώπου, τόν ὁποῖο αὐτός ἀνέλαβε. Ὁ ἄνθρωπος Τησοῦς Χριστός ἀπλῶς μέ τή δύναμη τοῦ Λόγου θά βασιλεύσει γιά νά νικήσει τό Διάβολο. Καί ὅταν τόν νικήσει δέ θά ἔχει λόγο ὑπάρξεως», Σ. Γ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Β'*, Ἀθήνα 1990, σ. 347 - 348.

νοῦν ἐχούσῃ τόν καθ' ἡμᾶς, εἰς ἐνότητα δέ τὴν εἰσάπαν, ὥσπερ οὖν οἴονται, κατασφίγγοντες τόν ἐκ τοῦ Θεοῦ Λόγον, τόν ἐκ τῆς Ἀγίας Παρθένου ναόν, κατοικῆσαί φασιν ἐν αὐτῷ τόν Λόγον, καί ἴδιον μὲν ποιήσασθαι σῶμα τό ἀναληφθέν, ψυχῆς δέ αὐτόν τῆς λογικῆς τε καί νοερᾶς ἀναπληροῦν τόν τόπον¹¹⁴. Βέβαια, δέν ξεχνάει νά ἀναφερθεῖ στίς ἀπόψεις τῶν προδρόμων τοῦ Νεστοριανισμοῦ, Διοδώρου Ταρσοῦ καί Θεοδώρου Μοψουεστίας, οἱ ὅποιοι ἔκαναν λόγο γιά τοὺς δύο Υἱούς, τόν Υἱό τῆς Μαρίας καί τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ¹¹⁵.

Μέ τὴν ἀναφορά του στίς προϋπάρχουσες αἰρέσεις ὁ ἱερός Πατήρ δείχνει ὅτι εἶναι γνώστης τῶν ποικίλων θεολογικῶν ἐξελίξεων πού ἔχουν συμβεῖ ὡς τίς μέρες του. Προϊδεάζει ἔτσι τόν ἀναγνώστη γιά τὴν πολεμικὴ στάση πού θά τηρήσει ἐναντίον τοῦ Νεστοριανισμοῦ. Φυσικά τό ὕφος τοῦ ἔργου εἶναι κατὰ βάση ἀντιαπολιναρικό καί ἀντιδοκητικό: «Εἰ γάρ σκιά καί δόκησις ἦν, καί οὔτε σάρκωσις ἀληθῶς, οὔτε μὴν τέτοκεν ἡ Παρθένος, οὐκ ἐπελάβετο σπέρματος Ἀβραάμ ὁ ἐκ τοῦ Θεοῦ Πατρός Λόγος, οὐχ ὡμοιωθῇ τοῖς ἀδελφοῖς»¹¹⁶, ἂν ὅμως δέν ἦταν πραγματικὴ ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ δεύτερου Προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδας, τότε ὁ Χριστός δέ «δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι»¹¹⁷.

Στό συγκεκριμένο πόνημά του, χρησιμοποιεῖ μερικές φορές ἀντί γιά τὴ λέξη «σάρκωσις» τὴ βιβλική ἔκφραση «φανέρωσις ἐν σαρκί», ἡ ὁποία παρουσιάζεται δύο φορές στό κείμενο, «Ὃς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι»¹¹⁸ καί «... ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρός Λόγος ὃς ἐφανερώθη ἐν σαρκί»¹¹⁹. Μιλáει γιά τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ, πού ἔγινε ἄνθρωπος μέσα ἀπό

¹¹³ Ὁ Φωτεινὸς Σιρμίου ὑπῆρξε ὁπαδὸς καί μαθητὴς τοῦ Μαρκέλλου Ἀγκύρας.

¹¹⁴ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 679^{10-11, 15}, 680⁶⁻⁸ (=PG 75, 1192CD, 1193C).

¹¹⁵ Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 680⁶⁻⁸ (=PG 75, 1193C).

¹¹⁶ Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 681¹⁷⁻¹⁹ (=PG 75, 1196C).

¹¹⁷ Αὐτόθι, SC 97, 681²⁵ (=PG 75, 1196D) Πρβλ. Εβρ. 2, 18.

¹¹⁸ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 680³⁶⁻³⁸ (=PG 75, 1196A). Πρβλ. Α' Τιμ. 3, 16.

¹¹⁹ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 681⁵ (=PG 75, 1196B).

τήν κοιλιά τῆς Παρθένου Μαρίας. Ὁ Χριστός ἦταν ὁ μεσίτης¹²⁰ Θεοῦ καί ἀνθρώπων, ἔχοντας δύο τέλειες φύσεις θεία καί ἀνθρώπινη (μέ σῶμα καί ψυχή λογική), χωρίς ὁμως καμμία ἀπό αὐτές νά ἔχει ὑποστῇ τροπή ἢ σύγχυσιν, «Ἐγὼ φράσω, τόν Θεόν μεσίτην καί ἀνθρώπων κατὰ τάς Γραφάς, συγκεῖσθαί φαμεν, ἐκ τε τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος, τελείως ἐχούσης κατὰ τόν ἴδιον λόγον. Διῦσχυριζόμεθα δέ σύνοδον μέν τινα καί τήν ὑπέρ λόγον συνδρομήν εἰς ἔνωσιν, ἀνίσων τε καί ἀνομοίων πεπράχθαι φύσεων· ἕνα δ' οὖν, ὁμως, Χριστόν, καί Κύριον, καί Υἱόν ἐπιγινώσκομεν, ἐν ταυτῷ καί ὑπάρχοντα καί νοούμενον Θεόν τε καί ἄνθρωπον. ἀδιάσπαστον δέ παντελῶς τήν ἔνωσιν διατηρεῖν εἰθίσμεθα, τόν αὐτόν εἶναι πιστεύοντες, καί μονογενῆ καί πρωτότοκον· Μονογενῆ μέν, ὡς ἐκ Θεοῦ Πατρός Λόγον, καί τῆς οὐσίας αὐτοῦ πεφηνότα· πρωτότοκος δέ αὖ, καθό γέγονεν ἄνθρωπος, καί ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. Ὡσπερ γάρ εἷς ἐστι Θεός ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, οὕτω καί εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα Θεόν γάρ ὄντα κατὰ φύσιν ἐπιγινώσκομεν τόν δι' οὗ τὰ πάντα Λόγον, καί εἰ γέγονε σάρξ, τουτέστιν, ἄνθρωπος¹²¹.

Ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐπισημαίνει ὅτι εἶναι δυσεβές νά γυμνῶνουν τήν ἀνθρώπινη σάρκα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπό τή λογική ψυχή¹²², γιατί τότε ἡ ἀνθρώπινη φύση θά ἦταν ἐλλιπής καί ἐλλατωματική. Τό ἀποτέλεσμα θά ἦταν νά μήν ἔχει τή δυνατότητα νά σώσει τήν ἀνθρωπότητα ἀπό τὰ πάθη πού τήν καταδυναστεύουν, ἀφοῦ τό σῶμα του δέ θά εἶχε ψυχή λογική, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τήν ἔδρα τῶν διαφορῶν παθῶν τοῦ ἀνθρώπου καί εἶναι ἡ πηγή τοῦ «λανθάνεσθαι» (concupiscentia).

¹²⁰ Τοῦ ἰδίου, *Λόγος Κατά τῶν μή βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τήν ἁγίαν Παρθένον*, ΑCO, τ. 1, I, 7, σ. 23 (=PG 76, 269A).

¹²¹ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 688^{30,37} (=PG 75, 1208D). Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 737³⁰, 746¹³, 759³⁸ (=PG 75, 1293B, 1308D, 1329D). Συναφῶς πρβλ. τοῦ ἰδίου, *Γλαφυρά εἰς τό Λευϊτικόν*, PG 69, 560C. Τοῦ ἰδίου, *Εἰς τοὺς Ψαλμοὺς*, ΠΗ', PG 69, 1213B. Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 737³⁰, 746¹³, 759³⁸ (=PG 75, 1293B, 1308D, 1329D). Συναφῶς τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐν πνεύματι καί ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καί λατρείας*, ΙΑ', PG 68, 744C. Πρβλ. Α' Τιμ. 2, 5. καί Ρωμ. 8, 29.

¹²² Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 688⁴² (=PG 75, 1209A).

Ὁ ἀλεξανδρινός Πατήρ μέ ἔμφαση ἐπισημαίνει τήν πληρότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως τοῦ ἐνσαρκωμένου Θεανθρώπου, ὥστε νά μπορέσει νά ἀπαλλάξει τό ἀγαπημένο του δημιούργημα, τόν ἄνθρωπο, ἀπό τή φθορά¹²³ πού ἦταν συνέπεια τῆς παρακοῆς τοῦ πρωτόπλαστου Ἀδάμ καί τῆς πτώσεως αὐτοῦ. ἀναφέρει ὅτι ὁ ἐνανθρωπήσας Θεῖος Λόγος προσέλαβε ἐκούσια τά ἀδιάβλητα πάθη τῆς πείνας, τῆς δίψας, τῆς λύπης, τῆς κοπώσεως¹²⁴, πέθανε Ἐκεῖνος ὁ ἀναμάρτητος γιά νά σώσει ἐμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς¹²⁵. Μόνο μέ τό θάνατό καί τήν ἀνάστασή Του θά ἦταν δυνατό νά μᾶς λυτρώσει ἀπό τά πάθη τῆς ἁμαρτίας, νά αἶρει ἀπό τό θάνατο τήν καθολική του ἰσχὺ πάνω στό ἀνθρώπινο γένος καί τέλος νά ξανακτίσει τίς γέφυρες ἀποκατάστασης τῶν σχέσεων μας μέ τό Θεό.

Φυσικά ὁ πρωταγωνιστής τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, Κύριλλος, δέν παραλείπει νά τονίζει ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ κατὰ τήν ἐνανθρώπησή Του ὄχι μόνο δέν ἀπέβαλε τή θεία φύση Του¹²⁶, ἀλλά προσέλαβε ὁλόκληρη τήν ἀνθρώπινη φύση, σῶμα – ψυχή, χωρίς καμμία ἀπό τίς δύο νά ὑποστεῖ ἀκρωτηριασμό, «Υἱὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ κατὰ ἀλήθειαν πιστεύομεν, οὔτε ψιλοῦντες θεότητος τό ἀνθρώπινον, οὔτε μὴν ἀνθρωπότητος ἀπαμφιέννυντες τόν Λόγον μετὰ τήν ἀφραστον συμπλοκήν, ἀλλ' ἕνα καί τόν αὐτόν ὁμολογοῦντες Υἱόν, ἐκ δυοῖν πραγμάτων,

¹²³ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 691²⁹⁻³⁴ (=PG 75, 1213AB): «Ὅτι καθ' ἡμᾶς γέγονεν ὁ Μονογενής, τουτέστι, τέλειος ἄνθρωπος, ἵνα τῆς μέν ἐπεισάκτου φθορᾶς τό γήϊνον ἡμῶν ἀπαλλάξη σῶμα, τῇ καθ' ἑνωσιν οἰκονομίᾳ καταβεβηκῶς εἰς ταυτότητα κατὰ νόμον τῆς ζωῆς, ψυχὴν δέ ἰδίαν τήν ἀνθρωπίνην ποιούμενος ἁμαρτίας αὐτὴν ἀποφῆνι κρεῖττονα τῆς ἰδίας φύσεως τό πεπηγός τε καί ἄτρεπτον, καθάπερ τινὰ βαφήν, ἐγκαταχρώσας αὐτῇ;»

¹²⁴ Αὐτόθι, SC 97, 692²⁰⁻²⁴ (=PG 75, 1216A).

¹²⁵ Αὐτόθι, SC 97, 693¹⁶⁻¹⁸ (=PG 75, 1216D).

¹²⁶ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 765¹¹ (=PG 75, 1340B). Συναφῶς βλ. τοῦ ἰδίου, *Εὐόρτιος Ἐπιστολή*, VIII, ΣΤ', SC 392, 572⁴²⁻⁴⁴ (=PG 77, 572D). Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 709¹ (=PG 75, 1245A): «Πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν καθό ἐφηνεν ἄνθρωπος, οὐκ ἀποβάλων τό εἶναι Θεός, διὰ τήν ἐνανθρώπησιν». Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας*, Ι', PG 68, 676B. Τοῦ ἰδίου, *Εἷς τοὺς Ψαλμοὺς*, PG 69, 1213B. Τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, ΚΕ', PG 75, 404B. Πρβλ. Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας, *Κατὰ Ἀρειανῶν*, II, ΟΑ', PG 26, 277BC: «Ὅθεν καὶ πρωτότοκος λέγεται πάλιν ἐκ τῶν νεκρῶν, οὐχ ὅτι πρῶτος ἡμῶν ἀπέθανε, προτεθνήκαμεν γὰρ ἡμεῖς, ἀλλ' ὅτι τὸν ὑπὲρ

εἰς ἓν τί τό ἐξ ἀμφοῖν¹²⁷ ἀπορρήτως ἐκπεφηνότα, καθ' ἑνωσιν δῆλον ὅτι τήν ἀνωτάτω, καί οὐ φύσεως παρατροπήν»¹²⁸.

Τελειώνοντας τό ἔργο αὐτό ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ ὀρθή διδασκαλία γιά τόν Κύριο Τησοῦ Χριστό μπορεῖ νά ἀποκαλυφθεῖ σέ ὅλους ὅσους «ίχνηλατοῦν»¹²⁹ πάνω στίς ἱερές Γραφές καί στίς διδασκαλίες πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, πού τούς προηγούμενους αἰῶνες ὀχύρωσαν δογματικά τίς θεολογικές ἀλήθειες¹³⁰. Ἐτσι συνοψίζει ὅτι ὁ Χριστός ἐγίνε ἀνθρωπος ἀπό μία γυναῖκα, τήν Παρθένο Μαρία, καταγόταν ἀπό τή γενιά τοῦ Δαυίδ καί ὑποτάσσεται στούς νόμους πού διέπουν τήν ἀνθρώπινη φύση, δηλαδή τά λεγόμενα ἀδιάβλητα πάθη τῆς κοπώσεως, τῆς δίψας, τῆς πείνας κ.τλ. Βέβαια δέν παραλείπει νά σημειώσῃ ὅτι παρέμενε Θεός. Ἐπομένως, ἦταν ἓνα πρόσωπο μέ δύο τέλειες φύσεις¹³¹. Μέ σκοπό νά δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στίς παραπάνω διατυπωθεῖσες ἀπόψεις του, τίς τεκμηριώνει παραθέτοντας ἀντίστοιχα χωρία ἀπό τό εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη, «Ὃς ἂν ὁμολογήσῃ, ὅτι Τησοῦς ἐστίν ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεός ἐν αὐτῷ μένει, καί αὐτός ἐν τῷ Θεῷ¹³², «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν»¹³³ καί

ἡμῶν ἀναδεξάμενος θάνατον, καί τοῦτον καταργήσας, ἀνέστη πρῶτος, ὡς ἄνθρωπος, ὑπὲρ ἡμῶν ἀναστήσας τὸ ἑαυτοῦ σῶμα».

¹²⁷ «Εἰς ἓν τί τό ἐξ ἀμφοῖν»: Ἡ φράση αὕτη ἂν κατανοηθεῖ λανθασμένα, δίνει ἑναυσμα στούς ἀντιπάλους του νά τόν κατηγορήσουν ὅτι ὁ Κύριλλος μιλοῦσε γιά τήν ὑπαρξή δύο φύσεων στό Χριστό πρίν τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ὁ ἅγιος Πατήρ, ὁμως, δέν ἐννοοῦσε φυσικά αὐτό, ἀλλά χρησιμοποιοῦσε τή φράση αὕτη γιά νά δείξῃ ὅτι μετὰ τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ Λόγου ἔχουμε τήν ἀσυγχύτως καί ἀτρέπτως ἑνωσὴ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, ἀνθρώπινης καί θείας, σέ ἓνα πρόσωπο. Ἐτσι, ἀφοῦ ἡ Παρθένος Μαρία δέ γέννησε θεοφόρο ἄνθρωπο, ἀλλά Θεό ἀνθρωποφόρο, γι' αὐτό τήν ὀνομάζουμε «Θεοτόκο».

¹²⁸ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 713³⁷⁻

³⁹ (=PG 75, 1253A). Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 776³⁵⁻³⁸ (=PG 75, 1360A). Πρβλ. Α' Τω. 5,20. Συναφῶς τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, ΛΒ', ΛΕ', PG 75, 513B, 652B. Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς ἀγίας τε καί ὁμοουσίου Τριάδος*, Γ', Ε' καί ΣΤ', SC 237, 464³⁰⁻³³, 484²⁴⁻²⁷, 565²⁶⁻³⁰ καί SC 246, 597¹⁷⁻²⁰ (=PG 75, 789C, 825B, 964C καί 1017D).

¹²⁹ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 713³⁷⁻
³⁹ (=PG 75, 1253A).

¹³⁰ Αὐτόθι.

¹³¹ Αὐτόθι.

¹³² Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 713³²⁻³⁴ (=PG 75, 1253D). Πρβλ. Τω. 4,15.

¹³³ Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 713³⁷ (=PG 75, 1253D). Πρβλ. Τω. 1,14.

«Καί οἶδαμεν ὅτι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ἦκει, καί ἔδωκεν ἡμῖν διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν τόν ἀληθινόν Θεόν, καί ἐσμέν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Τησοῦ Χριστῷ. Οὗτος ἐστίν ὁ ἀληθινός Θεός καί ζωή αἰώνιος»¹³⁴.

¹³⁴ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 714¹⁻² (=PG 75, 1253D). Πρβλ. Ἰω. 5, 20.

III. Ὅτι εἷς ὁ Χριστός.

Τὸ ἔργο «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός»¹³⁵ ἐκφράζει σέ διαλογικὴ μορφή τίς τελικὲς ὥριμες θέσεις τοῦ Κυρίλλου μιλώντας ὄχι μόνο περί τῆς ἐνότητος τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ γενικά περί τοῦ ὅλου θέματος τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θείου Λόγου καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς. Ἐνῶ φυσικά ἀντικρούει τὰ ἐπιχειρήματα τῶν Νεστοριανῶν καὶ τὴν ἐναντίον του κατηγορία ὡς ἀπολιναριστή¹³⁶. Ὁ διάλογος γράφτηκε μετὰ τὴ νεστοριανικὴ διαμάχη μετὰ τοῦ 434 καὶ 437¹³⁷.

Σύμφωνα μέ τόν M. Richard¹³⁸, τὸ ἔργο ἔχει πολλά κοινὰ σημεῖα μέ τὴν Α΄ ἐπιστολὴ τοῦ Κυρίλλου πρὸς Σούκενσο. Ἡ τελευταία φέρει λεπτομέρειες τῶν διαπραγματεύσεων τῆς εἰρήνης μετὰ νεστοριανῶν καὶ ὀρθοδόξων, τὸ χειμῶνα τοῦ 432 - 433. Αὐτό μᾶς ἐπιτρέπει νὰ θεωροῦμε τὴ σύνταξη τοῦ συγκεκριμένου διαλόγου τὸ 434 ἢ 435. Ἄρα τὸ ἔργο δέν μπορεῖ νὰ εἶναι παλαιότερο ἀπὸ τὸ 435 - 436¹³⁹. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι τὸ χριστολογικὸ αὐτὸ σύγγραμμα γράφτηκε πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τόν «Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» διάλογο. Στόν τελευταῖο δέν χρησιμοποιεῖται ἡ λέξη «Θεοτόκος», ὅπως συμβαίνει στό ἔργο αὐτό.

Ἡ λέξη «συνάφεια» παρουσιάζεται κάπως παραγκωνισμένη. Συχνὰ κάνει τὴν ἐμφάνισή της ἢ φράση «ὑποστατικὴ ἔνωσις», ἢ ὁποῖα μετριάζει τὴ χρῆση τῶν λέξεων «συνάφεια» καὶ «ἔνωσις» τὴν πρώτη τὴν παραγκωνίζει σιγά - σιγά τὴ δεύτερη τὴν προβάλλει μέ ἔμφαση¹⁴⁰. Ἐνα σημαντικό ἄλμα πού κάνει ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας σέ αὐτὸ τὸ ἔργο εἶναι ὅτι χρησιμοποιεῖ ἐπιτέλους τὸ ὄνομα τοῦ ἀντιπάλου του, Νεστόριο, στὴ θεολογικὴ διαμάχη. Ὅπως προαναφέρθηκε,

¹³⁵ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 714-778 (=PG75, 1253A-1361C).

¹³⁶ Π. Κ. Χρήστου, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Δ΄, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 360.

¹³⁷ SC 97, σ. 70.

¹³⁸ Αὐτόθι, σ. 73.

¹³⁹ Αὐτόθι.

¹⁴⁰ Αὐτόθι, σ. 59.

τό συγγραφικό αυτό δημιουργήμα φανερώνει τήν ώριμη και βαθειά διεισδύουσα σκέψη του αγίου Κυρίλλου. άποτελεϊ ένα διάλογο περί τής ενότητας του προσώπου του Χριστού. Ταυτόχρονα άπαρτίζει στο σύνολό του μία πλήρη ανάίρεση τής αίρετικῆς δοξασίας ὅτι ὁ Λόγος του Θεοῦ δέν «έλαβε» τέλεια τήν ανθρώπινη φύση μέ λογική ψυχή και σῶμα, αλλά ένώθηκε μέ ένα άψυχο σῶμα χωρίς νοῦ¹⁴¹. Η «σάρκα»¹⁴² του Χριστού δέν εἶναι στερημένη λογικῆς ψυχῆς: «Ἡθέλησε γάρ, ὡς Θεός, τήν θανάτῳ και άμαρτίᾳ ένεχομένην σάρκα και θανάτου και αίματος άποφῆναι κρείττονα, και άνακομίσαι πρός τό έν αρχαῖς, ιδίαν αὐτήν ποιησάμενος, και οὐκ άψυχον γε κατά τινας, έψυχωμένην δέ μάλλον ψυχῇ νοερᾷ»¹⁴³. Σέ άλλο σημείο του έργου γράφει: «Θεός γάρ ἦν ὁ σαρκούμενος. Όμολογεῖσθαι γε μήν ὡς έψύχωτο νοερῶς τό ένωθέν αὐτῷ σῶμα. Οὐ γάρ τοι τό κρείττον των έν ἡμῖν άφείς, τουτέστι ψυχήν, μόνου πεποιήται φειδῶ γήινου σώματος, άλλ' ὁμοῦ ψυχῆς και σώματος προενόησε σοφῶς Θεός ὧν ὁ Λόγος»¹⁴⁴. Βέβαια τό δεύτερο πρόσωπο τής Αγίας Τριάδας δέν ένώθηκε άπλῶς μέ κάποιον άνθρωπο, έγινε τέλειος άνθρωπος χωρίς νά παύσει νά εἶναι Θεός. Ένῳ ὁ Πατήρ έξηγεῖ ὅτι γι' αὐτόν ἡ «σάρξ» εἶναι ταυτόσημη μέ τή λέξη «άνθρωπος»¹⁴⁵, ὅπως και στόν εύαγγελιστή Ιωάννη.

Οἱ άπολιναριστές άπογυμνώνουν τή σάρκα άπό τή λογική ψυχή πρίν τήν ένωσή της μέ τό θεῖο Λόγο: «Ἄρ' οὖν ένδοιάσαι θέμις, ὡς εἶς και μόνος και άληθῶς Υἱός εἶη ἄν ὁ έκ Θεοῦ Πατρός Λόγος μετά τής ένωθείσης αὐτῷ σαρκός, και

¹⁴¹ Γ. Φλορόφσκυ, *Οἱ βυζαντινοί πατέρες του 5ου αἰῶνα*, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 481.

¹⁴² Ο Κύριλλος μέ τή λέξη «σάρξ» έννοεῖ τήν πληρότητα τής ανθρώπινης φύσεως, πού έχει ὑλικό σῶμα και άυλη λογική ψυχή ἢ νοῦ.

¹⁴³ Κυρίλλου, *Ότι εἶς ὁ Χριστός*, SC 97, 718²⁸⁻³² (=PG75, 1261B).

¹⁴⁴ Αὐτόθι, SC 97, 726⁶⁻⁸ (=PG75, 1275D).

¹⁴⁵ «Οὐ γάρ ἡλλοίωται Θεός ὧν ὁ Λόγος, εἰ και γεγονός έν προσλήψει σαρκός έψυχωμένης νοερῶς, και οὐκ άνθρωπον έαυτῷ συνάψας, καθά φάσιν οἱ καινοτομοῦντες τήν πίστιν, άλλ' αὐτός γενόμενος σάρξ, ὡς έφην, τουτέστιν άνθρωπος» Του ιδίου, *Ότι εἶς ὁ Χριστός*, SC 97, 743³⁷ (=PG 75, 1304D). Συναφῶς πρβλ. του ιδίου, *Περί τής ένανθρωπήσεως του Μονογενοῦς*, SC 97, 699³⁷⁻³⁸ (=PG 75, 1229A). Του ιδίου, *Περί αγίας τε και ὁμοουσίου Τριάδος*, Γ', SC 237, 501⁷⁻⁸ (=PG 75, 853D).

οὐκ ἀψύχου μᾶλλον κατά τινας, ὡς ἔφην, ἐψυχωμένης δέ νοερῶς, καί ἐν σύν αὐτῇ πρόσωπον πανταχῇ;¹⁴⁶» Ἐδῶ τό σῶμα καί ἡ ψυχή ἐμφανίζονται σάν δύο ἀνόμοια μέρη, τά ὁποῖα προσεγγίζονται καί ἐνώνονται. Προτιμότερο θεωρεῖται ἡ ψυχή νά εἶναι ἰδιότητα τῆς σάρκας, ἡ ὁποία τήν ἀνυψώνει καί τήν καθιστᾷ ζωντανή καί πνευματώδη.

Ὁ Κύριλλος ἐδῶ μιλάει γιά τή διαφορά τῶν φύσεων τοῦ Χριστοῦ πού βρίσκονται ἐνωμένες στόν ἐνανθρωπήσαντα Θεό – Λόγο. Τονίζει ὅτι εἶναι διακριμένες μεταξύ τους ἀλλά συγχρόνως ἀποτελοῦν μία ἐνότητα, στό ἓνα πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου: «Ἐτερον γάρ τι θεότης, καί ἕτερον ἀνθρωπότης· ἐπεὶ τίνων φαμέν γενέσθαι τήν ἐνωσιν. Οὐ γάρ ἐν τῷ ἀριθμῷ φαίη τις ἄν εἶναι τά ἐνουμένα, ἀλλά δύο τυχόν καί τούτου πέρα. Διαιρετέον οὖν ἄρα φασί τά ὠνομασμένα. Οὐ διαιρετέον, ὡς ἔφην, ἰδικήν ἑτερότητα τήν κατά γε τό ἀπ' ἀλλήλων εἶναι καί ἀναμέρος. Συγκομιστέον δέ μᾶλλον εἰς ἐνωσιν ἀδιάτμητον»¹⁴⁷.

Ἄξιο παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ὁ Κύριλλος στό συγκεκριμένο πόνημά του χρησιμοποιεῖ τή λέξη «συνάφεια» μαζί μέ τό ἐπίθετο *σχετική*, γιά νά ἐκφράσει τή σκέψη τῶν ἀντιπάλων του, «Οὐ γάρ κοινόν ἄνθρωπον δέδωκεν ὑπέρ ἡμῶν ὁ Θεός καί Πατήρ, ὡς ἐν μεσίτου τάξει παρειλημμένον, καί κατάπλαστον ἔχοντα τήν τῆς υἱότητος δόξαν καί σχετικῇ συναφείᾳ τετιμημένον...»¹⁴⁸, «ἀλλ' οὗτος αὐτός ἐν μορφῇ καί ἰσότητι τοῦ Πατρός, μορφὴν δούλου λαβών, οὐ κατά συνάφειαν σχετικὴν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος... »¹⁴⁹ καί τέλος «ἀλλ' εἶπερ ἐστίν ἡ σὰρξ, Υἱοῦ παρ' αὐτόν ἐτέρου, κατά συνάφειαν σχετικὴν οἰκειωθέντος αὐτῷ, καί χάριτι κεκλημένου πρὸς ἰσοτιμίαν, πῶς ἰδίαν αὐτὴν ὀνομάζει, καίτοι ψεύδεσθαι μὴ εἰδώς;»¹⁵⁰.

¹⁴⁶ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 759³¹⁻³⁴ (=PG 75, 1329D).

¹⁴⁷ Αὐτόθι, SC 97, 735²⁰, (=PG 75, 1289C).

¹⁴⁸ Αὐτόθι, SC 97, 766²⁰⁻²³ (=PG 75, 1341B).

¹⁴⁹ Αὐτόθι, SC 97, 769³⁶⁻⁴¹ (=PG 75, 1348B).

¹⁵⁰ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 776³⁵⁻³⁸ (=PG 75, 1360A). Πρβλ. Α' Ἰω. 5,20. Συναφῶς βλ. Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 713³⁷⁻³⁹ (=PG 75, 1253A). Τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, ΛΒ', ΛΕ', PG 75, 513B, 652B. Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς ἀγίας*

Ἐξάλλου οὔτε σέ αὐτό τό ἔργο του δέν παραλείπει ὁ Κύριλλος νά παρουσιάσει τό Χριστό σάν νέο Ἀδάμ καί νά τόν συγκρίνει μέ τόν παλαιό Ἀδάμ, τόν πρωτόπλαστο. Ὁ τελευταῖος παράκουσε τό θεῖο θέλημα καί ἐξοστρακίστηκε ἀπό τόν παράδεισο, χάνοντας ταυτόχρονα τά δῶρα τῆς ἀρχέγονης δικαιοσύνης¹⁵¹ καί φορώντας τίς ἀλυσίδες τοῦ θανάτου. Τίς ἐπιπτώσεις αὐτές τίς κληρονόμησε ὅλο τό ἀνθρώπινο φύραμα. Ὁ πρῶτος, ὁ Χριστός δηλαδή, ὑποτάσσεται στό θέλημα τοῦ Θεοῦ Πατέρα, νικάει τό θάνατο καί ἀπελευθερώνει τόν ἄνθρωπο ἀπό τά δεσμά τοῦ Σατανᾶ καί κατὰ συνέπεια τῆς ἁμαρτίας¹⁵².

Στό τελευταῖο μέρος¹⁵³ τοῦ διαλόγου, ὁ Κύριλλος προσπαθεῖ νά ἐξηγήσει τά κείμενα τῆς Καινῆς Διαθήκης, τά ὁποῖα ἀποδίδουν στό Χριστό ἀδυναμίες φαινομενικά ἀσυμβίβαστες μέ τό μεγαλεῖο τοῦ Λόγου. Γιά νά ἀναλύσει τίς δυσκολίες αὐτές ὁ ἀλεξανδρινός Πατήρ χρησιμοποιεῖ ἓνα ἀρχαῖο καί πολλάκις δοκιμαζόμενο ὄπλο ἀπό τό ὄπλοστάσιό του, τό κεφάλαιο β΄ τῆς ἐπιστολῆς *Πρός Φιλιππησίους*¹⁵⁴, σχετικά μέ τόν μείωση τῆς ἀνθρώπινης ὑπερηφάνειας ἀκολουθώντας τό παράδειγμα τοῦ ἐνσαρκωμένου Τησοῦ Χριστοῦ¹⁵⁵.

Ἐν κατακλείδι ἡ πολεμική, στοιχεῖο ἀναπόφευκτο στούς δογματικούς αὐτούς διαλόγους, δέν εἶναι ἀποῦσα. Μέσα ὅμως

τε καί ὁμοουσίου Τριάδος, Γ΄, Ε΄ καί ΣΤ΄, SC 237, 464³⁰⁻³³, 484²⁴⁻²⁷, 565²⁶⁻³⁰ καί SC 246, 597¹⁷⁻²⁰ (=PG 75, 789C, 825B, 964C καί 1017D).

¹⁵¹ «Τά ἀγαθὰ τῆς ἀρχέγονης δικαιοσύνης ἦταν: 1) ἡ δυνατότης τῆς ἀθανασίας, 2) ἡ δυνατότης τῆς ἀναμαρτησίας, 3) ἡ ἀθωότης, ἀκακία καί ἀγαθότης, 4) ἡ ἀπάθεια, ἀφθαρσία καί ἡ ἔλλειψις πόνων καί 5) ἡ ἀληθής θεογνωσία καί ἡ κατοχή πολλῶν γνώσεων. Εἰς ταῦτα προστίθεται συνήθως καί ἡ ἐπί τῆς φύσεως κυριαρχία, τήν ὁποία ἐντάσσουμε στό «κατ' εἰκόνα». Ν. Εὐθ. Μητισοπούλου, *Εἰσαγωγή εἰς τήν ὀρθόδοξον δογματικήν καί ἠθικήν θεολογίαν*, Ἀθήνα 1993, σ. 118 καί 119.

¹⁵² Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 756²⁻⁴⁰, 757⁻¹⁻¹⁰ (=PG 75, 1325BCD, 1328A).

¹⁵³ Αὐτόθι, SC 97, 749-778, (=PG 75, 1313A - 1361C).

¹⁵⁴ «Εἰ τίς οὖν παράκλησις ἐν Χριστῷ εἰ τι παραμύθιον ... ὅτι διὰ τό ἔργον τοῦ Χριστοῦ μέχρι θανάτου ἤγγισε, παραβουλευσάμενος τῇ ψυχῇ, ἵνα ἀναπληρώσῃ τό ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρός με λειτουργίας», Φιλ. 2, 10-13.

¹⁵⁵ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, σ. 143.

ἀπό αὐτήν διαφαίνεται μία πρόθεση διδακτική καί ἀπολογητική. Στά ἔργα κυριαρχεῖ τό πνεῦμα τῶν «Ἀναθεματιστῶν» ἀλλά σέ πιό ἥπια μορφή, ὥστε αὐτοί νά γίνουν εὐκολότερα κατανοητοί καί ἀποδεχτοί στό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας¹⁵⁶. Τέλος ὁ τίτλος τοῦ πρώτου διαλόγου «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» ἔχει ἀντληθεῖ ἀπό τήν ἀγία Γραφή καί εἶναι μιὰ παράθεση καί ἀνάλυση βιβλικῶν χωρίων, ἡ ὁποία ὁλοκληρώνεται στόν ἐπόμενο διάλογο «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός»¹⁵⁷. Οἱ πραγματεῖες αὐτές ἀποτελοῦν ἓνα δείγμα γιά τό ὅτι ὁ ἅγιος Κύριλλος ἀντλεῖ τήν ἔμπνευσή του ἀπό τά ἱερά κείμενα τῆς Γραφῆς ἐνῶ παράλληλα ἀλιεύει καί τά ἐπιχειρήματα γιά νά ἀντικρούσει κάθε αἵρετική δοξασία¹⁵⁸. Κυρίως χρησιμοποιεῖ κατά κόρον, ὅπως θά δοῦμε στίς ἐπόμενες σελίδες τῆς παρούσας μελέτης, τό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, τήν Πρὸς Κορινθίους Α΄ ἐπιστολή, τήν Πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή καί τήν Πρὸς Ῥωμαίους· καθὼς καί πλῆθος ἄλλων χωρίων ἀπό τοὺς ψαλμούς τοῦ Δαυΐδ καί τά συνοπτικά Εὐαγγέλια.

¹⁵⁶ M. Richard, «Le pape S. Léon et les scholias», dans *RSR*, t. 4 (1952) p.124.

¹⁵⁷ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, σ. 531.

¹⁵⁸ Αὐτόθι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΛΟΓΟΥ

1. Όμοουσιότητα Πατρός - Υιού.

Ο Κύριλλος τονίζει και στά δύο εξεταζόμενα έργα του ότι ο ένσαρκωμένος Θεός Λόγος είχε δύο φύσεις τή θεία και τήν ανθρώπινη, «Θεός γε όμοϋ και άνθρωπος, και έν όμοιώματι μέν άνθρωπου, καθό μετά τούτου και Θεός ήν, σχήματι δέ ως άνθρωπος»¹⁵⁹. Ήταν τέλειος άνθρωπος, «σχήματι δέ ως άνθρωπος», χωρίς νά παύει νά εΐναι Θεός. Η θεία φύση τοϋ Χριστοϋ δέν εΐναι μόνο ή φύση τοϋ δεύτερου προσώπου τής Αγίας Τριάδας, αλλά ή αύτή θεία φύση τών τριών θείων προσώπων τοϋ προαιώνιου Θεοϋ δηλαδή τοϋ Πατρός, τοϋ Υιού και τοϋ Αγίου Πνεύματος. Η ένότητα και ή ταυτότητα τής θείας φύσεως υπογραμμίζεται στό χωρίο πού ακολουθεΐ, «Ο Πατήρ και ό Υιός έν μέν είσί κατά φύσιν»¹⁶⁰.

Στό «Περί τής ένανθρωπήσεως τοϋ Μονογενοϋς» τονίζεται ότι ό Τησοϋς Χριστός εΐναι τέλειος Θεός. Εΐναι τό δεύτερο πρόσωπο τής Αγίας Τριάδας, ό Υιός και Λόγος τοϋ Θεοϋ, ό όμοούσιος μέ τόν Πατέρα¹⁶¹, ό αιδίως ύπάρχων μέ τόν Πατέρα και προαιώνια γεννημένος από τόν άναρχο και άγέννητο Θεό - Πατέρα, «... και ως έξ αιδίου και άτρέπτου πεφηνώς τοϋ Θεοϋ και Πατρός...»¹⁶². Ο Υιός και Λόγος τοϋ Θεοϋ συνδημιουργεί μαζί με τόν Θεό - Πατέρα, τόν πνευματικό και τόν υλικό κόσμο ένω σέ κάποια χρονική στιγμή τής ιστορίας τοϋ ανθρώπινου γένους σαρκώθηκε μέσα από τήν κοιλιά τής Παρθένου Μαρίας και έγινε άνθρωπος, «ως γάρ ό

¹⁵⁹ Κυρίλλου, *Ότι εΐς ό Χριστός*, SC 97, 719¹⁻⁴ (=PG75, 1261BC).

¹⁶⁰ Τοϋ ιδίου, *Θησαυρός*, IB', PG 75, 181D.

¹⁶¹ «Εν αρχή ήν ό Λόγος, και ό Λόγος ήν πρός τόν Θεόν, και Θεός ήν ό Λόγος. Οϋτος ήν έν αρχή πρός τόν Θεόν, πάντα δι' αύτοϋ έγένητο, και χωρίς αύτοϋ έγένητο οϋδέ έν ό γέγονεν». Τω. 1, 1-3.

¹⁶² Κυρίλλου, *Περί τής ένανθρωπήσεως τοϋ Μονογενοϋς*, SC 97, 710¹⁰ (=PG 75, 1248A).

Θεός τίκτει θεϊκῶς, οὕτω καὶ ἡ θεοπρεπὴς Παρθένος ἔτεκεν ἐν σαρκί τόν ἐκ Θεοῦ Θεόν Λόγον»¹⁶³.

Στό «Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς», ὁ Κύριλλος πραγματεύεται ἔμμεσα ἢ ἄμεσα τὸ γεγονός τῆς ὁμοουσιότητος Πατέρα – Υἱοῦ. ἀναφέρει λοιπόν ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, βασιζόμενος στὴν ἐνότητα καὶ ταυτότητα τῆς θείας φύσεως τοῦ Πατρός καὶ τοῦ Θείου Λόγου, ὅτι, «Ζῶν γάρ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργῆς»¹⁶⁴. Ἐξηγεῖ ὁ Κύριλλος ὅτι ὁ Λόγος εἶναι κατὰ φύσιν ζῶν καὶ ἡ ἀρνησιμότης τῆς ἀχρόνου γεννήσεως τοῦ Λόγου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ – Πατέρα ἀποτελεῖ ὄχι μόνο ψευδὸ συμπέρασμα, ἀλλὰ καὶ προϊόν σαθοῦ καὶ ἀνόητου συλλογισμοῦ, «Ζωὴ δὲ ἐστὶν κατὰ φύσιν, καταψεύσεται γάρ οὐδαμῶς. Τὸ ἄρα μὴ ὑφεστάναι τόν ἐκ Θεοῦ πεφηνότα Λόγον, ψευδηγόρημα σαθρόν, καὶ φρενὸς ἀπόβρασμα τῆς ἡλιθιωτάτης»¹⁶⁵.

Ὁ Κύριλλος σημειώνει ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπαύγασμα τοῦ Πατρός – Θεοῦ, «Ὅς ὦν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ»¹⁶⁶. Σὲ ἄλλο ἔργο του γράφει ὁ ἱερός Πατήρ, «ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἥλιος ἐν τῷ ἑξ αὐτοῦ προσελθόντι, καὶ τὸ ἀπαύγασμα¹⁶⁷ ἐν τῷ ἡλίῳ ἀφ' οὗ καὶ ἐξηλθεν, οὕτως ἐστὶ Πατήρ ἐν Υἱῷ, καὶ Υἱὸς ἐν Πατρί, ἀριθμῷ μὲν εἰς δυάδα τεμνόμενοι, καὶ ὄντες οὕτως ἐν

¹⁶³ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι Θεοτόκος ἡ Ἀγία Παρθένα καὶ οὐ Χριστοτόκος*, PG 76, 252B. Πρβλ. Λουκ. 1, 35.

¹⁶⁴ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 687⁴³⁻⁴⁴ (=PG 75, 1208A). Πρβλ. Ἑβρ. 4, 12.

¹⁶⁵ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 688¹⁻³ (=PG 75, 1208B).

¹⁶⁶ Αὐτόθι, SC 97, 697²² (=PG 75, 1225A). Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 718²³⁻²⁴ (=PG 75, 1261A).

¹⁶⁷ Τοῦ ἰδίου, *Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμούς*, ΜΠ', PG 69, 1020A. Πρβλ. Ἑβρ. 1, 3. Ψαλμ. 43, 4. Συναφῶς πρβλ. Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 758⁴⁰⁻⁴² (=PG 75, 1329A): «Ἡ γὰρ εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ, τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρός, ὁ τῆς οὐσίας αὐτοῦ χαρακτήρ». Πρβλ. Ἑβρ. 1, 3 καὶ Φιλίπ. 2, 7. Πρβλ. Κυρίλλου, *Θησαυρός*, IB', PG 75, 177CD, 181D, 184A. Συναφῶς τοῦ ἰδίου, *Περὶ ἀγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος*, ΣΤ', SC 246, 592²⁸⁻³² (=PG 75, 1009C). Πρβλ. Ἑβρ. 1, 3. Συναφῶς βλ. Χρ. Βούλγαρη, *Υπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν*, Ἀθήναι 1993, σ. 109: «Ἡ ἀκριβὴς ἐννοια τῆς λέξεως ἀπαύγασμα τυγχάνει ἀμφίβολος καὶ δύναται νὰ νοηθῇ τόσον ἐν ἐνεργητικῇ, ὅσον καὶ ἐν παθητικῇ σημασίᾳ ὥς ἀκτινοβολία (λάμψις) καὶ ὥς ἀντανάκλασις (ἀντικατοπτρισμός)».

ὑποστάσει, τῇ δέ ταυτότητι τῆς φύσεως εἰς μίαν σφιγγόμενοι Θεότητα»¹⁶⁸. Ὁ ὅρος «ἀπαύγασμα τοῦ Πατρός»¹⁶⁹ εἶναι ὅρος τοῦ ἀποστόλου Παύλου καί τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου. Μέ τή φράση αὕτη ὁ Κύριλλος δηλώνει ἀπερίφραστα ὅτι ὁ Θεῖος Λόγος εἶναι ἡ θεία ἀκτινοβολία. τό θεϊκό φῶς τοῦ νοητοῦ Ἡλίου, τοῦ Θεοῦ Πατρός. Καί ἂν δεχθοῦμε ὅτι ὁ Πατήρ ὡς Ἡλιος εἶναι τό φῶς, ἔτσι καί ὁ Υἱός εἶναι τό ἀπαύγασμα τῆς θείας ἀκτινοβολίας καί εἶναι τό θεϊκό φῶς πού προῆλθε ἀπό τόν Πατέρα. Καί ὅπως τό ἀπαύγασμα τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου δέν εἶναι μεταγενέστερο τοῦ ἡλίου, ἀλλά ὑπάρχει ἀφ' ἧς στιγμῆς ὑπάρχει καί ὁ ἡλιος, ἔτσι καί ὁ Υἱός, τό ἀπαύγασμα τοῦ νοητοῦ Ἡλίου, τοῦ Θεοῦ – Πατρός ὑπάρχει προαιωνίως, ἀνάρχως ὅπως ἀκριβῶς ὁ Θεός Πατήρ καί εἶναι ὁμοούσιος μέ Αὐτόν.

Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τονίζει συνεχῶς τήν κοινή φύση καί τήν ταυτότητα καί τήν ἐνότητα τῆς θείας οὐσίας τοῦ Υἱοῦ μέ τόν Πατέρα, «τῇ δέ ταυτότητι τῆς φύσεως εἰς μίαν σφιγγόμενοι Θεότητα» καί παράλληλα ὑπογραμμίζει ὅτι εἶναι δύο πρόσωπα, «ἀριθμῶ μέν εἰς δυάδα τεμνόμενοι», καί ὅχι ἓνα πρόσωπο πού ἐμφανίζεται ὡς Πατήρ καί ἄλλοτε ὡς Υἱός. Εἰδάλλως τότε ὁ ἐνανθρωπήσας Χριστός θά ἦταν ὅχι ὁ Λόγος καί ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ὁ ἴδιος ὁ Πατήρ, «Ὁ Πατήρ καί ὁ Υἱός ἐν εἰσί κατὰ φύσιν, δύο δέ ἐν ἀριθμῶ, οὐχ ὡς ἐνός τινος εἰς δύο καταδιαίρεθέντος μέρη ὡς εἶναι λοιπόν τῆς πρός ἄλληλα κοινωνίας τε καί σχέσεως ἀμέτοχα, οὔτε μήν ὡς τοῦ αὐτοῦ καί ἐνός διττοῖς ὀνόμασιν ἀποκαλουμένου, ἵνα ἐν μόνῃ προσηγορίᾳ φαίνεται τῆς δυάδος ἡ δύναμις· ... Εἰκὼν γάρ ἐστὶ καί ἀπαύγασμα, καί χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως τῆς τοῦ Πατρός οὐσίας ὁ Υἱός. Οὕτω γάρ ἓνα φαμέν εἶναι Θεόν διὰ τήν ταυτότητα τῆς φύσεως Πατρός πρός Υἱόν, καί Υἱοῦ πρός Πατέρα»¹⁷⁰. Μέ τή λέξη *εἰκὼν* δηλώνεται ὅτι ἡ

¹⁶⁸ Κυρίλλου, *Θησαυρός*, IB', ID', PG 75, 184AB, 233BC. Πρβλ. Π. Κ. Καλύβα, *Ἡ ἀσματοκὴ ἀκολουθία τῶν Χριστουγέννων*, Ἀθήνα 1996, σ. 384.

¹⁶⁹ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 697²²⁻²⁴, (=PG 75, 1225A)

¹⁷⁰ Κυρίλλου, *Θησαυρός*, PG 75, 181D, 184A. Πρβλ. Ἐβρ. 1, 3.

ένυπόστατος εικόνα τοῦ Υἱοῦ ἀπορρέει ἀπό τήν ὑποστατική οὐσία τοῦ Πατρός, γι' αὐτό καί σέ ἄλλο σημεῖο τοῦ ἰδίου ἔργου γράφει, «εἰκόνα τέ αὐτόν καί χαρακτηῖρα φησί τοῦ Γεννηκότος»¹⁷¹. Ὁ χαρακτηρισμός τοῦ Λόγου ὡς «εἰκόνας τοῦ Πατρός» εἶναι δανεισμένη ἀπό τόν ἀπόστολο Παῦλο¹⁷² καί χρησιμοποιεῖται γιά νά δηλώσει ὅτι ὁ Χριστός εἶναι ἡ ζωντανή εἰκόνα τοῦ πατρός ένυπόστατη καί δηλώνει τό ὁμοούσιο τοῦ Λόγου μέ τόν Πατέρα. Ἄξιο παρατήρησης εἶναι ὅτι γιά τόν Υἱό – Λόγο μαζί μέ τή λέξη «εἰκόν», χρησιμοποιοῦνται οἱ λέξεις «ἀπαύγασμα» καί «χαρακτήρ», οἱ ὁποῖες ἐκφράζουν μεγαλύτερη, ἀπόλυτη ἀκρίβεια, συγκριτικά μέ τή λέξη εἰκόνα, πού χρησιμοποιεῖται γιά νά ἐκφράσει τή σχέση τοῦ Υἱοῦ μέ τόν Πατέρα – Θεό. Ὁ ὅρος «χαρακτήρ» ἀπό τό ρῆμα χαράσσω σημαίνει σφραγίδα, ἐκτύπωμα. Ἐπομένως ὁ Χριστός εἶναι ὁ χαρακτήρ, ἡ σφραγίδα, τό ἐκτύπωμα τῆς ἀιδιότητος τοῦ Θεοῦ Πατρός, δηλαδή τῆς αἰωνίου φύσεως τοῦ Τελευταίου. Εἶναι ἡ ζῶσα Σφραγίδα τοῦ Θεοῦ Πατρός, δηλαδή ὁμοούσιος πρὸς Αὐτόν¹⁷³. Ἡ ὁμοουσιότητα τοῦ Θεοῦ – Πατρός καί τοῦ Θεοῦ – Λόγου ὑπογραμμίζεται μέ τή φράση «ταυτότητα τῆς φύσεως Πατρός πρὸς Υἱόν, καί Υἱοῦ πρὸς Πατέρα». Ἡ λέξη *ταυτότητα* δηλώνει τήν ἀπόλυτη ὁμοιότητα, τό ἴδιο εἶναι τῆς φύσεως μεταξύ Υἱοῦ καί Πατρός.

Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι φύσει ἅγιος καί αὐτό ὀφείλεται στό ὅτι εἶναι πραγματικός Υἱός Θεοῦ καί κατὰ συνέπεια Θεός ἀληθινός καί ὄχι κατὰ χάριν, ὅπως ἐμεῖς¹⁷⁴, ἡ «κατὰ μετουσίαν» ἅγιος. Ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας προσπαθεῖ νά κάνει ὅσο πιό κατανοητό γίνεται τό γεγονός ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἕνας, ἔχει μία οὐσία, φύση, ἀλλά τρία πρόσωπα. Χρησιμοποιεῖ, λοιπόν, ὡς παράδειγμα ἕνα λευκό καί ἕνα μαῦρο ἄνθρωπο, οἱ ὁποῖοι ἄν καί ἔχουν τήν ἴδια οὐσία,

¹⁷¹ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 686⁴²⁻⁴³ (=PG75, 1205A).

¹⁷² Πρβλ. Κολ. 1,15: «ὃς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως».

¹⁷³ Π. Κ. Καλύβα, *Ἡ ἀσματική ἀκολουθία τῶν Χριστουγέννων*, Ἀθήνα 1996, σ.385.

ἔχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά, διαφορετικά ἰδιώματα, «Ὅρῶμεν δέ ὅτι πολλάκις καί τὰ καθ' ἕτερον τινά τρόπον τῆς ἀλλήλων ὁμοιότητος πολύ διεστηκότα, κοινωνεῖ κατά τόν τῆς οὐσίας λόγον. Ὁ μὲν γάρ μέλας ἄνθρωπος τυχόν ὡς πρὸς τόν λευκόν πολλήν ἔχει τὴν διαφοράν, ἀλλ' οὐ τοῦτο τὴν οὐσίαν αὐτοῖς διατέμνει. Εἰ τοίνυν καί ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἡ κατά τι διαφορά τό εἶναι τῆς οὐσίας οὐκ ἀνατρέπει, ἥς ἂν εἶεν κάκεῖνοι πρὸς οὓς ἂν διακρινόμεθα, τί κωλύει καί τόν Υἱόν ὁμοούσιον εἶναι τῷ Πατρί, κατά τοῦτο διαφέροντα καθ' ὃ μὲν Πατήρ ἀγέννητός ἐστιν, ὃ δέ Υἱός γεννητός. Μία γάρ ἐν αὐτοῖς ἡ θεότης, ἐκ Πατρός ἀγεννήτου τρέχουσα φυσικῶς ἐπὶ τό γέννημα»¹⁷⁵. Ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ γεννήθηκε ἀχρόνως ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἶναι Θεός κατά φύσιν, ὅπως εἶναι καί κατά φύσιν ἄνθρωπος καθ' ὅσον γεννήθηκε ἐν χρόνῳ ἀπὸ τῆς Παρθένου Μαρίας, «Θεοῦ μὲν ἐξέφυ τοῦ Πατρός, ὡς Θεός, ὡς ἐκ Παρθένου δέ ἄνθρωπος»¹⁷⁶.

Ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας ὑπογραμμίζει τὴν ὁμοουσιότητα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μέ τοῦ Θεοῦ – Πατέρα, χρησιμοποιοῦντας¹⁷⁷ ὅχι μόνο τίς βιβλικές λέξεις, «χαρακτήρ»¹⁷⁸, «εἰκὼν»¹⁷⁹, «ἀπαύγασμα»¹⁸⁰, ἀλλὰ καί

¹⁷⁴ Κυρίλλου, *Θησαυρός*, IB', PG75, 177D: «... αὐτός δέ πάλιν οὐ κατά τινα μετουσίαν ἅγιος ὢν ὥσπερ ἡμεῖς, οὐδέ κατά χάριν Υἱός κεκλημένος, ἀλλὰ γέννημα τῆς τοῦ Πατρός οὐσίας ὑπάρχων ἰδίον».

¹⁷⁵ Αὐτόθι, I', PG75, 128D.

¹⁷⁶ Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 695¹⁶ (=PG 75, 1221B):

«Ὁ μὲν γάρ ἐκ τοῦ Πατρός κατά φύσιν ὑπάρχων, Υἱός ἐστιν ἀληθινός, ὡς ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου, καί Θεός ἐστιν ἐκ Θεοῦ γεννηθείς» Συναφῶς τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, IG', PG75, 213C.

¹⁷⁷ Αὐτόθι, IB', PG 75, 177C.

¹⁷⁸ Τοῦ ἰδίου, *Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμούς*, MG', PG 69, 1020A. Πρβλ. Ἑβρ. 1, 3. καί Ψαλμ. 43, 4. Συναφῶς πρβλ. Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 758⁴⁰⁻⁴² (=PG 75, 1329A): «Ἡ γὰρ εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ, τό ἀπαύγασμα τῆς δόξης τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρός, ὁ τῆς οὐσίας αὐτοῦ χαρακτήρ». Πρβλ. Ἑβρ. 1, 3 καί Φιλιπ. 2, 7. Πρβλ. Κυρίλλου, *Θησαυρός*, IB', PG 75, 177CD, 181D, 184A. Συναφῶς τοῦ ἰδίου, *Περὶ ἀγίας τε καί ὁμοουσίου Τριάδος*, ΣΤ', SC 246, 592²⁸⁻³² (=PG 75, 1009C).

¹⁷⁹ Κυρίλλου, *Εἰς Ἰωάννην*, II, A', Pusey, vol. I, σ.177¹¹ (=PG 73, 197C). Πρβλ. Ρωμ. 1, 23 καί 8, 29. Α' Κορ. 11, 7 καί 15, 49. Β' Κορ. 3, 18 καί 4, 4.

¹⁸⁰ Κυρίλλου, *Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμούς*, MG', PG 69, 1020A. Πρβλ. Ἑβρ. 1, 3. καί Ψαλμ. 43, 4. Συναφῶς πρβλ. Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 758⁴⁰⁻⁴² (=PG 75, 1329A): «Ἡ γὰρ εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ, τό ἀπαύγασμα τῆς δόξης τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρός, ὁ τῆς

ἐκφράσεις¹⁸¹ προγενέστερων πατέρων¹⁸² τῆς Ἐκκλησίας μας πού παρομοίαζαν τή σχέση Θεοῦ Πατρός καί Λόγου, μέ τή σχέση λόγου καί νοῦ, πηγῆς καί ποταμοῦ¹⁸³. Ὁ ἱερός Πατήρ χρησιμοποιοῦ τή φράση «ἐκ τῆς τοῦ Πατρός οὐσίας προῆλθεν ὁ Υἱός»¹⁸⁴ γιά νά δείξει τό ἴδιον τῆς φύσης τοῦ Πατρός- Θεοῦ μέ τόν Υἱό- Θεό. Ὁ Κύριλλος ὁμως γιά νά προλάβει τυχόν παρερμηνεία τῆς παραπάνω πρότασης γιά κατωτερότητα τοῦ Υἱοῦ σέ σχέση μέ τόν Πατέρα, ὁ ἀλεξανδρινός θεολόγος συμπληρώνει ὅτι ὁ Υἱός διαφέρει ἀπό τά κτίσματα, γιατί «ἐστὶ τῆς τοῦ γεννήσαντος οὐσίας τό ἴδιον»¹⁸⁵, δηλαδή εἶναι ὁμοούσιος μέ τόν Πατέρα Του, ὅπως ὁ ποταμός πού ἐκβαίνει

οὐσίας αὐτοῦ χαρακτήρ». Πρβλ. Ἑβρ. 1, 3. Φιλίπ. 2, 7. Πρβλ. Κυρίλλου, *Θησαυρός*, IB', PG 75, 177CD, 181D, 184A. Συναφῶς τοῦ ἰδίου, *Περί ἀγίας τε καί ὁμοουσίου Τριάδος*, ΣΤ', SC 246, 592²⁸⁻³² (=PG 75, 1009C).

¹⁸¹ Τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, IB', PG 75, 181AB. «Ἐκ τῆς τοῦ Πατρός οὐσίας προῆλθεν ὁ Υἱός, οὐ καθάπερ τὰ κτίσματα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρελθόν, ἢ ἐξωθέν ποθεν τὴν τοῦ εἶναι σύστασιν ἔχων, ἀλλ' ἐστὶ τῆς τοῦ γεννήσαντος οὐσίας τὸ ἴδιον· ὥσπερ οὖν ἐκ φωτός ἀπαύγασμα, ἢ καὶ ἀπὸ τινος πηγῆς ἐκβαίνει ποταμός. Ἔστιν οὖν τοῖς ὁρῶσι τὸν Υἱόν, τὴν τοῦ Πατρός οὐσίαν ὁρᾶν, καὶ τὸ τοῦ γεννήσαντος ἴδιον ἀπὸ τούτου νοεῖν. Ὅτιπερ ἐπειδὴ σύμπαν τὸ εἶναι τοῦ Υἱοῦ ἐκ τῆς τοῦ Πατρός οὐσίας πρόεισιν, οὕτως ἐστὶν ἐν Πατρὶ, καὶ πάλιν ἐκ τῶν ἐναντίων, ὁ Πατήρ ἐστὶν ἐν Υἱῷ, ἐπειδήπερ ὁπερ ἐστὶν αὐτὸς φύσει, τοῦτο καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ προελθὼν Θεὸς Λόγος». Αὐτόθι, IB', PG 75, 185A: «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί. Τὸ γὰρ ἴδιον τῆς τοῦ Πατρός οὐσίας ἀπαραλλάκτως ἔχων ὁ Υἱός, εἰ κὼν ἐστὶ τοῦ Πατρός ἀκριβῆς, καὶ μορφὴ τοῦ γεννήσαντος, ὅλον ἐν ἑαυτῇ δεικνύουσα τὸν γεγεννη κότα. Οὕτω γὰρ νοήσεις καὶ τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ κείμενον· Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρ παγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. Ἦτος γὰρ ἦν τῷ Θεῷ ὅλος ὢν Θεός, ὥσπερ καὶ ὁ Πατήρ· οὕτως ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον ἑαυτῷ καταλλάττων ὁ Θεός· οὕτως ἅπερ ἐργάζεται ὁ Υἱός, τοῦ Πατρός ἐστὶν ἔργα. Οὐδεμιᾶς γὰρ ἐν αὐτοῖς οὐσης διαφορᾶς ὅσον εἰς θεότητα καὶ φύσιν, τὸ κωλύον οὐδὲν ἔργα τοῦ Πατρός λέγεσθαι τὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ ἀντικείμενον». Συναφῶς βλ. Τοῦ ἰδίου, *Εἰς Ἰωάννην*, VII/VIII, Pusey, vol. II, 117²⁻⁵ (PG 74, 33CD).

¹⁸² «Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος παραλληλίζει τή σχέση Υἱοῦ μέ τόν Πατέρα - Θεό σάν τόν ἥλιο πού δέν ὑφίσταται χωρὶς τό σύγχρονό του φῶς καί σάν πηγὴ πού δέν ὑπάρχει συγχρόνως χωρὶς νερό. (Λόγος κατὰ ἀρειανῶν Δ' 27, 29)», Σ. Γ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Β'*, Ἀθήνα 1990, σ.270. Βέβαια τὰ ἴδια παραδείγματα χρησιμοποιοῦνται καὶ ἀπὸ τοὺς Καππαδόκες Πατέρες, ὅπως ἀπὸ τό Γρηγόριο τό Θεολόγο, *Λόγος εἰς τὰ ἅγια Φῶτα*, IB, PG 36, 348B, καὶ τό Διονύσιο τόν Ἀρεοπαγίτη, *Περί θείων ὀνομάτων* II, 5, PG3, 641D.

¹⁸³ Κυρίλλου, *Θησαυρός*, IB', PG 75, 181A.

¹⁸⁴ Αὐτόθι.

¹⁸⁵ Αὐτόθι.

ἀπό κάποια πηγή, τό ἀπαύγασμα ἀπό τόν ἥλιο καί ὁ λόγος ἀπό τό νοῦ.

Στό «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός» ἡ σκέψη τοῦ ἁγίου Κυρίλλου φανερώνεται ὠριμότερη καί βαθύτερα διεισδύουσα, ἀφοῦ ἡ νεστοριανική διδασκαλία ἔχει καταδικαστεῖ ἀπό τή Γ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο (431) καί ἡ ὁρολογία τῆς Χριστολογίας τοῦ πατριάρχη Ἀλεξανδρείας ἔχει ἀρχίσει νά παγιώνεται. Ὁ Κύριλλος καί σέ αὐτό τό ἔργο, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Θεός Λόγος εἶναι ὁμοούσιος μέ τό Θεό Πατέρα, ἐνῶ ἐπικρίνει ἐκείνους οἱ ὅποιοι τολμοῦν νά ἀμφισβητοῦν τήν ὁμοουσιότητα Θεοῦ Πατρός καί Θεοῦ Λόγου. Ἐναντιώνεται σέ ὅσους ὑποβιβάζουν τή Θεότητα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀπορρίπτοντας τήν ταυτότητα τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ Πατρός καί Θεοῦ Λόγου, «Κατακομίζουσι μέν γάρ ἀσυνέτως τινές τόν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον τῆς ὑπερτάτης ὑπεροχῆς καί ὑποβιβάζουσι τῆς ἰσότητος τῆς πρός τόν Πατέρα καί Θεόν, οὐχ ὁμοούσιον εἶναι λέγοντες αὐτόν, οὔτε μήν φυσικῇ καί ἀπαραλλάκτῳ ταυτότητι στεφανοῦν ἐθέλοντες»¹⁸⁶.

Ὁ ἱερός Πατήρ δέν διαπραγματεύεται τό θέμα τῆς ὁμοουσιότητας Πατρός καί Λόγου σέ πολλά σημεῖα τοῦ συγκεκριμένου συγγραφικοῦ του πονήματος. Κυρίως τόν ἀπασχολεῖ νά μιλήσει γιά τήν ἐνότητα τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, καθώς καί γιά τό ὅλο θέμα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου καί τίς ἐπιπτώσεις αὐτῆς στό ἀνθρώπινο φύραμα. Ἀξιο λόγου εἶναι ὅτι ὁ θρησκευτικός ταγός τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐνασχολούμενος μέ τά παραπάνω θέματα, δέν παραλείπει νά ἀντικρούσει νεστοριανικές καί ἄλλες αἵρετικές διδασκαλίες, τονίζοντας ἔμμεσα πλήν σαφῶς τήν ὁμοουσιότητα τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ Πατρός καί τοῦ Θεοῦ Λόγου, «γεννηθέντα μέν ἐκ τοῦ Θεοῦ καί Πατρός, θεϊκῶς, ὡς Λόγον, πρό παντός αἰῶνος καί χρόνου»¹⁸⁷.

Σημαντικό εἶναι γιά τόν Κύριλλο νά μιλάει γιά τή φυσική Θεότητα τοῦ ἐνανθρωπήσαντα Λόγου. Εἶναι ἕνα ἐπίμαχο

¹⁸⁶ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 715²³⁻²⁵ (=PG 75, 1256C).

¹⁸⁷ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 778¹²⁻¹³ (=PG 75, 1361B). Αὐτόθι, SC 97, 772³⁰ (=PG 75, 1352C).

ζήτημα πού είχε άμφισβητηθεῖ παλαιότερα από πολλούς, με βασικότερο άρνητή τῆς θεότητας τοῦ Χριστοῦ τόν Ἄρειο¹⁸⁸. Φυσικά τό θέμα αὐτό τάραξε γιά ἄρκετό καιρό τό οἰκοδόμημα τῆς Ἐκκλησίας μας. ἄλλωστε ἂν ὁ Χριστός δέν ἦταν τέλειος Θεός ἐκτός από τέλειος ἄνθρωπος, τότε θά ἦταν ἀδύνατο νά λυτρώσει τό ἔλλογο ὄν από τά δεσμά τοῦ θανάτου καί νά πορθήσει τίς πύλες τοῦ Αἵδη. Ἐξάλλου ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος δέν ἦταν ἀπλῶς ἓνας κοινός χριστός, ἓνας κεχρισμένος ἄνθρωπος, ἀλλά ὁ μοναδικός Χριστός, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀληθινός Θεός, ὅπως τονίζει καί στό ἔργο «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», «Χριστόν ἓνα καί Υἱόν ὡς ἐνανθρωπήσαντα καί σεσαρκωμένον τόν Μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον»¹⁸⁹.

¹⁸⁸ «Ὁ Ἀρειος ἐγίνε θεμελιωτής τῆς ριζοσπαστικότερης αἵρέσεως τοῦ χριστιανισμοῦ. Δέν ἦταν σπουδαῖος θεολόγος, ἀλλά εὐστροφος κι ἐντυπωσιακός, λαϊκοδιαλεκτικός καί πειστικός, μορφωμένος καί ἀσκητικός, δραστήριος καί ὀργανωτικός. Τό ἀρχικό πρόβλημα τοῦ Ἀρείου ὑπῆρξε τό πῶς τῆς δημιουργίας. ἀπό αὐτό ἀναγκάστηκε νά μιλήσει γιά τή σχέση Θεοῦ Πατρός καί Υἱοῦ ἀποκλείοντας τήν αἰδία, αἰώνια γέννηση στή θεότητα. Χρησιμοποίησε τήν ἄποψη τοῦ Ὡριγένη ὅτι ὁ Λόγος γεννήθηκε «θελήσει» τοῦ Πατρός καί τίς ἀτυχεῖς ἐκφράσεις τοῦ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας ὅτι ὁ Υἱός εἶναι κτίσμα καί ποίημα, τίς ὁποῖες ὁμοῦς ὁ ἴδιος συγγραφέας εἶχε καταδικάσει (Ἐλεγχος καί ἀπολογία). Θεωροῦσε τόν Υἱό κατώτερο τοῦ Πατρός. Κατά τόν Ἀρειο, ὁ Θεός (Πατήρ) εἶναι μόνος ἀναρχος, ἀληθινός καί αἰδίας. Ὁ Υἱός ἀποτελεῖ τό πρῶτο γέννημα τοῦ Θεοῦ καί γι' αὐτό εἶναι μοναδικός καί μονογενής. Ἐχει ἀρχή, ὀρίστηκε, κτίστηκε, γεννήθηκε «θελήματι καί βουλή» τοῦ Θεοῦ «ἐξ οὐκ ὄντων» εἶναι πλήρης χάριτος Θεός, ἀλλ' ὄχι μέρος ἢ πρόβλημα ἢ ὁμοοῦσιος τοῦ Θεοῦ Πατρός, διότι τότε ὁ Θεός θά ἦταν σύνθετος καί μεταβλητός κατά τήν οὐσία του, διότι αὐτό θά σήμαινε δύο ἀρχές ἀγέννητες ἢ δύο ἀρχές χωρίς ἀρχή ἢ προβολή τοῦ Υἱοῦ, ὅπως προβάλλονται οἱ «αἰῶνες» τοῦ γνωστικισμοῦ. Ἡ αἵρετική διδασκαλία του καταδικάστηκε ὀριστικά στήν Α' Οἰκουμένη Σύνοδο». Στ. Γ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Β'*, Ἀθήνα 1990, σ.114, 115.

¹⁸⁹ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 726³⁵⁻³⁶ (=PG 75, 1276B). Πρβλ. Ψαλμ. 104, 15. Ἀβ. 3,13.

2. Ἄτρεπτη καὶ αἰδία ἡ θεία φύση τοῦ Λόγου.

Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὡς δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδας χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Κύριλλο, «ὡς τοῦ Πατρὸς φύσει Υἱὸς καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς Λόγος»¹⁹⁰, «ἐκ Θεοῦ Θεὸς Λόγος»¹⁹¹ καὶ «ἐκ τούτου τὴν ὑπαρξιν ἔχων τὴν παντός ἐπέκεινα χρόνου»¹⁹². Κατὰ συνέπειαν, ἀφοῦ ὁ Λόγος εἶναι ὁμοούσιος¹⁹³ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς εἶχε ἄτρεπτη καὶ αἰδία τὴ θεία φύση Του. Εἶχε γεννηθεῖ ἀπὸ τὸ Θεό Πατέρα προαιώνια «πρὸ αἰώνων καὶ αἰδιώως»¹⁹⁴, γι' αὐτὸ δίκαια ὀνομαζόταν Υἱὸς Θεοῦ. Ἦταν, λοιπόν, ἀληθινὸς Θεός. Ὁ Κύριλλος γιὰ νὰ τεκμηριώσει τὴν αἰδία ὑπαρξιν τοῦ Λόγου χρησιμοποιεῖ χωρίο ἀπὸ δαυϊτικὸ ψαλμὸ καὶ ἀπὸ τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ «Κύριος εἶπε πρὸς με· Υἱὸς μου εἶ συ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε»¹⁹⁵. Ἐξηγεῖ ὁμῶς, ὅτι μέ τὴ λέξη σήμερον δέν πρέπει νὰ ἐννοοῦμε κάποια συγκεκριμένη χρονικὴ στιγμή, γιατί γιὰ τὸ Θεό ὅλα βρίσκονται σέ ἕα διαρκές παρόν «εἰς τοὺς αἰῶνας»¹⁹⁶.

Στὸ «Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὑπογραμμίζει τὸ ἄτρεπτο καὶ ἀναλλοίωτο τῆς τοῦ Λόγου φύσεως¹⁹⁷. Τεκμηριώνει μάλιστα τὴν αἰδιότητα καὶ τὸ ἄτρεπτο τῆς θείας φύσεως τοῦ Λόγου χρησιμοποιώντας ἕνα χωρίο ἀπὸ τὸν ψαλμὸ τοῦ Δαυΐδ, στὸ ὁποῖο τονίζεται ὅτι ὅλα ἀλλάζουν καὶ φθείρονται ἐκτός ἀπὸ

¹⁹⁰ Κυρίλλου, *Κατὰ Νεστορίου δυσφημιῶν πεντάβιβλος ἀντίρρησις*, I, Α', PG 76, 20C

¹⁹¹ Αὐτόθι, PG 76, 40B.

¹⁹² Τοῦ ἰδίου, *Β' Προσφωνητικὸς ταῖς εὐσεβεστάταις βασιλίσσαις*, PG 76, 134C.

¹⁹³ Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 715²⁶ (=PG 75, 1256C). Συναφῶς τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, I, PG 75, 140B.

¹⁹⁴ Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 696³⁻⁴ (=PG 75, 1221D).

¹⁹⁵ Αὐτόθι, SC 97, 696⁵⁻⁶ (=PG 75, 1221D). Πρβλ. Ψαλμ. 2,7. Ἑβρ. 1,5.

¹⁹⁶ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 696¹⁻² (=PG 75, 1221D) Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 747¹⁰ (=PG 75, 1309BC).

¹⁹⁷ Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 684¹¹⁻²⁵ (=PG 75, 1200C).

τό Θεό Πατέρα καί τόν κατά φύσιν Υἱόν Του, «Οἱ οὐρανοί ἀπολοῦνται, σύ δέ διαμένεις, καί πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καί ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτούς, καί ἀλλαγῇσονται. Σύ δέ ὁ αὐτός εἶ, καί τά ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν»¹⁹⁸.

Ὁ Κύριλλος σημειώνει στό ἴδιο ἔργο, τήν «ἀπορρήτως κατά φύσιν»¹⁹⁹ γέννηση τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀπό τό συναΐδιό του γεννήσαντα Πατέρα, «Ὅτι δέ ἄτρεπτος ὢν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγου ὥσπερ ὁ γεννήσας αὐτόν ὁμοιος ἐστὶ κατά πάντα τῷ Πατρί, γένοιτ' ἂν διὰ τούτου σαφές»²⁰⁰. Τό ἐπίθετο «ἄτρεπτος» χαρακτηρίζει τή θεία φύση τοῦ Λόγου καί συγχρόνως δηλώνει ὅτι ἡ οὐσία δέν ὑπόκειται σέ καμία τροπή ἢ ἀλλοίωση. Καί πῶς θά μπορούσε νά ὑποστεῖ ἀλλοίωση, ἀφοῦ εἶναι «ὁμοιος» σέ ὅλα μέ τόν Πατέρα, δηλαδή ὁμοούσιος. Γι' αὐτό καί ὅταν ὁ Τησοῦς Χριστός λέει: «Εἰγώ καί ὁ Πατήρ ἐν ἐσμέν»²⁰¹ ὁ ἱερός Κύριλλος σημειώνει τό ἀναλλοίωτο καί τό ἄτρεπτο τῆς φύσεως τοῦ Χριστοῦ ὡς πραγματικοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, «ἐστὶ πάντως ἄτρεπτος καί ἀναλλοίωτος ὡς ὁ Πατήρ»²⁰².

Ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, στό σημεῖο αὐτό, τεκμηριώνει τήν ἀποψή του γιά τήν ἀιδιότητα τοῦ Θεοῦ Λόγου, βασιζόμενος σέ δύο σημαντικά βιβλικά χωρία, τά ὁποῖα καί τά ἀναλύει διεξοδικά. Τό πρῶτο χωρίο προέρχεται ἀπό τό κατά Ἰωάννην εὐαγγέλιον, «Ἀμήν, Ἀμήν λέγω ὑμῖν, πρίν Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγώ εἰμί»²⁰³, ἐνῶ τό δεύτερο ἀπό τήν Πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, «Τησοῦς Χριστός χθές καί σήμερον ὁ αὐτός καί εἰς τοὺς αἰῶνας»²⁰⁴. Ἡ ἀιδιότητα τῆς θείας φύσεως τοῦ Υἱοῦ καί τό ἄτρεπτο αὐτῆς

¹⁹⁸ Αὐτόθι, SC 97, 684²⁷⁻³⁷ (=PG 75, 1200D). Πρβλ. Ψαλμ. 101, 27-28.

¹⁹⁹ Κυρίλλου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 717¹⁷⁻¹⁸ (=PG 75, 1260B): «ἀλλ' ἦν, ὡς Θεός, συναΐδιος τῷ γεννήσαντι Πατρί, καί ἐξ αὐτοῦ κατά φύσιν ἀπορρήτως γεγεννημένος».

²⁰⁰ Τοῦ ἰδίου, Θησαυρός, IB', PG 75, 209B.

²⁰¹ Αὐτόθι, PG 75, 209A. Πρβλ. Ἰω. 10, 30.

²⁰² Κυρίλλου, Θησαυρός, IB', PG 75, 209A.

²⁰³ Τοῦ ἰδίου, Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, SC 97, 685³²⁻³⁴ (=PG 75, 1204A). Πρβλ. Ἰω. 8, 57-58.

²⁰⁴ Κυρίλλου, Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, SC 97, 710²³ (=PG 75, 1248C) Τοῦ ἰδίου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 746³⁹⁻⁴⁰ (=PG 75, 1309B). Πρβλ. Ἑβρ. 13, 8.

περικλείεται στήν παραπάνω φράση. Ο Κύριλλος στο ίδιο χωρίο σέ άλλο μέρος τοῦ ἔργου²⁰⁵, κανείς δέν μπορεῖ νά ἀρνηθεῖ τό «πρεσβύτατον» καί τό «ἀκλινές» τοῦ Λόγου ἀκόμα καί ὅταν Ἐκεῖνος «γέγονε σάρξ», τέλειος δηλαδή ἄνθρωπος μέ σῶμα καί ψυχή. Ὅλα αὐτά εἶναι συνέπειες τοῦ αἰδίου καί τοῦ ἀτρέπτου τῆς θείας φύσεως. Οἱ Κύριλλος σημειώνει μέ ἔμφαση ὅτι «τροπῆς δέ ἀπάσης καί ἀλλοιώσεως ἀνεπίδεκτος ἡ θεία φύσις»²⁰⁶, ἔτσι ἀφοῦ ὁ Λόγος γεννήθηκε ἀπό αἰδίο καί ἀτρέπτο Πατέρα, «ἔχει καί αὐτός ὡς ἐν ἰδίᾳ φύσει τό αἰδίο τε καί ἀτρέπτον»²⁰⁷, γιατί εἶναι ὁμοούσιος μέ Αὐτόν.

Στό «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», ὁ Κύριλλος στηριζόμενος στίς φράσεις αὐτές τῆς Ἀγίας Γραφῆς, σημειώνει ὅτι ἀπό τό πρῶτο χωρίο ἀποδεικνύεται ὅτι ἂν καί ὁ Χριστός φόρεσε τήν ἀνθρώπινη σάρκα καί περιορίστηκε στά ἀνθρώπινα μέτρα, ἡ θεία ὑπαρξη Του ἦταν καί εἶναι προαιώνια καί αἰδία, «Καίτοι γάρ ὁρώμενος ἐν σαρκί, καί τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις ἐμβεβηκώς τήν προαιώνιον ὑπαρξιν ἑαυτῷ προσμεμαρτύρηκε λέγων ... εἰμί»²⁰⁸. Μέ τό δεύτερο τονίζεται ὅτι ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ ἀχρόνου Θείου Λόγου δέν ἔγινε αἰτία νά ὑποστεῖ ἡ θεία φύση Του ἀλλοίωση καί τροπή, γιατί γιά τό Θεό δέν ὑπάρχουν χρονικές βαθμίδες, παρελθόν – παρόν – μέλλον, ἀλλά ὅλα σέ Αὐτόν, ὅπως ἀναφέρθηκε καί παραπάνω, βρίσκονται σέ ἓνα συνεχές παρόν, «Εἰ δέ δή τίς λέγοι καί προαιώνιον Χριστόν Τησοῦν, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τ' ἀληθοῦς, εἴπερ ἐστίν εἷς Υἱός καί Κύριος, ὁ προαιώνιος Λόγος, τήν ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός ὑπομείνας γέννησιν. Ὅτι δέ οὐκ ἡλλοίωται γεγονώς ἄνθρωπος

²⁰⁵ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 710²⁹⁻

³⁴ (=PG 75, 1248C): «Χθές καί σήμερον ὁ Αὐτός καί εἰς τοὺς αἰῶνας, Τησοῦς Χριστός. Τό δέ τοῦ Λόγου πρεσβύτατον καί ἀκλινές, ἡκιστα μέν ἀρνησόμεθα, καί εἰ γέγονε σάρξ· οἰήσομαι δέ καθ' ἐνῶσιν μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός, ὡς χθές ὄντα καί προϋπάρχοντα, καταδηλοῦσθαι πάλιν αὐτόν».

²⁰⁶ Τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, Ε', PG 75, 64B.

²⁰⁷ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 710¹³ (=PG 75, 1248A). Τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, Δ', PG 75, 45C: «Ὁ ἐξ αἰδίου Πατρός προελθών, ἔσται πάντως καί αἰδῖος οὕτω γάρ ἂν καί τήν πατρῶαν εὐγένειαν ἔχων καί διασώζων ἐν ἑαυτῷ, ἀληθεύει λέγων· “Ὁ ἐωρακώς ἐμέ ἐώρακε τόν Πατέρα” Οὐ γάρ ἐν τῷ γεννητῷ τό αἰδίο φάνεται».

καθ' ἡμᾶς ὁ Λόγος, διαμεμήνηκε λέγων ὁ Πνευματοφόρος· «Ἰησοῦς Χριστός, χθές καί σήμερον ὁ αὐτός καί εἰς τοὺς αἰῶνας». Καί σημαντικόν μὲν τοὺς παρωχηκότος χρόνου ποιεῖται τό χθές, τοῦ γέ μὴν ἐνεστῶτος, τό σήμερον, τοῦ δέ ἐσομένου καί μέλλοντος, τό εἰς τοὺς αἰῶνας»²⁰⁹ Ἐπειδὴ ἡ ἀπουσία τῶν χρονικῶν περιορισμῶν μέσα στήν ἀπειρη φύση τοῦ Θεοῦ εἶναι φυσιολογικό φαινόμενο ἔτσι καί ἡ γέννηση τοῦ Λόγου ἀπό τόν ἴδιο τό Θεό δέν ἔχει συγκεκριμένα χρονικά ὅρια καί τελεῖται προαιώνια.

Στό παραπάνω χωρίο ἀξίζει νά παρατηρήσουμε ὅτι ὁ προαιώνιος Λόγος ὑπομένει ἐν χρόνῳ σαρκική γέννηση ἀπό μία γυναῖκα, χωρίς, ὅμως, νά πάθει τροπή ἢ ἀλλοίωση στή θεία φύση Του. Κατά συνέπεια ὅταν ὁ Κύριλλος χρησιμοποιεῖ²¹⁰ τή φράση αὐτή ἀπό τόν ψαλμό τοῦ Δαυΐδ²¹¹, «Κύριος εἶπε πρὸς με· Υἱός μου εἶ συ, σήμερον ἐγὼ σήμερα γεγέννηκά σε», τό κάνει γιὰ νά ἀποδείξει ὅχι κάτι πού δέν εὔσταθεῖ, ὅτι δηλαδή ἡ γέννηση τοῦ Λόγου ἀπό τόν Πατέρα προσδιορίζεται ἀπό κάποια χρονικά περιθώρια, γιατί τότε ὁ Υἱός θά ἦταν κατώτερος ἀπό τόν Πατέρα, κατά συνέπεια κτίσμα, ἀλλά γιὰ νά δηλώσει ὅτι ἡ γέννηση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπερβαίνει τόν πεπερασμένο χρόνο καί συμβαίνει ἀχρόνως καί προαιωνίως. Ἐκτός, ὅμως, ἀπό τό συγκεκριμένο ψαλμό τοῦ Δαυΐδ, ὁ ἀλεξανδρινός Πατήρ παραθέτει καί ἄλλες μαρτυρίες ἀπό τή Γραφή, ὥστε νά προβάλλει ἀδιάσειστες ἀποδείξεις σχετικά μέ τό ἀτρεπτο καί τό αἰδίον τῆς φύσεως τοῦ Χριστοῦ. ἀντλεῖ τά ἐπιχειρήματα του ἀπό τά λόγια τοῦ θεόπνευστου Παύλου²¹²,

²⁰⁸ Τοῦ ἰδίου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 747²¹⁻³⁰ (=PG 75, 1309D).

²⁰⁹ Αὐτόθι, SC 97, 747⁴⁻¹³ (=PG 75, 1309BC). Πρβλ. Ἑβρ. 13, 8.

²¹⁰ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 696¹⁻⁸ (=PG 75, 1221D): «Ὁ δέ δὴ καί πρό αἰώνων καί αἰδίως Υἱός, καθό πέφηνεν ἐκ Θεοῦ, τίνα δὴ τρόπον εἰς Υἱόν ὠρίσθη Θεοῦ, καθάπερ εἰς ἀρχάς τοῦ ὑφεστάναι παρενεχθεῖς; Ἐφη γάρ αὐτός περὶ ἑαυτοῦ, «Κύριος εἶπε πρὸς με, Υἱός μου εἶ συ καί ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε» Καίτοι τοῦ σήμερον ἀεὶ πρὸς ἡμῖν, οὐχί τόν παρωχηκότα, τόν ἐνεστῶτα δέ μᾶλλον καταδηλοῦντος καιρόν». Πρβλ. Ψαλμ. 2,7 καί Ἑβρ. 1,5.

²¹¹ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 696⁴⁻⁹ (=PG 75, 1221D). Πρβλ. Ψαλμ. 2,7 καί Ἑβρ. 1,5.

²¹² Πρβλ. Κυρίλλου, *Εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους*, Pusey, vol. III, σ. 417^{1, 6-7, 20-27} (=PG 74, 997CD, 1000A). Πρβλ. Ἑβρ. 13, 8: «Ἰησοῦς Χριστός χθές καί σήμερον ὁ αὐτός καί εἰς τοὺς αἰῶνας». Συναφῶς

τοῦ Δαυΐδ²¹³, τῶν προφητῶν Βαρούχ²¹⁴ καί Μαλαχία²¹⁵ καθώς καί ἀπό τό εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ²¹⁶, μέ τά ὅποια ἀποδεικνύει ἀδιαμφισβήτητα τήν ἀιδιότητα τοῦ Θεοῦ Λόγου.

Ἡ θεία φύση τοῦ Χριστοῦ λοιπόν εἶναι ἀνεπίδεκτη ὁποιασδήποτε τροπῆς καί ἀλλοιωσεως, γιατί εἶναι συναΐδιος μέ ἐκείνη τοῦ Πατρός. Μοιάζει μέ τό φωτισμό πού προέρχεται ἀπό τό φῶς καί μέ τή θερμότητα πού ἐκπέμπεται ἀπό τή φωτιά²¹⁷. Παρομοιάζεται ὁ Υἱός μέ τόν καρπό καί ὁ Θεός Πατήρ μέ τό δέντρο. Ἄν τό δέντρο εἶναι ὑγιές καί γερό, θά

πρβλ. Κυρίλλου, *Εἰς Τωάννην*, XI, Θ', Pusey, vol. II, σ. 692¹⁵ (=PG 75, 512B). Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 709⁴³, 710¹⁻³⁰ (=PG 75, 1245D, 1248AB). Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 746³⁹⁻⁴², 747⁹⁻¹⁸ (=PG 75, 1309BC). Τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, ΙΓ' καί ΚΑ', ΛΒ', PG 75, 212A, 364A, 472B. Τοῦ ἰδίου, *Περί ἀγίας τε καί ὁμοουσίου Τριάδος*, Α' καί Ε', SC 231, 397¹² καί SC 237, 549⁴¹⁻⁴³, 584³⁷⁻³⁹ (=PG 75, 680C, 937B, 997A). Τέλος πρβλ. τοῦ ἰδίου, *Ἐόρτιος ἐπιστολή*, VIII, Δ', SC 392, τ. II, 568⁶³⁻⁷⁸ (=PG 77, 568BC). Τοῦ ἰδίου, *Περί ἀγίας τε καί ὁμοουσίου Τριάδος*, Ε', SC 237, 584⁴⁰ (=PG 75, 997A). Τοῦ ἰδίου, *Πρός τόν εὐσεβέστατον βασιλέα Θεοδοσίον. Λόγος Προσφωνητικός. Περί τῆς ὀρθῆς πίστεως τῆς εἰς τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν*, ACO, τ. 1, I, 1, σ. 70¹³⁻¹⁴ (=PG 76, 1196B). Πρβλ. *Τω*. 8, 58.

²¹³ Κυρίλλου, *Θησαυρός*, ΙΓ', PG 75, 212AB. Πρβλ. *Ψαλμ*. 101, 26-28: «Ὁ Ψαλμωδός· «Συ καταρχάς Κύριε, τήν γῆν ἐθεμελίωσας, καί ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοὶ αὐτοὶ ἀπολοῦνται, συ δέ διαμένεις· καί πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καί ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτούς καί ἀλλαγῆσονται, συ δέ ὁ αὐτός εἶ, καί τά ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν» *Θησαυρός*, ΙΓ', PG 75, 212AB. Πρβλ. *Ψαλμ*. 101, 26 - 28.

²¹⁴ Κυρίλλου, *Θησαυρός*, ΙΓ', PG 75, 212B. Πρβλ. *Βαρ*. 3,3.: «Ὅτι συ καθήμενος τόν αἰῶνα, καί ἡμεῖς ἀπολλύμενοι τόν αἰῶνα».

²¹⁵ Κυρίλλου, *Θησαυρός*, ΙΓ', PG 75, 212B. Πρβλ. *Μαλαχ*. 3,6 καί *Λουκ*. 24, 39. «Ὁ Σωτήρ περὶ ἑαυτοῦ· «Ἴδετέ με, ἴδετε ὅτι ἐγὼ εἰμί, καί οὐκ ἡλλοίωμαι».

²¹⁶ Κυρίλλου, *Θησαυρός*, ΙΓ', PG 75, 212B.

²¹⁷ Αὐτόθι, ΛΕ', PG 75, 648B: «Τροπῆς δέ ἀπάσης καί ἀλλοιωσεως ἀνεπίδεκτος ἡ θεία φύσις. Οὐκ ἄρα συνέβη τῷ Θεῷ τό γενέσθαι πατέρα· ἀλλ' ἦν αὐτῷ συναΐδιος ὁ ἐξ αὐτοῦ προελθὼν Λόγος, καθάπερ ἡ θερμότης ἐν πυρί, γεννητῶς ἐξ' αὐτοῦ προΐοῦσα καί ἀεί συνυπάρχουσα, καί ἐκ φωτός, ὁ περὶ τά ἔξω φωτισμός». Συναφῶς Αὐτόθι, ΙΣΤ', PG 75, 296D, 297A: «ἀπό δέ γε τοῦ πυρός οὐ μεμερισμένος ὀρῶμεν τήν θερμασίαν ἐκτρέχουσιν, ἀλλ' ἔστι τῆς τοῦ πυρός οὐσίας καρπός ἀμερίστως ἐξ αὐτῆς προΐων, ὥσπερ καί τό ἀπαύγασμα τοῦ φωτός. Καί οὐκ ἂν εἴη τό φῶς ποτέ χωρὶς ἀπαυγάσματος, οὐδέ τό πῦρ χωρὶς τοῦ θερμαίνειν. ἀεὶ γάρ παραπέφυκε ταῖς τοιαύταις οὐσίαις τά ἐξ' αὐτῶν τικτόμενα. Οὕτω μοι νόει τόν Υἱόν ἐκ τῆς τοῦ Πατρός οὐσίας παρερχόμενον, ἀιδίως τε ὄντα ἐν αὐτῷ καί ἐν ἰδίᾳ νοούμενον ὑποστάσει καί κατ' οὐδένα τρόπον ἐλαττοῦντα τήν τοῦ Πατρός οὐσίαν ἢ αὐτόν ταύτης ἀπομεριζόμενος».

καρποφορήσει ἀντίστοιχα γερούς καί ὑγιεῖς καρπούς²¹⁸. Ἔτσι καί ὁ Θεός Πατήρ ἂν ἦταν τρεπτός στό εἶναι Του, θά κληροδοτοῦσε τήν τρεπτότητα τῆς φύσεως στόν Υἱό Του. Ἀντίθετα, ἐπειδή ὁ Πατήρ εἶναι αἰδίδιος, ἄτρεπτος καί ἀναλλοίωτος, ὁ Θεῖος Λόγος φέρει τά ἴδια γνωρίσματα, γιατί εἶναι συναΐδιος μέ τό Θεό Πατέρα, «τόν συναΐδιον τῷ Θεῷ καί Πατρί Λόγον»²¹⁹.

Αἰδίδιος, λοιπόν, ὁ Πατήρ Θεός καί αἰδίδιος καί ὁ Υἱός Του. Ὁ ἱερός Πατήρ χαρακτηριστικά σημειώνει: «Ὅποῖος δ' ἂν ὁ τίκτων ὑπάρχη, τοιοῦτον εἶναι χρή καί τόν ἐξ αὐτοῦ τικτόμενον. Αἰδίδιος δέ ὁ Θεός καί Πατήρ αἰδίδιου ἄρα καί τό ἐξ αὐτοῦ φῶς ἦν καί ἐστι. Συνῆν ἄρα τῷ φωτί τό ἀπαύγασμα»²²⁰. Ἀξιο λόγου εἶναι ὁ παραλληλισμός πού κάνει ὁ Κύριλλος μεταξύ Πατρός καί Υἱοῦ μέ τό φῶς καί τό ἀπαύγασμα αὐτοῦ. Εἶναι ἓνα παράδειγμα, τό ὁποῖο ὁ ἀλεξανδρινός Πατήρ ἔχει ἀντλήσει ἀπό τοὺς προγενέστερους του Καππαδόκες Πατέρες. Τό φῶς καί τό ἀπαύγασμα αὐτοῦ ὑπάρχουν ταυτόχρονα καί κανένα δέν ἔπεται ἢ προηγεῖται σέ σχέση μέ τό ἄλλο. Τό ἴδιο συμβαίνει μέ τό Θεό Πατέρα καί τό Θεῖο Λόγο, ὥστε μέσα στά πλαίσια τῆς ὁμοουσιότητος τῆς φύσεως Τους νά ὑπάρχει τό ἄτρεπτο, τό αἰδίδιο καί τό ἀναλλοίωτο τοῦ εἶναι ὄχι μόνο τοῦ Γεννήσαντα, ἀλλά καί τοῦ Γεννημένου, «ἄτρεπτος γάρ ὢν κατὰ φύσιν, μένει πού πάντως ὅπερ ἦν καί ἔστιν αἰεὶ»²²¹.

Ἐν κατακλείδι, παρατηροῦμε ὅτι καί στά δύο ἔργα γίνεται ἀναφορά γιά τό ἄτρεπτο καί τό ἀναλλοίωτο τοῦ εἶναι τοῦ Θεοῦ Πατρός καί τοῦ Θεοῦ Υἱοῦ. Στό δεύτερο ἔργο μόνο, τό ζήτημα τῆς αἰδιότητος τῆς θείας φύσεως Πατρός καί Υἱοῦ

²¹⁸ Τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, IB', PG 75, 209D. Πρβλ. Λουκ. 6, 11. «Εἰ ἐκ τοῦ καρποῦ τό δέντρον γινώσκεται, καρπός δέ τῆς τοῦ Πατρός οὐσίας ὁ ἐξ αὐτοῦ προσελθὼν Λόγος, τουτέστιν ὁ Υἱός· ἡ ποιεῖτωσαν καί τό δένδρον σαπρόν, τρεπτῆς αὐτό φύσεως εἶναι λέγοντες (οὕτω γάρ βούλονται τόν καρπόν), ἡ εἰ καλόν ποιοῦσι τό δένδρον, τοιοῦτον εἶναι πιστευέτωσαν καί τόν ἐξ αὐτοῦ προσελθόντα καρπόν, οὐ τῆς ἀλλοιουμένης, ἀλλά τῆς ἀτρέπτου φύσεως εἶναι λογιζόμενοι, καθά καί τό δένδρον».

²¹⁹ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 685¹⁻² (=PG 75, 1201C).

²²⁰ Τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, ΙΣΤ', PG75, 300A.

διαπραγματεύεται μέσα από ώριμότερο θεολογικά λόγο, πράγμα πού φαίνεται καί από τό λεξιλόγιο τοῦ Κυρίλλου καί τά παραδείγματα πού χρησιμοποιεῖ, ὅπως τό παράδειγμα μέ τό ἀπαύγασμα τοῦ φωτός. Ὁ ώριμότερος θεολογικά λόγος στό «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός» εἶναι ἀπόρροια τοῦ χρόνου πού ἔχει διέλθει ἀπό τό τέλος τῶν ἐργασιῶν τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί πού ἔδωσε τή δυνατότητα στόν ἀλεξανδρινό Πατέρα νά παγιώσει μία περισσότερο βελτιωμένη θεολογικά ἔκφραση σκέψεως.

²²¹ Τοῦ ἰδίου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 718¹⁻² (=PG 75, 1260D).

3. Ὁ Υἱὸς εἰκόνα τοῦ Πατρός

Ὁ Υἱὸς εἶναι «ἀπαράλλακτος εἰκὼν τοῦ Πατρός»²²² καὶ ὁ συνδημιουργὸς μαζί μέ τόν Πατέρα τοῦ ὑλικοῦ καί τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, σημειώνει ὁ Κύριλλος στό ἔργο του «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός»: «Ὁς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ὁρατά καί τὰ ἀόρατα, εἴτε Θρόνοι, εἴτε Κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε Ἐξουσίαι, τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καί εἰς αὐτόν ἔκτισται»²²³. Εἶναι, ἐπομένως, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἡ ἐνυπόστατη εἰκόνα τοῦ ἀναρχοῦ Πατρός καί συγχρόνως ὁ πρωτότοκος ὁλόκληρης τῆς φύσεως. Μέ τό ἐπίθετο «Πρωτότοκος», δέν ἐννοεῖται ὅτι ὁ Θεῖος Λόγος εἶναι τό πρῶτο δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, γιατί ἡ γέννηση τοῦ Υἱοῦ ἀπό τόν Πατέρα βρίσκεται ἔξω ἀπό τὰ πλαίσια τοῦ χρόνου. Ὁ τελευταῖος δηλαδή ὁ χρόνος, εἶναι δημιούργημα τῆς Ἁγίας Τριάδας. Ἄλλωστε οὐδόλως, μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὁ Ἰησοῦς Χριστός κτίσμα τοῦ Θεοῦ, γιατί ἂν συνέβαινε αὐτό στή θέση τῆς λέξης «Πρωτότοκος» θά ὑπῆρχε τό ἐπίθετο «Πρωτόκτιστος». Σημαντικό εἶναι ὅτι τό ἐπίθετο «Πρωτότοκος» συνάπτεται πρός τό «εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου»²²⁴, τό ὁποῖο ἀσφαλῶς δέν μπορεῖ νά ἀναφέρεται σέ κτίσμα. Στή συνέχεια, τονίζεται ἡ ὑπεροχή τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδας ἐναντι ὅλων τῶν κτισμάτων, εἴτε ὁρατῶν, εἴτε ἀοράτων, μέ τό νά ὑπογραμμιστεῖ ὁ ρόλος τοῦ Υἱοῦ στή δημιουργία τοῦ πνευματικοῦ καί τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Εἶναι μαζί μέ τὰ ἄλλα δύο πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδας ὁ Δημιουργὸς ὅλης τῆς κτίσεως.

Ὡς εἰκόνα ὁ Ἰησοῦς τοῦ ἀοράτου Θεοῦ εἶναι ὁ μόνος πού γνωρίζει τόν Πατέρα καί αὐθεντικῶς Αὐτόν ἀποκαλύπτει στόν κόσμο, ἐφ' ὅσον, «Θεόν οὐδεὶς πώποτε τεθέαται»²²⁵. Ὁ Λόγος ἐγένε ἀνθρώπος, ἀλλά ὡς Θεός παρέμεινε ὁμοιος μέ τό

²²² Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 765¹⁰ (=PG 75, 1340A). Τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, ΙΓ', PG 75, 209A. Πρβλ. Κολ. 1, 15.

²²³ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 765¹²⁻¹³ (=PG 75, 1340A).

²²⁴ Τοῦ ἰδίου, *Ἐόρτιος Ἐπιστολή*, Η', PG 77, 572D.

²²⁵ Α' Τω. 4, 12.

Θεό Πατέρα, «Ἡ γάρ εἰκὼν τοῦ ὁράτου Θεοῦ, τό ἀπαύγασμα τῆς δόξης τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρός, ὁ τῆς οὐσίας αὐτοῦ χαρακτήρ, ἔλαβε δούλου μορφήν, οὐχ ὡς ἄνθρωπον ἑαυτῷ συνάψας, καθά φασιν, ἐν αὐτῇ δέ μᾶλλον αὐτός γεγωνός, μεμενηκώς δέ καί οὕτως ἐν ὁμοιώσει τῇ πρὸς Θεόν καί Πατέρα»²²⁶. Ἡ φράση «ἡ γάρ εἰκὼν τοῦ ὁράτου Θεοῦ, τό ἀπαύγασμα τῆς δόξης τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρός» εἶναι συνήθης στοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί ἀναφέρεται μέ σαφήνεια στὴ θεία φύση τοῦ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀπαράλλακτη εἰκόνα τοῦ Πατρός, ὁ Υἱός, λαμβάνει μορφή δούλου, ἐνσαρκώνεται, γίνεται τέλειος ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ ὑποστῇ καμία ἀλλοίωση τῆς θεότητάς Του, «μεμενηκώς δέ καί οὕτως ἐν ὁμοιώσει τῇ πρὸς Θεόν καί Πατέρα»²²⁷.

Στὸ «Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς», μεγαλύτερο τεκμήριο ἀπόδειξης γιὰ τὸ ὅτι ὁ Υἱός ἀποτελεῖ εἰκόνα τοῦ Πατρός ἀποτελοῦν τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Σωτῆρα Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού τονίζει ὅτι: «Ὁ ἐωρακώς ἐμέ, ἐώρακε τὸν Πατέρα. Οὐ πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί, καί ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί ἐστί; Ἐγὼ καί ὁ Πατήρ, ἐν ἐσμέν»²²⁸. Ὁ Θεός Λόγος ἐξαιτίας τοῦ ὅτι παρέμεινε εἰκόνα τοῦ ὁράτου Θεοῦ καί χαρακτήρας τῆς ἀιδιότητος καί τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρός, δηλαδή σφραγίδα τῆς αἰωνίου φύσεως Αὐτοῦ, ἀκόμα καί ὅταν ἐνσαρκώθηκε· ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους καί κατὰ συνέπεια ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, «Ὅς ὦν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καί χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τὰ πάντα τῷ ρήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, κρείττων ἀγγέλων γεγενῆσθαι λέγεται, τάχα πού τό ἔλαττον, ὡς ἐγῶμαι λαβών, ὅτε πέφηνεν ἄνθρωπος»²²⁹.

Ὁ Χριστός λοιπόν, ὡς μονογενὴς Υἱός Θεοῦ, εἶναι ἡ ζωντανὴ καί ἐνυπόστατη εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, πράγμα τὸ ὁποῖο

²²⁶ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 758³²⁻³³ (=PG 75, 1329AB). Πρβλ. Ἑβρ. 1, 3. Φιλ. 2, 7.

²²⁷ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 758³⁴⁻³⁵ (=PG 75, 1329AB). Πρβλ. Ἑβρ. 1, 3. Φιλ. 2, 7.

²²⁸ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 687²¹⁻²³ (=PG 75, 1205C). Πρβλ. Ἰω. 9, 10. 10, 30. Συναφῶς Κυρίλλου, *Εἰς Ἡσαΐαν*, PG 70, 973A.

δηλώνεται άπερίφραστα καί στά δύο συγγραφικά πονήματα τοῦ
ἀγίου Κυρίλλου.

²²⁹ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 697⁴¹
(=PG 75, 1225AB). Πρβλ. Έβρ.1, 3-4.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ:

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΕΝΣΑΡΚΩΣΕΩΣ

1. Ἡ ἐν χρόνῳ κατὰ σάρκα γέννηση τοῦ Χριστοῦ.

Μετά τήν παρακοή τῶν Πρωτοπλάστων σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἀδάμ καί ἡ Εὐὰ διώχθηκαν ἀπό τόν Παράδεισο χάνοντας συγχρόνως ὅλα τά ἀγαθά τῆς ἀρχέγονης καταστάσεως καί φορῶντας τούς «δερμάτινους χιτῶνες»²³⁰ τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ θανάτου. Ὁ ἄνθρωπος ἁμάρτησε καί κατέστη ἔνοχος ἀπέναντι στό Θεό. Ἡ ἁμαρτία κατέστρεψε σέ αὐτόν τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν τό Ἅγιο Πνεῦμα νά ἐγκαταλείψει τόν ἄνθρωπο καί μαζί μέ Αὐτό νά χαθοῦν ὅλα τά ἀπονεμηθέντα προσόντα ἀπό τόν Τριαδικό Θεό στους Πρωτόπλαστους²³¹. Ὁ θάνατος καί ἡ φθορά κυρίευσαν τόν κόσμο. Αρχίζει εὐθύς ἀμέσως ἡ βασιλεία τοῦ Σατανᾶ καί τῆς ἁμαρτίας. Τήν τελευταία κληροδοτεῖ ὁ Ἀδάμ σέ ὅλους τούς ἀπογόνους του, οἱ ὁποῖοι κυριαρχοῦνται ἀπό τή σαρκική ὁρμή²³².

Ὁ πανάγαθος. ὁμως. Θεός δέν ἄφησε τόν πεπτωκότα ἄνθρωπο στήν κατάσταση τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ θανάτου. Ἐξαιτίας τῆς ἀπειρης ἀγαθότητος καί ἀγάπης Του, ἀποφάσισε νά ἐπαναφέρει τό πλάσμα Του στήν ἀρχική του κατάσταση²³³. Ἡ ἐν χρόνῳ ἐνανθρώπησις τοῦ Θεοῦ Λόγου θά ἦταν ὁ τρόπος γιά τή σωτηρία ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητος, ἂν καί ὁ Θεός μπορούσε νά σώσει τήν ἀνθρωπότητα «κατά μυρίους τρόπους»²³⁴. Μόνο μέ τήν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ σωτηρία θά μπορούσε νά ἀπαλλαγεῖ τό ἔλλογο ὄν ἀπό τό θάνατο καί νά

²³⁰ Γέν. 3, 21.

²³¹ Α. Θεοδώρου, *Ἡ Χριστολογική ὁρολογία καί διδασκαλία Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καί Θεοδωρήτου Κύρου*, δ.δ, Ἀθῆναι 1955, σ. 78.

²³² Αὐτόθι.

²³³ Κυρίλλου, *Υπόμνημα εἰς τό κατά Λουκᾶν*, PG 72, 669B. Πρβλ. Λουκ. 5, 17. Συναφῶς Κυρίλλου, *Εἰς Ἡσαΐαν*, PG 70, 832A. Πρβλ. Ἠσ. 41, 7-8.

²³⁴ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 754²⁰ (=PG 75, 1321C).

εἶναι ἄξιο πάλι τῆς ζωῆς²³⁵. Ἐτσι μέ τή σάρκωση τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, «μετασκευάζεται» ὁ ἄνθρωπος²³⁶. Τήν ἀποκατάσταση, ὁμως, τοῦ ἀνθρώπου καί τή συνδιαλλαγή τοῦ κόσμου μέ τό Θεό ἦταν ἀδύνατο νά τήν πραγματοποιήσει μέ τό θάνατό του ἕνας κοινός ἄνθρωπος. Ἡ σάρκωση καί ἡ θανάτωση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ θά γινόταν ἡ γέφυρα ἐπαναπροσεγγίσεως τοῦ ἀνθρώπου μέ τό Θεό.

Χαρακτηριστικά ὁ Κύριλλος τονίζει, «Αὐτός γάρ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ δημιουργός ἀπάσης τῆς κτίσεως, ὁ ἀχώρητος, ὁ ἀπερίγραπτος, ὁ ἀναλλοίωτος, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, τό ἐκ τοῦ φωτός φῶς, ἡ ζωσα τοῦ Πατρός εἰκόν, τό ἀπαύγασμα τῆς δόξης, ὁ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως, τήν ἀνθρωπεῖαν φύσιν ἀναλαμβάνει, καί τήν οἰκείαν εἰκόνα νεοποιεῖ τῇ ἁμαρτίᾳ διαφθαρεῖσαν, καί τόν ἀνδριάντα τόν ὑπό τοῦ υἱοῦ τῆς πονηρίας παλαιωθέντα ἀνανεοῖ, καί τοῦ πρώτου χαριέστερον δείκνυσιν, οὐκ ἀπό τῆς γῆς ὡς πάλαι τοῦτον δημιουργήσας, ἀλλ' αὐτός καταδεξάμενος· οὐ τήν θείαν φύσιν εἰς ἀνθρωπεῖαν μεταβάλων, ἀλλά τῇ θείᾳ τήν ἀνθρωπεῖαν συνάψας»²³⁷. Ὁ ἀχώρητος, ἀπερίγραπτος, ἀναλλοίωτος προαιώνιος Θεῖος Λόγος, ὁ ὁποῖος βρίσκεται πέρα ἀπό κάθε ἔννοια χώρου καί χρόνου γεννιέται κατὰ σάρκα ἐν χρόνῳ, γιά νά ἀπαλλάξει τόν ἄνθρωπο ἀπό τήν ἁμαρτία. Ὁ Κύριλλος σημειώνει ὅτι ὁ Λόγος ἀποτελεῖ τήν ζωντανή εἰκόνα τοῦ Θεοῦ Πατρός, τό ἀπαύγασμα τῆς δόξης καί κατὰ τήν ἐν χρόνῳ ἐνσάρκωσή Του δέν μετατρέπει, δέν μεταβάλλει τή Θεία Του φύση σέ ἀνθρώπινη, ἀλλά ἐνώνει τή Θεία μέ τήν ἀνθρώπινη. Ἀναλαμβάνει ὁ Λόγος, λοιπόν, τήν ἀνθρωπεῖαν φύσιν, στήν ὁποία ἀδιάσπαστα συνυπάρχουν τό σῶμα μέ τήν ψυχή. Ὁ ἐνσάρκωμένος Λόγος, ἔχοντας φορέσει τήν «οἰκείαν εἰκόνα», τήν ἴδια ἀνθρώπινη φύση μέ τή δική μας, μπόρεσε νά

²³⁵ Ν. Εὐθ. Μητσοπούλου, *Εἰσαγωγή εἰς τήν Ὁρθόδοξον Δογματικήν καί Ἠθικήν Θεολογίαν*, Ἀθήνα 1993, σ. 120.

²³⁶ «Καί πάλιν δῆλα δὴ παρέχεται εἰς τόν ἄνθρωπον ἡ δυνατότης νά «συμμετεωροπορῇ» τοῖς ἀγγέλοις καί τῷ Θεῷ», Κ. Β. Σκουτέρη, «Μετεωροπορεῖν» καί «συμμετεωροπορεῖν» παρά τῷ ἁγίῳ Γρηγορίῳ Νύσσης», ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θεολογίας, Ἀθῆναι 1969, σ. 10.

²³⁷ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, PG 75, 1425CD.

ἀναπλάσει τή φύση μας καί νά τήν ἀποκαταστήσει στό ἀρχέγονο κάλλος της.

Ὁ ἐνσάρκωμένος Λόγος μάλιστα ἀποτελεῖ ζωντανή καί ἐνυπόστατη εἰκόνα τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ Πατρός. Μποροῦμε ὁμως μέ τή λέξη «οἰκείαν» νά ὑποθέσουμε ὅτι ὁ Κύριλλος δέν ἀναφέρεται στό ὄρο «οἰκεία» πρός τό Θεό, τή θεία φύση ἀλλά πρός τόν ἄνθρωπο, τήν ἀνθρώπινη φύση. ἀναλαμβάνει ἐπομένως ὁ Θεῖος Λόγος νά ἀνακαινήσει καί νά νεοποιήσῃ τήν ἀνθρώπινη φύση πού ἔχει φθαρεῖ ἀπό τήν ἁμαρτία. Μέ τήν ἐνσάρκωση, ὁ Θεάνθρωπος «νεοποιεῖ» καί «ἀνανεοῖ» τόν παλαιωθέντα, τόν παλαιό ἄνθρωπο. Ὁ παλαιός, πτωτικός ἄνθρωπος δίνει τή θέση του σέ ἕναν ἀνακαινισμένο ἄνθρωπο. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ἀπό χῶμα, ἐνῶ ὡς δεύτερος προσλήφθηκε ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐγινε ὁ ἴδιος ὁ Θεός ἄνθρωπος γιά νά σώσει τό ἀνθρώπινο γένος ἀπό τά δεινά τοῦ θανάτου καί τῆς ἁμαρτίας, στά ὁποῖα τό εἶχε ὁδηγήσει ὁ Δαίμονας, ὁ υἱός τῆς πονηρίας, τῆς ἀπωλείας. Τό ἐρώτημα πού γεννᾶται στόν ἀνθρώπινο νοῦ εἶναι πῶς ὁ Χριστός ἀνανεοῖ καί νεοποιεῖ τόν φθαρέντα ἀπό τήν ἁμαρτία ἄνθρωπο; Τό πέτυχε αὐτό μέ τήν ἐνανθρώπησή Του. Μέ αὐτήν δέ μετέβαλε «τήν θείαν φύσιν εἰς ἀνθρωπείαν», ἀλλά σύναψε τή θεία μέ τήν ἀνθρώπινη. Προσέλαβε ὁ Χριστός μέ τήν ἐνανθρώπησή Του ὁλόκληρη τήν ἀνθρώπινη φύση, σῶμα καί ψυχή, μέ ὅλα τῆς τά ιδιώματα καί τίς ἐνέργειες, καί τήν ἔνωσε μέ τή θεία Του φύση, τή θεότητα, στό Θεανδρικό Του Πρόσωπο²³⁸. Ἔτσι ἡ ἀνθρώπινη φύση θεραπεύθηκε, ἀνακαινίσθηκε καί ἀναπλάσθηκε, δηλαδή ἐθεώθηκε διὰ τῆς ἐνώσεως τῆς μέ τή θεία φύση στό Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ²³⁹.

Ἡ θεία φύση μετέδωσε στήν ἀνθρώπινη τίς θεῖες καί ἄκτιστες ἐνέργειες τῆς καί ἀποκατέστησε στήν προπρωτική κατάσταση τόν ἄνθρωπο, στό «ἀρχαῖον κάλλος», ὅπως ἦταν ὁ Ἀδάμ πρό τῆς πτώσεως. Ἔτσι ἡ ἀρρώστια, ἡ φθορά καί ὁ θάνατος ἐξαφανίσθηκαν καί ἐξουδετερώθηκαν, μέ ἀποτέλεσμα ἡ

²³⁸ Π. Κ. Καλύβα, *Ἡ ἀσματική ἀκολουθία τῶν Χριστουγέννων*, Ἀθήνα 1996, σ.397

²³⁹ Αὐτόθι.

άνθρωπινη φύση νά μεταστοιχειωθεῖ, νά ἀναγεννηθεῖ καί νά ἀναπλασθεῖ²⁴⁰.

Ὅταν ὁ Ἀδάμ «ἔπενε», μᾶλλον πρίν αὐτός χάσει τόν Παράδεισο, ὁ Τριαδικός Θεός εἶχε ἤδη βρεῖ τρόπο γιά νά θεραπεύσει αὐτόν ἐν χρόνῳ μέσῳ τοῦ Τησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου²⁴¹. Ἀλλωστε στό ἴδιο ἔργο του²⁴², ὁ Κύριλλος ὑποστηρίζει ὅτι ἀκόμα καί πρίν τή δημιουργία τοῦ κόσμου, ὁ Θεός γνώριζε τήν ἐκδίπλωση τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπινου πλάσματος, γι' αὐτό καί εἶχε σχεδιάσει νά ἀποδεσμεύσει αὐτό ἀπό τά δεσμά τοῦ Σατανᾶ μέ τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ Του. Γιά τό Θεό δέν ὑπάρχει παρόν, παρελθόν καί μέλλον, ἀφοῦ Ἐκεῖνος βρίσκεται ἐπέκεινα τοῦ χρόνου.

Ἐπομένως τό μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως δέν ἦταν «πρόσφατον»²⁴³ ἢ κάτι τό νέο γιά τό Θεό²⁴⁴. Τό γεγονός τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τήν κρηπίδα καί τό σωτήριο σημεῖο τῆς ἀναγεννήσεως καί ἀναδημιουργίας ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως²⁴⁵. Ἐξαιτίας τῆς θείας Αὐτοῦ σαρκώσεως ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δέν ἀπελευθέρωσε ἀπό τό θάνατο καί τήν ἁμαρτία μόνο τήν ἀνθρώπινη φύση, πού Ἐκεῖνος προσέλαβε ἀλλά ὅλο γενικά τό ἀνθρώπινο φύραμα, ἐξαιτίας τῆς ἐνότητος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως²⁴⁶.

Στό «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» ὁ Κύριλλος σημειώνει ὅτι ὁ Χριστός γίνεται ἄνθρωπος, ὅχι ὁμως μέ σαρκική ἔνωση δύο ἀνθρώπων, ἀλλά μέ τή διέλευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήν Παρθένο Μαρία. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν

²⁴⁰ Αὐτόθι.

²⁴¹ Κυρίλλου, *Εἰς Ἡσαΐαν*, PG 70, 832A. Πρβλ. Ἡσ. 41,3: «Προενόησεν ὁ Δημιουργός καί τῆς ἐσομένης κατὰ καιρούς θεραπείας».

²⁴² Κυρίλλου, *Εἰς Ἡσαΐαν*, PG 70, 556B. Πρβλ. Ἡσ. 26, 5.

²⁴³ Κυρίλλου, *Υπόμνημα στόν Λουκᾶν*, PG 72, 669A. Πρβλ. Λουκ. 5, 21.

²⁴⁴ C. Dratsellas, «Questions of the soteriological teaching of the greek fathers with special reference to Saint Cyril of Alexandria», *Θεολογία* 39, τεύχ. 1-2, (1968) 196.

²⁴⁵ Κ. Β. Σκουτέρη, *Συνέπειαι τῆς πτώσεως καί λουτροῦ παλιγγενεσίας, (ἐκ τῆς ἀνθρωπολογίας τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης)*, διατριβή ἐπί ὑφηγεσίᾳ, Ἀθῆναι 1973, σ. 98.

²⁴⁶ Αὐτόθι.

ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι τελείως ἀναμάρτητος ὡς Θεός καί νὰ ἀπέχει παντελῶς ἀκόμα καί ἀπὸ τὸ προπατορικό ἀμάρτημα τὸ ὁποῖο κληροδοτοῦν οἱ προπάτορες σέ ὁλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος, «Ἵνα γάρ γένηται πρωτεύων ἐν πᾶσιν αὐτός, καθά γέγραπται γεγέννηται μὲν διὰ γυναικός. Ἐπειδὴ δέ ἐστὶν ἀπαρχὴ τῆς ἀναμορφουμένης κτίσεως δι' ἁγιασμοῦ πρὸς Θεόν, καί πρό γε τῶν ἄλλων αὐτός γεννητός ἐδείχθη Πνεύματος, τὴν ἀνδρός τε καί γυναικός ὑπερθρώσκων σύνοδον, καί οὐκ ἀτιμίᾳ καί μώμῳ καταδικάζων τὴν φύσιν -τίμιος γάρ ὁ γάμος, καί ὁ πλάσας ἀπαρχῆς, ἄρσεν καί θῆλυ πεποίηκεν αὐτούς- ἀλλὰ τῷ μείζονι καί ἀσυγκρίτως ὑπερκειμένῳ προσνέμων ἤδη πῶς τὰ ἀνθρώπινα. Γεννητούς γάρ Πνεύματος, οὐκ ἀνδρῶν, ἡμᾶς ἔτι χρηματίζειν, ἤθελε. Καί γοῦν, Πατέρα φησί, μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γάρ ἐστὶν ὁ Πατὴρ ὑμῖν ὁ οὐράνιος· πάντες δέ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστέ»²⁴⁷. Στὸ παραπάνω χωρίο, ὁ Κύριλλος στηρίζεται σέ βιβλικό ἀπόσπασμα, πράγμα πού τὸ φανερώνει ἡ ἔκφραση «καθὰ γέγραπται» καί πιθανότερα σέ χωρίο ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ προφήτη Ἡσαΐα. Ὁ Κύριλλος σημειώνει ὅτι ὁ Χριστός γεννήθηκε ὄχι ἀπὸ τῆ σαρκικῆ ἔνωση ἀνδρός καί γυναικός, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἔλευση τοῦ ἁγίου Πνεύματος σέ μία ἄξια γυναῖκα. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, τονίζει ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ὁ Θεός δέ θέλει νὰ δείξει τὴν ἀπέχθειά Του ἀπέναντι στοῦ μυστήριου τοῦ γάμου, ἐξάλλου Ἐκεῖνος δημιούργησε τὸν ἄνδρα καί τὴ γυναῖκα, -ἡ τελευταία μάλιστα πλάσθηκε ἀπὸ τὸ πλευρό τοῦ πρώτου- μέ σκοπὸ νὰ εἶναι ὁμόζυγοι, δηλαδή σύζυγοι. Μὲ τὸ χωρίο αὐτό δηλώνεται μέ σαφήνεια ἀπὸ τὸν ἱερό πατέρα ὅτι μέ τὴν ἄσπορο σύλληψη τοῦ Χριστοῦ ὁ ἐνσαρκωμένος Θεῖος Λόγος καθίσταται ἀπαρχὴ ἐνός νέου κόσμου, μιᾶς «ἀναμορφουμένης κτίσεως». ἂν καί ὁ ἅγιος Κύριλλος δέν ὑποτιμᾷ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, ὅπως προείπαμε, δέν παραλείπει νὰ τονίζει τὴν ἀσύγκριτη ὑπεροχὴ τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Οἰκονομίας.

²⁴⁷ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 704³⁸-705¹⁰ (=PG 75, 1237CD). Πρβλ. Ἑβρ. 13, 4. Ματθ. 19, 4 καί 23, 8-9.

Στό σημαντικό αυτό γεγονός της έν χρόνῳ κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου ὡς τέλειου ἀνθρώπου, παραμένοντας συγχρόνως τέλειος Θεός, δέν μπορεῖ βέβαια νά παραγκωνισθεῖ ἡ συμβολή τοῦ Θεοῦ Πατρός. Ὁ τελευταῖος κατ' εὐδοκίαν γεννάει, βέβαια, αἰδία τό Θεῖο Λόγο, τό δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἀγίας Τριάδος. Συγχρόνως, συντελεῖ ὥστε ἡ Παναγία νά γίνει ὁ τόπος τοῦ Κυρίου, ἡ γῆ πάνω στήν ὁποία βάδισε ὁ Θεός, αὐτή πού ἔδωσε τόπο διά τῆς σαρκώσεως σέ Αὐτόν, πού εἶναι ἔξω ἀπό κάθε τόπο, γιατί εἶναι ὁ ἄπειρος Θεός, «τόν συναῖδιον τῷ Θεῷ καί Πατρί Λόγον, τῆς σαρκός γενέσει συμπαραμορτοῦσαν ἔχειν τῆς ὑπάρξεως τήν ἀρχήν, καί ὀψιγενῆ φαντάζεσθαι τόν ἐπέκεινα παντός αἰῶνος καί χρόνου, ὡς ἐν ἐσχάτοις καί μόλις τῆς ἐνανθρωπήσεως καιροῖς, Πατέρα μέν γενέσθαι τόν Θεόν, συνεισβαλεῖν δέ ὥσπερ εἰς τό εἶναι τε καί ὑφεστάναι τῷ ἐκ τῆς Παρθένου ναῷ, τόν δι' οὗ τὰ πάντα, καί ἐν ᾧ τὰ πάντα»²⁴⁸. Ἐξάλλου ἡ ἐνανθρώπησις²⁴⁹ προϋποθέτει ὡς χρυσό θεμέλιο τόν Θεάνθρωπο Χριστό, δηλαδή τό Θεό, ὁ ὁποῖος ἔγινε ἄνθρωπος, «ἵνα ἡμεῖς θεοποιηθῶμεν»²⁵⁰ γιά νά ζήσουμε μέ χάρη ὡς «καινοί» ἐν Χριστῷ ἐνωμένοι μέ τό Θεό, ὡς φορεῖς τῶν ἀκτίστων αὐτοῦ ἐνεργειῶν²⁵¹.

Ὁ ἱερός Πατήρ ἐπηρεασμένος ἀπό τό θεόπνευστο Παῦλο ὀνομάζει τήν ἐν χρόνῳ γέννηση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τήν ἐνσάρκωσή Του ὡς «κένωση»²⁵². Μέ τήν κένωση, τήν

²⁴⁸ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 685¹⁵ (=PG 75, 1201C).

²⁴⁹ Σ. Γ. Παπαδοπούλου, *Πατέρες, Αὔξησις τῆς Ἐκκλησίας, Ἅγιον Πνεῦμα*, Ἀθήνα 1970, σ.37: «Ἡ ἐνσάρκωσις εἶναι ἐλευσις αὐτοῦ τούτου τοῦ δεύτερου προσώπου τῆς Τριάδος καί ἡ ὑπ' αὐτοῦ πρόσληψις τῆς ἀνθρώπινης φύσεως «ἐνικῶς»»

²⁵⁰ Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου* 54, PG25, 192B.

²⁵¹ Σ. Γ. Παπαδοπούλου, «Συμβολή εἰς τήν θεολογίαν τῆς «ἐνότητος»», ἀνάτυπον ἐκ τῆς *Θεολογίας*, Ἀθῆναι 1970, σ.25.

²⁵² Α. Θεοδώρου, *Ἡ Χριστολογική ὀρολογία καί διδασκαλία Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καί Θεοδωρήτου Κύρου*, δ.δ., Ἀθῆναι 1955, σ.79: «Σάρκωσις καί κένωσις γιά τόν ἅγιο Κύριλλο εἶναι ὁροι ταυτόσημοι. Ἡ κένωσις συνίσταται εἰς τό ὅτι ὁ Λόγος καίπερ κατ' οὐσίαν ἀμετάβλητος, ἐν τούτοις διά τήν ἡμετέραν σωτηρίαν οἰκκειοῦται οἰκονομικῶς πάντα τὰ τοῦ ἀνθρώπου, πλὴν τῆς ἁμαρτίας ἀναλαμβάνει δούλου μορφήν καί ταπεινοῦται, ὑποβάλλων ἑαυτόν ἐκουσίως εἰς τὰ τῆς ἀνθρωπότητος μέτρα. Ἡ κένωσις ἄλλως δηλοῖ τήν πραγματικότητα τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως. Αὐτή οὐδεμίαν θά εἶχε σημασίαν ἐάν ὁ Λόγος δέν ἐγίνετο πραγματικῶς ἄνθρωπος, ἀλλ'

ένανθρώπηση, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀναλαμβάνει ὁλόκληρη τὴν ἀνθρώπινη φύση χωρὶς τροπὴ ἢ ἀλλοίωση, τὴν ἀνακαινίζει καὶ γίνεται «Πρωτότοκος»²⁵³ ἀρχηγός, δηλαδή αὐτῶν πού πιστεύουν στὸν Τριαδικό Θεό, «Ὅτε τοίνυν ὁ συναΐδιος τῷ Πατρί, καὶ πρό παντός αἰῶνος Υἱὸς καὶ Μονογενής, ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς γέγονεν ἄνθρωπος, γεγέννηται δέ διὰ γυναικός, καὶ ὠρίσθη μὲν υἱὸς κεχηματίκε δέ πρωτότοκος, καὶ γέγονεν ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς· τότε καὶ ὁ φύσει πατήρ, ὀρίζει τοῦνομα, τοῖς τῆς πατρότητος, ἵν' οὕτως εἰπωμεν, ἐπόμενος νόμοις»²⁵⁴.

Ὁ Θεῖος Λόγος δέχθηκε, ἐκπληρώνοντας τὸ σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας, νὰ κενωθεί, ἀπὸ Θεός νὰ γίνεῖ ἄνθρωπος, ἀπὸ μέγας νὰ γίνεῖ μικρός, ἀπὸ γενεσιουργός δύναμη ἕνα εὐπαθές γέννημα· ὁ τέλειος κατὰ τὴν φύσιν τῆς θεότητος

ἄνθρωπον ἀναλαμβάνει ἦτο δηλαδή θεοφόρος ἄνθρωπος, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Νεστορίου»

²⁵³ Πρωτότοκος εἶναι ὁ χαρακτηρισμός αὐτός τοῦ Χριστοῦ ὅσον ἀφορᾷ στὴ δημιουργία. Κυρίλλου, *Πρὸς τὸν εὐσεβάστατον βασιλέα Θεοδοσίον. Λόγος προσφωνητικός, περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως τῆς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Τησοῦν Χριστόν*, ACO, τ. 1, I, 1, σ. 68²⁸⁻³¹ (=PG 76, 1192C): «πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ὅτι ἐν αὐτῷ πάντα, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὀρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε Θρόνοι, εἴτε Κυριότητες, εἴτε Ἀρχαί, εἴτε Ἐξουσίαι, τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτισται, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων». Πρβλ. Α' Κορ. 15, 18. Συναφῶς βλ. Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 708³⁸⁻⁴² (=PG 75, 1244D). Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 765⁶⁻⁹ (=PG 75, 1340AB). Τοῦ ἰδίου, *Ἐόρτιος Ἐπιστολή*, XVIII, SC 392, τ. II, 572³⁷⁻⁴⁰ (=PG 77, 572C). Καὶ τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, ΛΕ', PG 75, 620C. Ὁ Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας λέει: «Μονογενής (sic) κατὰ τὴν τοῦ Λόγου οὐσίαν, καὶ πρωτότοκος κατὰ τὴν ἐνσαρκον οἰκονομίαν» (Confut. 16, PG 28, 1392A). Θεωρεῖται πρωτότοκος ὅτι αὐτός δηλαδή γεννήθηκε πρωτότοκος ἀπὸ τὸ Θεό πρὶν τὴ δημιουργία τοῦ σύμπαντος κόσμου. Ὁ Δίδυμος Ἀλεξανδρεὺς παρατηρεῖ, «εἰ δέ πρωτότοκος νεκρῶν εἴρηται, διὰ τὸ αἷτιος εἶναι τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, οὕτω καὶ πρωτότοκος κτίσεως, διὰ τὸ αἷτιος εἶναι τοῦ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν τὴν κτίσιν» (Κατὰ Εὐνομίου 4, PG 29, 701A). Ὁμοίως δέ ἄλλοι τονίζει, «τὸ λέγεσθαι τὸν υἱὸν πρωτότοκον, οὐ διὰ τὸ συναριθμεῖσθαι αὐτὸν τῇ κτίσει, λέγεται πρωτότοκος, ἀλλ' εἰς ἀπόδειξιν τῆς τῶν πάντων διὰ τοῦ υἱοῦ δημιουργίας καὶ υἱοποίησης». (Κατὰ Ἀρειανῶν, Γ', PG 26, 340B). Χρ. Σπ. Βούλγαρη, *Υπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν*, Αθῆναι 1993, σ. 126.

²⁵⁴ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 698²² (=PG 75, 1229A). Πρβλ. Ρωμ. 8, 29.

ἀπέβη μείων «έν ἀνθρωπότητος μέρει»²⁵⁵, «ὕφειμένος διὰ τό ἀνθρώπινον»²⁵⁶. Πλούσιος ὢν, ἐπτώχευσε καί ἐταπείνωσεν ἑαυτόν «εἰς ἐκούσιον κένωσιν»²⁵⁷ ἀποδείχθηκε ὁμῶς περίτρανα μέ τή ζωή καί τό ἔργο Του, τή Σταύρωση καί τήν ἀνάστασή Του, ὅτι ἦταν συνάμα καί ἡ γενεσιουργός δύναμη, αὕτη πού προωθοῦσε τήν ἱστορία καί τόν ἀνθρωπο ἀπό τό Νόμο στή Χάρη, ἀπό τήν τιμωρία στή σωτηρία καί τήν αἰώνια ζωή. Προκειμένου λοιπόν νά ἐκπληρωθεῖ ὁ στόχος τοῦ προαιωνίου σχεδίου τῆς θείας οἰκονομίας, δηλαδή ἡ ἐπανένωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό Θεό, ἦταν ἀπαραίτητο ὁ Λόγος νά προσεγγίσει τόν ἀνθρωπο καί νά γίνει γήινος, δηλαδή νά γίνει σαρκικός, «καί έν τῆς ἀνθρωπίνης πτωχείας ἐταπεινώθη μέτροις ἵνα ὑποστῇ τόν σταυρικόν θάνατον ὑπέρ ἡμῶν»²⁵⁸.

«Σάρκωση» καί «κένωση» εἶναι ὁροι ταυτόσημοι γιά τόν Ἅγιο Κύριλλο. Ἡ κένωση συνίσταται στό ὅτι ὁ Λόγος ἄν καί παραμένει στή θεία Του οὐσία ἀμετάβλητος, έν τούτοις γιά τή δική μας σωτηρία οἰκειοῦται οἰκονομικῶς ὅλα τά ἀνθρώπινα, ἐκτός βέβαια ἀπό τήν ἁμαρτία. ἀναλαμβάνει μορφή δούλου καί ταπεινώνεται. Ὑποβάλλει τόν ἑαυτό Του ἐκούσια στά ἀνθρώπινα μέτρα. Ἡ «κένωση» ἄλλωστε, δηλώνει τήν πραγματικότητα τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως. Ἡ τελευταία θά ἦταν ἄνευ σημασίας, ἄν ὁ Λόγος δέ γινόταν πραγματικός ἀνθρωπος, ἀλλά ἀναλάμβανε ἀπλῶς τόν ἀνθρωπο, γινόταν δηλαδή, ὄχι Θεάνθρωπος, ἀλλά θεοφόρος ἀνθρωπος, σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Νεστορίου²⁵⁹.

Ὁ τρόπος τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή ἡ έν χρόνῳ σάρκωση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ φανερώνει τήν ἄπειρο πρός τόν ἀνθρωπο ἀγάπη τοῦ Θεοῦ²⁶⁰. Μέ τήν ἐνσάρκωση, ὁ ἀσώματος

²⁵⁵ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 698²⁶⁻
²⁷ (=PG 75, 1229A). Πρβλ. Ρωμ. 8, 29.

²⁵⁶ Κυρίλλου, *Εἰς Ἡσαΐαν*, II, A', PG 70, 312D, 313A.

²⁵⁷ Αὐτόθι.

²⁵⁸ Αὐτόθι. Τοῦ ἰδίου, *Εἰς Ἡσαΐαν*, PG 70, 1992A. Πρβλ. Χρ. Παπαδοπούλου, *Κύριλλος Ἀλεξανδρείας*, Ἀλεξάνδρεια 1933, σ. 93.

²⁵⁹ Α. Θεοδώρου, *Ἡ Χριστολογική ὀρολογία καί διδασκαλία Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καί Θεοδωρήτου Κύρου*, δ.δ., Ἀθῆναι 1955, σ. 79.

²⁶⁰ Η. Δ. Μουτσούλα, *Ἡ σάρκωσις τοῦ Λόγου καί ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τή διδασκαλία Γρηγορίου Νύσσης*, δ.δ., Ἀθῆναι 1965, σ. 31.

γίνεται έμφανής, και ό άναφής άπτός, ό Δημιουργός εισέρχεται στη δημιουργημένη σάρκα²⁶¹. Μέ την έν χρόνῳ κατά σάρκα γέννηση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ή ἴδια ή Ζωή έμφανίζεται μπροστά στά σαρκικά μάτια μας, «Ό ήν άπαρχής, ό άκηκόαμεν, ό έωράκαμεν τοῖς μέν όφθαλμοῖς ήμῶν, ό έθεασάμεθα, και αί χεῖρες ήμῶν έψηλάφησαν περί τοῦ Λόγου τής ζωής, και ή ζωή έφανερώθη, και έωράκαμεν, και μαρτυροῦμεν, άπαγγέλλομεν ὑμῖν την ζωήν την αἰώνιον, ήτις ήν πρός τόν Πατέρα, και έφανερώθη ήμῖν»²⁶². Η έν χρόνῳ ένανθρώπηση τοῦ δευτέρου προσώπου τής Αγίας Τριάδας γίνεται ή άφειτηρία για τή σωτηρία μας πού όλοκληρώνεται μέ τό θάνατο και την άνάσταση τοῦ Λόγου²⁶³. Ό Λόγος προϋπήρχε «ό ήν άπαρχής»²⁶⁴, ήταν προαιώνια μαζί μέ τόν Πατέρα «ήτις ήν πρός τόν Πατέρα»²⁶⁵ και όταν έφτασε τό πλήρωμα τοῦ χρόνου «έφανερώθη ήμῖν»²⁶⁶, ένσαρκώθηκε, έγινε τέλειος άνθρωπος μέσα από την κοιλιά τής Παρθένους Μαρίας παραμένοντας συγχρόνως και τέλειος Θεός. Φυσικά, σημειώνει ό Κύριλλος ότι τό μυστήριο τής ένανθρωπήσεως είναι σημαντικό και μπορεῖ νά κατανοηθεῖ μόνο μέ τή δωρεά τοῦ Αγίου Πνεύματος, γιατί χωρίς τή χάρη Του, ή έν χρόνῳ γέννηση τοῦ Χριστοῦ διαφαίνεται θαμπή σαν εἶδωλο μέσα από μεταλλικό καθρέφτη, «έν έσόπτρῳ και αἰνίγματι»²⁶⁷.

²⁶¹ Κυρίλλου, *Περί τής ένανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 712¹⁴⁻¹⁶ (=PG 75, 1252A): «Γέγονε γάρ έμφανής ό άσώματος, και άπτός ό άναφής, οὔκ όθνεῖον έχων τι περίβλημα την άπο γῆς σάρκα, άλλ' ἴδιον αὐτήν ποιησάμενος ναόν και σύν αὐτῇ γνωριζόμενος, ως Θεός και Κύριος».

²⁶² Κυρίλλου, *Περί τής ένανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 712⁵⁻⁸ (=PG 75, 1249D). Πρβλ. Τω. 20, 28.

²⁶³ Κυρίλλου, *Περί τής ένανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 712¹⁵⁻²¹ (=PG 75, 1252A): «Εἰς τοῦτο γάρ Χριστός άπέθανε, και έζησε, ἵνα και νεκρῶν και ζώντων κυριεύσῃ».

²⁶⁴ Τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, ΛΕ', PG 75, 617D.

²⁶⁵ Κυρίλλου, *Περί τής ένανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 685²⁹ (=PG 75, 1201C).

²⁶⁶ Τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, ΛΕ', PG 75, 620A.

²⁶⁷ Κυρίλλου, *Περί τής ένανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 678¹⁴ (=PG 75, 1192A). Πρβλ. Α' Κορ. 7,7. 13,12: «Μεθέντα δῆ οὔν τουτοισί διαμέλειν έτι, βούλει λέγειν τά περί τής ένανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς και ότι ποτέ έστ' τό έπ' αὐτῇ μυστήριο, διαρθροῦν ότι μάλιστα πειρᾶσθαι σαφῶς, κατά γε τό έγχωροῦν, τοῖς έν έσόπτρῳ και αἰνίγματι βλέπουσι, και έκ μέρους γινώσκουσιν,

Στό «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός» ὁ Κύριλλος λέει ὅτι ὁ παράδοξος τρόπος συλλήψεως τοῦ Χριστοῦ δηλώνει ὅτι Ἐκεῖνος διαφέρει ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους ἀνθρώπους. Εἶναι ξεχωριστός. Εἶναι ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Συγχρόνως μέ τὴν «ἄσπιλον σύλληψιν»²⁶⁸ δέ μετέχει στό προπατορικό ἀμάρτημα. Γίνεται τέλειος ἄνθρωπος καί παραμένει τέλειος Θεός, μέ ἀποτέλεσμα νά γίνεται ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καί ταυτόχρονα νά τοὺς δίνει τὴ δύναμότητα νά γίνουν «κατὰ χάριν» υἱοὶ Θεοῦ καί δικοὶ Του ἀδελφοί. Αὐτός πού ὑπάρχει προαιώνια καί εἶναι Θεός, γεννιέται ὡς ἄνθρωπος ἀπὸ γυναικᾶ²⁶⁹. Ἡ ἀγιότητα τῆς φύσεως Του, «ὅς ἅγιος ὦν κατὰ φύσιν ὡς Θεός»²⁷⁰ ἀφοῦ εἶναι Θεός, ἔχει ὡς συνέπεια νά ἀγιάσει τὸ ἀνθρώπινο φύραμα, ἀφοῦ ἐγινε ἓνας ἀπὸ ἐμᾶς²⁷¹.

Ὁ Κύριλλος καί στό πόνημα αὐτό σημειώνει μέ ἔμφαση ὅτι ὁ Λόγος ἐγινε ἄνθρωπος «ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς» ἐνῶ προαιωνίως ὑπῆρχε ὡς Θεός²⁷². Ἐφθασε, δηλαδή τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου νά πραγματοποιηθεῖ ἡ ὑπόσχεση πού εἶχε δώσει ὁ Θεός στὸν ἐπικατάρατο δαίμονα, «καί ἐχθραν θήσω ἀνά μέσον σοῦ καί ἀνά μέσον τῆς γυναικός καί ἀνά μέσον τοῦ σπέρματός σου καί ἀνά μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν, καί σύ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν»²⁷³. Καταδέχθηκε ὁ Δημιουργὸς καί Κύριος ὅλης τῆς δημιουργίας νά λάβει τὴ μορφή τοῦ δούλου, δηλαδή νά γίνει ἄνθρωπος μέ ἓναν ἐντελῶς παράδοξο τρόπο, «ἀπομεμένηκε γάρ τῶν ὅλων Κύριος, καί ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ γεγονῶς

κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπιχορηγίας τοῦ Πνεύματος, καθά καί ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος;»

²⁶⁸ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐν πνεύματι καί ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καί λατρείας*, IB', PG 68, 817A.

²⁶⁹ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 729²¹⁻²² (=PG 75, 1280C): «Οὗτος γάρ ὑπάρχων ἀεί καί ὑφεστηκώς κατὰ γε τὸ εἶναι Θεός ὑπέμεινε γέννησιν τὴν κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός».

²⁷⁰ Αὐτόθι.

²⁷¹ Αὐτόθι, SC 97, 729²³⁻²⁵ (=PG 75, 1280C): «Ἐνός οὖν ἄρα καί τοῦ αὐτοῦ καί τὸ αἰδίως εἶναι καί ὑφεστᾶναι καί ἐν ἐσχάτοις καιροῖς κατὰ σάρκα γεννηθῆναι, ὅς ἅγιος ὦν κατὰ φύσιν ὡς Θεός, ἡγιαζέτο μεθ' ἡμῶν καθότι πέφηνεν ἄνθρωπος, ᾧ περ ἂν πρόποι τὸ ἀγιάζεσθαι».

²⁷² Αὐτόθι, SC 97, 721³⁻⁵ (=PG 75, 1265C) «Σάρκα δὲ οὖν φαμεν γενέσθαι τὸν Λόγον, κατὰ γε τὴν ἐκ γυναικός κατὰ σάρκα γέννησιν, ἣν ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς ὑπομεῖναι λέγεται, καίτοι πρό παντός τοῦ αἰῶνος ὑπάρχων ὡς Θεός».

οίκονομικῶς»²⁷⁴, καί «παράδοξον ἀληθῶς διὰ ταῦτα ἐστὶ τὸ Χριστοῦ μυστήριον»²⁷⁵. Μὲ τὸ ἐπίρρημα «οίκονομικῶς» προσδιορίζεται τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως. Ὅταν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας κάνουν λόγο γιὰ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ δεύτερου Προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδας μιᾶν γιὰ τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας, τὸ χαρακτηρισμὸ αὐτὸ γιὰ τὴν ἐν χρόνῳ κατὰ σάρκα γέννηση τοῦ Λόγου, τὸν ἀνέφερε πρῶτος ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος²⁷⁶. Ὅταν γίνεται λόγος γιὰ τὴν Ἀγία Τριάδα χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος Θεολογία²⁷⁷.

Ὁ θρησκευτικὸς ταγὸς τῆς Ἀλεξανδρείας σημειώνει ὅτι ὁ ἄπειρος Θεὸς ἀνέλαβε με τὴν ἐνανθρώπησίν Του ὁλόκληρη

²⁷³ Γέν. 2,15.

²⁷⁴ Οἰκονομικῶς: Ἡ θεία οἰκονομία χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Κυρίλλου ὡς «...οἰκονομία μετὰ σαρκός». «Εἰς αὐτὴν ἀποδίδονται πάντα τὰ ἀνθρωποπρεπῶς περὶ τοῦ Κυρίου εἰρημένα, ὅπως τὸ κεχρῖσθαι τῷ πνεύματι, παρ' ὅλον ὅτι τὸ θεῖον Πνεῦμα τυγχάνει ἴδιον τοῦ Λόγου, τὸ βάπτισμα καταδέξασθαι», ὅπερ ἀρμόζει ἀποκλειστικῶς «τοῖς τῆς οἰκονομίας τρόποις», τὸ «προκόπτειν ἐν τῇ ἡλικίᾳ», καίτοι ὁ Θεὸς Λόγος ἔχειν αἰδίον τὴν ὑπαρξιν παρὰ τῷ Πατρί, τὸ «καταπτᾶν ἐπ' αὐτόν τὸ Πνεῦμα» καὶ «τὸ τῆς ἱερωσύνης δέξασθαι ἀξίωμα». Κυρίλλου, *Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν* - Ἐπιστ. Πρὸς Καλοσύριον, Β', PG 76, 1380BC. Τοῦ ἰδίου, *Κατὰ Τουλιανοῦ*, X, PG 76, 1353AB. Τοῦ ἰδίου, *Κατὰ Νεστορίου Δυσφημιῶν*, III, Γ', PG 76, 148B. Αὐτόθι, IV, Β', PG 76, 177BC. Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστολή 50^η*, PG 77, 305A. Πρβλ. Α. Θεοδώρου, *Ἡ Χριστολογικὴ ὁρολογία καὶ διδασκαλία Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ Θεοδωρήτου Κύρου*, δ.δ., Ἀθῆναι 1955, σ.40.

²⁷⁵ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 723²³⁻³¹ (=PG 75, 1269CD).

²⁷⁶ Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος 38* - *Εἰς τὰ Θεοφάνεια*, PG 36, 320AB: «Διχῆ δὲ τοῦ ἀπείρου θεωρουμένου, κατὰ τε ἀρχὴν καὶ τέλος (τὸ γὰρ ὑπὲρ ταῦτα, καὶ μὴ ἐν τούτοις, ἄπειρον), ὅταν μὲν εἰς τὸν ἄνω βυθὸν ὁ νοῦς ἀποβλέψῃ, οὐκ ἔχων ὅποι στή καὶ ἀπερείσηται ταῖς περὶ Θεοῦ φαντασίαις, τὸ ἐνταῦθα ἄπειρον καὶ ἀνέκβατον, ἀναρχὸν προσηγόρευσεν· ὅταν δὲ εἰς τὰ κάτω καὶ τὰ ἐξῆς, ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον· ὅταν δὲ συνέλῃ τὸ πᾶν, αἰώνιον. Αἰὼν γὰρ, οὔτε χρόνος, οὔτε χρόνου τι μέρος· οὐδὲ γὰρ μετρητόν· ἀλλ' ὅπερ ἡμῖν ὁ χρόνος, ἡλίου φορᾷ μετρούμενος, τοῦτο τοῖς αἰδίοις, αἰὼν, τὸ συμπαραεκτεινόμενον τοῖς οὕσιν, οἷόν τι χρονικὸν κίνημα, καὶ διάστημα. Ταῦτά μοι περὶ Θεοῦ πεφιλοσοφῆσθω τανῦν. Οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ ταῦτα καιρὸς, ὅτι μὴ θεολογία τὸ προκείμενον ἡμῖν, ἀλλ' οἰκονομία. Θεοῦ δὲ ὅταν εἴπω, λέγω Πατὴρ, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος· οὔτε ὑπὲρ ταῦτα τῆς θεότητος χεομένης, ἵνα μὴ δῆμον θεῶν εἰσαγάγωμεν· οὔτε ἐντὸς τούτων ὀριζομένης, ἵνα μὴ πενίαν θεότητος κατακριθῶμεν, ἢ διὰ τὴν μοναρχίαν Του δαίζοντες, ἢ διὰ τὴν ἀφθονίαν Ἑλληνίζοντες. Τὸ γὰρ κακὸν ἐν ἀμφοτέροις ὁμοίον, κἂν ἐν τοῖς ἐναντίοις εὕρισκεται. Οὕτω μὲν οὖν τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἃ καὶ τοῖς σεραφίμ συγκαλύπτεται, καὶ δοξάζεται τρισὶν ἁγιασμοῖς, εἰς μίαν συνιοῦσι κυριότητα καὶ θεότητα· ὁ καὶ ἄλλω τινὶ τῶν πρὸ ἡμῶν πεφίλοσώφηται κάλλιστά τε καὶ ὑψηλότατα».

²⁷⁷ Αὐτόθι.

τήν πεπερασμένη ἀνθρωπότητα καί ἔτσι «ὁ ὑπέρ πᾶσαν τήν κτίσιν ἄορατος»²⁷⁸ γίνεται «ὁρατός κατὰ σάρκα»²⁷⁹ ὥστε νά μπορέσει νά ξαναδώσει στόν ἄνθρωπο τό δῶρο τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, δηλαδή τήν ἐπανασύνδεσή του μέ τόν Πλάστη, «θεός ἦν ἐν ἀνθρωπότητι καί ἐν τοῖς καθ' ὑμᾶς, ὁ ὑπέρ πᾶσαν τήν κτίσιν· ἄορατος, ὁρατός κατὰ σάρκα, ὁ ἐξ οὐρανοῦ καί ἄνωθεν, ἐν εἶδει τῶν χοϊκῶν· ἄπτός, ὁ ἀναφής· ὁ κατὰ φύσιν ἰδίαν ἐλεύθερος, ἐν μορφῇ δούλου· ὁ εὐλογῶν τήν κτίσιν ἐπάρατος, καί ἐν τοῖς ἀνόμοις ἡ πᾶσα δικαιοσύνη, καί ἐν δοκῇσει θανάτου γέγονεν ἡ ζωή»²⁸⁰. Ἡ ἐνανθρώπηση εἶναι μία παράδοξη καί ἀντινομική κίνηση τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία φέρει τόν κτίστην στή θέση τοῦ κτίσματος, γιά νά μπορέσουν ὅλοι, δίκαιοι καί ἄδικοι, νά γίνουν μέτοχοι τῆς θείας δικαιοσύνης «ἐν τοῖς ἀνόμοις ἡ πᾶσα δικαιοσύνη»²⁸¹.

Ὁ συναΐδιος θεῖος Λόγος γίνεται ἄνθρωπος μέσα ἀπό τή μήτρα μίας γυναῖκας. Μέσα ἀπό τό πάθος τῆς σάρκας τοῦ Θεανθρώπου ἐπέρχεται στό ἀνθρώπινο γένος ἡ σωτηρία ἀπό τήν ἁμαρτία καί ἀπό τή φθορά τοῦ θανάτου, «ἐν δοκῇσει θανάτου γέγονεν ἡ ζωή»²⁸². Ἀλλωστε ἡ λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τά δεινά συνίσταται στόν ἀποκλεισμό τῆς φθορᾶς ἀπό τήν ἀνθρωπότητα μέσα ἀπό τήν ἔνωση τῆς θείας καί τῆς ἀνθρώπινης φύσεως πού πραγματοποιήθηκε στό πρόσωπο τοῦ ἐνσαρκωμένου Θείου Λόγου. Ὁ Χριστός ἐκένωσε τόν ἑαυτό του, χωρίς νά χάσει τή θεία Του φύση, ὅταν σαρκώθηκε, ὅταν πῆρε μορφή δούλου, γενόμενος ὁμοιος μέ τούς ἀνθρώπους: «Τό ἐν προσλήψει γενέσθαι σαρκός, καί ἐν δούλου μορφῇ, ἡ πρός ἡμᾶς ὁμοίωσις τοῦ μή καθ' ἡμᾶς κατ' ἰδίαν φύσιν, ἀλλ' ὑπέρ πᾶσαν ὄντος τήν κτίσιν. Οὕτω τεταπείνωκεν ἑαυτόν, καθείς οἰκονομικῶς ἐν τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις. Ἀλλ' ἦν καί οὕτω θεός, ὡς μή δοτόν ἔχων τό φύσει προσόν αὐτῷ»²⁸³. Ὁ

²⁷⁸ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 723³³ (=PG 75, 1269D, 1272A).

²⁷⁹ Αὐτόθι.

²⁸⁰ Αὐτόθι, SC 97, 723³³⁻³⁸ (=PG 75, 1269D, 1272A).

²⁸¹ Αὐτόθι, SC 97, 723³⁶ (=PG 75, 1272A).

²⁸² Αὐτόθι, SC 97, 723³⁷ (=PG 75, 1272A).

²⁸³ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 735⁴³-736¹⁻² (=PG 75, 1301B).

ὁρος «κένωσις» δηλώνει τὴν κάθοδο ἀπὸ κάτι μεγαλύτερο σὲ κάτι μικρότερο καὶ ταπεινό. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ταπεινώσε καὶ κένωσε τὸν ἑαυτὸ Του εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ²⁸⁴.

Χαρακτηριστικός εἶναι ὁ σχολιασμός τῶν εὐαγγελικῶν φράσεων ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Ἰωάννη, πού κάνει ὁ ἀλεξανδρινὸς Πατὴρ στὸ ἔργο του «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός»: «Οὐχ οὗτος ἐστὶν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός;»²⁸⁵, «Πῶς νῦν λέγει, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα;»²⁸⁶. Βασιζόμενος στὰ παραπάνω αὐτὰ εὐαγγελικά χωρία, ὁ ἱερός Πατὴρ ἐξηγεῖ ὅτι ἡ θεία φύσις εἶναι ἀόρατη, ἐνῶ ὅταν ἐνσαρκώθῃ ὁ θεῖος Λόγος, τότε μέσα ἀπὸ τὴν ὁρατὴ ἀνθρώπινη φύση, ἀποκτιᾶμε τὴ δυνατότητα νὰ δοῦμε τὸ Θεό. Τὴν ἐρμηνεία του τὴν τεκμηριώνει μὲ ἓνα στίχο ἀπὸ δαυϊτικὸ ψαλμό: «Ὁ Θεός ἐμφανῶς ἦξει, ὁ Θεός ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται»²⁸⁷

Στὴ σάρκωση, «τό μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον»²⁸⁸, ὁ Λόγος προσλαμβάνει τὴν πρωτό-πλαστη ἀνθρώπινη φύση, πού δημιουργήθηκε «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» καὶ γι' αὐτό ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἀποκαθίσταται καὶ πάλι στὸν ἄνθρωπο²⁸⁹, «Οὕτως ὁ Θεός Λόγος οἰκειοῦται τῆς τοῦ δούλου μορφῆς τὴν εὐτέλειαν, καὶ Θεός ὑπάρχων, ἄνθρωπος ἠθέλησεν ὀνομάζεσθαι»²⁹⁰. Ὁ Θεός λοιπὸν γίνεται ἄνθρωπος, ἐνσαρκώνεται, καὶ δὲ γίνεται ἀπλῶς ὁ ἄνθρωπος θεοφόρος, γιατί μόνο ἔτσι τὸ δημιούργημα θά μπορούσε νὰ ἀνακαινισθεῖ ἀπὸ τὸ Δημιουργό, «Εἰ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφήν δούλου λαβών, τοσοῦτον ἂν δόξειε τῆς κατὰ φύσιν ἀξίας ὑποβεβηκέναι, ὅπερ ἂν ὀφθείη κεῖσθαι μετὰ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Οὐ γάρ ἦν μὲν πρότερον ἄνθρωπος, γέγονε δὲ

²⁸⁴ Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστολὴ 1*, PG 77, 25A.

²⁸⁵ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 761³¹⁻³² (=PG 75, 1333C). Πρβλ. Ματθ. 13, 55.

²⁸⁶ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 771²⁸ (=PG 75, 1336B). Πρβλ. Ἰω. 6, 38.

²⁸⁷ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 761³⁷ (=PG 75, 1333C). Πρβλ. Ψαλμ. 49, 3.

²⁸⁸ Α' Τιμ. 3, 16.

²⁸⁹ Γ. Φλορόφσκυ, *Δημιουργία καὶ ἀπολύτρωση*, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 110.

²⁹⁰ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, PG 75, 1469D, 1472A.

ὑστερον ὁ Θεός, ἀλλά Θεός ὢν γέγονεν ἄνθρωπος, ἔχει τοίνυν οὐδέν εἰς βελτίωσιν ἐκ τούτων ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος»²⁹¹

Ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος, ὁ Θεός πού ἔγινε ἄνθρωπος χωρίς νά χάσει τή θεότητά Του, ἐξαιτίας τῶν δύο φύσεων Του λειτουργεῖ ὡς γέφυρα μεταξύ τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ Θεοῦ «κεῖσθαι μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου»²⁹². Ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας σημειώνει χαρακτηριστικά, πρὸς ἀποφυγή τυχόν κακοδοξιῶν, ὅτι ὁ Λόγος πρὶν προσλάβει τήν ἀνθρώπινη φύση, ἦταν μόνο Θεός καί φυσικά δέν ἦταν οὔτε κάποιος ἄνθρωπος συγκεκριμένος πού προσλήφθηκε ἀπὸ τὸ Θεό, «Οὐ γάρ ἦν μὲν πρότερον ἄνθρωπος, γέγονε δέ ὑστερον ὁ Θεός, ἀλλά Θεός ὢν γέγονεν ἄνθρωπος»²⁹³. Ὁ τελευταῖος δέ, δείχνοντας τήν ἀπέραντη ἀγάπη Του γιὰ τὸ πιό ἀκριβό δημιούργημά Του, ὅταν ἔρχονται οἱ ἐσχατοὶ καιροὶ συνέβαλε στήν ἐνανθρώπηση τοῦ συναΐδιου Υἱοῦ Του. Ἐκεῖνος πού «ἐπέκειτο παντός αἰῶνος καί χρόνου»²⁹⁴ ὑπομένει τήν κατὰ σάρκα γέννηση²⁹⁵ ἀπὸ τήν Παρθένο Μαρία, «Ἐπειδὴ γάρ ὁ ἐκ τοῦ Θεοῦ Πατρός Λόγος, καθά πλειστάκις εἰρήκαμεν, μετέσχηκεν αἵματος καί σαρκὸς παραπλησίως ἡμῖν, σῶμά τε ἴδιον ἐποιήσατο τὸ ἐκ τῆς Ἀγίας Παρθένου κεχηματικέ τε οὕτω καί υἱὸς ἀνθρώπου»²⁹⁶, ὥστε νά μπορέσει νά σώσει τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καί νά τοῦ χαρίσει ξανά τὸ δρόμο γιὰ τὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Ἐγινε τέλειος ἄνθρωπος, ἔχοντας σῶμα καί ψυχή. Βέβαια τὸ σῶμα Του δέν προϋπήρχε, ἀλλὰ δημιουργήθηκε μέ τὴ σύλληψη Του μέσα στὴ μήτρα τῆς Παναγίας μέ τὴ Χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Ἐγινε, κατὰ συνέπεια, «Υἱὸς ἀνθρώπου» χωρίς νά

²⁹¹ Τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός*, Π', PG 75, 217A.

²⁹² Αὐτόθι.

²⁹³ Αὐτόθι.

²⁹⁴ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 685⁵⁻

¹⁰ (=PG 75, 1201C): «... τὸν συναΐδιον τῷ Θεῷ καί Πατρί Λόγον, τῇ τῆς σαρκὸς γενέσει συμπαρομαρτοῦσαν ἔχειν τῆς ὑπάρξεως τὴν ἀρχήν, καί ὁψιγενῆ φαντάζεσθαι τὸν ἐπέκεινα παντός αἰῶνος καί χρόνου, ὡς ἐν ἐσχάτοις καί μόλις τοῖς τῆς ἐνανθρωπήσεως καιροῖς, Πατέρα μὲν γενέσθαι τὸν Θεόν, συνεισβαλεῖν δέ ὥσπερ εἰς τὸ εἶναι τε καί ὑφεστάναι τῷ ἐκ τῆς Παρθένου ναῷ, τὸν δι' οὗ τὰ πάντα, καί ἐν ᾧ τὰ πάντα».

²⁹⁵ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 729¹⁰⁻¹⁴ (=PG 75, 1280C).

²⁹⁶ Τοῦ ἰδίου, *Κατὰ τῶν Νεστορίου Δυσφημιῶν*, V, Z, ACO, τ. 1, I, 6, σ. 105²⁰⁻²² (=PG 76, 244D). Πρβλ. Φιλίπ. 2, 6-7.

χάσει τήν προαιώνια ιδιότητά Του ὡς φύσει Υἱός Θεοῦ, «τήν τῆς φύσεως αὐτοῦ προσηγορίαν λαβών, Υἱός ἀνθρώπου, ὁ προαιώνιος τοῦ Θεοῦ Λόγος ηὐδόκησεν ὀνομάζεσθαι»²⁹⁷

Μόνο, ὁμως, μέ τήν ἐν χρόνῳ γέννησή Του, ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ σώζει τό ἀνθρώπινο γένος ἀπό τή φθορά τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ αἰωνίου θανάτου. Γίνεται πραγματικός καί τέλειος ἄνθρωπος ἄνευ ἁμαρτίας, ἀναλαμβάνει πάντα τά ἀνθρώπινα «οἰκονομικῶς»²⁹⁸, οἰκαιοποιεῖται τῆς ἀνθρώπινης φύσεως τά ἀδιάβλητα πάθη, ζεῖ καί συναναστρέφεται μεταξύ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τή διάρκεια τῆς ἐπί γῆς ζωῆς Του, γιά νά χρηματίσει ἀργότερα μέ τήν ἐξιλαστήρια θυσία Του ὁ Μέγας πρὸς τόν οὐράνιον Πατέρα Του ἀρχιερέας καί σωτήρας τῆς ἀνθρωπότητος²⁹⁹.

Ἐν κατακλείδι, ὁ Κύριλλος καί στά δύο ἔργα πού ἐξετάζονται, ἐπισημαίνει τή σημασία τῆς ἐν χρόνῳ κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ γιά ὁλόκληρο τό ἀνθρώπινο γένος. Τό μυστήριον τῆς Θείας Οἰκονομίας ἐπανοικοδομεῖ τίς γέφυρες ἐπικοινωνίας μεταξύ Δημιουργοῦ καί δημιουργήματος. Στό «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» ἡ γλῶσσα τοῦ ἀλεξανδρινοῦ Πατρός εἶναι ἀπλή καί μέ λιτό θεολογικό τρόπο μιλάει γιά τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Στό «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός» ὁ Κύριλλος χρησιμοποιεῖ μία ὠριμότερη καί ἀκριβέστερη θεολογικά γλῶσσα, μέ τήν ὁποία ἐκφράζει λεπτότερες θεολογικές ἐννοιες σχετικά μέ τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ διαφοροποίηση αὕτη στό ὕφος καί στή γλῶσσα μεταξύ τῶν δύο ἔργων τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ὀφείλεται κυρίως στό χρόνο συγγραφῆς τῶν δύο πονημάτων. Τό μέν πρῶτο γράφηκε λίγο καιρό μετά τήν Γ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο. Μπορεῖ

²⁹⁷ Κυρίλλου, *Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, ΚΘ΄, PG 75, 1469C. Πρβλ. Ἐφ. 4,10.

²⁹⁸ Πρβλ. Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος 38 -Εἰς Θεοφάνεια*, PG 36, 320A: «Ταῦτά μοί περί Θεοῦ πεφιλοσοφήσθω τοινῦν, οὐδέ γάρ ὑπέρ ταῦτα καιρός, ὅτι μή θεολογία τό προκείμενον ἡμῖν ἀλλ' οἰκονομία. Θεοῦ δέ ὅταν εἶπω, λέγω Πατρός καί Υἱοῦ καί Ἁγίου Πνεύματι». Συναφῶς βλ. Χ. Παπαδοπούλου, *Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας*, Ἀλεξάνδρεια 1933, σ. 92.

²⁹⁹ Α. Θεοδώρου, *Ἡ Χριστολογική ὁρολογία καί διδασκαλία Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας καί Θεοδωρήτου Κύρου*, δ.δ., Ἀθῆναι 1955, σ. 79.

κατά συνέπεια ὁ ἀναγνώστης νά παρατηρήσει σημάδια ἀπό τὰ ἐπιχειρήματα τῆς πολεμικῆς τοῦ Κυρίλλου ἐναντίον τοῦ Νεστορίου καί μία πιό εὐέλικτη ὁρολογία, π.χ. «φανέρωσις ἐν σαρκί»³⁰⁰ Ἐτσι ἀντικρούει τὴν αἵρετικὴ διδασκαλία τοῦ Νεστορίου χωρὶς νά κάνει ἀναφορά στό ὄνομα τοῦ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως, οὔτε καί στόν ἐπίμαχο ὄρο Θεοτόκο. Στό δεῦτερο ἔργο, πού τό πέρασμα τοῦ χρόνου ἔδωσε τὴν εὐκαιρία στόν Κύριλλο νά βελτιώσει σέ βάθος τὴ Χριστολογικὴ του διδασκαλία, μιλάει μέ πιό προσεγμένη ὁρολογία γιὰ τό μυστήριον τῆς Θείας Οἰκονομίας, π.χ. «σάρκωσις», «ὑποστατικὴ ἔνωσις». Παρατηροῦμε λοιπόν μέσα ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ συγγραφικὰ πονήματα τὴ βαθμιαία ὠρίμανση τῆς θεολογίας τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀλεξανδρινοῦ Πατρός καί τοῦ τρόπου ἐκφράσεως αὐτῆς.

³⁰⁰ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 680³⁶⁻³⁸, 681¹⁻¹⁴ (=PG 75, 1196A).

2. Η Παναγία ονομάζεται και είναι Θεοτόκος.

Ο Κύριλλος Αλεξανδρείας, ένθερμος υποστηρικτής του χαρακτηρισμού «Θεοτόκος» για τη μητέρα του ένσαρκωμένου Θείου Λόγου, υπερασπίζεται έμμεσα ή άμεσα τόν ὄρο αυτό μέσα σέ ὅλο τό συγγραφικό του ἔργο. Ὁ ἀλεξανδρινός θεολόγος σημειώνει ὅτι δίκαια ἡ Παρθένος Μαρία ονομάζεται Θεοτόκος, γιατί κυφορεῖ τόν Υἱό καί Λόγο τοῦ Θεοῦ μέσα στή μήτρα της πού γίνεται θρόνος τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδας³⁰¹ Ἐτσι μέσω αὐτῆς «ἐξ ἄκρας συλλήψεως», ὁ Θεός Λόγος ἐγίνε τέλειος ἄνθρωπος, «Θεοτόκος γέ σαρκικῶς, τούτέστι, κατά σάρκα»³⁰² χωρίς νά πάθει καμία τροπή ἢ ἀλλοίωση οὔτε ἡ θεία Του φύση οὔτε ἡ ἀνθρώπινη. Μέ τή γέννησή Του βέβαια ὁ Λόγος δέν ἦλθε γιά πρώτη φορά στό εἶναι. Ἡ γέννησή του ἀπό τήν Παρθένο ἦταν γέννηση «σαρκί», δηλαδή ὁ Θεός γεννήθηκε μόνο κατά τήν ἀνθρώπινη φύση Του. Στόν Χριστό ὑπάρχει ἓνα μονάχα πρόσωπο ἐνιαῖο καί ἀδιάσπαστο, στό ὁποῖον ἐνώθηκαν «ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως καί ἀχωρίστως», δύο πλήρεις καί τέλειες φύσεις, ἡ φύση τοῦ Θεοῦ καί ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἔνωση τῶν φύσεων ἐγένεν «ἐξ ἄκρας συλλήψεως». Δηλαδή ἀπό τήν πρώτη στιγμή πού στήν Παρθένο Μαρία καταβλήθηκε, διά τῆς δυνάμεως τοῦ παναγίου Πνεύματος, ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἄνθρωπος Χριστός οὔτε γιά μία στιγμή δέν βρέθηκε ἔξω ἀπό τό μυστήριό τῆς ἐνώσεως τῶν φύσεων. Ποτέ δέν ἐζησε ὡς ξεχωριστός ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος προσλήφθηκε ἀργότερα ἀπό τόν Λόγο τοῦ Θεοῦ. Ἄν πράγματι συνέβαινε αὐτό, ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ θά ἦταν πρόσωπο ξεχωριστό. Αὐτό θά κατέλυε τή μία σύνθετη ὑπόσταση τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου δέν ἦταν συμβεβηκός -ποιότητα φύσεως- ἢ κάτι ἀνυπόστατον, δηλαδή χωρίς πραγματική ὄντοτητα, ἀλλά ἦταν «ἐνυπόστατον»,

³⁰¹ Κυρίλλου, *Εἰς τοὺς Ψαλμοὺς*, PG 69, 1217A.

³⁰² Τοῦ ἰδίου, *Κατά τῶν Νεστορίου Δυσφημιῶν*, V, ΣΤ', ACO, τ. 1, I, 6, σ. 106³⁴⁻³⁶ (=PG 76, 249B).

δηλαδή φύση πλήρης καί άκέραιη, άπρόσωπη, όμως, καί χωρίς νά υπάρξει προηγουμένως καθ' έαυτήν, αλλά ύποστᾶσα μονάχα στό άίδιο πρόσωπο τοῦ Λόγου, έξ άκρας συλλήψεως. Κατά συνέπεια ή ύπόσταση τοῦ Λόγου ως άρρήκτως καί άδιαιρέτως ένωμένη μέ τήν ανθρώπινη φύση πού προσλήφθηκε από τή Μαρία, κυοφορήθηκε πραγματικά καί γεννήθηκε από τήν παρθενική σάρκα της μέ τήν έπισκίασή της. Η γέννηση τοῦ Λόγου είναι προϊόν τῆς άπείρου κενώσεως Αὐτοῦ. Είναι γέννηση έν σαρκί, ὅπως καί ὁ θάνατός του δέν ἦταν θάνατος τῆς φύσει άπαθοῦς θεότητος, αλλά θάνατος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ σαρκί. Συνεπώς ή Μαρία, ως γεννήσασα Θεόν σεσαρκωμένον, είναι στήν κυριολεξία Μητέρα Θεοῦ καί δίκαια ὀνομάζεται καί είναι Θεοτόκος.

Στό συγγραφικό πόνημα τοῦ ἱεροῦ Κυρίλλου «Περί τῆς ένανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» δέ γίνεται ἄμεση άναφορά στόν επίμαχο ὅρο «Θεοτόκο» αλλά ἔμμεση. Τό κύριο θέμα πού διαπραγματεύεται ἐδῶ ὁ Κύριλλος είναι ή ύπαρξη δύο φύσεων τῆς θεότητος καί τῆς ανθρωπότητας στό ένα πρόσωπο τοῦ ένσαρκωμένου Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Τησοῦ Χριστοῦ. Ὑπερασπιζόμενος, όμως, τό γεγονός ὅτι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ έν χρόνῳ γεννήθηκε ως τέλειος άνθρωπος από τή μήτρα Παρθένου γυναικας, ἔμμεσα ὁ ἱερός Πατήρ άναφέρεται στόν ὅρο «Θεοτόκο» καί δικαιολογεῖ αὐτόν, «άλλ' έναν καί τόν αὐτόν φύσει μέν ὄντα Θεόν, καί έξ αὐτῆς πεφηνότα τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καί Πατρός, έν ἐσχάτοις δέ τοῦ αἰῶνος καιροῖς γενόμενον άνθρωπον, καί διά τῆς Ἀγίας Παρθένου γεγεννημένον»³⁰³. Κατά συνέπεια δίκαια προσαγορεύεται, λοιπόν, ή μητέρα τοῦ Ἐμμανουήλ³⁰⁴ ως Θεοτόκος.

Ὁ ἱερός Κύριλλος μπορεῖ νά κάνει ἔμμεσες άναφορές στό χαρακτηρισμό τῆς Μαρίας ως Θεοτόκου, τεκμηριώνει, όμως, τή θέση του χρησιμοποιώντας ως ἀδιάσειστα ἐπιχειρήματα, χωρία παρμένα από τήν άγία Γραφή, ὅπως τά λόγια από τό βιβλίο τοῦ προφήτη Ἡσαΐα σχετικά μέ τή

³⁰³ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ένανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 690¹⁰⁻¹⁵ (=PG 75, 1212B).

³⁰⁴ Αὐτόθι, SC 97, 684²⁷⁻²⁹ (=PG 75, 1201B): «τήν ἐκ Παρθένου γέννησιν τοῦ Ἐμμανουήλ».

γέννηση τοῦ Ἑμμανουήλ, «Ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται Υἱόν, καὶ καλέσεις τό ὄνομα αὐτοῦ Ἑμμανουήλ»³⁰⁵, καὶ τῇ φράσει τοῦ ἀρχάγγελου Γαβριήλ ἀπὸ τὸν εὐαγγελισμό τῆς Παρθένου Μαρίας, «Μὴ φοβοῦ γάρ, ἔφη, Μαριάμ, ὅτι ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ Υἱόν, καὶ καλέσεις τό ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν»³⁰⁶.

Στό ἄλλο ἐξεταζόμενο πόνημα «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός» ὁ Κύριλλος χρησιμοποιεῖ τὸν ὅρο «Θεοτόκο» γιὰ τὴ μητέρα τοῦ Χριστοῦ, πράγμα πού ἀποκαλύπτει τὴν ὠριμότερη ἀνάπτυξη τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας του. Ὀνομάζει τὴν ἁγία Παρθένο «Θεοτόκο», καὶ μάλιστα δύο φορές στό συγκεκριμένο ἔργο, προκειμένου νὰ ἀναφερθεῖ σέ ἐκείνους πού ἀρνούνται νὰ παραδεχθοῦν τὴν ἐν σαρκὶ γέννηση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὑποστήριζαν, ὅτι ἀπὸ τὴν Παρθένο γεννήθηκε ἐνσάρκως ὅχι ὁ ἴδιος ὁ Θεός ἀλλὰ ἓνας ἅγιος ἄνθρωπος, «Θεοτόκον μὲν οὐκ εἶναι λέγων τὴν ἁγίαν Παρθένον, Χριστοτόκον δὲ μᾶλλον καὶ ἀνθρωποτόκον»³⁰⁷ καὶ «Οὐκοῦν εἰ λέγοιεν οἱ δι' ἐναντίας, ἡκιστα μὲν Θεοτόκον ὀνομάζεσθαι δεῖν τὴν ἁγίαν Παρθένον, Χριστοτόκον δὲ μᾶλλον δυσφημοῦσιν ἀναφανδόν, καὶ τοῦ εἶναι Θεόν καὶ Υἱόν ἀληθῶς ἀποσοβοῦσι Χριστόν»³⁰⁸.

Σέ ἀρκετὰ σημεῖα ἐπίσης τοῦ διαλόγου αὐτοῦ ὁ ὅρος «Θεοτόκος» ὑποδηλώνεται ἔμμεσα. Ὁ Κύριλλος ἐξηγεῖ ὅτι Ἐκεῖνος πού γεννήθηκε κατὰ σάρκα ἀπὸ τὴν Παρθένο Μαρία εἶναι ὁ ἐνανθρωπήσας Θεός Λόγος, «τόν ἐκ τῆς Ἀγίας Παρθένου κατὰ σάρκα γεγεννημένον, ὡς ἐνανθρωπήσαντα Θεόν»³⁰⁹. Ἔτσι ὁ ἀναγνώστης ἀφήνεται νὰ ὀδηγηθεῖ στό συμπέρασμα ὅτι ἄξια ἡ μητέρα τοῦ Θεοῦ χαρακτηρίζεται καὶ εἶναι Θεοτόκος. Σέ ἄλλο μέρος τοῦ ἔργου ὁ ἱερός θεολόγος ὑπογραμμίζει ὅτι ἀφοῦ ἡ Μαρία «νυμφεύθηκε» τό Θεό καὶ κυοφόρησε μέ τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τό παιδί πού γεννήθηκε ἀπὸ αὐτὴν εἶναι Θεός καὶ Ἐκείνη μητέρα τοῦ

³⁰⁵ Αὐτόθι, SC 97, 684³² (=PG 75, 1201B). Πρβλ. Ἡσ. 7,14.

³⁰⁶ Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 680¹²⁻¹⁴, 684³¹⁻³² (=PG 75, 1193D, 1201B). Πρβλ. Λουκ. 1, 30-31.

³⁰⁷ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 716²²⁻²³ (=PG 75, 1257C).

³⁰⁸ Αὐτόθι, SC 97, 726¹²⁻¹⁵ (=PG 75, 1273A).

³⁰⁹ Αὐτόθι, SC 97, 716³⁵⁻³⁸ (=PG 75, 1257C).

ἐνσαρκου Θεοῦ Λόγου, «Θεοῦ τοιγαροῦν τὸν γάμον οὐκ ἀτιμάσαντος, μᾶλλον δέ καί εὐλογίᾳ τιμήσαντος, αὐθότου Παρθένον κυοφοροῦσαν ἐκ Πνεύματος τῆς ἰδίας σαρκός ἐποίησατο μητέρα Θεός ὁ Λόγος»³¹⁰.

Ἀλλωστε κατὰ τὸν ἀλεξανδρινὸ πατέρα αὐτός πού δέν παραδέχεται τὴν ἁγία Παρθένο ὡς Θεοτόκο καί τὴν ὀνομάζει Χριστοτόκο καί ἀνθρωποτόκο, βρίσκεται σέ παράνοια καί ἔρχεται σέ ἀντίθεση τόσο μέ τίς Τερές Γραφές, ὅσο καί μέ τὴν καθολικὴ πίστι τῆς Ἐκκλησίας³¹¹. Ὅποιος, ἐξάλλου, δέν ἀποδέχεται τὰ «εἰλικρινῇ καί ὀρθὰ δόγματα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας»³¹² ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὅτι δηλαδή ὁ Χριστός ἦταν συγχρόνως τέλειος Θεός καί τέλειος ἄνθρωπος, Υἱός Θεοῦ καί Ἀνθρώπου, κατὰ ἀνάγκη δύο υἱούς παραδέχεται, «Οἱ λέγοντες ἄσυνέτως Θεοτόκον οὐκ εἶναι τὴν ἁγίαν Παρθένον ἐκπίπτουσιν ἀναγκαίως εἰς τό λέγειν δύο υἱούς τοῦ Θεοῦ· εἰ γάρ μή τέτοκε σαρκικῶς σαρκωθέντα Θεόν ἢ ἁγία Παρθένος, πᾶσα πως ἀνάγκη καί οὐκ ἐκόντας αὐτοὺς ὁμολογεῖν ὅτι κοινόν τέτοκεν ἄνθρωπον, οὐδὲν ἔχοντα παρ' ἡμᾶς τό πλεῖον»³¹³.

Ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ ἄρνηση τοῦ ὄρου «Θεοτόκος» γιὰ τὴ μητέρα τοῦ Χριστοῦ καί ἡ ἀντικατάστασή του μέ τὴ λέξη Χριστοτόκος, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νά ἀμφισβητοῦμε τὴ θεία φύση τοῦ ἐνανθρωπήσαντα Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, «Οὐκοῦν εἰ λέγοιεν οἱ δι' ἐναντίας, ἡκιστα μὲν Θεοτόκον ὀνομάζεσθαι δεῖν τὴν ἁγίαν Παρθένον, Χριστοτόκον δέ μᾶλλον, δυσφημοῦσιν ἀναφανδόν, καί τοῦ εἶναι Θεόν καί Υἱόν ἀληθῶς ἀποσοβοῦσι Χριστόν»³¹⁴. Ἀφοῦ, ὁμως, πιστεύουμε ὅτι ὁ Μονογενῆς Υἱός τοῦ Θεοῦ ἐγίνε

³¹⁰ Αὐτόθι, SC 97, 724¹⁶⁻¹⁹ (=PG 75, 1272B).

³¹¹ Κυρίλλου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 716²²⁻²⁹ (=PG 75, 1257BC): «ἀρτιφανῆς μὲν δράκων, ὁ σκολιός οὐτοσί, καί ἰῶ μεθύουσιν ἔχων τὴν γλῶττιαν, ὁ τῇ παραδόσει τῶν τῆς οἰκουμένης μυσταγωγῶν, μᾶλλον δέ καί πάσῃ τῇ Θεοπνεύστῳ Γραφῇ μονονουχί χαίρειν εἰπών, καινοτομήσας δέ τό αὐτῷ δοκοῦν, καί Θεοτόκον μὲν οὐκ εἶναι λέγων τὴν ἁγίαν Παρθένον Χριστοτόκον δέ μᾶλλον καί ἀνθρωποτόκον· ἕτερα δέ πρὸς τούτοις ἀπηχῇ καί ἀπόκλητα, τοῖς ὀρθοῖς καί εἰλικρινέσι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας δόγμασι».

³¹² Αὐτόθι.

³¹³ Αὐτόθι.

τέλειος άνθρωπος, πώς είναι δυνατόν νά μή δεχόμαστε τό χαρακτηρισμό «Θεοτόκος» γιά τή μητέρα Του³¹⁵;

Ὁ ὁρθόδοξος πρωταγωνιστής τῆς νεστοριανικῆς διαμάχης σημειώνει ὅτι ἂν τῆς Μαρίας ὁ Υἱός εἶναι Θεός, ἡ ἄρνηση τοῦ τίτλου Θεοτόκος γιά τή μητέρα Του, σημαίνει ἄρνηση τῆς θεότητας τοῦ Χριστοῦ³¹⁶. Ἡ Μαρία εἶναι πραγματικά Θεοτόκος, ἂν ὁ Υἱός τῆς εἶναι πραγματικά Θεός³¹⁷, κάτι πού συμπεραίνεται ἀπό τήν ὅλη τή βιβλική διδασκαλία³¹⁸, «Ἡσαΐας βοᾷ ἐν Πνεύματι λέγων· “Ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν καὶ καλέσουσι τό ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ ὃ ἐστι μεθερμηνευόμενον, μεθ’ ἡμῶν ὁ Θεός” Θεός οὖν ὁ τεχθεὶς κἂν θέλης κἂν μή θέλης»³¹⁹ καὶ ἄλλ’ ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ πρὸς τήν Παρθένο λέγει, «Πνεῦμα Ἅγιον ἐπιλεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὰ καὶ τό γεννώμενον ἐκ σοῦ Ἅγιον, υἱός Ὑψίστου κληθήσεται»³²⁰. Τέλος, ὁ Κύριλλος ἀντικρούει τήν αἵρετική δοξασία ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία δέ γέννησε τό Θεῖο Λόγο, στηριζόμενος στό ἴδιο τό ὄνομα τοῦ ἐνανθρωπήσαντα Λόγου, Ἐμμανουήλ³²¹. Ἡ ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ σύμφωνα μέ τό σχετικό χωρίο τοῦ εὐαγγελιστή Ματθαίου³²² καὶ τήν προφητεία τοῦ Ἡσαΐα³²³ εἶναι «μεθ’ ἡμῶν ὁ Θεός», δηλαδή ὁ ἄνθρωπος πού γεννήθηκε ἀπό τήν Παρθένο Μαρία εἶναι ὁ προαιώνιος Λόγος. Ἄρα ὁ «πρό παντός αἰῶνος καὶ χρόνου συναῖδιος ὢν τῷ Θεῷ Πατρί» ἐγίνε ἄνθρωπος

³¹⁴ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 726 (=PG 75, 1273D).

³¹⁵ Αὐτόθι, SC 97, 726²⁶ (=PG 75, 1276A).

³¹⁶ Αὐτόθι, SC 97, 726¹³ (=PG 75, 1273D).

³¹⁷ Αὐτόθι, SC 97, 726²⁸⁻³¹ (=PG 75, 1276A).

³¹⁸ Τοῦ ἰδίου, *Σχόλια περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, PG 75, 1400D. Τοῦ ἰδίου, *Πρὸς τὰς εὐσεβεστάτας βασιλίσσας*, PG 76, 1205BC.

³¹⁹ Κυρίλλου, *Ὅτι Θεοτόκος ἡ Ἁγία Παρθένα καὶ οὐ Χριστοτόκος*, PG 76, 249B, 252A. Πρβλ. Ἡσ. 80, 1, 6.

³²⁰ Κυρίλλου, *Ὅτι Θεοτόκος ἡ Ἁγία Παρθένα καὶ οὐ Χριστοτόκος*, PG 76, 252A. Πρβλ. Φιλ. 2, 7. Πρβλ. Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 684²²⁻²⁶ (=PG 75, 1201A).

³²¹ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 716³³ (=PG 75, 1257C).

³²² Αὐτόθι, SC 97, 716³⁵ (=PG 75, 1257D). Ματθ. 1, 23.

³²³ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 716³⁶⁻³⁷ (=PG 75, 1257CD). Ἡσ. 8, 8, 10.

«γεγεννημένος κατά σάρκα» από τήν Παρθένο, μέ ἄλλα λόγια τή Θεοτόκο³²⁴.

Σύμφωνα ἐπομένως μέ τή χριστολογική διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου ἡ ὁποία ἀπορρέει ἀπό ὅλον τό συγγραφικό του μόχθο, ὅλοι ὀφείλουμε νά ἀποδεχτοῦμε τόν τίτλο αὐτό γιά τή μητέρα τοῦ Χριστοῦ, «σχεδόν Ἄπας ἡμῖν ὁ ὑπέρ τῆς πίστεως ἀγών συγκεκρότηται, διαβεβαιουμένοις ὅτι Θεοτόκος ἐστίν ἁγία Παρθένος»³²⁵. Ὁ ἴδιος ὁ ἱερός Πατήρ ὑπογραμμίζει ὅτι εἶναι ἀδιανόητο νά θεωρεῖται ὁ Τησοῦς Χριστός Θεός, χωρίς νά ὀνομάζεται ἡ μητέρα Του Θεοτόκος³²⁶. Ὁ Κύριλλος ἐπιμένει ὅτι ἡ Παναγία προσαγορεύεται «Θεοτόκος», γιατί γέννησε ἐν σαρκί τόν ἴδιο τό Θεό Λόγο. Βέβαια, ἐπειδὴ ὁ Θεός Λόγος μέσα ἀπό τὰ μητρικά σπλάχνα τῆς ἔλαβε ἀνθρώπινη μορφή, μπορούμε νά τήν ἀποκαλοῦμε καί ἀνθρωποτόκο· ὁμως, ἐπειδὴ τό μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας εἶναι βαρυσήμαντο, ἐπικρατεῖ ἡ προσωνυμία «Θεοτόκος», «Τοίνυν περί τήν θεολογίαν μηδεῖς ἀπιστίαν νοσεῖτω, μηδεῖς περί τήν οἰκονομίαν χωλευέτω, ἀλλά τόν ἐκ Παρθένου γεννηθέντα Χριστόν, Θεόν ὁμοῦ καί ἄνθρωπον ὁμολογεῖτω καθ' ἑκάτερον· διά τοῦτο γάρ καί Θεοτόκος καί ἀνθρωποτόκος ἡ ἁγία Παρθένος ὑπό τῶν τῆς εὐσεβείας διδασκάλων προσαγορεύεται· τοῦτο μέν ὡς φύσει τόν (δούλῳ) ἐοικότα γεννήσασα· ἐκεῖνο δέ, ὡς τῆς τοῦ δούλου μορφῆς, καί Θεοῦ τήν μορφήν ἠνωμένην ἐχούσης»³²⁷. Στό παραπάνω χωρίο ὁ Κύριλλος ἐξηγεῖ ὅτι ὁποῖος ἀρνεῖται νά ὁμολογήσει τό μεγάλο μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας ὅτι δηλαδή ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένε τέλειος ἄνθρωπος παραμένοντας συγχρόνως καί Θεός, τότε χωλαίνει στή θεολογία καί ὑποπίπτει στήν παγίδα τῆς ἀπιστίας. Δικαιολογεῖ ἐξάλλου ὁ ἀλεξανδρινός πατήρ, ὅπως προαναφέραμε, τό γεγονός τῆς προσφωνήσεως τῆς Παναγίας καί ὡς ἀνθρωποτόκο καί ὡς Θεοτόκο. Βέβαια δέν παραλείπει νά

³²⁴ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 716³⁸ (=PG 75, 1257CD).

³²⁵ Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστ. 39 (34) – Πρός Ἰωάννην Ἀντιοχείας*, PG 77, 176CD-177A.

³²⁶ Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστ. 1*, PG 77, 13A.

³²⁷ Κυρίλλου, *Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, PG 75, 1477A.

τονίσει ότι ο όρος «άνθρωποτόκος» είναι όρθος μόνο όταν βρίσκεται σέ στενή συνάρτηση μέ τόν όρο Θεοτόκο.

Επομένως, ο πατριάρχης Αλεξανδρείας δέν παύει στιγμή νά ἀναφέρει στό ἔργο του τό ὅτι ὁ Μονογενής Υἱός τοῦ Θεοῦ, ὁ αἰδῖος Λόγος, ὁμοούσιος μέ τόν Πατέρα Του, ἔλαβε σάρκα καί ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος ἀπό τή Μητέρα Του³²⁸. Ἡ ἀνθρώπινη φύση Του εἶναι ὁμοούσια μέ τή δική μας, ἀλλά χωρίς τήν ἁμαρτία. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ γεννήθηκε ἀπό τή Μαρία καί γι' αὐτό Ἐκείνη πού γέννησε Αὐτόν, πρέπει νά καλεῖται Θεοτόκος³²⁹.

Ἄμεσα, ὁμως, πλήν σαφῶς ὁ Κύριλλος ἀπαντᾷ καί στό Νεστόριο. Αὐτός ὑποστήριζε ὅτι ἀναμφισβήτητα ὅ,τι γεννιέται ἀπό σάρκα δέν μπορεῖ παρά νά εἶναι σάρκα, δηλαδή ἀνθρώπινη φύση³³⁰. Σπεύδει νά τονίσει ὅτι ἀρκεῖ νά μήν παραβλέψουμε τό ὑψίστης σημασίας γεγονός, ὅτι δηλαδή ἡ θεοπρεπῆς Παρθένος ὀφείλε τήν κυοφορία της, ὄχι σέ κάποια σαρκική ἐπαφή, ἀλλά στόν Τριαδικό Θεό. Κατά συνέπεια μέ τή δύναμη τοῦ Θεοῦ, ἡ Μαρία γίνεται ἡ «καινούρια γῆ» πού μέσα στή μήτρα της θά μπορεῖ νά γίνει τέλειος ἄνθρωπος ὁ Θεῖος Λόγος. Ἄρα δίκαια ὀνομάζεται Θεοτόκος καί ὄχι ἀνθρωποτόκος, ἀφοῦ γέννησε τό Θεάνθρωπο Ἰησοῦ Χριστό.

Ἐν κατακλείδι, μέσα ἀπό τά συγγραφικά πονήματα τοῦ ἱεροῦ πατέρα συμπεραίνεται ὅτι γιά νά ἔχουμε ὀρθή καί ἀδιάβλητη πίστη πρέπει νά δεχόμαστε ἀδιαμφισβήτητα τήν

³²⁸ Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστ. 17 – Γ πρός Νεστόριον*, PG 77, 109B. Συναφῶς βλ. Τοῦ ἰδίου, *Εἰς Ἰωάννην*, Pusey, vol. II, σσ. 608³⁰-609¹ (=PG 74, .420C): «Φίλη τοιγαροῦν ἡμῖν ἡ ἀλήθεια, καί τὰ ἐκ τῆς ἀληθείας δόγματα, καί αὐτοῖς ἐκείνοις ἡμεῖς οὐχ ἐψόμεθα, τήν δὲ τῶν ἀγίων πατέρων ἰχνηλατοῦντες πίστιν». Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 713¹⁸⁻²⁰ (=PG 75, 1253A): «Πανταχόθεν οὖν ἄρα συνωθούμενοι πρός ἀλήθειαν, καί τὸ τοῖς ἱεροῖς Γράμμασι δοκοῦν ἰχνηλατεῖν εὔ μάλα σπουδάζοντες, καί ταῖς τῶν πατέρων ἐπόμενοι δόξαις». Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 778² (=PG 75, 1361B): «εἰ τὸν ἀπλανῆ τῆς πίστεως ὀρθοτομοῦμεν λόγον, καί τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων ἐσμὲν ἐρασταί, καί τὴν τῶν ἀγίων πατέρων ἰχνηλατοῦμεν πίστιν».

³²⁹ Τοῦ ἰδίου, *Ἑόρτιος Ἐπιστολή*, XVII, W. H. Burns, *Lettres Festales*, SC 434, t. III, Paris 1998, 788¹⁰⁰⁻¹⁰² (=PG 77, 777C).

³³⁰ Κυρίλλου, *Ὅτι Θεοτόκος ἡ Αγία Παρθένα καί οὐ Χριστοτόκος*, PG 76, 252B. Πρβλ. Λουκ. 1, 35. Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 684²¹⁻²² (=PG 75, 1201A).

Παρθένο Μαρία ως «Θεοτόκο»³³¹, γιατί γέννησε όχι μόνο απλῶς τό Θεό, ἀλλά τό Θεό Λόγο ἐνσαρκωμένο, «ἐκ γυναικός ἀληθῶς γεγεννησθαι πιστεύομεν τόν Ἐμμανουήλ»³³² Καί αὐτό πού δέν πρέπει νά μᾶς διαφεύγει οὔτε στιγμή ἀπό τό νοῦ μας εἶναι ὅτι ἡ γέννηση αὐτή ἔλαβε μέρος «παραδόξως»³³³, ὅχι σύμφωνα μέ τούς ἀνθρώπινους νόμους, ἐξαιτίας τοῦ ὅ,τι τό παιδί πού γεννήθηκε ἀπό τήν Παρθένο ἦταν Θεός³³⁴.

³³¹ Τοῦ ἰδίου, *Ἑόρτιος Ἐπιστολή*, XV, PG 77, 1093A.

³³² Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 684 (=PG 75, 1201B).

³³³ Τοῦ ἰδίου, *Ἑόρτιος Ἐπιστολή*, XV, PG 77, 1093B.

³³⁴ C. Dratsellas, «Questions on Christology of Saint Cyril of Alexandria», *A Review of the Association on Ethio- Hellenic Studies*, reprinted from Abba Salama, vol. VI, Athens 1974, p. 29.

3. Η τέλεια ανθρώπινη φύση του Χριστού.

Η διδασκαλία περί της άπορρήτου σαρκώσεως του Θεού Λόγου είναι μυριόλεκτος από τόν Άγιο Κύριλλο³³⁵. Κεντρικός άξονας όλης της Χριστολογικής διδασκαλίας του ιεροϋ Πατρός άποτελεϊ ή εύαγγελική φράση, «Ο Λόγος σάρξ εγένετο»³³⁶, τήν όποία άναπτύσσει μέ έξαιρετική επιμέλεια κατά τή διάρκεια της νεστοριανικής διαμάχης. Μέ τή λέξη «σάρξ» ό Κύριλλος έννοεϊ τόν όλον έκ ψυχής και σώματος άποτελούμενο άνθρωπο. Γνωρίζει, άλλωστε, ως βιβλικός θεολόγος ότι ό όρος «σάρξ» χρησιμοποιεϊται στήν ΚΔ γιά νά δηλώσει τήν πληρότητα της ανθρωπότητας του Χριστού, δηλαδή, τό σῶμα και τήν ψυχή. Ο ίδιος μάλιστα σημειώνει, «ως πολλαχοϋ τό πᾶν από μέρους ή θεία Γραφή προσαγορεύει και πῃ μέν από ψυχής πάντα καλεϊ τόν άνθρωπον, πῃ δέ από της σαρκός όλον τό ζῶον δηλοϊ»³³⁷.

Στό συγγραφικό του πόνημα «Περί της ένανθρωπήσεως του Μονογενοϋς», ό Κύριλλος τονίζει μέ έμφαση ότι ό ένανθρωπήσας Λόγος του Θεού ήταν τέλειος άνθρωπος, «άνθρωπότητι τέλειος»³³⁸ μέ σάρκα και λογική ψυχή, «άλλ' οϋδέ μόνην ήμπέσχετο σάρκα, ψυχής έρήμην της λογικής, γεγέννηται δέ κατά αλήθειαν έκ γυναικός και πέφηνεν άνθρωπος ό ζῶν και ύπάρχων»³³⁹. Η γέννηση του Κυρίου ήμῶν Τησοϋ Χριστοϋ ήταν «κατά αλήθειαν»³⁴⁰ γεγονός, γι' αυτό και Έκεϊνος ήταν πραγματικός άνθρωπος και όχι Θεός πού κατοίκησε σέ άνθρωπο, «οϋχ ως έν ανθρώπῳ κατοικήσας, άλλ' ως αυτό κατά φύσιν άνθρωπος γεγονώς»³⁴¹. Όχι μόνο λοιπόν, δέν ήταν κατά δόκηση ή σάρκα, δηλαδή ή ανθρωπότητα του

³³⁵ Α. Θεοδώρου, *Η χριστολογική όρολογία και διδασκαλία Κυρίλλου άλεξανδρείας και Θεοδωρήτου Κύρου*, δ.δ, Αθῆναι 1955, σ. 46.

³³⁶ Ιω. 1, 14.

³³⁷ Κυρίλλου, *Περί της του Κυρίου ένανθρωπήσεως*, PG 75, 1448D.

³³⁸ Του ιδίου, *Περί της ένανθρωπήσεως του Μονογενοϋς*, SC 97, 694³²⁻³⁵ (=PG 75,1220B).

³³⁹ Αϋτόθι, SC 97, 694³⁰⁻³¹ (=PG 75,1220B).

³⁴⁰ Αϋτόθι.

³⁴¹ Αϋτόθι, SC 97, 695²²⁻²⁴ (=PG 75, 1221B).

Χριστοῦ, ἀλλά ὑπῆρξε στήν κυριολεξία ὁμοούσια πρὸς τή δική μας καί συγχρόνως «ἀναμάρτητη»³⁴², «ἐνὸνθρώπησεν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος. Ὡφθη τε τοῖς ἐπὶ γῆς μετὰ γήινου σώματος, εἴτα γέγονεν ἁμαρτίας ἐλεύθερος, ἵνα ἐν αὐτῷ τε καί μόνῳ τοῖς τῆς ἁμαρτησίας αὐχήμασι, ἡ ἀνθρώπου φύσις στεφανουμένη καταπλουτήσῃ τό Πνεῦμα τό Ἅγιον· ἀναμορφωθείη τε οὕτω πρὸς Θεόν δι' ἁγιασμοῦ. Διαβαίνει δέ οὕτω καί εἰς ἡμᾶς ἡ χάρις, ἀρχὴν λαβοῦσα Χριστόν τόν ἐν ἡμῖν πρωτότοκον»³⁴³. Ὁ ὅρος «Μονογενὴς» τονίζει καί δηλώνει τή θεία φύση τοῦ Χριστοῦ, τό συναίδιο καί τό ὁμοούσιο τοῦ Υἱοῦ μέ τό Θεό Πατέρα. Ὁ Κύριλλος χρησιμοποιεῖ τό συγκεκριμένο ὅρο ὡς συνώνυμο μέ τούς ὅρους «Λόγος»³⁴⁴, τοῦ «Πατρός φύσει Υἱός»³⁴⁵, «ἐκ Θεοῦ Θεός Λόγος»³⁴⁶ καί μέ πολλούς ἄλλους πού φανερώνουν τή θεότητα τοῦ Τησοῦ Χριστοῦ. Τό ρῆμα «ὥφθη» ὑπογραμμίζει ὅτι μέ τήν ἐνανθρώπηση τό δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδας ἀπό ἄυλο καί ἀόρατο, γίνεται ὁρατό καί ἀπτό, ἀφοῦ ἐνσαρκώνεται καί γίνεται ἄνθρωπος. Ἡ ἀνθρώπινη, ὅμως, φύση τοῦ σεσαρκωμένου Λόγου εἶναι χωρίς ρύπο ἁμαρτίας, «ἁμαρτίας ἐλεύθερος»³⁴⁷, καί ἔμπλεη ἀπό τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὥστε ὁ Χριστός νά γίνεи ὁ «Πρωτότοκος»³⁴⁸ ἀδερφός μας στή νέα μας κοινωνία μέ τό Θεό, τήν Ἐκκλησία. Ἐξάλλου ἡ ἀναμαρτησία τῆς προσληφθείσας ἀπό τό Θεῖο Λόγο ἀνθρωπότητας ὑπογραμμίζει καί ὅτι ἡ πρωτοπλασθεῖσα ἀνθρώπινη φύση δέν εἶχε ἁμαρτία καί ἐνῶ προοριζόταν νά μείνει ἀναμάρτητη, ἀπέτυχε³⁴⁹. Τώρα,

³⁴² Σ. Γ. Παπαδοπούλου, «Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὑπέρβαση τῶν Χριστολογικῶν παρεκκλίσεων», *Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, τιμητικόν ἀφιέρωμα εἰς Εὐάγγελον Δ. Θεοδώρου, ἐν Αθήναις 1997, τόμος ΑΒ', σ.154.

³⁴³ Κυρίλλου, *Σχόλια περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, Β', PG 75, 1372.

³⁴⁴ Τοῦ ἰδίου, *Ἐπίλυσις τῶν Δώδεκα Κεφαλαίων*, PG 76, 61D, 120D, 152D, 305BD, 308C.

³⁴⁵ Αὐτόθι.

³⁴⁶ Αὐτόθι.

³⁴⁷ Αὐτόθι.

³⁴⁸ Αὐτόθι.

³⁴⁹ Σ. Γ. Παπαδοπούλου, «Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὑπέρβαση τῶν Χριστολογικῶν παρεκκλίσεων», *Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, τιμητικόν ἀφιέρωμα εἰς Εὐάγγελον Δ. Θεοδώρου, ἐν Αθήναις 1997, τόμος ΑΒ', σ.154.

ὁμως, μέ τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου φτάνει στό σκοπό της, στήν ἀντικειμενική δυνατότητα τῆς ἀναμαρτησίας καί τῆς ἀθανασίας³⁵⁰, «Κέχρισται τοίνυν καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπίνως ὁ Υἱός τοῖς τῆς ἀναμαρτησίας ἐπαίνοις, ὡς ἔφημεν· ἐκλελαμπρυσμένης ἐν αὐτῷ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως, ἀξίας τε ἤδη γενομένης τοῦ χρῆναι μετασχεῖν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οὐκ ἀποφοιτῶντος ἔτι καθά καί τό Πνεῦμα, μεμένηκε δέ ἐπ' αὐτόν. Λέγεται τοίνυν Χριστός ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ὁ δι' ἡμᾶς καί καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, καί ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ· καί χριόμενος μέν ἀνθρωπίνως κατά τήν σάρκα, χρίων δέ θεϊκῶς τῷ ἰδίῳ Πνεύματι τούς εἰς αὐτόν πιστεύοντας»³⁵¹. Μέ τήν ἐνσάρκωση τοῦ Θείου Λόγου ἡ ἀνθρώπινη φύση γίνεται ἐκλελαμπρυσμένη ἀπό τούς ἐπαίνους τῆς ἀναμαρτησίας καί ἀποκτάει τή δυνατότητα νά συμμετέχει ξανά σιά ἀγαθά τῆς ἀρχέγονου καταστάσεως.

Στό ἴδιο ἔργο ὁ Κύριλλος κάνει ἀναφορά γιά τήν καταγωγή τοῦ Θεανθρώπου. Ἐπικαλεῖται, λοιπόν, τίς μαρτυρίες τῶν Γραφῶν: ὁ Χριστός καταγόταν ἀπό τή γενιά τοῦ Ἀβραάμ, «σπέρματος Ἀβραάμ»³⁵², καί τόν οἶκο τοῦ Δαυΐδ, «ὁ ἐκ σπέρματος ἀναφύς τοῦ Δαβίδ»³⁵³. Μέσα ἀπό αὐτήν τή μαρτυρία, ὁ θρησκευτικός ποιμένας τῆς Ἀλεξανδρείας τεκμηριώνει τήν πραγματική ἱστορική ὑπαρξη τοῦ Χριστοῦ καθῶς καί τό τέλειο τῆς ἀνθρώπινης φύσεώς Του.

Ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας γιά νά τονίσει τό τέλειο τῆς ἀνθρώπινης φύσεως τοῦ Θεανθρώπου σημειώνει «Πέπλεκται μέν γάρ ἐξ ἀνομοίων τήν φύσιν, ψυχῆς δὴ λέγω καί σώματος, ἀλλ' οὖν εἷς νοεῖται τό συναμφότερον ἄνθρωπος, ὡς ἀπό μόνης τῆς σαρκός, ὅλον ἔσθ' ὅτε κατωνομάσθαι ἀπό μόνης τῆς σαρκός, ὅλον ἔσθ' ὅτε κατωνομάσθαι τό ζῶον, ψυχῆς δέ ὡνομασμένης, νοεῖσθαι τό συναμφότερον, κατά τόν ἴσον οὖν

³⁵⁰ Αὐτόθι.

³⁵¹ Κυρίλλου, *Σχόλια περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, Β', PG 75, 1372B.

³⁵² Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 681²⁵ (=PG 75, 1196C).

³⁵³ Αὐτόθι, SC 97, 695²⁰⁻²⁴ (=PG 75, 1221D).

τρόπον, καί ἐπ' αὐτοῦ παραδέξῃ Χριστοῦ»³⁵⁴. Μέ τό ρῆμα «πέπλεκται» ὁ Κύριλλος παρομοιάζει τήν ἀνθρώπινη φύση σάν ἐργόχειρο πού ἀποτελεῖται ἀπό δύο μέρη, τήν ψυχή καί τό σῶμα. Ἀκόμα καί ἂν γίνεται λόγος γιά τό ἕνα μέρος τοῦ ἀνθρώπινου εἶναι ἐννοεῖται καί ἡ ὑπαρξη τοῦ ἄλλου ταυτόχρονα. Αὐτό συμβαίνει καί, ὅταν μιᾶμε γιά τή σάρκα τοῦ Χριστοῦ ἐννοοῦμε ὁλόκληρη τήν ἀνθρώπινη φύση Του, σάρκα καί ψυχή μαζί.

Κατά συνέπεια ὁ ἐνανθρωπήσας θεῖος Λόγος ἦταν ὄχι μόνο τέλειος ἄνθρωπος, ἀλλά ὁ πρῶτος ἄνθρωπος πού δέν «ἐποίησεν ἁμαρτίαν»³⁵⁵ οὔτε στήν πράξη, οὔτε στό λόγο, «οὐδέ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ»³⁵⁶. Ἦταν ὁ Θεάνθρωπος προορισμένος νά ἀναμορφώσει τό σημαντικότερο καί τό τελειότερο δημιούργημα τῆς Ἀγίας Τριάδας, τόν ἄνθρωπο, καί νά τόν ὁδηγήσει ὁλόκληρο, πνεῦμα καί σῶμα, στήν ἀφθαρσία, «ὥσπερ καί ἀπαρχή τεθειμένος τῶν εἰς καινότητα ζωῆς ἀναμορφουμένων ἐν πνεύματι, καί τήν τοῦ σώματος ἀφθαρσίαν»³⁵⁷, ὥστε νά ἀπομείνει σάν ἀποκρυστάλλωμα τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως ἡ μέθεξη του ἐλλογου ὄντος μέ τό θεό, «ὥς ἐν μεθέξει καί κατὰ χάριν, καί εἰσάπαν ἤδη τό ἀνθρώπινον παραπέμψῃ γένος»³⁵⁸.

Ὁ Κύριλλος τονίζει συνέχεια τό τέλειο τοῦ ἀνθρώπινου εἶναι τοῦ Χριστοῦ, χωρίς νά παραλείπει νά σημειώνει ὅτι ἡ ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου ἐγίνε χωρίς τήν πρόσληψη τῶν ἀδυναμιῶν τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, «ὡμοιώθη γάρ κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς, δίχα μόνης ἁμαρτίας»³⁵⁹, εἰδάλλως δέ θά μπορούσε νά ἀπαλλάξει τήν τελευταία ἀπό τίς παρά φύσεις ἑξεις, «ἵνα

³⁵⁴ Αὐτόθι, SC 97, 696¹⁸ (=PG 75, 1224B).

³⁵⁵ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρός*, PG 75, 1428B. Πρβλ. Ἦσ. 53,9. Τω. 1,29. Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 691³⁴, 692¹⁰ (=PG 75, 1213C). Πρβλ. Ἦσ. 53,9. Α' Πέτρ. 2, 22.

³⁵⁶ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 691³²⁻³⁷, 692¹⁻¹⁴ (=PG 75, 1213C).

³⁵⁷ Αὐτόθι.

³⁵⁸ Αὐτόθι.

³⁵⁹ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 758¹⁷ (=PG 75, 1328D). Πρβλ. Ἐβρ. 2,17.

ἡμᾶς προσαγάγη τῷ Θεῷ»³⁶⁰. Ἐπειδὴ, ἄλλωστε εἶχε τέλεια ἀνθρώπινη φύση μπόρεσε νὰ κατέβει στὸν Αἶδη καὶ νὰ ἐπικοινωνήσῃ· μέ τίς ψυχές τῶν δικαίων, «ἀλλ' ὥσπερ τοῖς ἐτι μετὰ σαρκός, οὕτω καὶ ταῖς εἰς Αἶδου ψυχαῖς διεκήρυξεν, ἴδιον ἔχων φόρημα, τήν ἐνωθεῖσαν αὐτῷ ψυχὴν»³⁶¹, ἂν καὶ τό μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου δέν εἶναι εὐκόλο νὰ γίνῃ κτῆμα τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας, «καὶ βαθύς μὲν ἴσως καὶ ἀπόρρητος ἀληθῶς, καὶ ταῖς ἡμετέραις διανοίαις οὐχ ἁλώσιμος ὁ τῆς ἐνώσεως τρόπος»³⁶², εἶναι ὅμως ἡ μεγαλύτερη ἀπόδειξη ἀγάπης τοῦ Δημιουργοῦ πρὸς τό ἀγαπημένο Του δημιούργημα, τὸν ἄνθρωπο.

Στό ἄλλο ἔργο του «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», ὁ Κύριλλος ἀναφέρει ὅτι ὁ Υἱὸς τῆς Παρθένου Μαρίας ἦταν τέλειος ἄνθρωπος μέ «ψυχὴ νοερά»³⁶³ καὶ «σάρκα»³⁶⁴. Μέσα ἀπὸ τό ἔργο αὐτό, ὁ Κύριλλος παρουσιάζει τήν τέλεια ἀνθρώπινη φύση τοῦ Θεανθρώπου, σάρκα καὶ ψυχὴ λογικὴ. Μέ τὸν τρόπο αὐτό δίνει ἀπάντηση ὁ ἱερός Πατήρ στοὺς ἀπολιναριστές, οἱ ὁποῖοι ἀπογύμνωναν τὴ σάρκα τοῦ Θεανθρώπου ἀπὸ τὴ λογικὴ ψυχὴ, τὴ θέση τῆς ὁποίας παίρνει ὁ Θεῖος Λόγος κατὰ τὴν ἐνωσὴ Του μέ τὴν ἀνθρώπινη φύση, « Ἀρ' οὖν ἐνδοιάσαι θέμις, ὥς εἷς καὶ μόνος καὶ ἀληθῶς Υἱὸς εἶη ἂν ἐκ τοῦ Θεοῦ Πατρός Λόγος μετὰ τῆς ἐνωθείσης αὐτῷ σαρκός, καὶ οὐκ ἀψύχου μᾶλλον κατὰ τινος, ὥς ἔφην, ἐψυχωμένης δέ νοερώς, καὶ ἐν σὺν αὐτῇ πρόσωπον πανταχῇ;»³⁶⁵ Ἐδῶ τό σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ δέν ἐμφανίζονται σάν δύο μέρη ἀποτελούμενα ἀπὸ τό ἴδιο εἶναι, τὰ ὁποῖα προσεγγίζονται καὶ ἐνώνονται. Ἡ ψυχὴ εἶναι αὐτὴ ἡ ὁποία ἀνυψώνει τὴ σάρκα καὶ τὴν καθιστᾷ ζωντανὴ καὶ πνευματώδη.

Στό ἴδιο ἔργο ὑπογραμμίζεται καὶ ἡ ἰδιοποιός διαφορὰ τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τό ὑπόλοιπο ἀνθρώπινο γένος. Ἡ διαφορὰ

³⁶⁰ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 693²² (= PG 75, 1216D).

³⁶¹ Αὐτόθι, SC 97, 693²⁹⁻³¹ (=PG 75, 1216D).

³⁶² Αὐτόθι, SC 97, 693³⁷⁻³⁹ (=PG 75, 1217A).

³⁶³ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 728²⁷ (=PG 75, 1277D). Πρβλ. Τω. 7, 12.

³⁶⁴ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 728²⁷ (=PG 75, 1277D).

³⁶⁵ Αὐτόθι, SC 97, 759¹⁹⁻²³ (=PG 75, 1329D).

ἦταν ὅτι Ἐκεῖνος γεννήθηκε ἀπό παρθενική μήτρα, ἡ ὁποία εἶχε κυοφορήσει μέ τή δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί ὄχι ἀπό σαρκική ἔνωση ἀνδρός καί γυναικός, «Πνεύματος ἁγίου δυνάμει ἐν τῇ τῆς Παρθένου μήτρᾳ διαπλασθέντα»³⁶⁶. Μόνο, λοιπόν, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ γεννημένος ὡς τέλειος ἄνθρωπος καί ὄντας Θεός, «Θεός ὦν φύσει»³⁶⁷, ὁ ὁποῖος δέν ὑπέστη τίς συνέπειες τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, εἶχε τή δυνατότητα νά ἀναστηθεῖ ἀπό τοὺς νεκρούς καί συγχρόνως νά ἀπαλλάξει ὁλόκληρο τό ἀνθρώπινο γένος ἀπό τὰ δεσμά τοῦ θανάτου καί τῆς ἁμαρτίας. Μόνο Ἐκεῖνος μετὰ τήν ἀνάστασή Του εἶχε τήν ἱκανότητα νά ἀναληφθεῖ στοὺς οὐρανοὺς καί νά καθίσει στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ Πατρός, ὄχι μόνο ὡς Θεός ἀλλὰ καί ὡς ἐκπρόσωπος ὁλόκληρης τῆς ἀνακαινισμένης ἀνθρωπότητας, «ἄνθρωπον τέλειον τήν φύσιν, ἐκ ψυχῆς τε νοερᾶς καί σαρκός συνεστῶτα ἀνθρωπίνης, ὃν ἄνθρωπον ὄντα καθ' ἡμᾶς τήν φύσιν ... ἵνα πάντας ἡμᾶς ἐξαγοράσῃ τῆς τοῦ νόμου δουλείας, τήν πόρρωθεν προωρισμένην υἱοθεσίαν ἀπολαβόντας, καινῶς συνῆψεν ἑαυτῷ θανάτου μέν αὐτόν, κατὰ νόμον ἀνθρώπων, πειρασθῆναι παρασκευάσας, ἐγείρας δέ ἐκ νεκρῶν, καί ἀναγαγὼν εἰς οὐρανόν, καί καθίσας ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ»³⁶⁸. Γιά τή σωτηρία μας, λοιπόν, ὁ Λόγος λαμβάνει μέ θεία θέληση τό κτιστό σῶμα πού εἶναι ἀνυπόστατο καί γνωρίζει τό θάνατο. Ἔτσι κατορθώνει νά τό ἀφθαρτοποιήσῃ³⁶⁹. Μεγάλη σημασία πρέπει νά δοθεῖ στό γεγονός ὅτι ὁ ἐνσαρκωμένος Θεός Λόγος σύναψε νέα σχέση μέ τό θάνατο, «καινῶς συνῆψεν ἑαυτῷ θανάτου μέν αὐτόν»³⁷⁰, πάνω σέ μία καινούρια βάση καί μέ νέα δεδομένα. Αὐτή τή φορά ὁ θάνατος δέν εἶναι ὁ νικητῆς πάνω στό ἀνθρώπινο σῶμα ἀλλὰ ὁ ἡττημένος. Ἡ ἀνθρώπινη φύση ἐνωμένη μέ τή θεία στό πρόσωπο τοῦ ἐνσαρκου Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀναδεικνύεται ἰσχυρότερη ἀπό τό δυνάστη ὁλόκληρου τοῦ ἀνθρώπινου φυράματος τό θάνατο.

³⁶⁶ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 728²⁷⁻³⁷ (=PG 75, 1277D, 1280A). Πρβλ. Τω. 7,12. Β' Κορ. 11, 22. Γαλ. 4, 4-5.

³⁶⁷ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 715³³⁻³⁹, 723¹⁶⁻¹⁹ (=PG 75, 1257A, 1269C).

³⁶⁸ Αὐτόθι.

³⁶⁹ Σ. Γ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Β'*, Αθήνα 1990, σ.284.

Ὁ Κύριλλος σημειώνει ὅτι ἐπειδὴ ἡ ἁμαρτία ἐστιάζεται σιτό νοῦ τοῦ ἔλλογου ὄντος καί μετὰ κυριαρχεῖ σέ ὁλόκληρο τό σῶμα του, «ἐπειδὴ γάρ ἅπας ὁ ἄνθρωπος ἠπατήθη, καί ἅπας ἀπό τήν ἁμαρτία ἐγένετο, καί πρό τοῦ σώματος δέ τήν ἀπάτην ὁ νοῦς ὑπεδέξατο· ἡ τοῦ νοῦ γάρ πρότερον συγκατάθεσις τήν ἁμαρτία σκιαγραφεῖ, εἴθ' οὕτως διά τῆς ἐνεργείας τό σῶμα ταύτην μορφοῖ»³⁷¹, ἔπρεπε ὁ Τησοῦς Χριστός νά εἶχε ὄχι μόνο ἀνθρώπινη σάρκα ἀλλά καί νοῦ γιά νά μπορέσει νά ἐπαναφέρει τόν πεπτωκότα ἄνθρωπο στήν ἀρχέγονο κατάσταση. Μόνο, ἔτσι ὁ πεπτωκός ἄνθρωπος θά μποροῦσε νά ἀποδυθεῖ τῇ δικῇ του ἀμαυρωμένη φύση καί νά ἐνδυθεῖ τήν ἀνθρώπινη φύση τοῦ πρό τῆς πτώσεως ἀνθρώπινου ἄντος³⁷².

Ὁ Κύριλλος λέει σημειώνει σιτό ἴδιο ἔργο ὅτι ὁ Λόγος κατὰ συνέπεια, «ἐν ὁμοιώματι σαρκός ἁμαρτίας»³⁷³, προσλαμβάνοντας δηλαδή τήν πεπτωκυία ἀνθρώπινη φύση, ἀλλά χωρίς ἁμαρτία, ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος χωρίς ὅμως ποτέ νά ἁμαρτήσῃ «καί ἐν ὁμοιώματι γέγονε τῷ καθ' ἡμᾶς, πλήν οὐ μεθ' ἡμῶν ὑφ' ἁμαρτίαν, ἀλλά ἐπέκεινα τοῦ εἰδέναι πλημμελεῖν»³⁷⁴. γιὰτί ἂν ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Θεοανθρώπου δέν ἦταν ἀπαλλαγμένη ἀπό κάθε ἴχνος ἀκαθαρσίας τότε σέ τίποτα δέ θά παρεῖχε ὠφέλεια σιτόν ἄνθρωπο ἡ μοναδική, ἡ ἅπαξ, ἐνσάρκωση τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδας, «Εἰ μηδέν ὀνίνησι τήν ἀνθρώπου φύσιν ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, καί εἰ γέγονε σάρξ ἀπαλλάττεσθαι μέν ἀκαθαρσίας σαρκικῆς δόξαι δι' οὗν ἅπαξ τῷ γηίνῳ προσκεχρηῆσθαι σώματι»³⁷⁵.

Ὁ Χριστός, «ἀπορρήτως σεσαρκωμένος»³⁷⁶, ἀπόκτησε τέλεια ἀνθρώπινη φύση ἀπαλλαγμένη ἀπό κάθε εἶδους ρύπου

³⁷⁰Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 723¹⁷⁻¹⁸ (=PG 75, 1269C).

³⁷¹ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, IZ', PG 75, 1445C.

³⁷² Αὐτόθι.

³⁷³ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 744³⁵ (=PG 75, 1305C). Συναφῶς τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, PG 75, 1428D.

³⁷⁴ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 744³⁹ (=PG 75, 1305C).

³⁷⁵ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 691¹⁻³ (=PG 75, 1212D).

³⁷⁶ Τοῦ ἰδίου, *Υπόμνημα εἰς τό κατά Λουκᾶν*, PG 72, 493C.

ἀμαρτίας³⁷⁷. Σκοπός, ἐξάλλου, τῆς σαρκώσεως τοῦ Σωτῆρος ἦταν νά ἀνακαινίσαι τὴν ἀνθρώπινη φύση καί νά ἀνακόψει τὴ ροπή τῆς πρὸς τὴν ἀμαρτία -concupiscentia-, ἀπαλλάσσοντάς τὴν ἀπὸ κάθε εἶδους μίasma ἀμαρτίας, «ἔτι καί κατ' αὐτὴν ἀπήλλακτο γάρ εἰς ἅπαν τῶν ἐμπεφυκότων τοῖς ἡμετέροις σώμασι μολυσμῶν κινήματος καί ροπῆς ἀποφερούσης ἔφ' ἧ μή θέμις. ἀλλ' αὕτη μὲν ἡ αἰτία τῆς τοῦ Σωτῆρος σαρκώσεως»³⁷⁸. Σάν ἄνθρωπος, ὁμῶς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὑπόκειται σέ ὅλους τοὺς νόμους πού διέπουν τὴν ἀνθρώπινη φύση. Ἔτσι ὡς ἄνθρωπος προκόπτει σέ σοφία, σέ θέληση καί μεγαλώνει σωματικά ἀνάλογα μέ τὴν ἡλικία Του, γιατί ὡς Θεός, δέν ἐπιδέχεται καμία αὕξηση ἢ βελτίωση στή φύση Του, «προκόπτει δέ ἡλικία μὲν σῶμα, σοφία δέ ψυχὴ· θεότης γάρ οὐδετέραν ἐπίδοσιν ἐπιδέχεται. Παντέλειος γάρ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος»³⁷⁹. Ἄν δέ γινόταν τέλειος ἄνθρωπος, δέ θά μπορούσε νά ὑποταχθεῖ στοὺς ἀνθρώπινους νόμους, «στῆς δουλείας μέτροις»³⁸⁰, στὰ ἀδιάβλητα δηλαδή πάθη, τῆς πείνας, τῆς δίψας, τῆς κούρασης κ.λπ., νά «οἰκειοποιηθεῖ τὴν ἡμῶν πτωχείαν»³⁸¹, ὥστε νά ὀδηγήσει τὸν ἄνθρωπο στή δόξα τῆς προπτωτικῆς καταστάσεως καί στήν ἐπανένωσή του μέ τό Θεό, «οὐ γάρ ἦν ἐτέρως τιμῆσαι τό δοῦλον, εἰ μή γέγονεν αὐτοῦ τό δουλοπρεπές, ἵνα καί τῇ παρ' αὐτοῦ καταλαμπρύνοιτο δόξη. Νικᾷ δέ τό προὔχον ἀεὶ, καί τό ἐκ τῆς δουλείας αἷσχος ὑφ' ἡμῶν ἠφανίζετο»³⁸².

Ἐν κατακλείδι, καί στὰ δύο ἔργα διαφαίνεται ὅτι ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι Ἐκεῖνος πού μέσῳ Αὐτοῦ ὁ Θεός ἐπικοινωνεῖ μέ τὸν κόσμον, στέλνει Αὐτόν γιὰ νά πάθει καί νά παραδοθεῖ στό θάνατο γιὰ τὴ σωτηρία ὅλου τοῦ ἀνθρώπινου γένους³⁸³ καί γιὰ νά κατακρίνει τὴν ἀμαρτία, «ἐν

³⁷⁷ Αὐτόθι.

³⁷⁸ Αὐτόθι, PG 72, 489D.

³⁷⁹ Αὐτόθι, PG72, 508BC.

³⁸⁰ Τοῦ ἰδίου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 734²²⁻²⁶ (=PG 75, 1288CD). Πρβλ. Ματθ. 17, 26.

³⁸¹ Κυρίλλου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 753 (=PG 75, 1320CD).

³⁸² Αὐτόθι, SC 97, 734³⁰⁻³² (=PG 75, 1288D).

³⁸³ Β. Γ. Τσάκωνα, Σπουδαί εἰς τὴν θεολογίαν τοῦ Ἰωάννου (2) - Ἡ Χριστολογία τοῦ κατὰ Ἰωάννου εὐαγγελίου καί τῶν ἐπιστολῶν, ἐκδ. Συμμετρία, Αθήναι 1994, σ.48.

ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας»³⁸⁴, «φορώντας» δηλαδή τὴν τέλεια ἀνθρώπινη φύση.

³⁸⁴ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, I, PG 75, 1432C. Πρβλ. Ρωμ. 1,3-4. 1,9. 5,10. 8, 3-4. 8, 29. 8, 32. Α΄ Κορ. 1, 9. 15, 28. Β΄ Κορ. 1,19. Γαλ. 1,16. 2,20. 4,4. 4,6. Έφ. 4,13. Κολ. 1,13. Α΄ Θεσ. 1,10. Έβρ. 1,2. 3,6. 5,8. 6,6. 7,3. 7,28. 10,23. 14,4.

4. Ὁ Χριστός διαφέρει ἀπὸ τοὺς κεχρισμένους ἄνθρώπους.

Μέσα στοὺς δύο διαλόγους «Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» καὶ «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», ὁ Κύριλλος ὑπογραμμίζει τὴ διαφορὰ καὶ τὴ μοναδικότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοὺς μέχρι τότε κεχρισμένους ἄνθρώπους. Ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου κάνει λόγο, καὶ στὰ δύο ἔργα του, γιὰ τὴν εἰδοποιό διαφορὰ τοῦ ἐνσαρκωμένου Θεανθρώπου, τοῦ Χριστοῦ, ἐναντι τῶν μέχρι τότε κεχρισμένων ἀνθρώπων.

Τό θέμα ὁμῶς τό ἀναπτύσσει περισσότερο στό συγγραφικὸ του πόνημα, «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός». Ἐξάλλου, ὁ ἀναγνώστης λαμβάνοντας ὑπόψην του τὸν τίτλο τοῦ προαναφερόμενου ἔργου, κατανοεῖ ὅτι ὁ Κύριλλος ἀναφέρεται ἐκτενέστερα ἐδῶ, στὴ διαφορὰ τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους κεχρισμένους ἄνθρώπους στὴ μέχρι τότε ἱστορία τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ.

Ὁ Κύριλλος χαρακτηριστικὰ σημειώνει στό παραπάνω ἔργο ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Χριστός, γιατί «ἐχρισεν αὐτόν ὁ Θεός πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει»³⁸⁵. Ἦταν ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ χρίση Του ἐγίνε ἀπὸ τὸν ἴδιο τό Θεό – Πατέρα κατὰ τὴν ἐνανθρώπηση Του, γιατί ὁ ἐνσαρκωμένος Θεῖος Λόγος δέν ἦταν ἀπλῶς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Θεός· «τό Χριστός ὄνομα καὶ αὐτό δέ τό χρῆμα, τουτέστιν ἡ χρίσις, μετὰ τῶν τῆς κενώσεως τρόπων προσέγονε τῷ Μονογενεῖ ἐναργῆ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῖς ἀκραυμένοις εἰσκομίζον τὴν δῆλωσιν»³⁸⁶

Ὁ Ἰησοῦς ὡς χριστός, ὁ προκαταγγελθεὶς Χριστός τῶν προφητειῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, διέφερε ἀπὸ τοὺς μέχρι τότε κεχρισμένους ἄνθρώπους. Αὐτός ἦταν χωρὶς ἁμαρτία καὶ ἐμπλεὲς ἀπὸ τὴ θεία χάρη, γιατί εἶναι τό δεύτερο πρόσωπο τοῦ προαιώνιου Τριαδικοῦ Θεοῦ. Ἡ θεία χάρη κατὰ συνέπεια σ' Αὐτόν δέν εἶναι ἐπίκτητο χαρακτηριστικὸ ὅπως συνέβαινε

³⁸⁵ Πράξ. 4,27 καὶ 10,36.

³⁸⁶ Κυρίλλου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 727²¹⁻²⁹ (=PG 75, 1276D, 1277A).

μέ τούς προφήτες, «ούκοῦν ἐν ποσότητι χάριτος, καί ἐν μήκει καιροῦ πεπλεονέκτηκεν ὁ Χριστός, τούς πρό αὐτοῦ γεγονότας ἀγίους προφήτας, καί τοῦτο ἐστίν ἐν αὐτῷ τό ἐξαίρετον»³⁸⁷, ἀλλά εἶναι ἔμπλεος θείας χάρης ὡς κατὰ φύσιν Θεός.

Ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὑπογραμμίζει τή διαφορά μεταξύ Χριστοῦ ὡς ἐνανθρωπήσαντα Θεοῦ Λόγου καί τῶν κεχρισμένων προφητῶν ἢ ἀποστόλων κάνοντας χρήση τοῦ Ἰωάννειου εὐαγγελικοῦ χωρίου, «Καί ἑαυτοῦ μέν περί, φησίν ὁ μακάριος Ἰωάννης: “Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ”. Περὶ δέ γέ τοῦ Ἑμμανουήλ, “Ὁ ἄνθρωπος ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστί»³⁸⁸. Μὲ τό χωρίο αὐτό ὁ Κύριλλος τονίζει μέσα ἀπό τά λόγια τοῦ εὐαγγελιστῆ ὅτι ὁση θεία χάρη καί ἂν ἔχει κάποιος ἄνθρωπος, δέν μπορεῖ νά ξεπεράσει τά ἀνθρώπινα πεπερασμένα ὅριά του καί νά μιλήσει γιὰ τό Θεό χωρίς τή βοήθεια τοῦ Δημιουργοῦ του. Αὐτό, ὅμως, δέ συμβαίνει στό Χριστό, γιατί ὡς φύσει Υἱός Θεοῦ μπορεῖ νά μιλήσει γιὰ τόν ἄπειρο Θεό, ἀφοῦ εἶναι συναίδιος καί ὁμοούσιος μέ Ἐκεῖνον.

Ὁ ἱερός Πατήρ προκειμένου νά δείξει ὅτι ὁ Χριστός εἶναι μοναδικός, εἶναι ὁ ἕνας Υἱός τοῦ Θεοῦ, ὁ Μονογενής, ὁ ὁποῖος «πλούσιος ὢν, ἐπτώχευσε καί ἐταπείνωσε ἑαυτόν σέ ἐκούσιον κένωσιν»³⁸⁹, ἀπό τή θέση τοῦ Δημιουργοῦ ἦρθε στή θέση τοῦ δημιουργήματος Του, μέ τό νά κενωθεί, δηλαδή νά πραγματοποιήσῃ κάθοδο ἀπό κάτι μεγαλύτερο σέ κάτι μικρότερο, νά ἐνσαρκωθεί καί νά ἀναλάβῃ ὁλόκληρη τήν ἀνθρώπινη φύση χωρίς τροπή ἢ ἀλλοίωση³⁹⁰, χρησιμοποιεῖ χωρία ἀπό τούς δαυϊτικούς ψαλμούς καί τό βιβλίον τοῦ Ἀββακούμ, ὅπου διαφαίνεται ἡ ἰδιάζουσα διαφορά μεταξύ «χριστῶν» ἀνθρώπων, προφητῶν, καί τοῦ ἐνσαρκωμένου Λόγου, Χριστοῦ, τοῦ Μονογενῆ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, «Κέκληνται γάρ καί οἱ προφῆται χριστοί κατὰ τό ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον· “Μή ἄπτεσθε τῶν χριστῶν μου, καί ἐν τοῖς προφήταις μου μή πονηρεύεσθε”

³⁸⁷ Αὐτόθι, SC 97, 751³³⁻³⁵ (=PG 75, 1316D, 1317A).

³⁸⁸ Αὐτόθι, SC 97, 751³⁷⁻³⁹ (=PG 75, 1317A). Πρβλ. Τω. 3, 31.

³⁸⁹ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Υπόμνημα εἰς τόν Ἡσαΐαν*, PG 70, 312D, 313A.

³⁹⁰ Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστολή 1*, PG 77, 25A.

Ἐφη δέ καί ὁ προφήτης Ἀββακούμ· ἐξῆλθες εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου τοῦ σῶσαι τοὺς χριστούς. Πλήν ἐκεῖνο φράσον· οὐ γάρ εἶναί φασι καί αὐτοὶ Χριστόν ἕνα καί Υἱόν, ὡς Κύριον ἐνανθρωπήσαντα καί σεσαρκωμένον τόν Μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον;»³⁹¹ Οἱ πρῶτοι, μέ τό χάρισμα πού τοὺς δόθηκε ἀπό τό Θεό, μπόρεσαν νά προκαταγγείλουν τόν ἐρχομό τοῦ Μεσσία. Ὁ τελευταῖος εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ -Ebed Jahve-, ὁ «προκεχειρισμένος»³⁹² στοὺς Τουδαίους Χριστός, «ὁ προκαταγγεληθείς διὰ στόματος πάντων τῶν προφητῶν»³⁹³ Ἐκεῖνος εἶναι ὁ ὁποῖος «οἰκειούμενος τά μέτρα τῆς ἰδίας ἀνθρωπότητος»³⁹⁴, ἐπωμίστηκε τό βαρὺ φορτίο τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καί τῆς ἐπανασύνδεσης του μέ τό Θεό Πατέρα. Ὁ μοναδικός λοιπόν Χριστός εἶναι ὁ φύσει Θεός πού ἔστειλε τοὺς διάφορους κεχρισμένους ἀνθρώπους γιὰ νά καθοδηγήσουν τόν Ἰσραήλ. Ὁ Χριστός εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ πού ἐνανθρώπησε παραμένοντας ὁμοῦς Θεός. Ἐκεῖνος εἶναι πού τή γέννησή Του τήν ὑμνησαν Οἱ ἄγγελοι ἀπό τόν οὐρανό, «Πλεῖστοι μὲν γάρ ἐγεννήθησαν κατὰ καιρούς Ἅγιοι προφῆται, ἀλλ' οὐδεὶς ἐκείνων ἐδοξολογήθη πώποτε διὰ φωνῆς ἀγγέλων, ἀνθρωποι γάρ ἦσαν καί ἐν μέτροις τοῖς καθ' ἡμᾶς οἰκέται Θεοῦ γνήσιοι. Χριστός δέ οὐχ οὕτως, Θεός γάρ ἐστὶ καί Κύριος καί προφητῶν ἀγίων ἀποστολεύς- Χριστός δ' ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, τουτέστιν ὁ τοῦ Θεοῦ καί Πατρός κατὰ φύσιν Υἱός καί ὅτε γέγονε σὰρξ»³⁹⁵. Ὁ Χριστός λοιπόν εἶναι «ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος»³⁹⁶.

Ὁ Κύριλλος γιὰ νά δώσει σαφὴ εἰκόνα τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τοῦ μοναδικοῦ Χριστοῦ καί τῶν ἄλλων «κεχρισμένων», σημειώνει ὅτι οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ ἐχρίονταν μέ ἔλαιον,

³⁹¹Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 726²²⁻²⁷ (=PG75, 1276B). Πρβλ. Ψαλμ. 104,15. Ἀβ. 3,13. Τοῦ ἰδίου, *Σχόλια περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, Α', PG 75, 1369A.

³⁹² Πράξ. 3, 20.

³⁹³ Αὐτόθι, 3,18.

³⁹⁴ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 728¹⁵⁻²⁰ (=PG 75, 1277C): «Ὁμοῦ τοιγαροῦν τοῖς τῆς ἰδίας ἀνθρωπότητος μέτροις καί τά αὐτοῦ οἰκειούμενος, Χριστός ὀνομάζεται κἂν εἰ μὴ κεχρίσθαι νοοῖτο, κατὰ γέ, φημί, τήν τῆς θεότητος φύσιν, ἡγουν καθό νοεῖται Θεός».

³⁹⁵ Τοῦ ἰδίου, *Υπόμνημα εἰς τό κατὰ Λουκᾶν*, PG 72, 492B.

ὥστε μέ αὐτόν τόν τρόπο ἐλάμβαναν νοητά τῇ χάρῃ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἣ θεωροῦνταν ἄξιοι νά γίνουν βασιλιάδες τοῦ ἰσραηλητικοῦ λαοῦ· «ἐλαίῳ μέν ἐχρίοντο τῶν ἀρχαιοτέρων τινές, κατὰ γε τῷ Θεῷ τό τῆνικάδε δοκοῦν. Καί σύνθημα βασιλείας ἦν ἡ κρίσις αὐτοῖς. Ἐχρίοντο δέ καί οἱ προφηταί νοητῶς τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ὥστε καί ἐντεῦθεν ὀνομάζεσθαι χριστούς»³⁹⁷. Στήν περίπτωση ὅμως τοῦ μοναδικοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐνσαρκωμένου Λόγου, ἡ ὅλη διαδικασία ἦταν περιττή, γιατί ἂν καί «οἰκείουται τῆς τοῦ δούλου μορφῆς τήν εὐτέλειαν»³⁹⁸ ἔχει ταυτόχρονα «συνημμένην»³⁹⁹ μέ τήν ἀνθρωπότητα τῇ θεότητι· «Ἐξ ὧν γάρ, φησίν, Χριστός τό κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων Θεός»⁴⁰⁰

Ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ἐν συνόψει, καταλήγει στό συμπέρασμα ὅτι ὁ Χριστός διαφέρει ἀπό ὅλους τούς ἄλλους, «χριστούς», κεχρισμένους ἀνθρώπους. Ἐκεῖνοι ἔλαβαν τῇ θείᾳ χάρῃ ἀπό τό Θεό μέ διάφορους τρόπους⁴⁰¹ ὁ Αὐτός εἶναι «ὁ εἷς καί μόνος»⁴⁰² φύσει τοῦ Θεοῦ Πατρός, πού σύμφωνα μέ τό προαιώνιο σχέδιο τοῦ Πατρός, ἐγένε τέλειος ἄνθρωπος, γιά νά συμφιλιώσει καί νά ἐνώσει ξανά τόν ἄνθρωπο μέ τό Θεό, τό κτίσμα μέ τόν Κτίστη. Ἡ μοναδικότητα τοῦ Ἰησοῦ ὡς Χριστοῦ συνοψίζεται μέσα στή μαρτυρία τοῦ ἀποστόλου Πέτρου: «Συ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ζῶντος»⁴⁰³.

³⁹⁶ Αὐτόθι, PG 72, 648D.

³⁹⁷ Τοῦ ἰδίου, *Σχόλια περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, Α', PG 75, 1369A.

³⁹⁸ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, PG 75, 1469D, 1472A.

³⁹⁹ Αὐτόθι, PG 75, 1472B.

⁴⁰⁰ Αὐτόθι. Πρβλ. Ρωμ. 9,5.

⁴⁰¹ Κυρίλλου, *Υπόμνημα εἰς τό κατὰ Λουκᾶν*, PG 72, 648BC.

⁴⁰² Αὐτόθι, PG 72, 648CD.

⁴⁰³ Αὐτόθι, PG 72, 684D. Πρβλ. Ματθ. 26, 63. : «Θεός γάρ ὧν φύσει, καί ἐκ Θεοῦ Πατρός ἐλλάμψας ἐξαιρέτως ὁ μονογενής αὐτοῦ Λόγος, γέγονε σάρξ κατὰ τό γεγραμμένον. ἐκεῖνό γε μήν ἀναγκαῖον εἰδέναι· ἐν γάρ τῇ τοῦ Ματθαίου συγγραφῇ, τόν μακάριον μαθητήν εὕρησομεν εἰπόντα· «Συ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος».

Τησοῦς λοιπόν, καί Χριστός καθίστανται πλέον ταυτόσημες ἔννοιες⁴⁰⁴. Ὁ Τησοῦς εἶναι ὁ μόνος Χριστός, ὁ Μεσσίας καί ὁ Λυτρωτής ὅλου τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

⁴⁰⁴ Γ. Ἀντ. Γαλίτη, *Ερμηνευτικά τῆς Κ.Δ. – Πανεπιστημιακαί παραδόσεις*, ἐκδόσεις Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1984⁷, σ. 250.

5. Ένα πρόσωπο, δύο φύσεις.

Αξιόλογο μέρος της Χριστολογίας τοῦ Κυρίλλου ἀποτελεῖ ἡ διατύπωση τῆς διδασκαλίας περί τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἀλεξανδρινός θεολόγος τόνιζε τήν πραγματική ἐν Χριστῷ ἐνωση τῶν δύο φύσεων τοῦ Θεανθρώπου, σέ ἀντιδιαστολή μέ τόν πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Νεστόριο πού ὑποστήριζε τήν «κατ' εὐδοκίαν» ἐνωση τῆς ἀνθρωπότητος καί τῆς Θεότητος στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Σύμφωνα λοιπόν μέ τόν Νεστόριο, ὁ Χριστός δέν ἦταν Θεάνθρωπος, ἀλλά θεοφόρος ἄνθρωπος.

Ὁ ὅρος «Θεάνθρωπος» εἶναι λέξη – κλειδί γιά νά κατανοηθεῖ καί συγχρόνως νά ἐκφραστεῖ μέ τόν καλύτερο τρόπο τό μυστήριο τῆς Σαρκώσεως καί τό μυστήριο τῆς Σωτηρίας, ἡ «ἀνάκρασις» κτιστοῦ καί ἀκτίστου⁴⁰⁵. Ὁ Χριστός εἶναι ὁ Θεάνθρωπος, στό Πρόσωπο τοῦ ὁποίου ἐνώθηκαν «ἀφράστως», «ἀπορρήτως», «ἀπερινοήτως» καί πέρα ἀπό τή λογική, ἡ θεία καί ἡ ἀνθρώπινη φύση, δημιουργώντας ἔτσι τό μοναδικό καί ἐνιαῖο πρόσωπο Αὐτοῦ⁴⁰⁶.

Στό «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς», ὁ Κύριλλος σημειώνει ὅτι «εἰδέξεται δέ ὁμοῦ ταῖς περί τούτων ἐννοίας, καί τοῖς ἀμφοῖν εἰς ἐνότητα συνδρομήν. Οὐκοῦν Θεοῦ μέν ἐξέφυ τοῦ Πατρός, ὡς Θεός, ὡς Παρθένου δέ ἄνθρωπος· ὁ γάρ Θεοῦ Πατρός ἀπορρήτως τε καί ὑπέρ νοῦν ἀναλάμψας Λόγος, γεγεννησθαι λέγεται καί διά γυναικός, καταφοιτήσας εἰς ἀνθρωπότητα, καθείς ἐαυτόν εἰς ὅπερ οὐκ ἦν οὐχ ἵνα μείζνη κεκενωμένος, ἀλλ' ἵνα Θεός εἶναι πιστεύηται καί ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς πεφηνῶς ἐπί γῆς, οὐχ ὡς ἐν ἀνθρώπῳ κατοικήσας, ἀλλ' ὡς αὐτό κατὰ φύσιν ἄνθρωπος γεγονώς, μετὰ τοῦ τήν ἰδίαν ἀνασώσασθαι δόξαν»⁴⁰⁷. Μέ τή

⁴⁰⁵ Π. Νέλλα, *Ἡ Θεομήτωρ – Νικολάου Καβάσιλα, τρεῖς θεομητορικές ὁμιλίες*, Ἀθήνα 1968, σ.106.

⁴⁰⁶ Α. Θεοδώρου, *Ἡ χριστολογική ὀρολογία καί διδασκαλία Κυρίλλου ἀλεξανδρείας καί θεοδωρήτου Κύρου*, δ.δ, Ἀθῆναι 1955, σ.53.

⁴⁰⁷ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 695¹¹⁻²⁴ (=PG 75, 1221B).

φράση «τὴν ἀμφοῖν εἰς ἐνότητα συνδρομήν»⁴⁰⁸ ὁ Κύριλλος κάνει σαφὴ ἀναφορά στοῦ ὅτι τὸ ἓνα πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ συνυπάρχουν χωρὶς κρᾶση καὶ μίξη δύο φύσεις, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρώπινη. Ἡ θεία φύση τοῦ ἐνσαρκωμένου Λόγου δίνεται μετὰ τὴν πρόταση «Θεοῦ μὲν ἐξέφυ τοῦ Πατρὸς»⁴⁰⁹, δηλαδή γεννήθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ Πατέρα μετὰ τρόπο ἀπόρρητο καὶ πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς «ὁ γὰρ Θεοῦ Πατρὸς ἀπορρήτως τε καὶ ὑπὲρ νοῦν ἀναλάμψας Λόγος»⁴¹⁰. Ἡ ἀνθρώπινη φύση Του τονίζεται μετὰ τὴ γέννησή Του ἀπὸ Παρθένο γυναῖκα, τὴ Μαρία, μέσῳ τῆς ὁποίας ἐγένετο ἄνθρωπος τέλειος καὶ δὲν κατοίκησε σὲ ἓναν ἄνθρωπο, σὲ ξένο σῶμα, γιατί τότε θεωροῦμε ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση Του εἶχε ὑπόστασι μετὰ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν εἶναι ἐφικτὴ ἡ ἐνωση τῶν δύο φύσεων σὲ ἓνα πρόσωπο, «ὡς ἐκ Παρθένου δὲ ἄνθρωπος – διὰ γυναικὸς καταφοιτήσας εἰς ἀνθρωπότητα – οὐχ ὡς ἐν ἀνθρώπῳ κατοικήσας, ἀλλ' ὡς αὐτὸ κατὰ φύσιν ἄνθρωπος γεγονώς», ἀλλὰ σὲ δικό Του, ἐνῶ παρέμεινε κατὰ τὴν ἐνανθρώπησίν Του Θεός.

Ὁ Χριστὸς λοιπόν, ἦταν «εἷς ἐκ δύο»⁴¹¹, «εἷς ἐξ ἀμφοῖν»⁴¹², ἓνα πρόσωπο μετὰ δύο τέλειες φύσεις. Ὁφείλουμε νὰ σημειώσουμε ὅτι οἱ παραπάνω αὐτές φράσεις ἔδωσαν τὸ ἔρεισμα στοὺς ἀντιπάλους τοῦ ἱεροῦ ἀλεξανδρινοῦ πατρὸς νὰ

⁴⁰⁸ Αὐτόθι.

⁴⁰⁹ Αὐτόθι.

⁴¹⁰ Αὐτόθι.

⁴¹¹ Κυρίλλου, Ἐπιστολὴ 45 – Πρὸς Σούκενσον, ACO, τ. 1, I, 6, σσ. 153²¹⁻²³, 154¹⁻¹¹ (=PG 77, 232D, 233A): «... ἐκ δύο φύσεων γεγενῆσθαι λέγοντες. Μετὰ μέντοι τὴν ἐνωσιν οὐ διαίρομεν τὰς φύσεις ἀπ' ἀλλήλων, οὐδὲ εἰς δύο τέμνομεν Υἱοὺς τὸν ἓνα ... μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην. Οὐκοῦν, ὅσον μὲν ἦκεν εἰς ἐννοιαν καὶ εἰς γε μόνον τὸ ὁρᾶν τοῖς τῆς ψυχῆς ὁμμασι, τίνα τρόπον ἐνηνθρώπησεν ὁ Μονογενής, δύο τὰς φύσεις εἶναι φαμέν τὰς ἐνωθείσας... εἷς ἐξ ἀμφοῖν... εἰ μία φύσις τὸ ὅλον, πῶς ἐνηνθρώπησεν ἡ ποίαν ἰδίαν ἐποίησατο σάρκα;». Πρβλ. τοῦ ἰδίου, Ἐπιστολὴ 46 – Πρὸς Σούκενσον, ACO, τ. 1, I, 6, σσ. 159¹²⁻¹⁶, 162²⁻¹⁰ (=PG 77, 241A, 245A).

⁴¹² Τοῦ ἰδίου, Σχόλια περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, ΚΕ', PG75, 1397D. Κυρίλλου, Κατὰ τῶν Νεστορίου Δυσφημιῶν, V, ΣΤ, ACO, τ. 1, I, 6, σ. 104¹⁻². (=PG 76, 240D). Συναφῶς πρβλ. τοῦ ἰδίου, Ἐπιστολὴ 17 – Πρὸς Νεστόριον Γ', ACO, τ. 1, I, 1, σ. 38²¹⁻²³ (=PG 77, 116C). Πρβλ. Α' Κορ. 8, 6: «Ἐνὶ τοιγαροῦν προσώπῳ τὰς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις πάσας ἀναθετέον φωνάς, ὑποστάσει μιᾷ τῇ τοῦ

τόν κατηγορήσουν ὅτι ἐννοοῦσε τὴν προϋπαρξὴ τῶν δύο φύσεων καὶ τὴ μετέπειτά τους ἐνωση σὶ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, κάτι πού δέν εὐσταθεῖ καὶ κάτι τό ὁποῖο ἀρνεῖται κατηγορηματικά ὁ Κύριλλος μέσα ἀπὸ τὴν ὅλη χριστολογικὴ διδασκαλία του. Ἡ μόνη φύση πού προϋπῆρχε ἦταν ἡ θεία, γεννημένη «πρὸ παντός αἰῶνος καὶ χρόνου», ἡ ὁποία ἐνώθηκε μέ τὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ πού σχηματίστηκε «ἐξ ἄκρας συλλήψεως» στή μήτρα τῆς Παρθένου Μαρίας μέ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, «Ἐνα τοιγαροῦν τόν Υἱόν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός εἶναι πιστεύομεν, καὶ ἐν ἐνὶ προσώπῳ νοουμένον τόν Κύριον ἡμῶν Τησοῦν Χριστόν, γεννηθέντα μὲν ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρός, θεϊκῶς, ὡς Λόγον, πρὸ παντός αἰῶνος καὶ χρόνου· ἐν ἐσχάτοις δέ τοῦ αἰῶνος καιροῖς, τόν αὐτόν γεγονότα κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός»⁴¹³.

Ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος, ὁ Τησοῦς Χριστός εἶναι ὁ μεσίτης ἀνάμεσα σὶ Θεό καὶ στούς ἀνθρώπους, ἐξαιτίας τῶν δύο φύσεων Του, τῆς ἀνθρώπινης καὶ τῆς θείας· «Μεσίτης γάρ ἐστι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, κατὰ τάς Γραφάς, φύσει μὲν ὑπάρχων Θεός, καὶ οὐ δίχα σαρκός, ἀνθρωπος δέ ἀληθῶς, καὶ οὐ ψιλός καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὧν ὁπερ ἦν, καὶ εἰ γέγονεν σάρξ»⁴¹⁴ Ὁ φύσει Θεός Λόγος γίνεται πραγματικὸς ἀνθρωπος «γέγονεν σάρξ»⁴¹⁵, ἀληθῶς, μέ σῶμα καὶ ψυχή, «οὐ ψιλός»⁴¹⁶. Ὁ Χριστός σύμφωνα μέ τίς Γραφές ὑπῆρχε προαιώνια ἄσαρκος ὡς Θεός, ἐνῶ ἐγινε ἐνσαρκος τέλειος ἀνθρωπος μέσα ἀπὸ τὴ γαστέρα τῆς Ἀγίας Θεοτόκου κατέχοντας ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ιδιώματα, χωρὶς νά παύει νά ἐνυπάρχει ὡς Θεός. Ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος, ὁρατός ὡς ἀνθρωπος, ἀόρατος ὡς Θεός καὶ «ἄτρεπτος κατὰ φύσιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος»⁴¹⁷, ὀνομάζεται «Υἱός Ὑψίστου»⁴¹⁸, χωρὶς νά

Λόγου σεσαρκωμένη. Κύριος γάρ εἷς Τησοῦς Χριστός κατὰ τάς Γραφάς».

⁴¹³ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 778 (= PG 75, 1361C). Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, PG 75, 1472C. Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστ. 4η - Ἐπιστολὴ δευτέρα πρὸς Νεστόριον*, ACO, τ. 1, I, 1, σ. 26⁶⁻¹⁹ (=PG 77, 43CD). Πρβλ. Β' Κορ. 13, 5.

⁴¹⁴ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 709¹⁷⁻²² (=PG 75, 1245D).

⁴¹⁵ Αὐτόθι.

⁴¹⁶ Αὐτόθι.

⁴¹⁷ Κυρίλλου, *Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν*, PG 72, 476B.

«μειονεκτεῖ»⁴¹⁹ σέ τίποτα ὅσον ἀφορᾷ στήν ἀνθρώπινη φύση Του.

Ὁ Κύριλλος ὑπογραμμίζει ὅτι μποροῦμε νά μιλήσουμε γιά τίς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ ἰχνηλατώντας⁴²⁰ πάνω στά κείμενα τῶν ἀγίων Γραφῶν καί τῶν προγενεστέρων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐκεῖ θά βροῦμε μαρτυρίες, ἀποδείξεις γιά τό ὅτι ὁ Χριστός ὡς ἄνθρωπος καταγόταν ἀπό τό γένος τοῦ Δαυΐδ, γεννήθηκε ἀπό μία γυναῖκα σαρκικῶς – μέ σῶμα καί ψυχή– ὁμοιος μέ ὅλους τούς ἀνθρώπους, ἀλλά χωρίς τήν προπατορική ἀμαρτία, γιατί ἡ μητέρα Του Τόν κυοφόρησε μέ ὑπερφυσικό τρόπο. Γεννήθηκε λοιπόν, τέλειος ἄνθρωπος χωρίς νά πάψει στιγμή νά ὑπάρχει ὡς Θεός· «Πανταχόθεν οὖν ἄρα συνωθούμενοι πρός ἀλήθειαν, καί τό τοῖς ἱεροῖς Γράμμασιν δοκοῦν ἰχνηλατεῖν εὖ μάλα σπουδάζοντες, καί ταῖς τῶν πατρῶν ἐπόμενοι δόξαις, τόν ἐκ ρίζης Τεσσαί, τόν ἐκ σπέρματος Δαβίδ, τόν ἐκ γυναικός κατὰ σάρκα, τόν μεθ' ἡμῶν ὑπό νόμον ὡς ἄνθρωπον, καί ὑπέρ νόμον ὡς Θεόν»⁴²¹.

⁴¹⁸ Αὐτόθι: «Οὐκ ἀκούεις ὅτι ψηλαφητήν ὀνομάζει τήν ζωήν; ἵνα ἐνανθρωπήσαντα νοητόν Υἱόν, καί ὁρατόν μέν κατὰ σάρκα, ἀόρατον δέ κατὰ τήν θεότητα. Οὗτος ἔσται μέγας καί Υἱός Υψίστου κληθήσεται... διὰ τοῦτο καί Θεός καί Ὑψιστος καί Κύριος ὀνομάζεται».

⁴¹⁹ Αὐτόθι.

⁴²⁰ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 713 (=PG 75, 1253A).

⁴²¹ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς παναγίας Τριάδος ἐν κεφαλαίοις κη΄, ΙΗ΄*, PG 77, 1157AB. Συναφῶς βλ. τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 713²⁸⁻³⁰ (=PG 75, 1253A): «ἕνα καί τόν αὐτόν ὁμολογοῦντες Υἱόν, ἐκ δυοῖν πραγμάτων, εἰς ἕν τι τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἀπορρήτως ἐκπεφνηότα, καθ' ἑνωσιν δηλονότι τήν ἀνωτάτω, καί οὐ φύσεως παρατροπήν». Τοῦ ἰδίου, *Προσφωνητικός πρός τόν εὐσεβέστατον βασιλέα Θεοδόσιον. Περί τῆς ὀρθῆς πίστεως τῆς εἰς τόν Κύριον ἡμῶν Τησοῦν Χριστόν*, ΜΔ΄, ACO, τ. 1, I, 1, σ. 72²¹⁻²³ (=PG 76, 1200C). Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 690⁷ (=PG 75, 1212A). Πρβλ. τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 740²⁷⁻²⁹ (=PG 75, 1297D, 1300A): «ἕνα γάρ καί τόν αὐτόν εἶναί φαμεν Χριστόν Τησοῦν, ἐκ Θεοῦ μέν Πατρός ὡς Θεόν Λόγον, ἐκ σπέρματος δέ κατὰ σάρκα τοῦ Δαβίδ». Πρβλ. Αὐτόθι, SC 97, 746^{12-14, 18-20} (=PG 75, 1308D). Συναφῶς βλ. τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστολή πρός Εὐόπτιον*, ACO, τ. 1, I, 6, σ. 120¹¹⁻¹⁸ (=PG 76, 408D – 409A): «Οὐκοῦν κατὰ γε τόν ἴσον λόγον πολυπραγμονοῦντες τήν ἑνωσιν, ἥπερ ἂν ἐπὶ Χριστῷ πεπράχθαι νοοῖτο, τῇ μὴν θεωρίᾳ θεότητός τε καί ἀνθρωπότητος σύνοδον ἀληθῆ καθ' ἑνωσιν γενέσθαι φαμέν, οὐκ ἡγνοηκότες, ὅτι ἕτερος μέν παρὰ τήν σάρκα κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, ἑτέρα δὲ αὖ κατ' ἰδίαν φύσιν παρ' αὐτόν ἡ σὰρξ. Ἐνωθέντα δέ ἅπαξ διατέμνειν οὐκ ἀσφαλές, οὔτε μὴν εἰς δύο

Ἡ «ἀφραστός συμπλοκή»⁴²², δηλαδή ἡ ἀπερίγραφτος ἔνωση, ἡ ἔνωση πού δέν μπορεῖ νά ἐκφραστεῖ, νά εἰπωθεῖ μέ λόγια, τῆς θεότητας καί τῆς ἀνθρωπότητας στό πρόσωπο τοῦ ἑνός ἐνσαρκωμένου Λόγου, εἶναι ἡ αἰτία ὑπάρξεως ἑνός Υἱοῦ μέ δύο φύσεις χωρίς καμία ἀπό τίς δύο νά ὑποστεῖ παρατροπή ἢ ἀλλοίωση, «ἐκ δυοῖν πραγμάτων εἰς ἓν τι τό ἐξ ἀμφοῖν ἀπορρήτως ἐκπεφηνότα καθ' ἑνωσιν δηλονότι τήν ἀνωτάτω, καί οὐ φύσεως παρατροπήν»⁴²³. Μέ ἀποτέλεσμα στό πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου Χριστοῦ νά φαίνεται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ Πατρός⁴²⁴.

Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ἓνας, «θεός καί ἀνθρωπος ὁμοῦ»⁴²⁵, «θεός ἐνανθρωπήσας καί σεσαρκωμένος»⁴²⁶. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ προαιώνιος, προσέλαβε ἡ ἐν χρόνῳ σάρκα μέ λογική ψυχή, ἐνσαρκώθηκε⁴²⁷. Ἐγινε «ἐνανθρωπήσας θεός»⁴²⁸, «θεός ἐνωθείς ἐν σαρκί»⁴²⁹, «ὁ μονογενῆς Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνηνθρωπηκώς καί σεσαρκωμένος»⁴³⁰, καί ὄχι «θεοφόρος ἀνθρωπος»⁴³¹. Εἶναι κατὰ συνέπεια ἓνα πρόσωπο πού ἀποτελεῖται ἀπό δύο φύσεις τέλειες «ἐκ δυοῖν τελείων, θεότητος καί ἀνθρωπότητος»⁴³² καί δέ χωρίζεται, «μεμέρισται»⁴³³, γι' αὐτό καί δέν προσκυνοῦμε δύο πρόσωπα,

καταμερίζειν υἱούς, τὸν ἓνα Χριστὸν καὶ Υἱὸν καὶ Κύριον ἐφήσιν τισιν ὁ τῆς ὀρθότητος Λόγος, παιδαγωγούσης ἡμᾶς εἰς τοῦτο τῆς ἀγίας καὶ θεοπνεύστου Γραφῆς».

⁴²² Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 713²⁸⁻³⁰ (=PG 75, 1253A).

⁴²³ Αὐτόθι.

⁴²⁴ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 759 (=PG 75, 1329B).

⁴²⁵ Αὐτόθι, SC 97, 729¹⁷⁻¹⁸ (=PG 75, 1280B). Αὐτόθι, SC 97, 717, 718 (=PG 75, 1261BC). Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς παναγίας Τριάδος ἐν κεφαλαίοις κη΄, Α, Ἀγίου Κυρίλλου ἐκ τῆς πρώτης ὁμιλίας τῆς ὅτι οὐ χρῆ λέγειν ἀνθρωπον θεοφόρον, ἀλλὰ Θεόν ἐνανθρωπήσαντα*, PG 77, 1112 B.

⁴²⁶ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 729 (=PG 75, 1280C).

⁴²⁷ Τοῦ ἰδίου, *Β' Προσφωνητικός ταῖς εὐσεβεστάταις βασιλίσσαις*, ΜΑ΄, ACO, τ. 1, I, 5, σ. 44¹⁰⁻¹⁵ (=PG 76, 1393B).

⁴²⁸ Κυρίλλου, *Κατὰ τῶν Νεστορίου Δυσφημιῶν*, I, Ε', ACO, τ. 1, I, 6, σ. 25³⁸⁻³⁹ (=PG 76, 41CD).

⁴²⁹ Αὐτόθι.

⁴³⁰ Αὐτόθι.

⁴³¹ Αὐτόθι, PG 76, 28CD, 420CD.

⁴³² Τοῦ ἰδίου, *Γλαφυρά Γένεσιν*, ΣΤ΄, PG 69, 297.

⁴³³ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 758³⁸⁻⁴⁰ (=PG 75, 1329A). Πρβλ. Τω. 14, 9.

ἀλλά ἓνα⁴³⁴, «Οὐμενοῦν, τό γε ἦκον εἰς πρόσωπα δύο, καί ὑποστάσεις δύο διηρημένas ἀλλήλων, καί ἀποφοιτώσας εἰσάπαν ἰδικῶς τε καί ἀναμέρος, «Ἐνός γάρ ὄντος Υἱοῦ, τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος Λόγου, φαῖν ἄν εἶναι πάντα αὐτοῦ, λόγους τε καί πράγματα, τά τε θεοπρεπῆ καί προσέτι τά ἀνθρώπινα»⁴³⁵. Οἰδύο φύσεις τοῦ Θεανθρώπου ἐνώθηκαν σέ ἓνα πρόσωπον «καθ' ἑνωσιν ἀδιάσπαστον»⁴³⁶ καί «εἰς ἑνωσιν ἀδιάτμητον»⁴³⁷. Παρατηροῦμε κατά συνέπεια ὅτι ὁ Κύριλλος, σέ ἀντίθεση πρός τοὺς ἀντιοχεῖς, ἐδίδασκε ὅτι ἡ παραδοχὴ δύο τέλειων φύσεων στό Χριστό δέν σημαίνει διάκριση αὐτῶν μέχρι χωρισμοῦ ἀλλά ἑνωσις αὐτῶν χωρίς κράση ἢ μίξη.

Ἡ ἑνωσις τῶν δύο φύσεων στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ εἶναι, ἐν συνόψει, πραγματική, οὐσιώδης, «καθ' ὑπόστασιν». Τήν ἐννοια τοῦ τελευταίου ὅρου, τήν εἰσήγαγε πρῶτος ὁ Κύριλλος στή χριστολογική διδασκαλία γιά νά ἀντιμετωπίσει τήν κακοδοξία τοῦ Νεστορίου⁴³⁸. Ὁ ἀλεξανδρινός Πατήρ δέν παραλείπει στιγμή νά τονίσει, ὅτι στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρχαν ἀδιάτμητα ἐνωμένες δύο φύσεις, ἡ θεία καί ἡ ἀνθρώπινη, «Δύο μέν γάρ φύσεων ἑνωσιν γενέσθαι φαμέν πλήν ἓνα Κύριον ὁμολογοῦμεν σαφῶς... ἀληθῶς πεπράχθαι φαμέν ἀνομοίων πραγμάτων εἰς ἑνωσιν ἀδιάσπαστον... ἀσύγχυτος παντελῶς ἡ ἑνωσις»⁴³⁹. Ὁ προαιώνιος Λόγος τοῦ Θεοῦ γίνεται

⁴³⁴ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 758³⁸⁻⁴⁰ (=PG 75, 1329A). Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 690¹¹⁻¹², 703³⁸ (=PG 75, 1212A, 1236CD): «Υἱοῦς δέ οὔτι πού δύο προσκυνήσομεν, ἀλλ' οὐδέ χριστούς ἐροῦμεν δύο, κἂν ἐξ ἀνθρώπου τελείου καί ἐκ Θεοῦ Λόγου τήν εἰς ἐνότητα συνδρομήν πεπράχθαι πιστεύωμεν τόν Ἐμμανουήλ. Ὡσπερ γάρ, κατά γέ τό ἐκείνοις εὖ ἔχειν δοκοῦν καί εἰς ἐκ μόνης λέγοιτο τῆς σαρκός, καί τοῦ ἐκ Θεοῦ Πατρός πεφηνότος Λόγου, οὐδεῖς αὐτούς ἀναπεῖσει τρόπος ἀναμέρος τήν σάρκα τιθέντας, ἀναμέρος αὖ τόν Μονογενῆ, δυνάδα χριστῶν ὁμολογεῖν, ἀλλ' εἰς ἓνα, Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν παραδέχονται τόν Ἐμμανουήλ». Συναφῶς, Αὐτόθι, SC 97, 690¹⁵⁻²⁷ (=PG 75, 1212B).

⁴³⁵ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 758²⁰⁻²⁶ (=PG 75, 1328C).

⁴³⁶ Αὐτόθι, SC 97, 734³⁵⁻³⁹ (=PG 75, 1288B).

⁴³⁷ Αὐτόθι, SC 97, 735¹⁻¹⁰ (=PG 75, 1289C).

⁴³⁸ Α. Θεοδώρου, *Ἡ χριστολογική ὁρολογία καί διδασκαλία Κυρίλλου ἀλεξανδρείας καί Θεοδωρήτου Κύρου*, δ.δ, Αθῆναι 1955, σ.81.

⁴³⁹ Κυρίλλου, *Ἐπιστολή 40 (35) – Πρός Ἀκάκιον*, ACO, τ. 1, I, 4, σ. 26²¹⁻²⁶ (=PG 77, 193B): «Μία ... ἡ τοῦ Λόγου φύσις, ἴσμεν δέ ὅτι σεσάρκωται...Καὶ κατ' αὐτό δὴ τοῦτο καὶ μόνον νοηθεῖται ἄν ἡ τῶν φύσεων, ἡγουν ὑποστάσεων, διαφορά». Πρβλ. Φιλιπ. 2, 7. Συναφῶς

ἄνθρωπος⁴⁴⁰ τέλειος μέ σῶμα καί λογική ψυχή, χωρίς νά χάσει τή θεότητα Του, «μεμένηκεν ὁ αὐτός τουτέστι, φύσει τε καί ἀληθῶς Υἱός τοῦ Πατρός»⁴⁴¹, γίνεται ὁ «ἐνανθρωπήσας Λόγος»⁴⁴² καί «ἐν αὐτοῦ νοῆται πρόσωπον»⁴⁴³. Στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ λοιπόν, ὑπάρχουν δύο φύσεις, ἀνθρώπινη καί θεία, ἐνωμένες.

Ὁ Κύριλλος σημειώνει ὅτι πολλοί ἦταν αὐτοί πού ὑποστήριζαν ὅτι δέν εἶχαμε ἐνωση τῶν φύσεων σέ «ἓνα καί φύσει καί ἀληθῶς Υἱόν ἐνανθρωπήσαντα καί σεσαρκωμένον»⁴⁴⁴, ἀλλά συνάφεια⁴⁴⁵, μιλῶντας ἔτσι γιά δύο ξεχωριστά πρόσωπα, τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ καί τόν Υἱό τοῦ ἀνθρώπου⁴⁴⁶. Ὁ ὅρος «συνάφεια» εἶναι *technicus terminus* γιά τούς δυοφυσιτιζόντες ἀντιοχειανούς. ἂν ἡ ἐνωση ἦταν ταυτόσημη μέ τή συνάφεια τότε θά μιλούσαμε γιά δύο πρόσωπα, κάτι πού δέν εὐσταθεῖ. Στήν πραγματικότητα ὁ ὅρος «συνάφεια» ἦταν γενικότερα καθιερωμένος στήν προγενέστερη πατερική παράδοση γιά νά ἐξηγήσει τόν τρόπο τῆς προσλήψεως τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ἀπό τό Λόγο τοῦ Θεοῦ κατά τήν ἐνανθρώπηση. Σήμαινε τήν ἐνωση τῶν δύο φύσεων καί ὄχι τή

πρβλ. Κυρίλλου, *Σχόλια περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, ΙΑ', PG 75, 1381A. Τοῦ ιδίου, *Απολογητικός ὑπέρ τῶν Δώδεκα Κεφαλαίων*, Η', ACO, τ. 1, I, 7, σ. 50⁵⁻¹¹ (=PG 76, 352C).

⁴⁴⁰ Τοῦ ιδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 743³⁷ (=PG 75, 1304D). Συναφῶς πρβλ. τοῦ ιδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 699³⁷⁻³⁸ (=PG 75, 1229A). Τοῦ ιδίου, *Περί ἀγίας τε καί ὁμοουσίου Τριάδος*, Γ', SC 237, 501⁷⁻⁸ (=PG 75, 853D).

⁴⁴¹ Τοῦ ιδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 740²⁷⁻²⁹ (=PG 75, 1297D, 1300A): «Ἐνα γάρ καί τὸν αὐτὸν εἶναί φαμεν Χριστὸν Τησοῦν, ἐκ Θεοῦ μὲν Πατρός ὡς Θεὸν Λόγον, ἐκ σπέρματος δὲ κατὰ σάρκα τοῦ Δαβίδ». Πρβλ. Αὐτόθι, SC 97, 746^{12-14, 18-20} (=PG 75, 1308D). Συναφῶς βλ. τοῦ ιδίου, *Επιστολή πρὸς Εὐόπτιον*, ACO, τ. 1, I, 6, σ. 120¹¹⁻¹⁸ (=PG 76, 408D - 409A): «Οὐκοῦν κατὰ γε τὸν ἴσον λόγον πολυπραγμονοῦντες τὴν ἐνωσιν, ἥπερ ἂν ἐπὶ Χριστῷ πεπρᾶχθαι νοοῖτο, τῇ μὴν θεωρίᾳ θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος σύνοδον ἀληθῆ καθ' ἐνωσιν γενέσθαι φαμέν, οὐκ ἡγνοηκότες, ὅτι ἕτερος μὲν παρὰ τὴν σάρκα κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, ἑτέρα δὲ αὖ κατ' ἰδίαν φύσιν παρ' αὐτόν ἡ σὰρξ. Ἐνωθέντα δὲ ἅπαξ διατέμνειν οὐκ ἀσφαλές, οὔτε μὴν εἰς δύο καταμερίζειν υἱούς, τὸν ἓνα Χριστὸν καὶ Υἱὸν καὶ Κύριον ἐφίησί τισιν ὁ τῆς ὀρθότητος λόγος, παιδαγωγούσης ἡμᾶς εἰς τοῦτο τῆς ἀγίας καὶ θεοπνεύστου Γραφῆς».

⁴⁴² Τοῦ ιδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 711¹⁸⁻²⁰ (=PG 75, 1249C).

⁴⁴³ Τοῦ ιδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 740⁵⁻¹³ (=PG 75, 1297D).

⁴⁴⁴ Αὐτόθι, SC 97, 233³² (=PG 75, 1285C).

⁴⁴⁵ Αὐτόθι.

⁴⁴⁶ Αὐτόθι, SC 97, 233³⁵ (=PG 75, 1285C).

«συγκόλληση» αὐτῶν⁴⁴⁷. Τὴν τελευταία ἐρμηνεία τοῦ συγκεκριμένου ὅρου χρησιμοποιοῦν οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Κυρίλλου.

Στὰ δύο αὐτὰ πονήματα ὑπογραμμίζεται ἡ ἐνότητα τῶν δύο φύσεων στό πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ. Στό «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς», ὁ Κύριλλος διατηρεῖ τό ἀδιάλλακτο ὕφος τῶν λόγων καί τῶν ἐπιστολῶν του, πρίν τή σύγκληση τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί κατά τή διάρκεια τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Στό δεύτερο ἔργο «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», ἡ γλῶσσα του εἶναι πιό περιεκτική, τό ὕφος του ἡπιότερο, μέ περισσότερη εὐκρίνεια στή διατύπωση τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας του. Ἄλλωστε μέσα ἀπό τό ἔργο αὐτό, μπορεῖ νά εἶναι προσηνής ὅσον ἀφορᾷ στήν ἀντίκρουση τῶν νεστοριανικῶν ἀπόψεων, γιατί οἱ κακοδοξίες τοῦ Νεστορίου ἔχουν πιά καταδικαστεῖ ἀπό τήν Γ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο καί ὁ χρόνος πού ἔχει διέλθει ἀπό τότε ἕως τό χρόνο συγγραφῆς τοῦ ἔργου αὐτοῦ δίνει τή δυνατότητα στόν Κύριλλο νά θεολογήσει οὐσιαστικότερα γιά τήν ἐνότητα τῶν δύο φύσεων στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ἐνῶ συγχρόνως ἔχει τήν εὐκαιρία νά ἀπαντήσῃ σέ ὅσους παρεννόησαν ἡθελημένα ἢ ἀθέλητα μέρος τῆς διδασκαλίας του, ὅπως γιά παράδειγμα τή λανθασμένη ἐρμηνεία πού ἔδιναν στόν ὅρο «συνάφεια», πού χρησιμοποίησε ὁ ἀλεξανδρινός θεολόγος στά ἔργα του. Ἐρμήνευαν τόν ὅρο αὐτό, ὅπως προαναφέραμε, ὅχι μέ τήν ἔννοια τῆς ἐνώσεως, ἀλλά μέ τήν ἔννοια τῆς συγκολλήσεως.

⁴⁴⁷ Βλ. Γ. Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, Α΄, Ἀθῆναι 1992, σ.593.

6. Ἡ ἔνωση τῶν δύο φύσεων χωρίς τροπή ἢ ἀλλοίωση αὐτῶν.

Ἦνα ἄλλο ἐπίμαχο ζήτημα πού κυριαρχεῖ στούς δύο ἐξεταζόμενους διαλόγους εἶναι ἡ ἀσύγχυτος καί ἡ ἀτρεπτος ἔνωση τῶν δύο φύσεων στό πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρχαν ἐνωμένες δύο φύσεις τέλειες, ἡ θεία καί ἡ ἀνθρώπινη. Ἦταν ἐνωμένες ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως καί ἀχωρίστως. Ἡ προσπάθεια ἐξηγήσεως τοῦ τρόπου τῆς ἐνώσεως⁴⁴⁸ δύο ἀνόμοιων φύσεων στό πρόσωπο τοῦ ἐνσαρκωμένου Λόγου πυροδότησε συγκρούσεις ἀνάμεσα στόν πατριάρχη ἀλεξανδρείας, Κύριλλο καί τόν πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, Νεστόριο. Ὁ τελευταῖος δεχόταν ὅτι ἡ ἔνωση τῶν φύσεων στό Χριστό δέν ἦταν πραγματική, ἀλλά ἐξωτερική καί ἠθική. Αὐτό ἦταν ἡ αἰτία πού ἀντί γιά τή λέξη «ἔνωση» χρησιμοποιοῦσε τή λέξη «συνάφεια». Ὁ Κύριλλος ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ὑποστήριζε ὅτι ἡ ἔνωση τῶν φύσεων δέν εἶναι κάτι ἀπλό, ἐξωτερικό καί ἐπιπόλαιο, ἀλλά ἔνωση πραγματική, φυσική, καθ' ὑπόστασιν⁴⁴⁹.

Ἡ ἔνωση τῶν φύσεων δέν ἐπέφερε καμία τροπή ἢ ἀλλοίωση στή θεότητα, ἀλλά οὔτε καί στήν ἀνθρωπότητα τοῦ Θεανθρώπου. Κατά τήν ἔνωση τῶν δύο φύσεων στό πρόσωπο τοῦ

⁴⁴⁸ Ὑπάρχουν πολλοί τρόποι γιά νά ἐπιτευχθεῖ ἡ ἔνωση πραγμάτων, σημειώνει ὁ ἅγιος Κύριλλος. Μποροῦμε νά πετύχουμε τήν ἔνωση πραγμάτων θέτοντας στή μέση τίς διαφορές τους, ἡ παραθέτοντας τὰ ἀπλά, ἡ πετυχαίνοντας μία κράση, ἀνακάτεμα μεταξύ τους. Ἡ ἔνωση τῶν δύο φύσεων τοῦ Θεανθρώπου γίνεται μέ ἕνα πολύ καλύτερο τρόπο ἀπό αὐτόν πού μπορεῖ νά συλλάβει ὁ ἀνθρώπινος νοῦς. Ἡ ἔνωση τῶν δύο φύσεων στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ γίνεται μέ τέτοιο τρόπο ὥστε καμία ἀπό τίς δύο φύσεις νά μήν παθαίνει τροπή, ἀλλοίωση ἢ μείξη καί συγχρόνως νά εἶναι ἐνωμένες ἀχώριστα καί ἀδιαιρέτα στό θεῖο ἐνανθρωπήσαντα Λόγο. Τό τῆς ἐνώσεως χρῆμα κατά πολλούς ἐπιτελεῖται τρόπους, «διηρημένοι γάρ τινες κατά διάθεσιν καί γνώμην, καί διχονοοῦντες πρός ἀλλήλους, ἐνοῦσθαι λέγονται κατά σύμβασιν φιλικήν, ἐκ μέσου ποιοῦντες τάς διαφοράς, ἐνοῦσθαι δέ φάμεν καί τὰ ἀλλήλοις κολλώμενα, ἡγουν συνηνεγμένα καθ' ἑτέρους τρόπους, ἡ κατά παράθεσιν, ἡ μίξιν, ἡ κρᾶσιν, ὅταν οὖν ἐνοῦσθαι λέγομεν τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει τόν τοῦ Θεοῦ Λόγον, κρείττων ὁρᾶται τῆς ἀνθρώπου διανοίας ὁ τῆς ἐνώσεως τρόπος», Κυρίλλου, Σχόλια περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, Η', PG 75, 1376C.

Χριστοῦ, ὁ ἅγιος Κύριλλος καταδικάζει κάθε φυρμόν, σύγχυσιν, σύγκρασιν, ἀνάχυσιν, τροπήν, ἀλλοίωσιν, μεταβολήν, μετástασιν τῶν φύσεων, ἀνθρώπινης καὶ θείας⁴⁵⁰.

Στό «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός» ὁ ἀλεξανδρινὸς Πατὴρ ἀναφέρει ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἐνώσεως τῶν φύσεων τοῦ Χριστοῦ εἶναι πέρα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη λογικὴ «ὑπὲρ νοῦν», «ἀπερινόητος». Χαρακτηριστικὰ σημειώνει ὁ ἱερός Πατὴρ, «ἕτερον μὲν τι καὶ ἕτερον θεότης καὶ ἀνθρωπότης, κατὰ γε τοὺς ἐνόοντας ἐκατέρῳ λόγους. ἀλλ' ἦν ἐν Χριστῷ ξένως τε καὶ ὑπὲρ νοῦν εἰς ἐνότητα συνδεδραμηκότα, συγχύσεως δίχα καὶ τροπῆς. ἀπερινόητος δέ παντελῶς ὁ τῆς ἐνώσεως τρόπος»⁴⁵¹. Μὲ τὸν ὅρο «σύγχυσις» διασαφηνίζεται ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση ἀπορροφούμενη χάνεται στὴ θεία φύση μὲ τὴν ὁποία καὶ συγχέεται⁴⁵². Μὲ τὸν ὅρο «τροπή» ἐννοεῖται ὅτι ἡ θεία φύση τρέπεται σὲ ἀνθρώπινη⁴⁵³. Ὁ Κύριλλος σημειώνει λοιπὸν ὅτι ἦταν διαφορετικὲς μεταξὺ τους ἡ θεία φύση μὲ τὴν ἀνθρώπινη, ἐνώθηκαν, ὅμως, «ἐν Χριστῷ»⁴⁵⁴ χωρὶς σύγχυση ἢ τροπή. Ἄν καὶ οἱ δύο φύσεις κατὰ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου ἦρθαν μεταξὺ τους σὲ «ἐνωσιν ἀδιάσπαστον, ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως»⁴⁵⁵, ἡ ἀνθρωπότητα παρέμεινε στὰ πλαίσιά της,

⁴⁴⁹ Α. Θεοδώρου, *Ἡ χριστολογικὴ ὁρολογία καὶ διδασκαλία Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ Θεοδορήτου Κύρου*, δ.δ, Ἀθῆναι 1955, σ.81.

⁴⁵⁰ Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστ. 40 – Πρὸς Ἀκάκιον ἐπίσκοπον Μελιτηνῆς*, ΑCO, τ. 1, I, 4, σ. 30¹²⁻¹⁶ (=PG 77, 200C). PG77, 304A, 200, 232, 152, 260. Κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν Β', PG 76, 65A-1364. Α. Θεοδώρου, *Ἡ χριστολογικὴ ὁρολογία καὶ διδασκαλία Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ Θεοδορήτου Κύρου*, δ.δ, Ἀθῆναι 1955, σ.50.

⁴⁵¹ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 736⁷⁻¹⁰ (=PG 75, 1292A).

⁴⁵² Στ. Γ. Παπαδοπούλου, «Ἰωάννης Χρυσόστομος. Ὑπέρβαση τῶν Χριστολογικῶν παρεκκλίσεων», *ΕΕΘΣΠΑ*, Τιμητικὸν ἀφιέρωμα εἰς τὸν Εὐάγγελον Δ. Θεοδώρου, 32 (1997), 151.

⁴⁵³ Αὐτόθι.

⁴⁵⁴ Αὐτόθι.

⁴⁵⁵ Κυρίλλου, *Ἐπιστολὴ 45 – Πρὸς Σούκενσον*, ΑCO, τ. 1, I, 6, σσ. 153²¹⁻²³, 154¹⁻¹¹ (=PG 77, 232D, 233A): «... ἐκ δύο φύσεων γεγενῆσθαι λέγοντες. Μετὰ μέντοι τὴν ἐνωσιν οὐ διαιροῦμεν τὰς φύσεις ἀπ' ἀλλήλων, οὐδὲ εἰς δύο τέμνομεν Υἱοὺς τὸν ἕνα ... μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην. Οὐκοῦν, ὅσον μὲν ἦκεν εἰς ἐννοιαν καὶ εἰς γε μόνον τὸ ὁρᾶν τοῖς τῆς ψυχῆς ὁμμασι, τίνα τρόπον ἐνηνθρώπησεν ὁ Μονογενής, δύο τὰς φύσεις εἶναι φαμέν τὰς ἐνωθείσας... εἷς ἐξ ἀμφοῖν... εἰ μία φύσις τὸ ὅλον, πῶς ἐνηνθρώπησεν ἢ ποίαν ἰδίαν ἐποίησατο σάρκα;». Πρβλ. τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστολὴ 46 – Πρὸς Σούκενσον*, ΑCO, τ. 1, I, 6, σσ. 159¹²⁻¹⁶, 162²⁻¹⁰ (=PG 77, 241A, 245A).

τό ἴδιο καί ἡ θεότητα, «ἡ γάρ σὰρξ ἐστὶ καί οὐ θεότης, εἰ καί γέγονε Θεοῦ σὰρξ· ὁμοίως δέ καί ὁ Λόγος Θεός ἐστὶ καί οὐ σὰρξ, εἰ καί ἰδίαν ἐποιήσατο τὴν σάρκα οἰκονομικῶς»⁴⁵⁶.

Ἡ θεία ὁμῶς φύση, κατὰ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου, δέν χάνει οὔτε τὴ λαμπρότητά της, οὔτε τὴν ὑπεροχὴ της, «οὐκ ἀπολισθῆσαι δοκεῖν τῆς ἐνοῦσης αὐτῷ κατὰ φύσιν λαμπρότητος καί ὑπεροχῆς»⁴⁵⁷, ἀλλὰ ὑπερυψώνει τό ἀνθρώπινο ὥστε νὰ συμπροσκυνεῖται μέ τό Θεῖο⁴⁵⁸. Μέ βάση λοιπόν τοῦ ἀσυγχύτου τῶν δύο φύσεων κατὰ τὴν ἔνωση μπορεῖ νὰ δικαιολογηθεῖ καί ἡ φράση τοῦ Χριστοῦ: «Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστὶ»⁴⁵⁹.

Ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἐξηγεῖ ὅτι μέ τὴν φράση αὐτή, ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός ὡς Θεός δέν εἶναι κατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ὡς ἄνθρωπος εἶναι, «ὡς οὐχ ἀρπαγμόν ἡγήσατο τό εἶναι ἴσα Θεῷ, καταπεφοίτηκε δέ πῶς ἐπὶ τό μὴ ὂν ἐν δόξῃ, καθά πέφηνεν ἄνθρωπος»⁴⁶⁰ καί «οὐ μείων γάρ ὢν τοῦ Πατρὸς κατὰ γέ τό ἐν οὐσίᾳ ταυτὸν, καί κατὰ πᾶν ὁτιοῦν τό ἰσοστατοῦν, ἐν ἐλάττωσιν εἶναί φησι διὰ τό ἀνθρώπινον»⁴⁶¹. Φυσικά, μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε ὅτι μέ τὴ φράση αὐτή ὁ Κύριος δείχνει ὅτι ὁ Θεός Πατήρ εἶναι μείζων Αὐτοῦ κατὰ τὴν αἰτία ὑπάρξεώς Του, ἀφοῦ μόνη ἀρχὴ καί αἰτία τῶν ὁμοουσίων μέ τὸν Πατέρα, δηλαδή τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Πνεύματος, εἶναι ὁ Πατήρ⁴⁶².

Στό «Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς», ὁ Κύριλλος ὑπογραμμίζει ὅτι κατὰ τὴν ἔνωση λοιπόν τῆς ἀτρέπτου καί ἀναλλοίωτης ὁλοκληρωτικὰ θείας φύσης, «ὅτι δέ ἐστὶν ἀτρεπτος μὲν καί ἀναλλοίωτος παντελῶς ἡ τοῦ Λόγου

⁴⁵⁶ Κυρίλλου, *Ἐπιστολὴ 45 – Πρὸς Σούκενσον*, ACO, τ. 1, I, 6, σσ. 153²¹⁻²³, 154¹⁻¹¹ (=PG 77, 232D, 233A).

⁴⁵⁷ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 770¹³⁻¹⁸ (=PG 75, 1348D, 1349A).

⁴⁵⁸ Αὐτόθι.

⁴⁵⁹ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 770 (=PG 75, 1348D). Πρβλ. Ἰω. 10, 28. Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 698³⁸⁻⁴⁰ (=PG 75, 1225D).

⁴⁶⁰ Αὐτόθι.

⁴⁶¹ Αὐτόθι, SC 97, 698³⁷ (=PG 75, 1228A).

⁴⁶² Χ. Γ. Σωτηροπούλου, *Νηπτικοὶ καὶ Πατέρες τῶν μέσων χρόνων*, Αθῆναι 1991, σ.460.

φύσις»⁴⁶³, μέ τήν τρεπτή ἀνθρώπινη φύση, «ἀλλοιωτή παντελῶς ἢ γεννητή»⁴⁶⁴, πετυχαίνεται ἡ ἀνάπλαση τῆς ἀνθρωπότητας ἀπό τῆ φθορά καί ἡ ἀνακαίνισή της, ὥστε ἀμόλυντη νά ἐνωθεῖ μέ τό θεῖο, «μεταπλάττεσθαι δέ πρός θεότητα, καί εἰς οὐσίαν τήν ἀνωτάτω»⁴⁶⁵.

Ἡ ἐνωση τῶν φύσεων, θεότητας καί ἀνθρωπότητας, περιγράφεται στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ μέ πολλές εἰκόνες. Προσφιλῆς εἰκόνα στόν Κύριλλο γιά νά τήν ἀμετάβλητη ἐνωση στόν Κύριο εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελούμενου ἀπό σῶμα καί ψυχή. Τά στοιχεῖα αὐτά, ἂν καί ἀποτελοῦν ἕναν ἄνθρωπο, δέν χάνουν οὔτε τίς ἰδιότητες τους καί ἡ ψυχή παραμένει ἀθάνατη καί ἄυλη, «οὔτε τήν ψυχὴν θνητήν»⁴⁶⁶ τό σῶμα θνητό καί ὑλικό, «οὔτε τό σῶμα ἀθάνατον»⁴⁶⁷ οὔτε ἀλλοιώνονται μεταξύ τους, «οὐ κεκρᾶσθαι»⁴⁶⁸. Ἐτσι καταφέρνει νά δείξει πῶς δύο πράγματα διαφορετικά μεταξύ τους ὅπως ἡ φύση τοῦ κτίσματος καί ἡ φύση τοῦ Κτίστη ἐνώνονται ἀσύγχυτα καί ἀμετάβλητα, δημιουργώντας τό ἐνιαῖο πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ⁴⁶⁹, τόν «οὐράνιον ἄνθρωπον»⁴⁷⁰. Ὁ Κύριλλος ἐξηγεῖ ὅτι μέ τό χαρακτηρισμό «ἐπουράνιος ἄνθρωπος»⁴⁷¹ νοεῖται ὁ Χριστός, γιατί ἂν καί ἦτα νθεός, ἐγίνε τέλειος ἄνθρωπος, χωρίς νά πάψει οὔτε στιγμή νά εἶναι θεός, καθαγιαζοντας τήν ἀνθρώπινη φύση Του⁴⁷².

⁴⁶³ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 684⁸, (=PG 75, 1200C).

⁴⁶⁴ Αὐτόθι.

⁴⁶⁵ Αὐτόθι, SC 97, 684²⁷⁻³⁰ (= PG 75, 1201A).

⁴⁶⁶ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, AB', PG75, 1473A.

⁴⁶⁷ Αὐτόθι.

⁴⁶⁸ Αὐτόθι.

⁴⁶⁹ F. Caryé, *Patrologie et Histoire de la Théologie*, t. II, Paris 1933, σ.36. Πρβλ. Α. Θεοδώρου, *Ἡ χριστολογικὴ ὁρολογία καί διδασκαλία Κυρίλλου ἀλεξανδρείας καί Θεοδωρήτου Κύρου*, δ.δ, Αθῆναι 1955, σ.82.

⁴⁷⁰ Κυρίλλου, *Θησανρός*, AB', PG 75, 557D.

⁴⁷¹ Αὐτόθι.

⁴⁷² Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 723¹⁷ (=PG 75, 1269C).

Αποτέλεσμα τῆς «ἀφράστου»⁴⁷³, «ἀρρήτου»⁴⁷⁴ καί «ξένης καί ὑπέρ νοῦν»⁴⁷⁵ ἐνώσεως τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων εἶναι ἡ ἀντίδοσις τῶν ἰδιωμάτων αὐτῶν, κάθε μίας πρὸς τὴν ἄλλη. Ἔτσι ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος ἄλλοτε ἐνεργεῖ ὡς ἄνθρωπος καί ἄλλοτε ὡς Θεός. Ὁ ἕνας Χριστός, ὁ συναίδιος τοῦ Πατρὸς Θεοῦ γίνεται ἐν χρόνῳ τέλειος ἄνθρωπος⁴⁷⁶, προκόπτει ὡς ἄνθρωπος σέ σοφία καί χάρη⁴⁷⁷, γιατί ὡς Θεός εἶναι παντέλειος⁴⁷⁸, παθαίνει στό σταυρό ὡς ἄνθρωπος⁴⁷⁹, «ἀνθρώπινον μὲν τό τεθνάναι πάθος»⁴⁸⁰ καί πεθαίνει χωρίς, ὁμως, νά ὑπάρξει φθορά στή σάρκα Του, «οὔτε ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν»⁴⁸¹, ἀναστήθηκε δέ ὡς Θεός «ἐνέργημα δέ θεϊκόν τό ἀναβιῶναι δεικνύς»⁴⁸².

Ὁ Μονογενής, ἐν κατακλείδι, φύσει Θεός, γίνεται ἄνθρωπος, ἐνώνοντας τῇ θεΐα φύσει μέ τὴν ἀνθρώπινη ὅχι μέ «συνάφεια»⁴⁸³ ἀπλή, ἀλλά «καθ' ἐνωσιν ἀληθῆ, ἀπορρήτως τε καί ὑπέρ νοῦν»⁴⁸⁴, γίνεται Θεάνθρωπος, ἄνθρωπος ὅπως ἐμεῖς καί παραμένει Θεός ὅπως ὁ Θεός Πατήρ, ἕνα πρόσωπο ἀποτελούμενο ἀπὸ δύο φύσεις, «ἵνα δι' ἀμφοῖν γνωρίζηται, καθ' ἡμᾶς τε ἅμα καί ὑπέρ ἡμᾶς ὡς Θεός τῶν ὅλων, καί μεθ' ἡμῶν γεγονώς, ὁρῶτο μετὰ Πατρός»⁴⁸⁵.

⁴⁷³ Τοῦ ἰδίου, Προσφωνητικός πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα Θεοδοσίον. Περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως τῆς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ΜΔ', ΑCO, τ. 1, I, 1, σ. 72²¹⁻²³ (=PG 76, 1200A).

⁴⁷⁴ Τοῦ ἰδίου, Β' Κατὰ Νεστορίου, ἐπιστολὴ 4η, PG 76, 87A.

⁴⁷⁵ Τοῦ ἰδίου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 736³⁷ (=PG 75, 1291A).

⁴⁷⁶ Τοῦ ἰδίου, Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, SC 97, 685²⁵ (=PG 75, 1201C). Τοῦ ἰδίου, Κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν Παρθένον, PG76, 260BC.

⁴⁷⁷ Τοῦ ἰδίου, Θησαυρός, ΚΗ', PG 75, 421D. Πρβλ. Λουκ. 2,52: «Ἰησοῦς γὰρ προέκοπτε σοφίᾳ καί χάριτι».

⁴⁷⁸ Κυρίλλου, Θησαυρός, ΚΗ', PG 75, 422D.

⁴⁷⁹ Τοῦ ἰδίου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 776¹⁸⁻²⁵ (=PG 75, 1357D).

⁴⁸⁰ Τοῦ ἰδίου, Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, SC 97, 712³⁸, 713¹⁻⁷ (=PG 75, 1252C).

⁴⁸¹ Αὐτόθι, SC 97, 692³⁰ (=PG 75, 1261B). Πρβλ. Πράξ. 2, 29-31.

⁴⁸² Κυρίλλου, Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, SC 97, 712³⁸, 713¹⁻⁷ (=PG 75, 1252C).

⁴⁸³ Τοῦ ἰδίου, Κατὰ τῶν Νεστορίου Δυσφημιῶν, I, B, ΑCO, τ. 1, I, 6, σ. 32³⁰⁻³¹ (=PG 76, 60A).

⁴⁸⁴ Αὐτόθι.

⁴⁸⁵ Κυρίλλου, Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, SC 97, 712³⁸, 713¹⁻⁷ (=PG 75, 1252C).

7. Η κατανόηση τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ο θρησκευτικός ταγός τῆς Ἀλεξανδρείας ἀναπτύσσει ἐκτενέστερα τῇ διδασκαλίᾳ του σχετικά μέ τό πάθος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, στό «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός» καί ἀναφέρεται συνοπτικά σέ αὐτό στό «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς». Βέβαια, ὅπως προαναφέρθηκε σέ προηγούμενες ἐνότητες τῆς συγκεκριμένης ἐργασίας, αὐτό ὀφείλεται στό χρόνο συγγραφῆς τῶν συγκεκριμένων ἐργων. Προσωπικά πιστεύω ὅτι σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε τό γεγονός ὅτι ἡ συγγραφή τοῦ διαλόγου «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός» ἔλαβε χώρα μερικά χρόνια ἀργότερα, 435-436 μ.Χ., ὕστερα ἀπό τό τέλος τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (431) καί τῇ σύνταξί τοῦ «Ὅρου τῶν Διαλλαγῶν» (433). Τό ἀποτέλεσμα εἶναι, ἐνῶ ὁ Κύριλλος στό «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς», κάνει σύντομη ἀναφορά στό θεῖο πάθος τοῦ Χριστοῦ, «ἀνθρώπινον μέν τό τεθνάναι πάθος»⁴⁸⁶, στό «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», νά μιλάει διεξοδικότερα γιά τό πάθος τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐνωση τῶν δύο φύσεων στό Χριστό ἀλλωστε, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἀντίδοση τῶν ἰδιωμάτων. Ἡ ἀντίδοση τῶν ἰδιωμάτων γίνεται ἡ βάση γιά νά μιλήσουμε γιά τό πάθος τοῦ Θεανθρώπου πάνω στό σταυρό.

Στό «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός» ὁ Κύριλλος σημειώνει ὅτι ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος ἔπαθε πραγματικά κατὰ τή σάρκα, μένοντας ἀπαθῆς ὁμως, ὡς Θεός, «εἰ λέγοιτο παθεῖν σαρκί, τηρεῖται καί οὕτω τό ἀπαθές αὐτῷ, καθά νοεῖται Θεός»⁴⁸⁷, Τό πάθος κατὰ συνέπεια ἀνήκει ἀποκλειστικά στήν παθητή σάρκα, γιατί ἡ θεία φύση δέν μπορεῖ νά πάθει.

Ὁ Χριστός, συνεχίζει ὁ Κύριλλος στό ἴδιο ἔργο, ἔπρεπε νά ὑπομένει τά ἄμεμπτα πάθη γιατί, ἂν καί Ἐκεῖνος ἦταν ἀναμάρτητος, εἶχε ὡς σκοπό τῆς ἐνανθρωπήσεως Του νά θυσιαστεῖ. Ἐκεῖνος ὁ ἄμωμος γιά νά πληρώσει γιά τίς δικές

⁴⁸⁶ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 713¹⁵, 693³³⁻³⁷ (=PG 75, 1252C, 1216D).

μας ἁμαρτίες καί νά μᾶς χαρίσει τή σωτηρία, Ὅτι Χριστός ἄπαξ ὑπέρ ἁμαρτιῶν περί ἡμῶν ἀπέθανε, δίκαιος ὑπέρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς προσαγάγη Θεῷ, θανατωθεῖς σαρκί, ζωοποιηθεῖς δέ πνεύματι»⁴⁸⁸. Ἰδιαίτερη σημασία πρέπει νά δοθεῖ στό ἐπίρρημα «Ἀπαξ», τό ὁποῖο τονίζει μέ σαφήνεια ὅτι ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος ὑπέστη τά πάθη καί τό θάνατο γιά μία καί μόνο φορά, ἐνῶ δέν πρόκειται τό σωτήριο αὐτό γεγονός νά ξανασυμβεῖ. Τό ἐπίθετο «δίκαιος»⁴⁸⁹, χαρακτηρίζει τό Χριστό καί ἐννοεῖ αὐτόν πού ἐκπληρώνει τά καθήκοντά του ἀπέναντι στό Θεό καί στούς συμπολίτες του, σύμφωνα μέ τό νόμο τοῦ Θεοῦ καί τῆς πολιτείας. Ὁ Χριστός κατά συνέπεια εἶναι δίκαιος γιατί πραγματοποιεῖ τήν πλήρωση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ πού γίνεται μέ τό νά δεχθεῖ νά πεθάνει μέ σταυρικό θάνατο, «ὑπακοῆς μέχρι θανάτου, θανάτου δέ σταυροῦ»⁴⁹⁰. Ὡς δίκαιος ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος ὑποτάχθηκε πλήρως στό θέλημα τοῦ Θεοῦ, μέ τό νά πάθει καί νά πεθάνει σύμφωνα μέ τό προαιώνιο σχέδιο τοῦ Θεοῦ Πατρός, ὥστε νά ἐνώσει ξανά τό ἀγαπημένο δημιουργημα τοῦ Θεοῦ, τόν ἄνθρωπο μέ τό Θεό, «ἵνα ἡμᾶς προσαγάγη Θεῷ»⁴⁹¹.

Ὁ Χριστός ἦν καί ἔπαθε ὡς ἄνθρωπος⁴⁹², «παθεῖν σαρκί»⁴⁹³, ὡς Θεός παρέμεινε ἀπαθής, «τό ἀπαθές προσενέμηκεν αὐτῷ, καθό νοεῖται Θεός»⁴⁹⁴. Δέχθηκε ἐκούσια νά πάθει «ὁ πέραν τοῦ δύνασθαι παθεῖν»⁴⁹⁵, ἐξαιτίας τοῦ ὅτι ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος εἶναι ἀληθινός Θεός, «φύσει Θεός»⁴⁹⁶. ἔπαθε πραγματικά λοιπόν τό σῶμα Αὐτοῦ καί ὄχι κάποιου

⁴⁸⁷ Τοῦ ἰδίου, Ὅτι εἶς ὁ Χριστός, SC 97, 766¹⁻¹⁸ (=PG 75, 1340D, 1341A).

⁴⁸⁸ Αὐτόθι, SC 97, 766¹⁵⁻¹⁹, (=PG 75, 1340D, 1341A). Πρβλ. Α' Πέτρ. 3, 18.

⁴⁸⁹ Ἡ λέξη «δίκαιος» ἀπαντᾷ στόν Ἡσαΐα 53 καί δίνεται ὡς χαρακτηρισμός τοῦ Ebed Jahve.

⁴⁹⁰ Κυρίλλου, Ὅτι εἶς ὁ Χριστός, SC 97, 741³³⁻³⁹ (=PG 75, 1300D, 1301A). Πρβλ. Εβρ. 10, 5-7. Φιλ. 2, 8.

⁴⁹¹ Κυρίλλου, Ὅτι εἶς ὁ Χριστός, SC 97, 766¹⁻¹⁸, (=PG 75, 1340D, 1341A). Πρβλ. Α' Πέτρ. 3, 18.

⁴⁹² Κυρίλλου, Ὅτι εἶς ὁ Χριστός, SC 97, 765²¹⁻³² (=PG 75, 1340BC). Πρβλ. Α' Κορ. 2, 8 καί Α' Πέτρ. 4, 1.

⁴⁹³ Κυρίλλου, Ὅτι εἶς ὁ Χριστός, 766³⁻⁵, (=PG 75, 1340D).

⁴⁹⁴ Αὐτόθι, SC 97, 766¹⁵⁻¹⁹ (=PG 75, 1341A).

⁴⁹⁵ Αὐτόθι, SC 97, 766³³⁻³⁸ (=PG 75, 1341C).

⁴⁹⁶ Αὐτόθι, SC 97, 766⁴⁰⁻⁴⁶ (=PG 75, 1341C).

ἄλλου «ὅτι μή τό ἐτέρου τινός, ἀλλά τό αὐτοῦ πέπονθε σῶμα»⁴⁹⁷, ἀφοῦ ἦτανάληθινός ἄνθρωπος καί ὄχι «κατά δόκησιν», ὅπως ὑποστήριζαν κάποιοι αἰρετικοί.

Δύσκολο εἶναι νά κατανοηθεῖ καί νά ἐρμηνευθεῖ τό πῶς ἔπαθε μόνο ἡ ἀνθρώπινη σάρκα τοῦ Χριστοῦ καί ὄχι ἡ θεία Του φύση. Ὁ ἱερός Κύριλλος τονίζει ὅτι «ἀπόρρήτος μέν παντελῶς ὁ ἐπὶ τούτοις λόγοις»⁴⁹⁸ καί κανένας ἀνθρώπινος νοῦς δέν εἶναι σέ θέση ἀπό μόνος του νά προσεγγίσει τέτοια ὑψηλά νοήματα, «οὐκ ἂν τις ἐφίκοιτο νοῦς τῶν οὕτως ἰσχνῶν καί ὑπερηρμένων ἐννοιῶν»⁴⁹⁹, τό παθητό δηλαδή μόνο τῆς ἀνθρώπινης σάρκας πάνω στό σταυρό καί τό ἀπαθές τῆς θείας ἂν καί οἱ δύο βρίσκονται ἐνωμένες «ἐν Χριστῷ»⁵⁰⁰.

Ὁ ἀλεξανδρινός Πατήρ μέ δριμύτητα ἀπευθύνεται σέ ἐκείνους, τό Νεστόριο καί τούς ὑποστηρικτές του, πού δέν ἀποδέχονται τό ὅτι ἔπαθε μόνο ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ καί ὄχι ἡ θεία. Ἐτσι τούς κατακεραυνώνει λέγοντάς τους ὅτι «ἄσυνειτώτατα»⁵⁰¹ κιβδηλεύουν τή δύναμη τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ⁵⁰². Τό «εὐκλεές»⁵⁰³ τῆς θείας φύσεως βρίσκεται στό ὅτι ἐκείνη εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωή καί δέν ἔχει καμία σχέση μέ τό θάνατο καί τή φθορά πού εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἁμαρτίας. Τό ὅτι ὁ Θεός δέν εἶναι μόνο ἡ ζωή ἀλλά καί δίνει ζωή ἀποδεικνύεται στό γεγονός τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ἡ θεία φύση ἐγείρει, ἀνασταίνει τήν ἀνθρώπινη, «Ὅτι γάρ ἐστι θανάτου κρείττων καί φθορᾶς, ζωή καί ζωοποιός ὑπάρχων, ὁ Θεός, μεμαρτύρηκεν ἡ ἀνάστασις»⁵⁰⁴. Τό ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅταν λέμε ὅτι ὁ ἐνανθρωπήσας Θεός Λόγος ἔπαθε, νά ἐννοοῦμε μόνο κατά τήν ἀνθρώπινη φύση, ἐνῶ τό

⁴⁹⁷ Αὐτόθι.

⁴⁹⁸ Αὐτόθι, SC 97, 775⁴² (=PG 75, 1357C).

⁴⁹⁹ Αὐτόθι.

⁵⁰⁰ Αὐτόθι.

⁵⁰¹ Αὐτόθι. SC 97, 767¹⁻²⁷ (=PG 75, 1341D).

⁵⁰² Αὐτόθι.

⁵⁰³ Αὐτόθι.

⁵⁰⁴ Αὐτόθι.

θεῖο εἶναι Του δέν ἀλλοτριώνεται⁵⁰⁵, ἀφοῦ δέν τοποθετοῦμε «τά τῆς σαρκός»⁵⁰⁶ στήν «ὑπερτάτην φύσιν»⁵⁰⁷.

Ὁ Κύριλλος προσπαθεῖ νά ἐξηγήσει τό ὅτι μόνο ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ ἔπαθε, μέ ἓνα ἀπλό παράδειγμα τῆς φωτιάς μέ τό σίδηρο. Τά δύο αὐτά στοιχεῖα εἶναι κοινός τόπος στούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί μάλιστα στούς Καππαδόκες, γιά νά μιλήσουν γιά τό μυστήριό τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως. Σημειώνει λοιπόν ὁ πατριάρχης τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅτι ἡ θεία φύση τοῦ Χριστοῦ μοιάζει μέ τή φωτιά καί ἡ ἀνθρώπινη μέ τό σίδηρο. Ὅταν τά δύο ὑλικά στοιχεῖα ἐρχονται σέ ἐπαφή, ἡ φωτιά καίει τό σίδηρο χωρίς ὅμως ἐκείνη νά παθαίνει κάτι, τή βλάβη τήν ὑφίστανται μόνο τό σίδηρο, «Ὡσπερ γάρ ὁ σίδηρος ἡγουν ἑτέρα τις ὕλη τοιαύτη ταῖς τοῦ πυρός ὁμιλήσασα προσβολαῖς, εἰσδέχεται μέν αὐτό, καί κατωδίνει τήν φλόγα· εἰ δέ δὴ καταπαίσιτο τυχόν ὑπό του, δέχεται μέν ἡ ὕλη τό βλάβος, ἀδικεῖται δέ ὅλως πρό τοῦ παίοντος οὐδέν ἡ τοῦ πυρός φύσις»⁵⁰⁸. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τήν ἔνωση τῶν δύο φύσεων, ἀνθρώπινης καί θείας, στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀνθρώπινη φύση, φθαρτή κατὰ τό εἶναι τῆς, δέχεται τά πάθη καί τό σταυρικό θάνατο, ἀφήνοντας τή θεία ἀπαθῆ, «οὕτω ἐν τῷ σαρκί λέγεσθαι παθεῖν, θεότητι δέ μή παθεῖν τόν Υἱόν»⁵⁰⁹.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου γιά τό παθητό τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καί τό ἀπαθές τῆς θείας βασιζέται στά προδιαγραμμένα πλαίσια τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας ἐνός ἄλλου σημαντικοῦ πατέρα τῆς Ἐκκλησίας μας, τοῦ Ἀμφιλόχιου Ἰκονίου, «τούτέστιν ὁ θεός ἔπαθε σαρκί, ἀλλ' οὐχ ἡ θεότης σαρκί ἔπαθε»⁵¹⁰ ἀποδεικνύεται κατὰ συνέπεια περίτραπενα ὅτι ὁ ἅγιος Κύριλλος θεολογεῖ στηριζόμενος στήν προηγούμενη θεολογική διδασκαλία ἄλλων Πατέρων. Ἐξηγεῖ, ἐπομένως, ὅτι

⁵⁰⁵ Αὐτόθι, SC 97, 776¹³⁻²¹ (=PG 75, 1357C).

⁵⁰⁶ Αὐτόθι.

⁵⁰⁷ Αὐτόθι.

⁵⁰⁸ Αὐτόθι, SC 97, 776¹⁹⁻²³ (=PG 75, 1357D).

⁵⁰⁹ Αὐτόθι.

⁵¹⁰ Ἀμφιλόχιου Ἰκονίου, *Πρός Σέλευκον ἐπιστολή*, PG 39, 117AB.

ἐπειδὴ οἰκαιοποιήθηκε ἡ θεία φύση «τά τῆς σαρκός»⁵¹¹ κατὰ τὴν ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου ὑπομένει τὸ σταυρικό πάθος, καταφρονώντας τὴ ντροπὴ πού ἀπορρέει ἀπὸ αὐτό, «οἰκαιοῦται γάρ, ὡς ἔφην, τὰ τῆς ἑαυτοῦ σαρκός, καὶ ὑπέμεινε σταυρόν, αἰσχύνης καταφρονήσας»⁵¹², γιατί ὁ ἐσταυρωμένος Χριστός δὲν εἶναι ἀπλὸς ἄνθρωπος ἀλλὰ ὁ Κύριος τῆς δόξης⁵¹³, «ὁ κατὰ σάρκα ἐξ Τουδαίων, ὁ ὢν ἐπὶ πάντας Θεός, καὶ εὐλογητός εἰς τοὺς αἰῶνας»⁵¹⁴.

Ὁ Χριστός, ἐπομένως, εἶναι αὐτός πού πάσχει ἀνθρωπίνως πάνω στό σταυρό ὡς τέλειος ἄνθρωπος, ἀλλὰ παραμένει ἀπαθής ὡς Θεός, «πάσχει καὶ οὐ πάσχει, κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο· πάσχει μὲν γάρ ἀνθρωπίνως σαρκί, καθό ἄνθρωπος· ἀπαθής δέ ἐστι θεϊκῶς, ὡς Θεός»⁵¹⁵. Αὐτός πού ἔπαθε στό σταυρό δὲν ἦταν ὁ Θεῖος Λόγος, ἀλλὰ ὁ ἐνσαρκωμένος ἐν χρόνῳ Θεῖος Λόγος. Δὲν ὑποφέρει, δὲν παθαίνει στή θεότητα Του, ἀλλὰ ὑποφέρει στήν ἀνθρωπότητά Του, ἡ ὁποία εἶναι ἀποκλειστικά δική Του, «Ἦν γάρ ὁ ἀπαθής ἐν τῷ πάσχοντι σώματι»⁵¹⁶. Τὰ πάθη λοιπόν ἀνήκουν στήν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι στή θεότητα Αὐτοῦ, «Ὁμολογοῦμεν καὶ ἡμεῖς ἀπαθές τὸ Θεῖον διὰ δέ τῆς σαρκός κατεδέξατο πάθος· ὁθεν Χριστοῦ παθόντος σαρκί ὑπὲρ ἡμῶν»⁵¹⁷.

Ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἐν συνόψει ἐξηγεῖ ὅτι γιὰ τὰ δεσποτικά πάθη τοῦ Θεανθρώπου ἡ αἰτία εἶναι οἱ δικές μας ἁμαρτίες. Ἄν καὶ Ἐκεῖνος ἦταν ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὸ παραμικρὸ ἴχνος ἁμαρτίας, σήκωσε στοὺς ὤμους Του ἐκουσίως τὸ σταυρό καὶ ἔπαθε ὡς τιμωρία γιὰ τίς ἁμαρτίες μας⁵¹⁸. Μόνο ἔτσι θὰ λύτρωνε τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀπὸ τὴν κατάρρα τῆς

⁵¹¹ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 765²⁷ (=PG 75, 1340B).

⁵¹² Αὐτόθι.

⁵¹³ Αὐτόθι, SC 97, 765²⁹⁻³⁹ (=PG 75, 1340BC). Πρβλ. Α' Κορ. 2,8.

⁵¹⁴ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 765⁴⁰ (=PG 75, 1340BC). Πρβλ. Α' Πέτρ. 4,1.

⁵¹⁵ Κυρίλλου, *Σχόλια περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, ΛΔ', PG 75, 1407B.

⁵¹⁶ Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστολὴ IV κατὰ Νεστορίου*, PG 77, 48C.

⁵¹⁷ Κυρίλλου, *Ὅτι Θεοτόκος ἡ Ἁγία Παρθένα καὶ οὐ Χριστοτόκος*, PG 76, 256A. Πρβλ. Β' Κορ. 1,5.

⁵¹⁸ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 764³³⁻⁴⁰ (=PG 75, 1337D). Αὐτόθι, SC 97, 767¹⁸⁻¹⁹, (=PG 75, 1341A). Πρβλ. Τω. 8, 31-32.

φθορᾶς καί τοῦ θανάτου «τῆς παλαιᾶς κατάρας τήν ἀπόφασιν λύων»⁵¹⁹, ἐνῶ συγχρόνως θά τό ἀνακαίνιζε, «Υπέμεινε δέ ταῦτα, τήν ἡμετέραν μηχανώμενος σωτηρίαν· ἐπειδή γάρ οἱ τῇ ἁμαρτίᾳ δουλεύσαντες τοῖς ἐπιτιμίοις ὑπεύθυνοι τῆς ἁμαρτίας ἐτύγχανον, αὐτός ἁμαρτίας ἀπηλλαγμένος, καί διά πάσης ὁδεύσας δικαιοσύνης, τήν τῶν ἁμαρτωλῶν κατεδέξατο τιμωρίαν, διά μέν τοῦ σταυροῦ, τῆς παλαιᾶς κατάρας τήν ἀπόφασιν λύων»⁵²⁰. Μέ τή συνεκφορά «παλαιᾶς κατάρας» ἐννοεῖται ἡ τιμωρία τῶν Πρωτόπλαστων γιά τήν παρακοή τους, ἡ ὁποία ὁμως μεταβιβαζόταν ἀπό ἄνθρωπο σέ ἄνθρωπο, ἀπό γενιά σέ γενιά σέ ὁλόκληρο τό ἀνθρώπινο γένος.

⁵¹⁹ Αὐτόθι.

⁵²⁰ Κυρίλλου, *Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, Ζ΄, PG 75, 1465D.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΗ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΙΑ

1. Τό τέλος τῆς σαρκώσεως. Ἡ κατάργηση τῆς ἀμαρτίας. Ἡ σωτηρία.

Ἡ σάρκωση τοῦ Θεοῦ Λόγου προϋποθέτει τό πάθος τοῦ ἐνσαρκωμένου Λόγου καί τό θάνατο τοῦ Θεανθρώπου ἐπάνω στό σταυρό. Στό «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», ὁ Κύριλλος σημειώνει ὅτι ἐφόσον τό μέσον ἢ ὁ τρόπος μέσῳ τοῦ ὁποίου θά ἐπιτυγχανόταν ἡ λύτρωση τῶν ἀνθρώπων καί ἡ ἀνάπλαση, «ἵνα ἐν αὐτῷ καί πρῶτῳ τό ἀνθρώπινον γένος ἀναπλάττηται πρός τό ἐν ἀρχαῖς»⁵²¹ ὁλόκληρου τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἦταν ὁ θάνατος, «ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τόν τό κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι, τόν διάβολον»⁵²². Ἀξιοσημείωτο εἶναι ἡ ὑπό τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πρόσληψη ἀνθρώπινου σώματος, ἀνθρώπινης φύσεως χωρίς ἀμαρτία, τά συστατικά τοῦ ὁποίας εἶναι ἡ ψυχὴ καί ἡ σάρκα μέ τό αἷμα, «ἐπειδὴ γάρ τά παιδία κεκοινώνηκεν αἷματος καί σαρκός, καί αὐτός παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν»⁵²³, τό ὁποῖο ἀκριβῶς καί θά ὑπεβάλλετο στό θάνατο, ἐπειδὴ ἡ θεία φύση εἶναι ἀθάνατος⁵²⁴. Μέ τό ἐπίρρημα «παραπλησίως» δηλώνεται ἡ πληρότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἀλλά χωρίς τήν ἀμαρτία.

Μέ τήν ἐνανθρώπηση, τό πάθος καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀποκαταστάθηκε τό πλήρωμα τῆς ἀνθρωπίνης

⁵²¹ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 744⁵⁻⁸ (=PG 75, 1305A).

⁵²² Αὐτόθι, SC 97, 721¹⁹⁻²³ (=PG 75, 1265D). Πρβλ. Ἑβρ. 2, 14-15. Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 683⁵ (=PG 75, 1197D). Πρβλ. Ἑβρ. 2, 14-15. Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 691²⁶ (=PG 75, 1213A).

⁵²³ Τοῦ ιδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 721¹³⁻¹⁵ (=PG 75, 1265D). Πρβλ. Ἑβρ. 2, 14-15. Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 763³⁸⁻⁴¹ (=PG 75, 1337A).

⁵²⁴ Χρ. Σπ. Βούλγαρη, *Υπόμνημα εἰς τήν πρός Ἑβραίους ἐπιστολήν*, Αθῆναι 1993, σ.152.

φύσεως, τό ανθρώπινο γένος ὡς ὁλότητα⁵²⁵, «Σέσωκε γάρ ἡμᾶς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑποδύς, ἵνα σαρκί παθὼν, καὶ ἐγηγερμένος ἐκ νεκρῶν, κρείττονα θανάτου καὶ φθορᾶς τὴν ἡμῶν ἀποφῆνῃ φύσιν»⁵²⁶. Μὲ ἄλλα λόγια ὁ προαιώνιος Λόγος τοῦ Θεοῦ προσλαμβάνοντας μία συγκεκριμένη καὶ ἀτομικὴ ἀνθρώπινη φύση προσέλαβε ὅλο τό ἀνθρώπινο φύραμα, λόγῳ ἀκριβῶς τῆς ἐνότητος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἡ σωτηρία, συνεπῶς, ὑποθέτει δύο πράγματα, πρῶτο τὴν ἀδιάρτητη ἐνότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καὶ δεύτερο τὴν ὀντολογικὴ ἐνωση τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ⁵²⁷.

Ὁ Θεῖος Λόγος λοιπὸν ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος. Ἐξάλλου στήν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ φαίνεται ὁ πραγματικὸς ἄνθρωπος, πού εἶχε πλαστουργηθεῖ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση Θεοῦ⁵²⁸. Στό «Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» ὑπογραμμίζεται ὅτι ὡς ἄνθρωπος ἀναμάρτητος καὶ τέλειος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀντιλαμβάνεται καλύτερα τοὺς πειρασμοὺς πού ἀντιμετωπίζει τό ἀνθρώπινο γένος. Βοηθαί τοὺς πειραζομένους βροτοὺς νὰ συντρίψουν τό Σατανᾶ καὶ κατὰ συνέπεια τὴν ἁμαρτία μὲ τό Ἅγιο Πάθος καὶ τὴν Ἀνάστασή Του, «εἰ μὴ γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος, οὐδέ ἐν ᾧ πέπονθεν αὐτός πειρασθεὶς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι»⁵²⁹.

Ἡ ἀμφισβήτηση τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Τησοῦ Χριστοῦ θά εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μὴ πραγματοποίηση τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου καὶ συγχρόνως θά ἀποδεικνυόταν φρούδη ἢ ἐλπίδα τῶν μέχρι τότε κεκοιμημένων. Οἱ τελευταῖοι

⁵²⁵Κ. Β. Σκουτέρη, «Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τό Λόγο τῆς θείας οἰκονομίας», *ΕΕΘΣΠΑ* 32 (1997) 211-212.

⁵²⁶Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 775³⁷⁻⁴² (=PG 75, 1357B).

⁵²⁷Κ. Β. Σκουτέρη, «Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τό Λόγο τῆς θείας οἰκονομίας», *ΕΕΘΣΠΑ* 32 (1997) 211-212. Βλ. τοῦ ἰδίου, «Ἡ ἐνότης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὡς πραγματικὴ προϋπόθεσις τῆς σωτηρίας (Ἐκ τῆς ἀνθρωπολογίας τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης)», *Θεολογία* 40 (1969) 416 κ.ἐ. Πρβλ. Α. Η. Armstrong, «Platonic Elements in St. Gregory of Nyssa's Doctrine of Man», *Dominica Studies* 1 (1948), 114. Κ. Ε. Παπαπέτρου, *Ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ γνώσις Αὐτοῦ*, Ἀθῆναι 1969, σ.65. Κ. Β. Σκουτέρη, «Ἐνανθρώπηση καὶ Θέωση», *Ἐφημέριος*, τευχ. 12, Δεκέμβριος 1999, σ.19.

⁵²⁸Α. Θεοδώρου, *Ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας*, Ἀθήνα 1998², σ.368.

πρόσμεναν τήν πραγματοποίηση τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Θεοῦ πρός τοὺς Πρωτόπλαστους, γιὰ τήν ἔλευση, δηλαδή τοῦ Μονογενῆ Του καί τῇ συντριβῇ τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ θανάτου ἀπό τόν τελευταῖο, «ἄχεται δέ ὁ σταυρός, ἡ τοῦ κόσμου σωτηρία καί ζωή, διόλωλε παντελῶς ἡ τῶν ἐν πίστει κεκοιμένων ἐλπίς»⁵³⁰.

Καί σιά δύο συγγραφικά αὐτά πονήματα ὁ ἀλεξανδρινός θεολόγος τονίζει ὅτι ἡ σωτηρία μας συντελέστηκε ἀπό τόν ἴδιο τό Θεό Λόγο καί ὄχι ἀπό κάποιον ἄλλο χαρισματικό ἢ θεοφόρο ἄνθρωπο, οὔτε ἀπό ἄγγελο, ἀλλά μέ τό θάνατο τῆς ἀνθρώπινης φύσεως τοῦ ἰδίου τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ, «Καίτοι σέσωκεν ἡμᾶς οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτός ὁ Κύριος, οὐκ ἄλλοτρίῳ θανάτῳ, καί ἀνθρώπου κοινοῦ μεσιτεύοντος, ἀλλ' αἵματι τῷ ἰδίῳ»⁵³¹.

Ἀξιο λόγου εἶναι καί σιά δύο ἔργα ὅτι ὁ Κύριλλος ἐξηγεῖ ἀναλυτικά ὅτι τό τέλος τῆς σαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι μόνο ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ στό σταυρό, ἀλλά καί ἡ Ἀνάστασή Του, «κατηργήθη οὕτω θάνατος, οὐκ ἀνασχομένης τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, ὑποθεῖναι τῇ φθορᾷ τό ἴδιον σῶμα, καθότι οὐκ ἦν δυνατόν κρατεῖσθαι Χριστόν ὑπό αὐτῆς»⁵³², καθώς καί ἡ ὑψωσή Του στόν οὐρανό, «θανατωθεῖς σαρκί ζωοποιηθεῖς δέ πνεύματι»⁵³³. Ἄλλωστε ὁ θάνατος καί ἡ φθορά του δέν ἦταν δυνατόν νά κρατήσουν δέσμιό τους τό θεάνθρωπο Χριστό.

Μόνο ἔτσι θά μπορούσε νά ἐπιτευχθεῖ μέ ἀπόλυτη ἐπιτυχία ὁ σκοπός τῆς σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, πού δέν εἶναι ἄλλος ἀπό τῇ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπινου γένους, τήν ἀνακαίνισή του καί τήν ἐπανασύνδεσή του μέ τό Θεό Πατέρα,

⁵²⁹ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 681³¹⁻⁴⁴ (=PG 75, 1196CD).

⁵³⁰ Αὐτόθι, SC 97, 681⁴⁷ (=PG 75, 1197A).

⁵³¹ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 765⁴⁵ (=PG 75, 1340C). Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστολή πρός μοναχοὺς*, PG 77, 37-40: «Εἶπερ ἐστίν ὁ Χριστός οὔτε Υἱός ἀληθῶς, οὔτε μήν φύσει Θεός, ἄνθρωπος δέ ψιλός καθ' ἡμᾶς καί θεότιτος ὄργανον, σεσώσμεθα μέν οὐκ ἐν Θεῷ ποθεν, ἐνός δέ μᾶλλον τῶν καθ' ἡμᾶς τεθνεῶτος ὑπέρ ἡμῶν καί δυνάμεσιν ἄλλοτρίαις ἐγηγερμένου. Πῶς οὖν ἔτι καταργήθη ὁ θάνατος διὰ Χριστοῦ;»

⁵³² Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 773²⁸ (=PG 75, 1353A). Πρβλ. Ἑβρ. 2, 10-15.

«ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ Θεῷ»⁵³⁴. Κατάφερε νά πετύχει νά ὀδηγήσῃ τόν ἄνθρωπο στό σκοπό τῆς δημιουργίας του, κάτι στό ὁποῖο ἀπέτυχε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ Ἀδάμ, «Κεχρημάτικε δέ καί ἔσχατος Ἀδάμ, ὡς ἐξ Ἀδάμ γεγονώς κατὰ σάρκα, καί ἀρχή δευτέρα τῶν ἐπὶ γῆς, ἀναστοιχειουμένης ἐν αὐτῷ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, εἰς καινότητα ζωῆς, τῆς ἐν ἀγιασμῷ τε καί ἀφθαρσίᾳ, διὰ τῆς νεκρῶν ἀναστάσεως· κατηργήθη οὕτω θάνατος, οὐκ ἀνασχομένης τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, ὑποθεῖναι τήν φθορὰν τό ἴδιον σῶμα, καθότι οὐκ ἦν δυνατόν κρατεῖσθαι Χριστόν ὑπό αὐτῆς»⁵³⁵.

Ἐν συνόψει ὅπως στόν πρῶτο Ἀδάμ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι κληρονόμησαν τήν ἀσθένεια πού ἀπέρρευσε ἀπ' αὐτόν, ἔτσι καί στό Χριστό, τό δεύτερο Ἀδάμ, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πού προσλήφθηκαν μέσα στήν ἀνθρωπότητά του θεώθηκαν μυστικά⁵³⁶. Καί ὅπως μέσα ἀπό τό γενάρχη ὅλοι πού κατάγονταν ἀπό αὐτόν μέ τή φυσική γέννηση κληρονομοῦν τήν ἁμαρτία καί τήν ἁμαρτωλότητα ἐκείνου, τήν ὁποία στή συνέχεια ἐκδηλώνουν στή ζωή του ἔμπρακτα μέ τά προσωπικά τους ἁμαρτήματα, ἔτσι καί στό Σωτῆρα, στό πρόσωπο τοῦ ὁποίου ἔχει συντελεσθεῖ ἀντικειμενικά ἡ θέωση τῆς ἀνθρώπινης φύσης, τό ἀνθρώπινο φύραμα κληρονομεῖ τή ζωή, τή σωτηρία καί τήν ἀθανασία.

⁵³³ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 693³⁴ (=PG 75, 1216D). Πρβλ. Α' Πέτρ. 3, 17-20.

⁵³⁴ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 693³⁶ (=PG 75, 1216D). Πρβλ. Α' Πέτρ. 3, 17-20.

⁵³⁵ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 773²⁸ (=PG 75, 1353AB). Πρβλ. Ἑβρ. 2, 10-15.

⁵³⁶ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 773²⁶ (=PG 75, 1353AB). Πρβλ. Α. Θεοδώρου, *Ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας*, Αθήνα 1998², σ.370.

2. «Ἡμεῖς Υἱοὶ Θεοῦ κατὰ χάριν»

Ὁ Κύριλλος στό «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς», δέν παραλείπει νά ἀναφέρει ὅτι ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μέ τὴν πρόσληψη τῆς ἀνθρώπινης φύσεως «καθ' ἑνωσιν οἰκονομικὴν»⁵³⁷ καί «κατὰ σύμβασιν οἰκονομικὴν»⁵³⁸ ἐγένε Πρωτότοκος⁵³⁹ ἀπὸ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Ἦταν Πρωτότοκος, ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἀναμαρτησίαν, ἦταν ὁ μοναδικὸς ἀναμάρτητος ἄνθρωπος, ὁ πρῶτος ἀναστημένος ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ὁ πρῶτος λίθος γιὰ τὴν ἰδρυση τῆς Ἐκκλησίας καί Ἐκεῖνος μέσῳ τοῦ ὁποίου ἡμεῖς γίναμε «κατὰ χάριν Υἱοὶ Θεοῦ»⁵⁴⁰. Μέ τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως ὁ Θεῖος Λόγος ἐγένε ἕνας ἀπὸ ἡμᾶς καί ἔτσι ἡμεῖς μπορέσαμε νά γίνουμε παιδιὰ τοῦ Θεοῦ Πατρός καί ἀδελφοί⁵⁴¹ Αὐτοῦ, «Ὁ γάρ τοι Μονογενὴς ὡς Θεός, πρωτότοκος ἐν ἡμῖν, καθ' ἑνωσιν οἰκονομικὴν, ἵνα καί ἡμεῖς ὦμεν ἐν αὐτῷ τε καί δι' αὐτόν υἱοὶ Θεοῦ τε καί κατὰ χάριν»⁵⁴². Ὁ Χριστὸς εἶναι φύσει Θεός καί ἐκ Θεοῦ γεννημένος ἀχρόνως καί προαιωνίως. Ἐγένε ἄνθρωπος μέ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέ τρόπο ἀσυνήθιστο γιὰ ἡμᾶς. Μέ τὴν ἐνσάρκωσίν Του ἔδωσε τὴ δύναμίν Του σέ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος νά καταστεῖ Ἅγιος καί χωρὶς φθορά.

Στό «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», ὁ ὀρθόδοξος πρωταγωνιστὴς τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου συμπληρώνει ὅτι, ἐπιπλέον μέ τὴν ἀναδημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἀπὸ τὸ νέο Ἀδάμ, τὸ Χριστό, δίνεται ἡ εὐκαιρία στὰ ἔλλαγα ὄντα νά γίνουν ἔμπλεα χάριτος, κάτι τὸ ὁποῖο δέν πέτυχαν μέ τὸν πρωτόπλαστο Ἀδάμ, «Θεός γάρ ὢν φύσει καί ἐκ Θεοῦ καί

⁵³⁷ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 700⁹⁻¹⁴ (=PG 75, 1229B).

⁵³⁸ Αὐτόθι, SC 97, 700¹⁸ (=PG 75, 1229B).

⁵³⁹ Αὐτόθι, SC 97 700¹⁰ (=PG 75, 1229B). Αὐτόθι, SC 97, 700¹⁸ (=PG 75, 1229B).

⁵⁴⁰ Αὐτόθι, SC 97, 700¹² (=PG 75, 1229B).

⁵⁴¹ Αὐτόθι, SC 97, 700¹⁹⁻²⁴ (=PG 75, 1229B): «Ὡςπερ οὖν γέγονεν ἴδιον τῆς ἀνθρωπότητος ἐν Χριστῷ τὸ Μονογενές, διὰ τὸ ἡνῶσθαι τῷ Λόγῳ κατὰ σύμβασιν οἰκονομικὴν· οὕτως ἴδιον τοῦ Λόγου τὸ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, καί τὸ πρωτότοκος, διὰ τῷ ἡνῶσθαι σαρκί».

⁵⁴² Αὐτόθι, SC 97, 700¹⁰⁻¹⁴ (=PG 75, 1229B).

ἄνωθεν, καταπεφοίτηκεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἀσυνήθως τε καί ξένως, γεννητός κατὰ σάρκα γεγονώς τοῦ Πνεύματος, ἵνα Ἅγιοι τε καί ἄφθαρτοι καί ἡμεῖς κατ' αὐτόν διαμείνωμεν ὡς ἐξ ἀρχῆς καί ρίζης δευτέρας αὐτοῦ δηλονότι καταβαίνουσης εἰς ἡμᾶς τῆς χάριτος»⁵⁴³.

Ἡ σωτηρία μας καί ἡ κατὰ χάριν υἱοθεσία μας ἀπό τόν ἴδιο τό Θεό ὠφειλόταν στό γεγονός τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Μέ τήν πρόσληψη τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ὁ Θεῖος Λόγος οἰκειοποιήθηκε οἰκονομικά τά ἀνθρώπινα καί καθετί σχετικό μέ τήν ἀνθρώπινη σάρκα, «Αὐτοῦ γάρ εἶναί φαμέν κατ' οἰκείωσιν οἰκονομικήν τά ἀνθρώπινα, καί μετὰ τῆς σαρκός τά αὐτῆς»⁵⁴⁴. Μέ τόν τρόπο αὐτό δόθηκε ἡ εὐκαιρία σέ ὅλους ἐμᾶς νά γίνουμε «κατὰ χάριν τέκνα»⁵⁴⁵ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

⁵⁴³ Τοῦ ἰδίου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 725³⁸⁻⁴³ (=PG 75, 1273B).

⁵⁴⁴ Αὐτόθι, SC 97, 761²⁻⁷ (=PG 75, 1332D).

⁵⁴⁵ Κύριλλος, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 725³⁶⁻³⁸ (=PG 75, 1273B).

3. Σάρκωση και Έκκλησία. Θεΐα μυστήρια.

Σ τήν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ οἱ ἄνθρωποι ἐνώνονται καί πρὸς τὸ Θεό καί μεταξύ τους, δημιουργεῖται δηλαδή ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ⁵⁴⁶.

Στό «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», ὁ Κύριλλος σημειώνει ὅτι ὁ Χριστός εἶναι ὁ ἰδρυτής καί ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, γιατί εἶναι ὁ Πρωτότοκος ὅλης τῆς κτίσεως, τόσο τῆς ὁρατῆς ὅσο καί τῆς ἀόρατης, καί ὁ πρῶτος πού ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκρούς⁵⁴⁷. Ὁ ὅρος Ἐκκλησία⁵⁴⁸ παραγόμενος ἀπὸ τὸ ρῆμα «ἐκκαλῶ» σημαίνει τὴ συνάθροιση τῆ σύγκληση ὅλων ἐκείνων πού πιστεύουν ὀρθόδοξα στὸν ἐνσαρκωμένο Θεῖο Λόγο, τὸ Χριστό. ἀποδέχονται Αὐτόν ὡς τέλειο Θεό, δεῦτερο πρόσωπο τῆς Ἀγίας Τριάδας, πού ἐγένε κατ' οἰκονομίαν τέλειος

⁵⁴⁶ Α. Θεοδώρου, *Ἡ περί θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν ἐλλήνων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μέχρις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ*, διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ, Ἀθῆναι 1956, σ. 85, 86.

⁵⁴⁷ Κύριλλος, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 765¹⁶⁻²⁰ (=PG 75, 1340B): «Ἰδοὺ γάρ, ἰδοὺ σαφῶς καί μάλα τὴν εἰκόνα τοῦ ἀοράτου Θεοῦ, τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, ὁρατῆς τε καί ἀοράτου, δι' οὗ τὰ πάντα καί ἐν ᾧ τὰ πάντα, κεφαλὴν δεδόσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ φησὶν, εἶναι δέ καί ἐκ νεκρῶν πρωτότοκον».

⁵⁴⁸ Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κιβωτός τῆς σωτηριώδους θείας χάριτος, ὡς καί μοναδικὴ ἀλάθητος διδάσκαλος τῆς πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου γενομένης θείας ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως. Εἶναι τὸ σύνολο τῶν ὀρθοδόξως πιστευόντων εἰς τὸν Χριστόν ὡς Θεάνθρωπον ἀρχηγόν καί σωτῆρα αὐτῶν καί πᾶσαν τὴν Ἐαυτοῦ διδασκαλίαν καί εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας Τριάδας βεβαπτισμένων κληρικῶν τε καί λαϊκῶν, τῶν συναποτελούντων μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων καί τῶν ἀπὸ κόσμου τούτου ἐκδημησάντων δικαίων τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὅστις εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ, κατὰ ταῦτα Θεανθρώπινον ὀργανισμόν. Ἐντεῦθεν δέ καί χαρακτηρίζεται ὡς ὁρατὴ ἅμα καί ἀόρατος. Καί ἀόρατος μὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία, διότι ἀόρατος εἶναι ἡ κεφαλὴ αὐτῆς, ὁ Χριστός, ἀόρατον τὸ ἐν αὐτῇ ἐνοικοῦν καί οἶονεῖ ψυχὴν αὐτῆς ἀποτελοῦν Ἅγιον Πνεῦμα, ἀόρατος ἡ ἐν αὐτῇ ἐνεργοῦσα θεία χάρις, ἀόρατον καί τὸ ἐν οὐρανοῖς τμήμα αὐτῆς. Ὁρατὴ δέ εἶναι ἡ Ἐκκλησία, διότι δι' αἰσθητῶν σημείων μεταδίδει τὴν ἀόρατον θεϊαν χάριν, ἔχει ἐξωτερικὴν ὀργάνωσιν καί διοικητικὸν σύστημα καί ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνθρώπων. Ἡ οὐσία τῆς Ἐκκλησίας ὡς Θεανθρώπινου ὀργανισμοῦ ἢ σώματος ἔχοντος ὡς κεφαλὴν τὸν Χριστόν καί μέλη τοὺς πιστοὺς (Κολ. 1, 18, 24. Ρωμ. 12, 5 κ.λπ.) εἶναι μυστήριον μέγα (Ἐφ. 5, 32), ὡς ἀκριβῶς μυστήριον μέγα ἀποτελεῖ καί τὸ γεγονὼς τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου. Πρβλ. Ε. Παπαχαλαράμπους, *Φάκελλος Μαθήματος – Δογματικὴ Β΄*, Ἀθῆναι 1994, σ. 24. Συναφῶς Ν. Εὐθ. Μητσοπούλου, *Θέματα Ὀρθοδόξου Δογματικῆς Θεολογίας*, Ἀθήνα 1984, σ. 84.

άνθρωπος καί ἀσπάζονται ὅλη τή διδασκαλία Αὐτοῦ καί τή διδασκαλία περί τοῦ Ἐνός καί συγχρόνως Τριαδικοῦ Θεοῦ.

Πῶς ὁμως μπορούμε νά γίνουμε μέλη τῆς ' Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ; Ἡ ἀπάντηση στό ἐρώτημα αὐτό δίδεται ἀπό τόν ἱερό θεολόγο στό «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς», στό ὁποῖο ὁ ἅγιος Κύριλλος σημειώνει ὅτι γιά νά συμμετέχουμε στό Θεανθρώπινο ὄργανισμό τῆς Ἐκκλησίας πρέπει πρῶτα νά βαπτισθοῦμε στήν ἀγία καί ὁμοούσιο Τριάδα, δηλαδή στό ὄνομα τοῦ Θεοῦ Πατέρα, τοῦ Θεοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Θεοῦ Ἁγίου Πνεύματος, «βεβαπτίσμεθα δὴ οὖν εἰς ἀγίαν καί ὁμοούσιον Τριάδα, τήν ἐν γέ φημί τῷ Πατρί, καί τῷ Υἱῷ, καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι»⁵⁴⁹. Αὐτήν τήν ἐντολή τήν ἔδωσε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος στούς μαθητές Του, «Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρός, καί τοῦ Υἱοῦ, καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»⁵⁵⁰. Μέ τό βάπτισμα ὁ ἄνθρωπος εἰσάγεται ἔτσι στό μυστικό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τήν Ἐκκλησίαν⁵⁵¹.

Τό βάπτισμα, συνεχίζει νά λέει ὁ Κύριλλος στό ἴδιο ἔργο, μᾶς βοηθάει νά ἀναπλάσουμε, νά ἀναμορφώσουμε τήν ἀνθρώπινη φύση μας, ὅπως ἐκείνη ἀνακαινίστηκε στό πρόσωπο τοῦ ἐνανθρωπήσαντα Λόγου, «ἀναμορφούμεθα γάρ ὡς εἰς εἰκόνα τήν θείαν, εἰς Χριστόν Τησοῦν, οὐ σωματικόν ὑπομένοντες τόν ἀναπλασμόν»⁵⁵². Μέ τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, σημειώνει ὁ ἱερός Πατήρ, πού μᾶς καλύπτει κατὰ τήν ὥρα τῆς βαπτίσεως μας, γινόμαστε πραγματικά μέλη τῆς Ἐκκλησίας καί ἀδελφοί τοῦ Χριστοῦ, γιατί ἀναγεννιόμαστε πνευματικά σέ μιὰ καινούρια ἐνθεη ὑπαρξη⁵⁵³. Ὁ Κύριλλος γιά νά δείξει τούς καρπούς πού λαμβάνει κάποιος μέ τό μυστήριον τοῦ βαπτίσματος χρησιμοποιεῖ ἕνα χωρίο ἀπό τόν προφήτη Ἡσαΐα,

⁵⁴⁹ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 773³²⁻³⁶ (=PG 75, 1353B).

⁵⁵⁰ Αὐτόθι, SC 97, 773A (=PG 75, 1353B). Πρβλ. Ματθ. 28, 19. Κυρίλλου, *Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, ΚΗ', PG 75, 1468D.

⁵⁵¹ Η. Δ. Μουτσούλα, *Ἡ σάρκωσις τοῦ Λόγου καί ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τήν διδασκαλίαν τοῦ Γρηγορίου Νύσσης*, δ.δ, Αθῆναι 1965, σ.33.

⁵⁵² Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 706⁸⁻¹² (=PG 75, 1240C).

⁵⁵³ Αὐτόθι.

«ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ· ἐνέδυσσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης»⁵⁵⁴, καὶ τό ἐρμηνεύει μέ ἓνα χωρίο τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, «Ὅσοι γάρ εἰς Χριστόν ἐβαπτίσθητε, Χριστόν ἐνεδύσασθε»⁵⁵⁵. Σύμφωνα μέ τὰ δύο αὐτά χωρία, τό βάπτισμα μοιάζει μέ ροῦχο, «ἱμάτιον», πού μέσφ αὐτοῦ ὁ βαπτιζόμενος ἐνεδύεται τόν ἴδιο τόν Χριστό, γίνεται μέλος Του. Τό τελευταῖο τόν γεμίζει ὅχι μόνο χαρά, ἀφοῦ γίνεται ἀδελφός τοῦ Χριστοῦ καί κατὰ χάριν Υἱός Θεοῦ, ἀλλά καί τόν ὁδηγεῖ στό δρόμο τῆς λυτρώσεως, ἀφοῦ τόν ἀπαλλάσσει ἀπό τή φθοροποιό δύναμη τῆς ἁμαρτίας καί ἀπό τό ρύπο καί τήν ἐνοχὴ πού προέρχονται ἀπό αὐτήν.⁵⁵⁶

Μέ τό βάπτισμα συμμετέχουμε στά πάθη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Τησοῦ Χριστοῦ, στήν τριήμερη ταφή καί ἀνάστασή Του, «εἰ γάρ σύμφυτοι, γεγονάμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ἀλλά καί τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα»⁵⁵⁷, καί ἐπιτυγχάνουμε τήν ἀφθαρσίαν καί τήν ἀθανασία τῆς ἀνθρώπινης φύσεως μας ἐνῶ ντυνόμαστε μέ τήν ἀπάθειαν, «οὕτω καί ὑμεῖς τῆς χαλεπῆς τοῦ θανάτου δουλείας ἀπαλλαγῆσεσθε, καί τήν φθοράν ἀπορρίψαντες σύν τοῖς πάθεσιν, ἐνδύσασθε τήν ἀπάθειαν»⁵⁵⁸. Πετυχαίνουμε, δηλαδή, μέ τό βάπτισμα, ὑπογραμμίζει ὁ Κύριλλος, ὅ,τι δώρισε ὁ Χριστός στήν ἀνθρώπινη φύση μέ τήν ἐνανθρώπησή Του, τά πάθη Του, τό σταυρικό θάνατό Του καί τέλος μέ τήν ἀνάστασή Του, τήν ἀνακαίνισιν καί τήν ἀνάπλασιν ὅλου τοῦ ἀνθρώπινου ἀπό τά δεσμά τοῦ θανάτου καί τῆς ἁμαρτίας, τήν ἀφθαρτοποίησιν καί τήν ἀθανασία τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, «εἰς ἀφθαρσίαν καί ἀθανασίαν μετέβη»⁵⁵⁹. Τό βάπτισμα τέλος, γράφει ὁ ἀλεξανδρινός θεολόγος, μᾶς ὁδηγεῖ ἀπό τόν πνευματικό θάνατο, ἀποτελέσμα τῆς παρακοῆς τῶν πρωτοπλάστων, στήν

⁵⁵⁴ Αὐτόθι, SC 97, 706¹³⁻²¹ (=PG75, 1240C). Πρβλ. Ἠσ. 61, 10.

⁵⁵⁵ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 706¹²⁻¹⁵ (=PG 75, 1240C). Πρβλ. Γαλ. 3, 27.

⁵⁵⁶ Κυρίλλου, *Υπόμνημα εἰς τό κατὰ Λουκᾶν*, PG 72, 904A.

⁵⁵⁷ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, PG 75, 1469A. Ρωμ. 6, 5.

⁵⁵⁸ Κυρίλλου, *Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, PG 75, 1469A.

⁵⁵⁹ Αὐτόθι.

καινή ἐν Χριστῷ ζωή καί μᾶς ἀπεκδύει ἀπό τούς δερμάτινους χιτῶνες πού φόρεσε ὁ ἄνθρωπος μετά τήν πτώση καί οἱ ὅποιοι ἔγιναν ἀφορμή ὥστε νά μήν μπορεῖ πλέον ὁ ἄνθρωπος νά συμμετεωροπορεῖ μέ τίς θεῖες καί οὐράνιες δυνάμεις⁵⁶⁰.

Ὁ Κύριλλος ἄν καί ἐξαίρει στό «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς», τή σημασία τοῦ βαπτίσματος γιά νά γίνει κάποιος μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, τονίζει συγχρόνως ὅτι οἱ πιστοί πρέπει νά τρέφονται συνεχῶς, νά μεταλαμβάνουν⁵⁶¹ τήν ζωοποιοῦσαν⁵⁶² σάρκα τοῦ Κυρίου, ὥστε νά ὑπάρχει ὀργανική⁵⁶³ ἐνότητα μεταξύ πιστοῦ καί Χριστοῦ καί ἐπομένως ἡ ἀνθρώπινη φύση νά θεώνεται⁵⁶⁴ καί νά κερδίζει τήν αἰωνιότητα καί τήν ἀθανασία, «Οἱ ἐσθίοντες ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, οὐ μή γεύσωνται θανάτου εἰς τόν αἰῶνα»⁵⁶⁵.

Στό «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας χρησιμοποιεῖ τά λόγια τοῦ ἰδίου τοῦ Μεσσία Χριστοῦ, μέσα ἀπό τά ὁποῖα ἀπερίφραστα δηλώνεται ὅτι ὁ ἄρτος τῆς θείας Εὐχαριστίας εἶναι ἡ ἴδια ἡ σάρκα τοῦ Θεανθρώπου. Ὅποιος τρώει ἀπό αὐτόν τόν ἄρτο, ὁποῖος μετέχει στό μυστήριό τῆς θείας Εὐχαριστίας ἀποκτάει ἀφθαρσία στή φθορά τοῦ θανάτου καί κερδίζει τήν αἰώνιο ζωή, « Ἐγώ γάρ εἰμι, φησίν, ὁ ἄρτος ὁ ζών, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καί ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ. Ἐάν τις φάγῃ ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου, ζήσεται εἰς τόν αἰῶνα, καί ὁ ἄρτος δέ ὃν ἐγώ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ὑπέρ

⁵⁶⁰ Κ. Β. Σκουτέρη, «Μετεωροπορεῖν» καί «Συμμετεωροπορεῖν» παρά τῷ ἁγίῳ Γρηγορίῳ Νύσσης», *ἀνάτυπον ἐκ τῆς θεολογίας*, Αθῆναι 1969, σ.11.

⁵⁶¹ Κυρίλλου, *Ὅτι Θεοτόκος ἡ Ἀγία Παρθένα καί οὐ Χριστοτόκος*, PG 76, 253A.

⁵⁶² Αὐτόθι.

⁵⁶³ Η. Δ. Μουτσούλα, *Ἡ σάρκωσις τοῦ Λόγου καί ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τή διδασκαλίαν Γρηγορίου τοῦ Νύσσης*, δ.δ, Αθῆναι 1965, σ. 33. Πρβλ. W. Goossens, *L' Eglise corps du Christ d' après S. Paul*, ed. J. Galbada Paris 1949.

⁵⁶⁴ Η. Δ. Μουτσούλα, *Ἡ σάρκωσις τοῦ Λόγου καί ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τή διδασκαλίαν Γρηγορίου τοῦ Νύσσης*, δ.δ, Αθῆναι 1965, σ. 33.

⁵⁶⁵ Κυρίλλου, *Ὅτι Θεοτόκος ἡ Ἀγία Παρθένα καί οὐ Χριστοτόκος*, PG 76, 253A. Πρβλ. Ἦσ. 48,16.

τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς»⁵⁶⁶. Μέ τά λόγια αὐτά συστήθηκε ἄμεσα τό μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας ἀπό τόν Κύριον.

Καί ὁ ἅγιος Κύριλλος συνεχίζει νά ὑποδεικνύει μέ ἔμφαση ὅτι εἶναι φυσικό ἐπακόλουθο νά κερδίζει κάποιος τήν αἰώνιον ζωή μετέχοντας στό μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἀφοῦ ἡ σάρκα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ σάρκα τοῦ ἰδίου τοῦ ἐνανθρωπήσαντα Θείου Λόγου πού ἐνῶ βρισκόταν στόν οὐρανό, ἦλθε στή γῆ, ἐγένε ἀνθρώπος, γιά νά μᾶς χαρίσει ζωή αἰώνια, «ὁ ἄρτος ὁ ζών, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καί ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ»⁵⁶⁷. Ἀλλωστε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός τονίζει ὅτι ὁποῖος δέν τρέφεται μέ τό σῶμα καί τό αἷμα Του, δέ λαμβάνει μέρος στό μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, θά εἶναι ἀδύνατο νά ζωοποιηθεῖ, «ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐάν μή φάγητε τήν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καί πίητε αὐτοῦ τό αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς»⁵⁶⁸.

Τό σῶμα καί τό αἷμα μέ τή μορφή ἄρτου καί οἴνου, πού λαμβάνει μέ τή θεία κοινωνία κάθε πιστός, δέν εἶναι τό σῶμα καί τό αἷμα κάποιου ἀπλοῦ ἀνθρώπου. Αὐτό τό ὑπογραμμίζει ὁ Κύριλλος στό ἴδιο ἔργο, γιατί τότε δέ θά μπορούσε νά τοῦ χαρίσει τήν ἀφθαρσία καί τήν ἀθανασία, οὔτε ὁμως μόνο τοῦ Θεοῦ, γιατί Ἐκεῖνος εἶναι ἄυλος καί ἄσαρκος, ἀλλά τοῦ ἰδίου τοῦ ἐνσαρκωθέντος Θείου Λόγου, τέλειου ἀνθρώπου καί τέλειου Θεοῦ μαζί. Στό μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, λοιπόν, ὁ πιστός γίνεται μέτοχος τῆς ζωοποιοῦ σάρκας τοῦ Χριστοῦ πού εἶναι ἄρρηκτα συνενωμένη μέ τό Θεό Λόγο, «ἔστι μᾶλλον οὐ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀλλά τοῦ συναφθέντος αὐτῷ ἀνθρώπου, τό τειμημένον σῶμα καί τό αἷμα.»⁵⁶⁹. Μέσω αὐτῆς κάθε μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ μεταλαμβάνει τή θεία φύση τοῦ Λόγου καί γίνεται χριστοφόρος καί θεοφόρος⁵⁷⁰.

⁵⁶⁶ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 776³³⁻⁴² (=PG 75, 1360A). Πρβλ. Ἰω. 6, 51-52.

⁵⁶⁷ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 776³³⁻⁴² (=PG 75, 1360A). Πρβλ. Ἰω. 6, 51-52.

⁵⁶⁸ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 776³⁷⁻⁴⁵ (=PG 75, 1360B). Πρβλ. Ἰω. 6, 54.

⁵⁶⁹ Αὐτόθι.

⁵⁷⁰ Α. Θεοδώρου, *Ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας*, Ἀθήνα 1998², σ.155.

Κατά τόν Κύριλλο αὐτή ἡ περιχώρησις⁵⁷¹ τῆς θεανθρώπινης ζωῆς τοῦ Χριστοῦ στόν κάθε πιστό, «ζῶ δέ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ ἐν ἐμοί ὁ Χριστός»⁵⁷², εἶναι συνέπεια καί συνέχεια τοῦ μυστηρίου τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων ἐν τῷ Θεανθρώπῳ Χριστῷ⁵⁷³. Ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς περιχωρήσεως τοῦ ἐνσαρκωμένου Λόγου στούς πιστούς, δίνεται ἡ εὐκαιρία στούς τελευταίους νά γίνουν παιδιά Θεοῦ, «Ὅσοι ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι»⁵⁷⁴. Μέσα ἀπό τήν στενώτατη σχέση τῆς ἐνότητος τοῦ Χριστοῦ μέ τούς πιστούς, πάντα τά ἐν Χριστῷ ἀγαθά μεταφέρονται στά μέλη αὐτοῦ⁵⁷⁵.

Ἐν κατακλείδι, σημειώνει ὁ ἱερός Κύριλλος, στό μυστήριον τῆς τοῦ Χριστοῦ θείας ἐνσαρκώσεως περιέχεται τό μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας⁵⁷⁶. Τά δύο μυστήρια αὐτά ἀποτελοῦν μαζί ἐνότητα ἀδιάσπαστη, ἀφοῦ ὁ Χριστός εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καί Αὐτή ἀποτελεῖ τό σῶμα Του⁵⁷⁷. Μέσα λοιπόν στήν Ἐκκλησία διὰ τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ γεφυρώνεται τό χάσμα πού εἶχε δημιουργηθεῖ ἐξαιτίας τῆς παρακοῆς τῶν Πρωτοπλάστων μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου, Δημιουργοῦ καί δημιουργήματος⁵⁷⁸. Καταργεῖται ἐπομένως τό ρήγμα στή σχέση Θεοῦ ἀνθρώπου μέσα στήν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία συνεχίζει τό ἐνοποιητικό ἔργο τοῦ Χριστοῦ μεταξύ Κτίστη καί κτίσματος.

⁵⁷¹ Α. Γιέβτιτς, «Δόγμα καί ἥθος εἰς τήν Ὁρθόδοξον Παράδοσιν», *Θεολογία*, 39_{1,2} (1968) 188.

⁵⁷² Γαλ. 2, 20.

⁵⁷³ Α. Θεοδώρου, *Ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας*, Αθήνα 1998², σ.155.

⁵⁷⁴ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 738C (= PG 75, 1296A). Πρβλ. *Τω. 1*, 11-12.

⁵⁷⁵ Πρβλ. Α. Θεοδώρου, *Ἡ περί θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων πατέρων μέχρις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ*, διατριβή ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ, Αθήναι 1956, σ.86.

⁵⁷⁶ Κ. Β. Σκουτέρη, «Ἡ Διάκρισις μεταξύ θρησκευτικῆς καί χριστιανικῆς θεολογίας», *ἀνάπτυπον ἐκ τῆς Θεολογίας*, Αθήναι 1971, σ.8.

⁵⁷⁷ Αὐτόθι. Βλ. Κ. Μουρατίδου, *Ἡ οὐσία καί τό πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τήν διδασκαλίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου*, Αθήναι 1958, σ.47. Βλ. Α. Γιέβτιτς, *Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ ἀποστόλου Παύλου κατὰ τόν ἱερόν Χρυσόστομον*, Αθήναι 1967, σ. 51. Τ. Ν. Καρμίρη, *Ἡ Ἐκκλησιολογία τῶν τριῶν Τεραρχῶν*, Αθήναι 1962, σ.53.

⁵⁷⁸ Κ. Β. Σκουτέρη, «Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τό Λόγον τῆς θείας οἰκονομίας», *ΕΕΘΣΠΑ*, ΛΒ' (1997) 216.

4. Επιχειρήματα κατά αίρετικῶν απόψεων γιά τήν ἐνανθρώπηση.

Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας ἦταν ὑπέρμαχος τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Οἰκονομίας. Ἀγωνίστηκε μέ πάθος ἐναντίον τῶν διαφόρων αίρετικῶν καί κυρίως τοῦ Νεστορίου, οἱ ὅποιοι προσπαθοῦσαν μέ λανθασμένες δοξασίες νά σπιλώσουν τό θαυμαστό γεγονός τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως καί κατά προέκταση νά ἀμφισβητήσουν τή θεότητα ἢ τήν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ καί ἐπομένως τήν ἀπολύτρωση καί τή θέωση τοῦ ἀνθρώπου, «Γελῶσι δέ οὔτοι τῆς ἐνανθρωπήσεως τό μυστήριον, περιτρέποντες εἰς τό ἀπηχές τά οὔτως, ὀρθά καί ἀξιόκιστα τῆς Ἐκκλησίας δόγματα»⁵⁷⁹.

Ὁ ἀγῶνας τοῦ Κυρίλλου γιά τήν κατάρριψη τῶν αίρετικῶν απόψεων σχετικά μέ τήν ἐνανθρώπηση τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδας διαφαίνεται μέσα καί ἀπό τά δύο ἐξεταζόμενα συγγράμματά του. Στό «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας σημειώνει ὅτι ἐκεῖνοι πού δέν ἀποδέχονται ὅτι ὁ Χριστός ἐγένε ἀνθρωπος, γεννήθηκε ἐν χρόνῳ σαρκικά ἀπό μία γυναῖκα, ἀναιροῦν ὅλο τό μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας, «Φάσκοντές γε μήν, οὐκ αὐτόν γενέσθαι σάρκα τόν ἐκ Θεοῦ Λόγον, ἥτοι γέννησιν ὑπομεῖναι τήν κατά σάρκα ἐκ γυναικός ἀναιροῦσι τήν οἰκονομίαν»⁵⁸⁰. Ἀναιρεῖται τό μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τό ὅποιο πραγματοποιήθηκε ἐξαιτίας τῆς ἁπειρης ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, «ἐκ φιľανθρωπίας»⁵⁸¹, πρὸς τό πιό ἀγαπημένο Του δημιούργημα, τόν ἀνθρωπο, τήν κορωνίδα τῆς δημιουργίας. Παράλληλα ἀναιροῦν συγχρόνως καί τό γεγονός τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπινου φυράματος, ὁ Θεῖος Λόγος δέ γίνεται ἓνας ἀπό ἡμᾶς, «μή πλούσιος ὦν ἐπτώχευσε»⁵⁸². Τό ἀποτέλεσμα εἶναι νά μήν ἀνακαινίζεται ἡ ἀνθρώπινη φύση στό πρόσωπο Του, νά μήν ἀποκτάει τά ἀγαθά τῆς ἀρχεγόνου

⁵⁷⁹ Κύριλλος, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 750³⁶ (=PG 75, 1316A).

⁵⁸⁰ Αὐτόθι, SC 97, 722¹⁷⁻²² (=PG 75, 1268C).

⁵⁸¹ Αὐτόθι.

καταστάσεως, μένοντας έγκλωβισμένη στά δεσμά τής άμαρτίας καί τοῦ θανάτου, «άλλ' έσμέν έν τῷ πτωχεύειν ἔτι καί άρᾷ καί θανάτῳ καί άμαρτίᾳ ένισχημένοι»⁵⁸³.

Η ανάληψη, ὅμως, πλήρους τής ανθρώπινης φύσεως από τό Θεό Λόγο, δηλαδή τό μυστήριο τής ένανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ συνιστᾷ τήν άνατροπή τής κατάρας, «άνατροπῆς τῶν έξ άρᾶς καί δίκης τῇ τοῦ ανθρώπου φύσει συμβεβηκότων»⁵⁸⁴, τής πεπτωκυίας φύσεως, τήν άπολύτρωση αὐτῆς από τό βροτοφάγο δαίμονα, τή συντριβή τῶν χάλκινων πυλῶν καί τῶν σιδερένιων μοχλῶν τής άμαρτίας καί τοῦ θανάτου, δηλαδή τής έν γένει φθορᾶς τοῦ ανθρώπινου εἶναι.

Ο Κύριλλος τονίζει στό ἴδιο ἔργο, άναφερόμενος σέ εκείνους πού «άσυνέτως»⁵⁸⁵ θεωροῦν ὅτι ὁ Μονογενής Υἱός τοῦ Θεοῦ δέν εἶναι οὔτε ὁμοούσιος μέ τό Θεό Πατέρα, οὔτε ἴσος μέ Αὐτόν, αλλά κατώτερος καί ὑποδιαίστερος από Ἐκεῖνον, «καί ὑποβιβάζουσι τής ισότητος τής πρός τόν Πατέρα καί Θεόν, οὔχ ὁμοούσιον εἶναι λέγοντες αὐτόν»⁵⁸⁶ Ο ἴδιος ὁ άλεξανδρινός Πατήρ χαρακτηρίζει τήν άπόρριψη τής θεότητος τοῦ Λόγου «φρενός άπόβρασμα τής ήλιθιωτάτης»⁵⁸⁷, ένῶ σημειώνει ὅτι ὁ Θεός Λόγος εἶναι ὁ «ὁ τής ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ Πατρός χαρακτήρ»⁵⁸⁸, δηλαδή τό έκτύπωμα ἢ ἡ σφραγίδα τής αἰδιότητος τοῦ άοράτου Θεοῦ, ὁ ὁμοούσιος μέ τό Θεό Πατέρα. Κατά συνέπεια ὁ Υἱός άφοῦ εἶναι ὁμοούσιος μέ τό Γεννήτορά Του, δέ μπορεί νά εἶναι κατώτερος από Ἐκεῖνον, αλλά μόνο ἴσος μέ Αὐτόν, «ὁ κατά πᾶν ὀτιοῦν ἰσομέτρως ἔχων τῷ φύσαντι»⁵⁸⁹. Ακόμα καί ὅταν ἔγινε άνθρωπος, ὅσον άφορᾷ στή θεότητά Του παρέμεινε ἴσος μέ τόν Πατέρα, γιατί ἡ Θεία φύση Του ἦταν έγγενής σέ Αὐτόν, «ἦν πρό παντός αἰῶνος ὡς

⁵⁸² Αὐτόθι.

⁵⁸³ Αὐτόθι, SC 97, 722²⁹ (=PG 75, 1268D).

⁵⁸⁴ Αὐτόθι, SC 97, 722³⁸⁻⁴⁰ (=PG 75, 1268D).

⁵⁸⁵ Αὐτόθι, SC 97, 715³⁰⁻³⁴, (=PG 75, 1256C).

⁵⁸⁶ Αὐτόθι, SC 97, 715³³⁻⁴⁴ (= PG 75, 1256CD).

⁵⁸⁷ Τοῦ ἰδίου, *Περί τής ένανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 688³⁻⁶ (=PG 75, 1208AB).

⁵⁸⁸ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 742⁹⁻¹⁷ (=PG 75, 1301BC).

⁵⁸⁹ Αὐτόθι.

Θεός»⁵⁹⁰, καί ὅχι κάτι τό ἐπίκτητο, «ἀλλ' ἦν καί οὕτω Θεός, ὡς μή δοτόν ἔχων τό φύσει προσόν αὐτῷ»⁵⁹¹.

Στή συνέχεια ἀναφέρεται ἔμμεσα στό Νεστόριο καί τόν χαρακτηρίζει «ἀρτιφανῆ δράκοντα»⁵⁹², «όσκολιόν»⁵⁹³, μεθυσμένο, «μεθύουσαν ἔχων τήν γλῶτταν»⁵⁹⁴. Αὐτός ἂν καί γνωρίζει καλά τό περιεχόμενο τῆς Ἀγίας Γραφῆς, καινοτομεῖ⁵⁹⁵ μέ τό νά διδάσκει ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία δέν πρέπει νά ὀνομάζεται Θεοτόκος, ἀλλά Χριστοτόκος καί ἀνθρωποτόκος, γιατί δέ μπορεῖ νά γέννησε τό Θεό ἀλλά τόν ἄνθρωπο Χριστό πού ἐνώθηκε μέ τό Θεό Λόγο.

Ἐξάλλου σημειώνει ὁ ἅγιος Κύριλλος μόνο τό ἴδιο τό ὄνομα, Ἐμμανουήλ⁵⁹⁶, τοῦ ἐνσαρκωμένου Λόγου, ἀρκεῖ γιά νά δικαιώσει τό προσωνύμιο Θεοτόκος γιά τήν Παρθένο Μαρία. Σύμφωνα μέ τήν ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματος, «Ἐμμανουήλ» σημαίνει ὁ Θεός μαζί μας, «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός»⁵⁹⁷. Τό ὄνομα μόνο τοῦ Χριστοῦ, ἀποτελεῖ τήν ἐγκυρότατη ἀπόδειξη ὅτι ὁ προαιώνιος Θεός Λόγος γεννήθηκε ὡς ἄνθρωπος ἀπό τήν ἁγία Παρθένο παραμένοντας, ὁμως, Θεός, «ὁ ἐκ τῆς Ἀγίας Παρθένου κατά σάρκα γεγεννημένον, ὡς ἐνανθρωπήσαντα Θεόν»⁵⁹⁸. Αὐτό ἔρχεται ὡς ἀπάντηση σέ ἐκείνους πού δίδασκαν ὅτι ὁ Λόγος ἐνώκησεν στόν ἄνθρωπο ὅπως σέ ναό. Ὑποστήριζαν ὅτι ὁ Θεός-Λόγος ὀνομάζεται ἄνθρωπος ἐπειδή κατοίκησε σέ ἄνθρωπο, «διά τό κατοικῆσαι ἐν ἀνθρώπῳ»⁵⁹⁹, ὅπως κάποιος ὀνομάζεται Ναζωραῖος, γιατί κατοικεῖ στή Ναζαρέτ⁶⁰⁰.

Ὁ ἀλεξανδρινός Πατριάρχης δέν παραλείπει νά ἀναφερθεῖ καί σέ ἐκείνους πού ἀφαιροῦν τή φυσική Θεότητα

⁵⁹⁰ Αὐτόθι, SC 97, 748¹⁷⁻²⁵ (=PG 75, 1312C).

⁵⁹¹ Αὐτόθι, SC 97, 742²⁸ (=PG 75, 1301C).

⁵⁹² Αὐτόθι, SC 97, 716²⁷⁻³⁶ (=PG 75, 1257B).

⁵⁹³ Αὐτόθι.

⁵⁹⁴ Αὐτόθι.

⁵⁹⁵ Αὐτόθι, SC 97, 716⁴⁰ (=PG 75, 1257C).

⁵⁹⁶ Αὐτόθι, SC 97, 716⁴²⁻⁴⁶ (=PG 75, 1257CD). Πρβλ. Ματθ. 1, 23. Ἡσ. 8, 8. 10.

⁵⁹⁷ Κυρίλλου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 716⁴²⁻⁴⁶ (=PG 75, 1257CD). Πρβλ. Ματθ. 1, 23. Ἡσ. 8, 8. 10.

⁵⁹⁸ Κυρίλλου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 716⁴⁵⁻⁴⁷ (=PG 75, 1257CD). Πρβλ. Ματθ. 1, 23. Ἡσ. 8, 8. 10.

⁵⁹⁹ Κυρίλλου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 749⁴⁴ (=PG 75, 1313D).

⁶⁰⁰ Αὐτόθι.

ἀπό τόν ἐνανθρωπήσαντα Λόγο καί τόν θεωροῦν ὡς ἀπλό ἄνθρωπο. Προσπαθώντας αὐτοί νά ἐξηγήσουν τό μέγα μυστήριον τῆς θείας ἐνσαρκώσεως μέ βάση τά ἀνθρώπινα μέτρα καί μέσα καθίστανται ἀνόητοι. Ἔτσι ἀντί νά δυνηθοῦν νά συλλάβουν καί νά κατανοήσουν ὅτι ὁ Χριστός ἦταν Θεός καί ἄνθρωπος μαζί, διαστρέφουν πλήρως τήν περί ἐνανθρωπήσαντα Θεοῦ Λόγου ὀρθή ιδέα μέ τό νά λατρεύουν Αὐτόν ὡς «ψιλό ἄνθρωπο»⁶⁰¹. Ἔτσι ὁ ὑπέρμετρος ἐγωισμός τους, «φάσκοντες εἶναι σοφοί»⁶⁰², ἡ διανοητική ἐπαρσή τους τούς ὀδηγεῖ στή μὴ κατανόηση τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Οἰκονομίας καί στήν ἐκτροπή στήν πλάνη καί στήν εἰδωλολατρία, ἀφοῦ ἀντί γιὰ τή λατρεία τοῦ ἁφθαρτοῦ Θεοῦ πού ἐγινε τέλειος ἄνθρωπος, ἀποδέχονται καί λατρεύουν τό Χριστό ὡς μόνο φθαρτό ἄνθρωπο, «ἐμωράνθησαν καί ἡλλαξαν τήν δόξαν ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου»⁶⁰³. Σέ αὐτούς ὁ Κύριλλος ἀπαντᾷ ὅτι ὁ Χριστός εἶναι Θεός τέλειος καί τέλειος ἄνθρωπος, «εἷς ἐστι Χριστός καί Υἱός, καί Κύριος, ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρός Λόγος συναφθέντος αὐτῷ τοῦ ἐκ σπέρματος Δαβίδ»⁶⁰⁴, γιατί ἂν ἦταν μόνο ἄνθρωπος δέ θά μπορούσε νά συμφιλιώσῃ τόν ἄνθρωπο μέ τό Θεό καί νά ἀπαλλάξῃ τό ἔλλογο ὄν ἀπό τά δεσμά τῆς ἁμαρτίας.

Ὁ Κύριλλος, στό «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς», κάνει λόγο γιὰ τό Μάρκελλο καί τό Φωτεινό οἱ ὅποιοι ἀρνοῦνταν τήν πραγματική ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ Λόγου⁶⁰⁵. Θεωροῦσαν τό Θεό Λόγο ὡς ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ Πατρός καί ὄχι ὡς ἓνα ἀπό τά πρόσωπα τῆς Ἀγίας Τριάδας μέ αὐτοτελεῆ ὑπόσταση, «ρῆμα δέ ἀπλῶς καί λόγον, τόν κατά μόνην τήν προφοράν γενέσθαι παρὰ Θεοῦ»⁶⁰⁶. Ἡ κατά ἐνέργεια

⁶⁰¹Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 701²⁻⁴ (=PG 75, 1232B).

⁶⁰² Αὐτόθι, SC 97, 700³⁸ (=PG 75, 1232B). Πρβλ. Ρωμ. 1, 22-23. Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 714⁴⁰⁻⁴² (=PG 75, 1256A).

⁶⁰³ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς* SC 97, 700⁴⁵, 701⁵ (=PG 75, 1232B). Πρβλ. Ρωμ. 1, 22-23. Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 714⁴²⁻⁴⁶ (=PG 75, 1256A).

⁶⁰⁴ Αὐτόθι, SC 97, 746¹⁸ (=PG 75, 1308D).

⁶⁰⁵ Τοῦ ιδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 679³⁴ (=PG 75, 1193A).

⁶⁰⁶ Αὐτόθι, SC 97, 686⁴⁻¹⁵ (=PG 75, 1204BC).

σάρκωση τοῦ Θεοῦ Λόγου δέν μπορεῖ νά εἶναι ἀληθινή ἔνωση θείας καί ἀνθρώπινης φύσεως, μέ ἀποτέλεσμα ὁ Χριστός νά μήν μπορεῖ νά χαρακτηριθεῖ Θεάνθρωπος⁶⁰⁷

Ἐπειτα ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κάνει λόγο γιά ἐκείνους πού δέχονται μέν τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου, ἀλλά ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ προσέλαβε μόνο τήν ἀνθρώπινη σάρκα χωρίς λογικό νοῦ, τή θέση τοῦ ὁποίου κατέλαβε ὁ Θεῖος Λόγος, «δοκεῖ δέ μήν καί ἕτερος ἐνανθρωπήσαι μέν ἀληθῶς τόν Μονογενῆ καί ἐν σαρκί γενέσθαι πιστεύειν, μή μήν ἔτι καί ἐψυχῶσθαι τελείως τήν ἀναληφθεῖσαν σάρκα ψυχῇ λογικῇ καί νοῦν ἐχούσῃ τόν καθ' ἡμᾶς εἷς ἐνότητα δέ τήν εἰσάπαν, ὥσπερ οὖν οἴονται, κατασφίγγοντες τόν τε ἐκ Θεοῦ Λόγον καί τόν ἐκ Ἀγίας Παρθένου ναόν, κατοικῆσαί φασιν ἐν αὐτῷ τόν Λόγον, καί ἴδιον μέν ποιήσασθαι σῶμα τό ἀναληφθέν, ψυχῆς δέ αὐτόν τῆς λογικῆς τέ καί νοερᾶς ἀναπληροῦν τόν τόπον»⁶⁰⁸. Κάνει ἀναφορά δηλαδή ἔμμεσα πλὴν σαφῶς στόν Ἀπολινάριο καί τή διδασκαλία αὐτοῦ. Στήν αἰρετική αὕτη δοξασία, ὁ ἀλεξανδρινός Πατήρ ἀντιπαραβάλλει τήν πληρότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, «ἄνθρωπον τέλειον, ἔμψυχον, λογικόν»,⁶⁰⁹ «τόν ἐκ ψυχῆς δὴ λέγω καί σώματος»⁶¹⁰, «ἐν προσλήψει σαρκός ἐψυχωμένης»⁶¹¹. Ἄλλωστε σημειώνει ὅτι ἂν στή θέση τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ ὑπῆρχε ὁ Θεῖος Λόγος, ὅλα ὅσα θά ἐνεργοῦσε ὁ νοῦς θά πῆγάζαν ἀπό τόν ἴδιο τό Θεό, «εἰ γάρ νοῦς ἀνθρώπινος οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ, Θεός ἀντί νοῦ ὑπάρχων τά τῷ νῷ ἐνήργει προσήκοντα»⁶¹². Ὁ Θεός δηλαδή, θά πεινοῦσε, θά διψοῦσε καί ὅλα ὅσα γενικά θά πῆγάζαν ἀπό τήν

⁶⁰⁷ Αὐτόθι, SC 97, 679³² (=PG 75, 1193A).

⁶⁰⁸ Αὐτόθι, SC 97, 679³⁵ (=PG 75, 1193A).

⁶⁰⁹ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρός*, PG 75, 1413B.

⁶¹⁰ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 689⁴⁷ (=PG 75, 1209D).

⁶¹¹ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 743⁴⁴ (=PG 75, 1304D).

⁶¹² Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, ΙΕ΄, PG 75, 1444C.

άνθρωπινη φύση, σύμφωνα μέ τή δοξασία τοῦ Ἀπολιναρίου θά εἶχαν τήν ἀφειτηρία τους στό Θεῖο εἶναι⁶¹³.

Στή συνέχεια κάνει λόγο, ἔμμεσα πάντα, γιά ἐκείνους τοὺς αἵρετικούς, τό Διόδωρο Ταρσοῦ καί τό Θεόδωρο Μοψουεστίας, πού προσπαθώντας νά ἀνατρέψουν τήν ἀπολιναρική κακοδοξία, ὁδηγήθηκαν σέ ἄλλη πλάνη σχετικά μέ τόν ἐνσαρκωμένο Λόγο⁶¹⁴. Χώριζαν δέ, τό Χριστό σέ δύο Υἱούς, «καταδιϊστᾷσι γάρ εἰς δύο τόν ἕνα Χριστόν. Ἐτερον μέν εἶναι τόν ἐκ Παρθένου τεχθέντα τελείως ἄνθρωπον, ἕτερον δέ αὖ τόν ἐκ Θεοῦ Πατρός Λόγον»⁶¹⁵. Σέ αὐτούς ὁ Κύριλλος σημειώνει ὅτι ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος, «οὐχ ὥς ἐν ἀνθρώπῳ κατοικήσας, ἀλλ' ὥς αὐτό κατὰ φύσιν ἄνθρωπος γεγονώς»⁶¹⁶. Ἐνῶ τονίζει ὅτι ὁ Χριστός ἦταν ἕνας μέ δύο τέλειες φύσεις τή θεότητα καί τήν ἀνθρωπότητα, «εἰς ἕνα Χριστόν καί Κύριον συγκείμενος, ἀλλ' ἐκ δυοῖν τελείων, ἀνθρωπότητος δὴ λέγω καί θεότητος, εἰς ἕνα καί τόν αὐτόν παραδόξως συνδούμενος»⁶¹⁷.

Ὁ Κύριλλος, στή συνέχεια τοῦ «Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς», ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Χριστός ἦταν ὁ προαιώνιος Λόγος τοῦ Θεοῦ καί συναΐδιος μέ τό Θεό Πατέρα, «ὁ γάρ τῷ φύσαντι συναΐδιος καί πρό παντός αἰῶνος Υἱός»⁶¹⁸, πού ἐν χρόνῳ προσέλαβε⁶¹⁹ τήν ἀνθρώπινη φύση. Ἡ γέννηση Του ὥς Θεός δέν ὑπόκειται σέ χρονικά πλαίσια ἀλλά μόνο ἡ ἐνανθρώπησή Του. Δίκαια λοιπόν, χαρακτηρίζεται ἡ δεύτερη νεώτατη σέ σχέση μέ τήν πρώτη, «νεωτάτην ἔχειν τήν ἐν ἀνθρωπότητι γέννησιν»⁶²⁰.

Ἐξάλλου ὁ Κύριλλος χρησιμοποιεῖ γιά ἄλλη μιά φορά τήν Ἀγία Γραφή καί συγκεκριμένα ἕνα χωρίο ἀπό τό κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιο, στό ὁποῖο ἀπερίφραστα δηλώνεται ὅτι ὁ

⁶¹³ Αὐτόθι: «Θεός μέν ἦν ὁ τῷ σώματι συμπεινάσας, Θεός δέ ὁ διψήσας, καί κοπιάσας, καί ἄλλα τά ἀνθρώπινα ὑπομείνας παθήματα»

⁶¹⁴ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 679³⁷, 680⁸ (=PG 75, 1193BC).

⁶¹⁵ Αὐτόθι.

⁶¹⁶ Αὐτόθι, SC 97, 695³²⁻³⁵ (=PG 75, 1221B).

⁶¹⁷ Αὐτόθι, SC 97, 694³⁶⁻⁴⁴ (=PG 75, 1220C).

⁶¹⁸ Αὐτόθι, SC 97, 696¹⁸⁻²⁹ (=PG 75, 1224A).

⁶¹⁹ Αὐτόθι.

⁶²⁰ Αὐτόθι.

Χριστός ἄν καί ἔγινε ἄνθρωπος δέν ἔπαψε οὔτε στιγμή νά εἶναι Θεός καί αὐτό φανερώνεται μέσα ἀπό τό πλῆθος τῶν θαυμάτων πού Ἐκεῖνος ἔκανε, «Πολλά μέν οὖν καί ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Τησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ οὐκ ἔστι γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. Ταῦτα δέ γέγραπται, ἵνα πιστεῦτε ὅτι Τησοῦς ἐστίν ὁ Χριστός ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος»⁶²¹.

Τέλος μεγαλύτερη ἀπόδειξη τῆς θεότητας τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ τό γεγονός ὅτι μπορεῖ νά πέθανε ὡς ἄνθρωπος, ἐξαιτίας ὅμως τοῦ ὅτι εἶχε καί θεία φύση, ἦταν Θεός, οὔτε ἡ ψυχὴ Του ἐγκαταλείπεται στόν Αἶδη, ὅπως τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων, οὔτε ἡ σάρκα Του γνώρισε τή φθορά, τήν ἀποσύνθεση, πού καταβάλλει τή σάρκα τῶν τεθνεωτῶν, γιατί ἦταν ἐνωμένη μέ τή θεία φύση, «οὔτε ἐγκατελείφθη εἰς Αἶδην ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, οὔτε ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν»⁶²². Ἡ ἐνωση αὐτὴ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως μέ τή θεία ἀνακαινίζει καί ἀφθαρτοποιεῖ τήν πρώτη, ἐξαιτίας τοῦ ὅτι ἡ φύση τοῦ Μονογενοῦς εἶναι «ἄληπτος παντελῶς καί ἀνάλωτος τῷ θανάτῳ φύσις, τουτέστι ἡ θεότης τοῦ Μονογενοῦς»⁶²³.

Μέσα ἀπό τά συγκεκριμένα πονήματα καταδικάζονται ὁ ἀλεξανδρινός Πατήρ ὅλες τίς σύγχρονες κακοδοξίες σχετικά μέ τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ἀναφερόμενος ἑμμεσα στούς εἰσηγητές τους καί ἐπιπλήττοντας αὐστηρά ὅποιον τίς ἀποδέχεται. Προβάλλει δέ, τίς περισσότερες φορές ἀδιάσειστα ἐπιχειρήματα παρμένα ἀπό τήν Ἀγία Γραφή ὥστε ὄχι μόνο νά πετύχει νά τεκμηριώσῃ αὐτά πού λέει, ἀλλά νά καταφέρει νά καταστήσῃ ἀδιαφιλονίκητη τή διδασκαλία του.

⁶²¹ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 704¹² (=PG 75, 1237A). Πρβλ. Τω. 20, 30-31.

⁶²² Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 692⁴⁴ (=PG 75, 1216B). Πρβλ. Πράξ. 2, 29-31.

⁶²³ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 693³ (=PG 75, 1216B). Πρβλ. Πράξ. 2, 29-31.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ελετώντας τὰ δύο παραπάνω συγγράμματά τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, «Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» καὶ «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», μπορέσαμε νὰ ἐξετάσουμε ὡς ἓνα μεγάλο βαθμὸ τῆ χριστολογικῆ διδασκαλία τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, πρὶν καὶ μετὰ τὸ ξέσπασμα τῆς νεστοριανικῆς διαμάχης. Εἶχαμε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐρευνήσουμε διεξοδικότερα τὸ πῶς ὁ ἱερός Κύριλλος διαμόρφωσε τὴ χριστολογικὴ του διδασκαλία μετὰ τὸ 428, περίοδο κατὰ τὴν ὁποία ἦλθε σὲ σύγκρουση τόσο μέ τὸν πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Νεστόριο, ὅσο καὶ μέ τοὺς ὀπαδοὺς του. Εἶδαμε τὸ πῶς ἡ χριστολογικὴ σκέψη τῆς θεολογίας τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς στήν ἱστορία τῆς πρώιμης Ἐκκλησίας βρίσκει τὴν ὑψηλὴ ἔκφρασή της πρὶν τῇ σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας (451 μ.Χ) στὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας⁶²⁴.

Σημαντικὸ τροχοπέδη στὴ μελέτη τῶν δύο αὐτῶν πονημάτων ἦταν ἡ ἀσάφεια τοῦ περιεχομένου τῶν ὁρῶν «φύσις», «ὑπόστασις», «πρόσωπον». Ὁ Κύριλλος ταύτιζε τὴ σημασία τῆς λέξεως «φύσις» μέ τὸ νόημα τῶν δύο ἄλλων λέξεων «ὑπόστασις» καὶ «πρόσωπον» σάν νὰ ἦταν πρόδηλα συνώνυμα, «εἰς πρόσωπα δύο καὶ ὑποστάσεις δύο διῃρημένους ἀλλήλων»⁶²⁵, «μία πρὸς ἡμῶν ὁμολογοῖτο φύσις Υἱοῦ σεσαρκωμένου καὶ ἐνηνθρωπηκότος»⁶²⁶. Στὴν τελευταία μάλιστα φράση ὁ ὁρος «φύσις» ταυτίζεται ἐννοιολογικά μέ τὸ «πρόσωπο» καὶ τονίζεται ὅτι ὁ ἄσαρκος Λόγος ἐν χρόνῳ ἔγινε ἄνθρωπος τέλειος, ἐνανθρωπήσας καὶ σεσαρκωμένος. Κατὰ συνέπειαν εἶναι ἓνα πρόσωπο μέ δύο φύσεις, τῇ θεΐᾳ καὶ τὴν ἀνθρώπινῃ, «Θεὸς γέ ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος»⁶²⁷.

⁶²⁴ R. V. Sellers, *Two Ancient Christologies*, London 1940, p. 1.

⁶²⁵ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 758²⁻⁹ (=PG 75, 1328C).

⁶²⁶ Αὐτόθι, SC 97, 737¹⁻⁶ (=PG 75, 1292D).

⁶²⁷ Αὐτόθι, SC 97, 718⁸⁻¹¹ (=PG 75, 1261C). Αὐτόθι, SC 97, 726²³ (=PG 75, 1305C). Συναφῶς Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 702⁴⁻⁹ (=PG 75, 1233AB). Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστολή 7^η - Πρὸς Νεστόριον*, PG 77, 116A. Τοῦ ἰδίου, *Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου*

Ὁ Κύριλλος τονίζει τή θεία φύση τοῦ Χριστοῦ, «γεννηθέντα μέν ἐκ τοῦ Θεοῦ καί Πατρός, θεϊκῶς»⁶²⁸, «κατά φύσιν ὡς Θεός»⁶²⁹, καί ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρει τήν ἐν χρόνῳ γέννησίν τοῦ Θείου Λόγου ἀπό μία γυναικα «ἐν ἐσχάτοις δέ τοῦ αἰῶνος καιροῖς, τόν αὐτόν γεγονότα κατὰ σάρκα ἐκ γυναικός»⁶³⁰ καί τό τέλειο τῆς ἀνθρώπινης φύσης Του, ἀποτελούμενη ἀπό σῶμα καί ψυχή, «ἄνθρωπον τέλειον τήν φύσιν, ἐκ ψυχῆς τε νοερᾶς καί σαρκός»⁶³¹. Φυσικά, ὁ ἅγιος Κύριλλος δέν παραλείπει νά τονίσει ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ ἦταν ἀπαλλαγμένη ἀπό κάθε ρύπο ἁμαρτίας, «πρῶτος γάρ ἄνθρωπος ὁ Χριστός, ὃς οὐκ ἐποίησεν ἁμαρτίαν»⁶³². Τό γεγονός αὐτό ὀφειλόταν στό ὅτι ἡ σύλληψη τοῦ Χριστοῦ δέν ἐγίνε ἀπό τή σαρκική ἔνωση ἀνδρός καί γυναικός, γιατί τότε θά κληρονομοῦσε καί Ἐκεῖνος τό προπατορικό ἁμάρτημα, ἀλλά στό ὅτι ἡ μητέρα Του, ἂν καί ἦταν Παρθένος κυοφόρησε μέ τή βοήθεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, «Πνεῦματος ἁγίου δυνάμει ἐν τῇ τῆς Παρθένου μήτρᾳ διαπλασθέντα»⁶³³.

Μόνο ὡς ἄνθρωπος πραγματικός, σημειώνει ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, θά μποροῦσε ὁ θεῖος Λόγος νά εἰσέλθει στήν ἀνθρώπινη ἱστορία, νά ἀναλάβει ὅλα ἐκεῖνα πού ἀνήκουν στήν ἀνθρώπινη φύση, πλήν τῆς ἁμαρτίας, νά δώσει τή μάχη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, τοῦ βροτοφάγου Διαβόλου, νά ἀποκαθάρει τή φύση τοῦ ἔλλογου ὄντος ἀπό τήν ἁμαρτία, νά τήν ὀδηγήσει στήν ἀρχέγονο κατάστασι καί νά τή θεοποιήσῃ⁶³⁴, «Τό γάρ τοι γενέσθαι σάρκα τόν Λόγον, λύσιν ἔχει καί ἀνατροπήν τῶν ἐξ ἁρᾶς καί δίκης τῇ τοῦ ἀνθρώπου φύσει συμβεβηκότων»⁶³⁵. Τέλειος, ἐπομένως, ἄνθρωπος, χωρίς ὅμως ἁμαρτία, καί

ἐνανθρωπήσεως, PG 75, 1472C. Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 740 (=PG 75, 1297CD, 1300A).

⁶²⁸ Αὐτόθι, SC 97, 778³⁻⁸ (=PG 75, 1361C).

⁶²⁹ Αὐτόθι, SC 97, 729⁴¹ (=PG 75, 1280C).

⁶³⁰ Αὐτόθι, SC 97, 778³⁻⁷ (=PG 75, 1361C).

⁶³¹ Αὐτόθι, SC 97, 728³²⁻³⁵ (=PG 75, 1277D).

⁶³² Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 691⁴¹⁻⁴⁵ (=PG 75, 1213C). Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 744³⁹⁻⁴² (=PG 75, 1305C).

⁶³³ Αὐτόθι, SC 97, 728³¹⁻³⁸ (=PG 75, 1277D, 1280A).

⁶³⁴ Α. Θεοδώρου, *Θέματα Ἱστορίας Δογμάτων*, Αθήνα 1994, σ.250-251.

συγχρόνως τέλειος Θεός ό ένανθρωπήσας Λόγος, μόνο έτσι θά μπορούσε νά ανακαινίσει τήν πεπτωκυία ανθρώπινη φύση, νά τήν άφθαρτοποιήσει καί νά τήν άπαλλάξει άπό τίς άλυσίδες τής άμαρτίας καί τοϋ θανάτου, «άπαλλάξει τής δίκης τήν άνθρωπου φύσιν, καί καλέσαι πάλιν έπ' αύτή τήν άνωθεν καί παρά Πατρός εύμένειαν»⁶³⁶.

Ο Κύριλλος άφοϋ μιλήσει γιά τίς δύο φύσεις τοϋ «ένανθρωπήσαντος»⁶³⁷ καί «σεσαρκωμένου»⁶³⁸ Λόγου κάνει αναφορά στόν τρόπο ένώσεως τών δύο αύτών άνόμοιων φύσεων, τής άίδιας καί άπαθοϋς θείας φύσης, «άτρεπτος καί άναλλοίωτος παντελώς ή τοϋ λόγου φύσις»⁶³⁹, καί τής φθαρτής καί παθητής ανθρώπινης, «άλλοιωτή δέ παντελώς ή γενητή»⁶⁴⁰. Η ένωση τών δύο φύσεων στό πρόσωπο τοϋ Χριστοϋ ήταν άδιάσπαστος⁶⁴¹ καί άδιάτμητος⁶⁴². Η ανθρώπινη καί ή θεία φύση ένώθηκαν μεταξύ τους χωρίς τροπή, δηλαδή ή μία νά μετατραπεϊ ή νά άπορροφηθεϊ άπό τήν άλλη, καί χωρίς σύγχυση, διατηρώντας δηλαδή ή καθεμία τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, «είς ένότητα συνδεδραμηκότα, συγχύσεως δίχα καί τροπής»⁶⁴³. Έτσι ό Κύριλλος χαρακτηρίζει τόν τρόπο τής ένώσεως τών δύο διαφορετικών φύσεων, θείας καί ανθρώπινης στό πρόσωπο τοϋ Χριστοϋ άσύλληπτο γιά τόν ανθρώπινο νοϋ, «ϋπέρ νοϋν»⁶⁴⁴ καί «άπερινόητος δέ παντελώς ό τής ένώσεως τρόπος»⁶⁴⁵.

Έπειδή οι δύο φύσεις τοϋ Χριστοϋ ένώθηκαν «άδιαιρέτως», «άχωρίστως», «άτρέπτως» καί «άσυγχύτως» μπόρεσαν νά διατηρήσει ή καθεμία τά ιδιώματά της, τά

⁶³⁵ Κυρίλλου, *Ότι εις ό Χριστός*, SC 97, 722³⁵ (=PG 75, 1268D).

⁶³⁶ Αϋτόθι, SC 97, 756³⁹⁻⁴² (=PG 75, 1325C).

⁶³⁷ Αϋτόθι, SC 97, 729³³⁻³⁵ (=PG 75, 1280C).

⁶³⁸ Αϋτόθι.

⁶³⁹ Τοϋ ιδίου, *Περί τής ένανθρωπήσεως τοϋ Μονογενοϋς*, SC 97, 684²⁻⁹ (=PG 75, 1200D).

⁶⁴⁰ Αϋτόθι.

⁶⁴¹ Τοϋ ιδίου, *Περί τής ένανθρωπήσεως τοϋ Μονογενοϋς*, SC 97, 688³⁷⁻⁴³ (=PG 75, 1208D) Τοϋ ιδίου, *Ότι εις ό Χριστός*, SC 97, 734³⁻⁶ (=PG 75, 1288B).

⁶⁴² Αϋτόθι, SC 97, 735³⁹ (=PG 75, 1289C).

⁶⁴³ Αϋτόθι, SC 97, 736²⁻⁴ (=PG 75, 1292A).

⁶⁴⁴ Αϋτόθι.

⁶⁴⁵ Αϋτόθι.

χαρακτηριστικά της. Στήν ανθρώπινη φύση ἀναφερόταν τό πάθος καί ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ, στή θεία ἐνέργεια ἡ ἀνάστασή Του, «ἀνθρώπινον μέν τό τεθνάναι πάθος, ἐνέργημα δέ θεϊκόν τό ἀναβιῶναι δεικνύς»⁶⁴⁶. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος νά εἶναι συγχρόνως καί ἕνας ἀπό ἐμᾶς, «καθ' ἡμᾶς»⁶⁴⁷, καί ὡς Θεός «ὑπέρ ἡμᾶς»⁶⁴⁸.

Ὁ Κύριλλος στά δύο αὐτά ἔργα σημειώνει ὅτι μπορεῖ ἡ ἐνανθρώπησι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ νά ἦταν ἡ ἀρχή γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου «ἐνηνθρώπησεν ὁ Υἱός, ἀναστοιχειώσων τά καθ' ἡμᾶς ὡς ἐν ἐαυτῷ»⁶⁴⁹ καί γιά τήν ἀποκατάστασι τῶν σχέσεων τοῦ μέ τό Θεό Πατέρα, «μεσίτης Θεοῦ καί ἀνθρώπων»⁶⁵⁰, ἀλλά μέ τό πάθος καί τό θάνατο τοῦ ἐνανθρωπήσαντα Λόγου μπόρεσε νά ὁλοκληρωθεῖ τό σχέδιο τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου μέ τό νά συντριβεῖ τό κράτος τοῦ διαβόλου, «ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τό κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστιν, τόν διάβολον, καί ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ τοῦ θανάτου διὰ παντός τοῦ ζῆν ἐνοχοὶ ἦσαν δουλείας»⁶⁵¹. Ἦταν κατὰ συνέπεια ἀναγκαῖο ὁ ἐνσαρκωμένος Λόγος νά ἔχει ἀνθρώπινο σῶμα ὅμοιο μέ τό δικό μας, γιά νά μπορεῖ ἐκεῖνο νά ὑποστεῖ τόσο τά πάθη ὅσο καί τό θάνατο, ἀφοῦ ἡ θεία φύσις εἶναι ἀπαθής καί ἀθάνατη.

Τέλος ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κάνει ἀναφορά στή σχέση σαρκώσεως καί Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία φανερώνεται μέσα ἀπό τά μυστήρια της, τό βάπτισμα καί τή θεία εὐχαριστία. Τό μέν πρῶτο σέ εἰσάγει σέ μία ἀνακαινισμένη πραγματικότητα στήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, στήν ὁποία δίνεται ἡ δυνατότητα τῆς ἐξ ἀντικειμένου σωτηρίας⁶⁵² ἐνῶ μέ

⁶⁴⁶ Τοῦ ιδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 712⁴² (=PG 75, 1252A).

⁶⁴⁷ Αὐτόθι, SC 97, 713⁶ (=PG 75, 1252C).

⁶⁴⁸ Αὐτόθι.

⁶⁴⁹ Τοῦ ιδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 724²²⁻²⁷ (=PG 75, 1272C).

⁶⁵⁰ Τοῦ ιδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 688⁴¹ (=PG 75, 1208D).

⁶⁵¹ Αὐτόθι, SC 97, 691²² (=PG 75, 1213A). Πρβλ. Ἐβρ. 1, 14-15. Τοῦ ιδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 721²⁻¹⁴ (=PG 75, 1265D). Πρβλ. Ἐβρ. 2, 14-17.

⁶⁵² Τοῦ ιδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC 97, 706¹⁶ (=PG 75, 1240C). Πρβλ. Γαλ. 3,27: «Ὅσοι γάρ εἰς Χριστόν ἐβαπτίσθητε, Χριστόν ἐνεδύσασθε».

τό δεύτερο μυστήριο άφθαρτοποιούμαστε, ένωνόμαστε μέ τό Θεάνθρωπο Χριστό καί κερδίζουμε τήν αιώνια ζωή⁶⁵³.

Έν κατακλείδι, μέσα από τά συγγραφικά αὐτά πονήματα, μᾶς δίνεται ἡ εὐκαιρία νά παρακολουθήσουμε τήν εξέλιξη τῆς δογματικῆς διδασκαλίας γιά τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ πρίν τό ξέσπασμα τῆς νεστοριανικῆς διαμάχης τό 428 καί ἀργότερα, κατά τή διάρκεια αὐτῆς 429-431. Ὅταν ἔπρεπε ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας νά ἀντιμετωπίσει τίς κακοδοξίες τοῦ πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, Νεστορίου, σχετικά μέ τό μυστήριο τῆς θείας ένανθρωπήσεως. Πιστεύουμε ὅτι μέσα από αὐτήν τήν ἐργασία προσπαθήσαμε νά παρουσιάσουμε μέ τόν καλύτερο δυνατό τρόπο τήν Χριστολογία τῶν συγκεκριμένων ἐργῶν τοῦ πατριάρχη Ἀλεξανδρείας. Εὐελπιστοῦμε νά πετύχαμε τό στόχο μας, μέ ἀποτέλεσμα τό πόνημα αὐτό νά ἀποτελεῖ ἕνα ἀξιόλογο λιθαράκι στήν ἐπιστήμη τῆς Θεολογίας καί εἰδικώτερα στόν τομέα τῶν Πατερικῶν Σπουδῶν καί τῆς Ἱστορίας τῶν Δογμάτων.

⁶⁵³ Κυρίλλου, Ὅτι εἶς ὁ Χριστός, SC 97, 776³⁸, 777⁶ (=PG 75, 1360AB). Πρβλ. Ἰω. 6, 51, 52, 54. Α' Ἰω. 5, 20.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ :

- ♦ Κυρίλλου Αλεξανδρείας, *Περί τῆς ἐν πνεύματι καί ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καί λατρείας*, I-XVII, PG 68, 133A-1125D.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Γλαφυρά εἰς τὴν Γένεσιν*, A'-Z', PG 69, 13A-385A.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Γλαφυρά εἰς τὴν Ἑξοδον*, A'-Γ', PG 69, 385B-537D.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Γλαφυρά εἰς τὸ Λευϊτικόν*, PG 69, 540A-589B.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Γλαφυρά εἰς τοὺς Ἀριθμούς*, PG 69, 589C-641A.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Γλαφυρά εἰς τὸ Δευτερονόμιον*, PG 69, 643A-677C.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Υπομνήματα εἰς τὰς βίβλους Βασιλειῶν*, A'-E', PG 69, 680A-697A.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμούς*, PG 69, 717A-1273A.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Ὡιδὴ Μωυσέως ἐν Ἑξόδῳ*, PG 69, 1273B.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Ὡιδὴ Μωυσέως ἐν Δευτερονομίῳ*, PG 69, 1273B-1276B.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Ὡιδὴ Ἄννας μητρός Σαμουὴλ ἐν Βασιλειῶν Πρώτῳ*, PG 69, 1276C.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Ἑρμηνεία εἰς τὰς Παροιμίας*, PG 69, 1277A.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Εἰς τὸ Ἄισμα ἁσμάτων*, PG 69, 1277B -1293A.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Ἐξηγήσεις Ὑπομνηματικὴ εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν*, I-V, PG 70, 9A-1449C.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Ἀποσπάσματα εἰς τοὺς Ἱερεμίαν, Βαρούχ, Ἐζεκιήλ καί Δανιήλ προφήτας*, 70, 1452A-1461B.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Ἐξηγήσεις ὑπομνηματικὴ εἰς τοὺς 12 προφήτας*, P.E. Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in xii prophetas*, I-II vols., Bruxelles 1965² (=PG 71, 9A-1061C καί 72, 9A-364D).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον*, J. Reuss, *Matthäus-Kommentare aus der griechischen Kirche*, [Texte und Untersuchungen 61], Berlin 1957, σσ. 153-269 (=PG 72, 365A-472C).

- ♦ Τοῦ ἰδίου, Ἐξήγησις εἰς τό κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον, Α'-ΚΔ', PG 72, 476A-949C.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Εἰς Ἰωάννην, I-XII. Pusey: Τοῦ ἰδίου, Ἐξήγησις Ὑπομνηματική εἰς τό κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον, I-XII, P.E. Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis evangelium*, I-III vols, Bruxelles 1965² (=PG 73, 9A-1056A καί 74, 9A-756C).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Ἑρμηνεία εἰς τάς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, P.E. Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis evangelium*, III vol., Brussels 1965², σσ. 441-451 (=PG 74, 757A-773A).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Ἑρμηνεία εἰς τήν πρός Ρωμαίους ἐπιστολήν, P.E. Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis evangelium*, III vol., Bruxelles 1965², σσ. 173-248 (=PG 74, 773B-856B).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Ἑρμηνεία εἰς τήν πρός Κορινθίους ἐπιστολήν Α' καί Β', P.E. Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis evangelium*, III vol., Bruxelles 1965², σσ. 249-360 (=PG 74, 856B-952A).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Ἑρμηνεία εἰς τήν πρός Γαλάτας ἐπιστολήν, PG74, 952B.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Ἑρμηνεία εἰς τήν πρός Κολοσσαεῖς ἐπιστολήν, PG74, 952C.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Ἑρμηνεία εἰς τήν πρός Ἑβραίους ἐπιστολήν, P.E. Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis evangelium*, III vol., Bruxelles 1965², σσ. 362-423 (=PG 74, 953A-1005C).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Ἑρμηνεία εἰς Καθολικάς ἐπιστολάς Ἰακώβου, Πέτρου καί Ἰωάννου, PG 74, 1008A-1024B.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Ἑρμηνεία εἰς ἐπιστολήν Ἰούδα, PG 74, 1024C.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Θησαυρός: τοῦ ἰδίου, Ἡ Βίβλος τῶν Θησαυρῶν περί τῆς Ἀγίας καί ὁμοουσίου Τριάδος, Α' - ΛΔ', PG 75, 24A-656D.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Περί Ἀγίας τε καί ὁμοουσίου Τριάδος, Α'-Ζ', G.M. de Durand, SC 231(1976), 237(1977), 246(1978) (=PG 75, 657A-1124C).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Τά ἐγκείμενα τῷ λόγῳ τῷ περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μετά προσθήκης ἐτέρων ἐννοιῶν, PG 75, 1124D-1145C.

- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς Ἀγίας καί ζωοποιοῦ Τριάδος*, A'-KH', PG 75, 1148A-1189A.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, G.M. de Durand, *Cyrille d'Alexandrie, Deux dialogues christologiques*, SC 97, Paris 1994 (=PG 75, 1189B – 1253B).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, G.M. de Durand, *Cyrille d'Alexandrie. Deux dialogues christologiques*, SC 97, Paris 1994 (=PG 75, 1253C–1361C).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, (Σχόλια) *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, I – XXXV, PG 75, 1369A-1412C.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρός*, (νόθο), ACO, τ. 1, I, 5, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 3-6 (=PG 75, 1413A-1420A).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, A'-ΛΕ', PG 75, 1420B-1477B.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Κατά τῶν Νεστορίου Δυσφημιῶν: Πεντάβιβλος Ἀντίρρησις κατά τῶν Νεστορίου Δυσφημιῶν*, A'-Z', ACO, τ. 1, I, 6, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 13-106 (=PG 76, 9A-248A).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Διάλεξις πρός Νεστόριον. Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἁγία Παρθένος καί οὐ Χριστοτόκος*, (νόθο), PG 76, 249A-256A.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Λόγος. Κατά τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον*, ACO, τ. 1, I, 7, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 19-32 (=PG 76, 256B-292A).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Ἐπίλυσις τῶν Δώδεκα Κεφαλαίων*, ACO, τ. 1, I, 5, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 15-25 (=PG 76, 293A-312D).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Ἀπολογητικός ὑπὲρ τῶν Δώδεκα Κεφαλαίων: Τοῦ ἰδίου, Πρὸς τοὺς τολμῶντας συνηγορεῖν τοῖς Νεστορίου δόγμασιν ὡς ὀρθῶς ἔχουσι. Ἀπολογητικός ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους*, ACO, τ. 1, I, 7, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 33-65 (=PG 76, 316A-385A).

- ♦ Τοῦ ἰδίου, Ἐπιστολή πρὸς Εὐόπτιον: τοῦ ἰδίου, Ἐπιστολή πρὸς Εὐόπτιον, πρὸς τὴν παρά Θεοδώρητον κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων ἀντίρρησιν, ACO, τ. 1, I, 6, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 110-146 (=PG 76, 385B-452C).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Λόγος Ἀπολογητικός πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα Θεοδόσιον, ACO, τ. 1, I, 3, σσ. 75-90 (=PG 76, 453A-488A).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Κατὰ Ἰουλιανοῦ: Ὑπὲρ τῆς τῶν χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ, I – XIX, P. Évieux, *Contre Julien*, I, SC 322 (livres I-II), Paris 1985, σσ. 100-318 (PG 76, 504A-1064B).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν, A'-KH', P.E. Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis evangelium*, vol. 3, Bruxelles 1965², σσ. 547-602 (=PG 76, 1065A-1132B).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα Θεοδόσιον. Περί τῆς ὀρθῆς πίστεως τῆς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, A'-ME', ACO, τ. 1, I, 1, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 42-72 (=PG 76, 1133A-1200D).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, A' Προσφωνητικός ταῖς εὐσεβεστάταις βασιλίσσαις, ACO, τ. 1, I, 5, σσ. 62-118 (=PG 76, 1201A-1336B).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, B' Προσφωνητικός ταῖς εὐσεβεστάταις βασιλίσσαις, περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, A'-NΘ', ACO, τ. 1, I, 5, σσ. 26-61 (=PG 76, 1336A-1420D).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Ἀποσπάσματα δύο ἀπὸ δογματικά ἔργα (νόθο), PG 76, 1421A-1426D.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Κατὰ συνουσιαστῶν, ACO, τ. 1, I, 4, σ. 10 (=PG 76, 1427A-1437B).
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Κατὰ Διοδώρου Ταρσοῦ καὶ Θεοδώρου Μοψουεστίας, P.E. Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis evangelium*, vol. 3, Bruxelles 1965², σσ. 492 -537.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, 88 Ἐπιστολαί, PG 77, 9A-390C.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, Εὐόρτιοι Ὁμιλίες, I-XXX, P. Évieux, *Lettres Festales*, I-VI, SC 372 (1991), VII-XI, 392, (1993) καὶ W. H. Burns, *Lettres Festales*, XII-XVII – SC 434 (1998) (=PG 77, 401A-981C). [Στούς τόμους τῆς SC περιλαμβάνονται μόνο οἱ δεκαεπτὰ πρώτες ὁμιλίες].

- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Ὁμιλῖαι*, A'-KB', PG 77, 981D-1116C.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς παναγίας Τριάδος ἐν κεφαλαίοις κη΄*, PG 77, 1120A-1173D.
- ♦ Τοῦ ἰδίου, *Συναγωγὴ τῶν ἀναγωγικῶς ἐρμηνευομένων ρητῶν τῆς Παλαιᾶς Ἀγίας Γραφῆς*, PG 77, 1176A-1289D.

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Ανδρούτσου, Χρ., *Δογματική τῆς Ὁρθοδόξου Ανατολικῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθῆναι 1956⁴.
- Ἀρνέλου, Γ., *Τησοῦς Χριστός. Τό ἀπολυτρωτικό ἔργο τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ, ὡς Σωτῆρος καί Λυτρωτοῦ*, Ἀθῆναι 1987.
- Bardy, G., «Catholicisme, hier, aujourd' hui, demain», *Encyclopédie en sept volumes dirigée par G. Jacquement du clergé de Paris, tome troisième*, Paris 1989.
- Βαφείδου, Φιλ., *Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας καί οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ κατά τοῦ Νεστορίου*, Θεσσαλονίκη 1932.
- Bethune - Baker, J. F, *Nestorius and his teaching*, Cambridge 1908.
- Βούλγαρη, Χρ. Σπ., *Υπόμνημα εἰς τήν πρός Ἑβραίους ἐπιστολή*, Ἀθῆναι 1993.
- Βουρλή, Α. Θ., *Φάκελος μαθήματος - Θέματα Δογματικῆς*, Ἀθήνα 1993.
- Burghardt, W. J., *The image of God in man according to Cyril of Alexandria*, Washington 1957.
- Cayré, F., *Patrologie et Histoire de la Théologie*, tome II, Paris 1933.
- Chadwick, H., «Eucharist and christology in the Nestorian Controversy», article in *Journal Theological Studies*, 1951.
- Χρήστου, Π. Κ., *Ἑλληνική Πατρολογία*, τόμος Δ', Θεσσαλονίκη 1989.
- Χρήστου, Π. Κ., «Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας- Οἰκουμενικός Διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας», *Θ.Η.Ε.* 7 (1969), 1160-1174.
- Deligiannis, E., «The theology of Saint Cyril of Alexandria from the viewpoint of the 3d and the 4th Ecumenical Councils», *Πρακτικά ΙΘ' Θεολογικοῦ Συνεδρίου μέ θέμα: «Ο ΑΓΙΟΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ»*, Θεσσαλονίκη 1999.

- A Dictionary of christian biography, literature, sects and doctrines during the first eight centuries being continuation of the dictionary of the Bible, edited by William Smith D.C.L, L.L.D. and Henry Wace, D.D., Volume IV, N-Z, London 1887.
- Dictionnaire de théologie catholique, tome onzième, première partie, Paris 1931
- Dictionnaire de Spiritualité, ascétique et mystique doctrine et histoire, Fondé par M. Viller, F. Cavaliera, J. Degyibet, «Cyrille d' Alexandrie», tome II, στήλη 2673, 2674, Paris 1953.
- Dorner, A., *History of the development of the doctrine of the Person of Christ*, division 2, vol. I, Edimbourg 1861.
- Dragas, G. D, «Cyril of Alexandria (375-444)», *New Dictionary of Theology*, έκδ. S. B. Ferguson D. F. Wright, IVP, 1988, σ. 184-186.
- Dratsellas, C., *Man in his original state according to St. Cyril of Alexandria*, Athens 1971.
- Dratsellas, C., «Questions on soteriological teaching of the Greek Fathers. With special reference to St. Cyril of Alexandria», *Θεολογία*, 39_{1,2}, Αθήναις 1968.
- Duchesne, L., *Histoire ancienne de l' Église*, tome III, Paris 1910².
- Du Manoir, de J., *Dogme et Spiritualité chez S. Cyrille d' Alexandrie*, Paris 1944.
- Φαράντου, Μ., *Χριστολογία 1. Τό ένυπόστατον*, Αθήνα 1972.
- Φειδᾶ, Βλ. Τω., *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄*, Αθήναι 1992.
- Φλορόφσκυ, Γ., *Δημιουργία και άπολύτρωση*, έκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1983.
- Φλορόφσκυ, Γ., *Οί βυζαντινοί πατέρες τοῦ 5ου αιώνα*, Θεσσαλονίκη 1992.

- Frend, W. H. C., *Saints and Sinners in the Early Church. Differing and Conflicting Traditions in the First Six Centuries*, London 1984.
- Γαλίτση, Γ. Αντ., *Ερμηνευτικά της Καινῆς Διαθήκης - Πανεπιστημιακαί παραδόσεις*, έκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1984⁷.
- Γιαννοπούλου, Β. Ν., *Οι Οίкуμενικές Σύνοδοι καί ἡ διδασκαλία τους*, Αθήνα 1995.
- Γιέβτιτς, Α., «Δόγμα καί ἦθος εἰς τήν Ὁρθόδοξον Παράδοσιν», *Θεολογία*, *Θεολογία*, 39_{1,2}, Αθήναις 1968.
- Grillmeir, A., *Christ in Christian Tradition*, English tradition, London 1975².
- Houdek, F. J., *Contemplation in the life and works of St. Cyril of Alexandria*, Los Angeles 1979.
- Houssiau, A., *La christologie de S. Irénée*, Louvain 1955.
- Jouassard, G., «Un problème d' anthropologie et de christologie chez S. Cyrille d' Alexandrie», dans *Recherches de Science Religieuse*, 43, (1955) 361-378.
- Jouassard, G., «Impassibilité du Logos et Impassibilité de l' âme humain chez S. Cyrille d' Alexandrie», dans *Recherches de Science Religieuse*, 45, (1957) 209 -224.
- The international cyclopaedia a compendium of human knowledge, revised with large additions, Volumes IV, VII, X, New York 1899.
- Καλύβα, Π. Κ., *Ἡ ἀσματική ἀκολουθία τῶν Χριστουγέννων*, Αθήνα 1996.
- Καρμίρη, Τ. Ν., *Ἡ εἰς ἁδου κάθοδος τοῦ Χριστοῦ, ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου*, Αθήναι 1939.
- Καρμίρη, Τ. Ν., «Σύνοψις τῆς Δογματικῆς Διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας», ἀνάτυπον ἐκ τῆς ΕΕΘΣΠΑ (1955-1956), ἐν Αθήναις 1957.

- Καρμίρη, Ι. Ν., *Τά δογματικά καί συμβολικά μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, 2 τόμοι, Ἀθῆναι 1960².
- Καρμίρη, Ι. Ν., «Unification on the basis of Cyril' s formula», *The greek Theological Review*, Volume X, winter 1964-1965, publ. by the Holy Cross, Greek Orthodox Theological, School Press, Brookline, Massachusetts 1964.
- Καρμίρη, Ι. Ν., *Εἰσηγήσεις ἐνώπιον τῶν διασκέψεων Ὁρθοδόξων καί ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων*, Ἀθῆναι 1970.
- Kelly, J. N. D., *Early Christian Doctrines*, London 1968⁵.
- Κρικῶνη, Χρ. Θ., «Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καί ἡ χριστολογική του διδασκαλία», Πρακτικά ἸΘ΄ Θεολογικοῦ Συνεδρίου μέ θέμα: «Ο ΑΓΙΟΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ», Θεσσαλονίκη 1999.
- Λεξικό Βιβλικῆς Θεολογίας, ἔκδ. Βιβλικό κέντρο - Ἄρτος ζωῆς, Ἀθήνα 1980.
- Liébaert, J., *La doctrine christologique de Saint Cyrille d' Alexandria avant la querelle nestorienne*, Lille 1951.
- Loofs, F., *Nestorius and his place in the history of Christian Doctrine*, Cambridge 1914.
- Mahé, J., «Les anathématismes de Saint Cyrille d' Alexandrie et les évêques Orientaux du Patriarcat d' Antioche», *Revue d' Histoire ecclésiastique*, Louvain 1906.
- Mahé, J., «Cyrille (Saint), patriarche d' Alexandrie», dans *dictionnaire de théologie catholique*, tome troisième, deuxième partie, Paris 1911, col. 2476-2527.
- McGuckin, J. A., *St. Cyril of Alexandria, the christological controversy. Its history, theology and texts*, New York 1994.
- Μητσοπούλου, Ν. Εὐθ., *Θέματα Ὁρθοδόξου Δογματικῆς Θεολογίας*, Ἀθήνα 1984.
- Μοσχοπούλου, Ἀντ., *Ἐπιτομή τῆς Δογματικῆς καί Ἠθικῆς Θεολογίας*, Κεφαλληνία 1851.

- Μουτσούλα, Η. Δ., *Η σάρκωσις τοῦ Λόγου καί ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τή διδασκαλίαν Γρηγορίου τοῦ Νύσσης*, διατριβή, Ἀθῆναι 1965.
- Νέλλα, Π., *Η Θεομήτωρ -Νικολάου Καβάσιλα τρεῖς Θεομητορικές ὁμιλίες*, Ἀθήνα 1968.
- Παναγοπούλου, Τ., *Η ἐρμηνεία τῆς Ἀγίας Γραφῆς στήν ἐκκλησία τῶν πατέρων*, τόμος Α΄, Ἀθήνα 1991.
- Χρυσοφάκη, Π., Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, «*Η διδασκαλία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρός ἡμῶν Κυρίλλου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας*», *Πρακτικά ΙΘ΄ Θεολογικοῦ Συνεδρίου μέ θέμα: «Ο ΑΓΙΟΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ*», Θεσσαλονίκη 1999.
- Παπαδοπούλου, Στ. Γ., *Πατρολογία*, 1-2, Ἀθήνα 1977-1990.
- Παπαδοπούλου, Στ. Γ., «*Χριστιανισμός καί ἀνθρωπισμός*», *Θεολογία*, 32, ἐν Ἀθήναις 1961.
- Παπαδοπούλου, Στ. Γ., «*Συμβολή εἰς τήν θεολογίαν τῆς ἐνότητος*», ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θεολογίας, Ἀθῆναι 1970.
- Τοῦ ἰδίου, *Πατέρες αὐξησις τῆς ἐκκλησίας*, Ἅγιον Πνεῦμα, Ἀθῆναι 1970.
- Τοῦ ἰδίου, «*Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ὑπέρβαση τῶν χριστολογικῶν παρεκκλίσεων*», *ΕΕΘΣΠΑ*, 32, Τιμητικόν ἀφιέρωμα εἰς Εὐάγγελον Δ. Θεοδώρου, ἐν Ἀθήναις 1997.
- Παπαδοπούλου, Χρ., *Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας*, Ἀλεξάνδρεια 1933.
- Παπαδοπούλου, Χρ., *ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας*, Ἀλεξάνδρεια 1933.
- Παπαχαραλάμπους, Ε., *Φάκελλος Μαθήματος - Δογματική Β΄*, Ἀθῆναι 1994.
- Prestige, L. G., *Fathers and Heretics*, London 1958.
- Prestige, L. G., *God in Patristic Thought*, London 1969.
- Raven, Ch., *Apollinarism*, Cambridge 1923.
- Richard, M., «*Le pape S. Léon et les scholias*», dans *R.S.R.*, 4° , 1952.

- Richard, M., «L' introduction du mot hypostase dans la théologie de l' incarnation», *Mélanges de Science Religieuse*, 2 (1945), p.5-32 et 243-270.
- Riedmatten, H., «Some neglected aspects of apollinarist christology», dans *Dominican Studies*, 1(1948).
- Sellers, R., *Two Ancient Christologies*, London 1940.
- Σκουτέρη, Κ. Β., «“Μετεωροπεῖν” καί “Συμμετεωροπεῖν” παρά τῷ ἁγίῳ Γρηγορίῳ Νύσσης», ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θεολογίας, Ἀθῆναι 1969.
- Σκουτέρη, Κ. Β., «Ἡ ἐνότης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὡς πραγματική προϋπόθεσις τῆς σωτηρίας. Ἐκ τῆς ἀνθρωπολογίας τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης», *Θεολογία* 40 (1969), σ.416 κ.ἐ.
- Σκουτέρη, Κ. Β., «Ἡ Διάκρισις μεταξύ θρησκευτικῆς καί χριστιανικῆς Θεολογίας», ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θεολογίας, Ἀθῆναι 1971.
- Σκουτέρη, Κ. Β., «Μάριος Μερκάτωρ», *ΘΗΕ* 8, σσ.731-732.
- Σκουτέρη, Κ. Β., *Συνέπειαι τῆς πτώσεως καί λουτρον παλιγγενεσίας*. Ἐκ τῆς ἀνθρωπολογίας τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης. Διατριβή ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ, Ἀθῆναι 1973.
- Σκουτέρη, Κ. Β., *Δογματικὴ μετὰ στοιχείων Συμβολικῆς καί Ἀπολογητικῆς*, Ἀθῆναι 1973, τόμοι 2.
- Σκουτέρη, Κ. Β., «Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸ Λόγον τῆς θείας οἰκονομίας», *ΕΕΘΣΠΑ* 32, Ἀθήναις 1997.
- Σκουτέρη, Κ. Β., *Ἱστορία Δογμάτων*, τόμος 1ος, Ἀθήνα 1998.
- Σταμούλη, Χρ., *Θεοτόκος καί ὀρθόδοξο δόγμα. Σπουδὴ στὴ διδασκαλίᾳ τοῦ ἁγ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας*, Θεσσαλονίκη 1996.
- Στεφανίδου, Β., *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Ἀθῆναι 1959.
- Σωτηροπούλου, Χ. Γ., *Νηπτικοί καί Πατέρες τῶν μέσων χρόνων*, Ἀθῆναι 1991.

- Τρεμπέλα, Π. Ν., *Δογματική*, τόμος 3, Αθήναι 1959-1961.
- Θεοδώρου, Α., *Ἡ χριστολογικὴ ὀρολογία καὶ διδασκαλία Κυρίλλου ἀλεξανδρείας καὶ Θεοδωρήτου Κύρου*, δ.δ, Αθήναι 1955.
- Θεοδώρου, Α., *Ἡ περί θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς ἐκκλησίας μέχρις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ*, διατριβή ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ, Αθήναι 1956.
- Θεοδώρου, Α., *Ἡ οὐσία τῆς ' Ορθοδοξίας*, Αθήνα 1998².
- Tillich, P., *A history of Christian Thought*, publ. C. E. Braaten, London 1968.
- Τσάκωνα, Β. Γ., *Σπουδαί εἰς τὴν θεολογίαν τοῦ Ἰωάννου (2) -Ἡ Χριστολογία τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἐπιστολῶν*, ἐκδ. Συμμετρία, 'Αθήναι 1994.

ΠΙΝΑΚΕΣ

Ι. ΠΙΝΑΚΑΣ ΒΙΒΛΙΚΩΝ ΧΩΡΙΩΝ.

Γένεσις:

3:7	40
2:15	75
3:21	67

Ψαλμοί:

43:4	53, 56
2:7	59, 62
101:26-28	59, 62
104:15	58, 96
117: 27	30
49:3	77

Μαλαχίας:

3:6	62
-----	----

Ήσαΐας:

6:6-8	33
41: 7-8	67
41:3	69
26:5	69
7:14	82
80:1, 6	84
8: 8, 10.	85, 130
53:9	90
61:10	123
48:16	125

Βαρούχ:

3:3	61
3:38	30

Ματθαῖον:

1:23	82, 126
13:55	74
17:26	91
19:4	68

23: 8-9	68
13:55	74
17:26	91
26: 63	95
28:19	119

Λουκᾶν :

1:79	29, 41
1:35	51, 83
24:39	60
6:11	61
2:52	106
5:17	65
5:21	67
1:30-31	80

Ἰωάννην :

1:1-3	49
1:11-12	121
1:14	43, 83
1:29	84, 86
3:3	54
3:6	54
3:31	91
3:38	22, 36
4:12	62
4:15	43
5:20	44
6:38	71
6:51-52, 54	119, 120, 132
6:54	120
7:12	87
7:39	18
8:31-32	110
8:57-58	58
9: 10	62
10:28	70, 103
10:30	56, 62

14:9	98
20:28	70
20:30-31	127

Πράξεις Αποστόλων:

2:29-31	105, 128
3:20	92
4:27	34, 91
10:36	34, 91

Ρωμαίους:

1:3	91
1:3-4	91
1:9	91
1: 22-23	42, 125, 126
5:10	91
5:14	37
5:15	37
6:5	119
8:3-4	91
8:29	42, 52, 68, 91
8:32	91
9:5	93
12:5	117

Α΄ Κορινθίους:

1:9	91
15:28	91
2:8	108, 110
7:7	70
8:5	26
8:6	96
11:7	52
13:12	70
15:18	68
15:22	37
15:49	52

Β΄ Κορινθίους:

1:5	110
1:19	91
3:18	52
4:4	52
5:17	316
11:22	87
11:5	29
Γαλάτας:	
1:16	90
2:20	90, 122
3:27	120, 136
4:4	79, 90
4:4-5	85
4:6	90
Εφεσίους:	
1:10	33
4:10	75
4:13	90
Φιλιππησίους:	
2:7	61, 81
2:8	106
Κολοσσαεΐς:	
1:13	90
1:15	51, 60
Α΄ Θεσσαλονικεΐς:	
1:10	90
Α΄ Τιμόθεον:	
2:5	41
3:16	41, 74
Εβραίους:	
1:2	90
1:3	51, 52
1:3-4	62
1:5	61, 65
1:14 -15	135

2:10 -15	35, 114, 115
2:14-15	112
2:14-17	135
2:17	89
2:18	40
3:6	90
5:8	90
6:6	90
7:3	90
7:28	90
10:5-7	107
10:23	90
13:4	67
13:8	55, 57
14:4	90

Α΄ Πέτρου:

2:22	87
3:13	34
3:17-18	115
3:18	106
4:1	110

Α΄ Ιωάννου.

4:12	47
5:20	50

ΙΙ. ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Α

Αβραάμ	41, 56, 85.
Αδάμ	24, 25, 26, 36, 37, 42, 47, 63, 65, 114, 116.
Αθανάσιος ὁ Μέγας	14, 19, 21, 22, 24, 31, 33, 50, 69.
Ακάκιος Μελιττήνης	20.
Αλεξάνδρεια	1-16, 20-28 30, 36, 42, 49, 54, 52, 70, 72-76, 85, 88, 91, 94, 98, 100, 106, 107, 118, 121, 129, 130, 133, 135, 138-140.
Αμφιλόχιος Ἰκονίου	26, 109.
Αντιόχεια	18, 19, 20.
Απολινάριος	29-34, 126.
Αρειος	54.
Αριστοτέλης	18, 29.
Αρνέλος	137.
Αιτικός	20.

Β

Bardy	16, 138.
Βούλγαρης	49, 71, 114, 139.
Βουρλής	139.

Γ

Γαβριήλ	84.
Γαλίτης	28, 35, 94.
Γιαννόπουλος	141.
Γιέβτιτς	125, 126, 141.
Γρηγόριος Θεολόγος	26.
Γρηγόριος Νύσσης	26.

Δ

Δαυΐδ	45, 58, 85, 98.
Δίδυμος ἀλεξανδρεύς	74.
Διόδωρος Ταρσοῦ	43.
Du Manoir	22, 140.

Ε

Εἰρηναῖος Λουγδούνου	26, 35-36.
Ἐμμανουήλ	28, 77-80, 82, 92, 99, 125.
Ἐπίκτητος	16.
Εὐα	64.
Ἐφesos	8, 15, 17, 39.

Θ

Θεοδόσιος Β΄	12, 16.
Θεοδώρητος Κύρου	15-18, 30, 60-70, 79, 145.
Θεόδωρος Μοψουεστίας	16, 42.
Θεοδώρου Ἀνδρέας	10, 11, 19, 21, 24, 60, 66, 68, 70, 73, 80, 81,

	86, 94, 99- 104, 120, 124, 138, 147, 148.
Θεοτόκος	8, 16, 18, 39, 46, 53, 77, 81-85, 113, 124, 129, 140, 146.
Θεόφιλος	14.
I	
Τησοῦς	45, 51, 59, 63, 64, 67, 80, 82, 94, 9 7, 100, 101, 105, 115.
Τοβιανός	31.
Τωάννης Ἀντιοχείας	19, 20.
Τωάννης Δαμασκηνός	25, 26, 121, 125, 146, 152.
Τωάννης Χρυσόστομος	15, 16, 85, 125.
K	
Καίλεστιῖνος	22.
Καλύβας	54, 55, 65, 67, 140.
Καππαδόκες	26, 27, 30, 56, 65, 115.
Καρμίρης	33, 34, 126, 145.
Kelly	17, 145.
Κρικώνης	17, 25, 107, 144.
Κύριλλος Ἀλεξανδρείας	7-26, 27-49, 50-62 64-81, 86-98 99-124, 127-144
Κωνσταντινούπολη	16, 75, 104, 134, 137.
M	
Μαρία	15, 18, 20, 44, 45-70, 76, 79, 81, 83-96, 136, 137.
Μάριος Μερκάτορας	41.
Μάρκελλος Ἀγκύρας	41, 18.
McGuckin	15, 18.
Μητσόπουλος	68.
Μουτσούλας	15, 73, 119, 121, 141.
Μωυσής	36.
N	
Ναζαρέτ	129.
Νέλλας	95, 141.
Νιτρία	14.
Νεστόριος	13-28, 38, 55, 72-81 98-115 128-136.
Νοβατιανός	15.
O	
Ὁρέστης	15.
Π	
Παναγόπουλος	142.
Παπαδόπουλος Στυλιανός	16, 24, 39, 54, 55, 72, 85, 89, 106, 144.

Παπαδόπουλος Χρυσόστομος 14, 79, 85, 125, 144.
 Παπαχαλαμάμπους 119, 145.

Ρ

Ραβούλλας Έδέσσης 19.
 Richard 44, 49, 142.
 Ρώμη 16.

Σ

Σκουτέρης 6-16,
 34, 65, 69, 114, 122, 124, 144.
 Σούκενσος 47.
 Σταμούλης 145.
 Στεφανίδης 15, 146.
 Σωτηρόπουλος 106, 144.

Τ

Tillemont 41.
 Τιμόθεος 15, 42, 44, 75.

Φ

Φειδᾶς 19, 21, 22, 26.
 Φλορόφσκυ 24, 26, 27, 45, 74, 139.
 Φωτεινός Σιρμίου 39, 130.

Χ

Χαλκηδόνα 135.
 Χρήστου 14, 16, 18.
 Χριστός 5, 6, 19, 20, 21-36
 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 40, 4
 1, 42, 43,
 44, 45, 46, 47, 48, 50, 52, 53, 54, 5
 6, 57, 58,
 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 6
 8, 71, 73,
 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 8
 3, 84, 85,
 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 9
 6, 97, +98,
 99, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 1
 07, 110,
 11, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 1
 19, 120,
 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127,
 129,
 130, 131, 132, 133, 134-144.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΘΕΜΑΤΩΝ.

Α

ἀγαθότητα	64, 67.
ἀγάπη	23, 63, 74, 78, 93, 126.
Ἁγία Γραφή	23, 25, 36, 44, 46, 50, 56, 59, 84, 86, 88 , 100, 131, 133, 135.
Ἅγιο Πνεῦμα	42, 65, 78.
Ἁγία Τριάδα	27, 73.
Ἅγιος	7, 9-36, 44-54, 64-96 100-106, 113, 114, 121, 125, 130, 139-150.
ἀδιάβλητα πάθη	44, 45, 79.
ἀιδιότητα	54-64, 130.
αἷμα	75, 114, 125.
ἀκτινοβολία	54.
ἁμαρτία	3, 18-48, 60-77, 81-99, 105-124, 133-140.
ἀναγέννηση	72.
ἀναδημιουργία	36, 66, 118.
ἀναθεματισμοί	16, 24, 119.
ἀνακαίνιση	36, 123.
ἀνακεφαλαίωση	31-36.
ἀνάκραση	100.
ἀναλλοίωτος	26, 58, 61-64, 105, 136.
ἀνάσταση	45, 75, 76, 87, 108, 113-126, 138.
ἀναφής	70, 72.
ἀνθρωποτόκος	78, 79, 82, 131.
ἄνθρωπος	17, 22, 25, 26, 32, 36, 37, 38, 40, 42 , 46, 49, 50, 53, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65 , 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 79

, 80, 81,
 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 91, 92, 93
 , 94, 95,
 96, 97, 100, 101, 102, 104, 106, 107
 , 110,
 112, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 1
 21,
 124, 125, 126, 127, 129, 130, 131,
 140-154.

άντανάκλασις 54.
 άπαύγασμα 50, 52, 53-65.
 άπερίγραφτος 65, 100.
 άπολιναρισμός 28.
 άρειανισμός 12.
 άρχέγονος κατάσταση 85, 137.
 άρχιερέας 76.
 άσπιλος σύλληψη 70.
 άτρεπτος 56, 57, 62, 98, 100, 136.
 άφραστος 97.
 άχώρητος 65.

Β

βάπτισμα 69, 119, 120, 139.

Γ

γαστέρα 100.
 γέννημα 51, 54, 73.
 γέννηση 32, 50-80
 96, 99, 126, 130, 136.
 γεννητός 54, 118.
 γυναίκα 44, 55, 68, 72, 96-108, 125, 136.
 concupiscentia 44.

Δ

δαίμονας	68, 72, 128.
δερμάτινοι χιτῶνες	66, 124.
δημιούργημα	34, 42-66, 75, 87-91, 108, 125.
Δημιουργός	61-75.
διδασκαλία	4, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 36, 40, 50, 60, 66, 68, 70, 73, 78, 80, 93, 96, 103, 106, 115, 118, 116, 118, 120, 123, 128, 129, 133, 137, 138, 140, 146.

Ε

Ebed Jahve	93, 108.
εἰκόνα	2, 19, 21, 24, 44, 47, 48, 49, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 71, 90, 100-116, 126-136.
Ἐκκλησία	8-19, 72, 140-144.
ἐκτύπωμα	54, 128.
ἐνανθρωπήσας	23, 30-43, 45-56, 71-84, 87-109, 116-132, 138-146.
ἐνανθρώπηση	8, 23-42, 46-68, 72, 76, 81, 88, 93, 97, 99, 100, 110, 117, 121, 122, 125, 132-146.
ἐνότητα	16, 20, 27, 29, 40-57, 70-80, 92, 96, 99, 103, 110, 118, 120, 123, 131, 139, 151-156.
ἐνυπόστατος	48, 57, 59, 62-70.
ἐπανένωση	74, 90.
Εὐχαριστία	118-123, 138.

Ζ

ζωή 12-33, 45, 69, 73, 97, 109, 117-123
128-136.

Η

ἥλιος 52.

Θ

θάνατος 35, 64, 65, 68, 112-116, 138.
θεός 10, 11, 12, 16, 18, 19, 20, 21, 21, 22, 24, 29,
32, 35, 38, 39, 40, 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50,
51, 53, 54, 55, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66,
67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78,
79, 80, 81, 82, 83, 85, 87, 88, 90, 91, 92, 93,
94, 95, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105,
106, 107, 111, 113, 123, 124, 125, 126,
127, 130, 131, 132, 135-146.
θέωση 127.

Κ

κένωσις 72, 75, 76, 94.
κράσις 24, 38, 102.
κρηπίδα 67.
κτίσμα 15, 56, 59, 61, 71, 98, 105, 126.
Κτίστης 72, 93, 104, 124.
κορωνίδα 65, 126.

Λ

Λόγος	2, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24- 27, 32. 37, 38-44, 46-48, 50-58, 61-86, 88- 101, 103- 111, 113-116, 119-133.
λύτρωση	29-33, 67-70, 112, 120, 124.
λυτρωτής	94.

Μ

μεσίτης	37, 38, 43, 94, 132.
Μεσσίας	89-94, 118-121.
Μονογενής	1-18, 21, 26, 27, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39 40, 41, 45, 50, 59, 61, 65, 69, 74, 77 , 81, 88, 89, 95, 102, 110, 111, 113, 122, 124 , 127, 129, 134-145.
μυστήριο	1, 3, 20, 21, 29, 33, 63, 65, 67, 71, 7 3, 75, 86 92, 105, 113, 115-122, 126, 133- 139.

Ν

νεστοριανισμός	12, 16, 19, 24, 29, 42.
----------------	-------------------------

Ο

όμοουσιότητα	52, 54, 60.
ούσία	20-26, 40-54, 58, 68-78 106, 125.

Π

πάθος	9, 18, 67, 102, 103, 106, 107, 109, 110, 121, 121, 125, 132, 136.
Παρθένος	11, 14, 22, 27, 37, 39, 40, 46, 47, 49, 64, 66, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 82, 92, 93, 101, 107, 118, 123, 124, 125, 126, 130, 134-140.
Πατήρ	2-14, 39, 49, 51-53, 55-64, 66-90, 92-108, 122-138.
περιχώρησις	124, 126.
πλήρωση	109.
προπατορικό ἁμάρτημα	69, 70, 136.
προσωπικότητα	14-18, 30-35, 86-91.
προφήτης	24-30, 69, 71, 90, 93, 120.
πρωτόκτιστος	63.
πρωτόπλαστοι	24, 45, 48, 65, 116, 119.
πρωτότοκος	38-43, 54, 62, 72, 75, 86, 116, 120.

Σ

σάρκα-σάρξ	2, 20, 25, 28, 36-60, 65, 67, 70, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 90, 91, 94, 95, 99, 102, 103, 104, 106, 109, 110, 114, 118, 119, 121, 122, 126, 127-130, 131, 137-140.
Σάρκωση	9, 27, 41, 66, 73, 74-78, 109-122, 128, 138, 140-142.
Σατανᾶς	32, 44, 48, 60, 63, 69, 71, 110, 116.

σεσαρκωμένος	25, 26, 27-33, 50-60, 81, 85, 89, 95, 96, 97 129-138.
σίδηρος	109, 110.
συμπλοκή	42, 100.
συνάφεια	15, 33, 44, 47, 49, 98, 99, 105.
σφραγίδα	62, 126.
σωτηρία	3, 32-35, 64-75, 83, 87, 89, 90, 92, 103, 107, 109, 110, 111, 114, 132, 133, 139.
σῶμα	14, 23, 32, 37, 38, 39, 42, 43, 56, 61, 62, 72, 80, 83, 84, 86, 93, 94, 97, 101-112, 115, 116, 119, 120, 123, 130, 133-138.

Υ

Υἱός ἀνθρώπου	26, 76, 158.
Υἱός Θεοῦ	52-59, 72, 76-90, 117-120.
ὑπόσταση	20-40, 93-104, 122-134.

Φ

φθορά	24, 36, 39, 64, 65-77, 100-111 115, 119, 123, 132.
φιλανθρωπία	124.
φύραμα	67, 115.
φυρμός	29, 103.
φύσις	14, 22- 32, 38-46, 49, 51, 54, 61, 62, 64, 65, 67, 68, 71, 76, 80, 83, 84, 85, 90, 92, 93, 94, 100, 105, 110, 111, 112, 114, 124, 127, 129, 130-142

φῶς	49-66, 73-81, 120.
φωτιά	28, 60, 111.

Χ

χαρακτήρ	14, 52, 55, 62, 65, 128.
Χριστοτόκος	14, 16, 51, 79- 81, 112, 123, 128, 138.

Ψ

ψαλμός	28, 48, 53-62 71, 74-89, 96.
ψυχή	23, 33, 38, 39, 42, 43, 56, 61-82, 84, 86, 94, 95, 97, 101, 109, 116, 12 7, 130-136.

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ ΕΙΡΗΝΗΣ ΑΡΤΕΜΗ

Η Είρήνη Α. Αρτέμη γεννήθηκε στην Αθήνα στις 19 Οκτωβρίου 1973. Ολοκλήρωσε τρεις έγκύκλιες σπουδές της στον Άγιο Δημήτριο της Αθήνας. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Θεολογία και Κλασσική Φιλολογία. Απέκτησε μάστερ και διδακτορικό στον τομέα Πατρολογίας, Πατερικής Θεολογίας και Ιστορίας Δογμάτων από τη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Κατά τα φοιτητικά της χρόνια αλλά και αργότερα έλαβε αρκετές υποτροφίες και διακρίσεις. Είναι παντρεμένη με τον Κωνσταντίνο Μπαράκο και μητέρα δύο παιδιών. Από το 1999-2008 εργάστηκε ως καθηγήτρια Μέσης Εκπαίδευσης. Σήμερα εργάζεται ως υπάλληλος του Υπουργείου Παιδείας στην Τερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών. Έχει λάβει μέρος με παρουσίαση εισηγήσεων σε παγκόσμια, διεθνή συνέδρια και ημερίδες. Είναι από το 2011 ο National Correspondent της Ελλάδας στο Association International of Patristic Studies. Μελέτες της έχουν δημοσιευτεί σε έγκριτα έντυπα και ηλεκτρονικά περιοδικά. Μελέτες της είναι:

1. Ο έκτος λόγος του Γρηγορίου Νύσσης εις τους Μακαρισμούς. Ανάτυπο από το περιοδικό *Κοινωνία* 45(2002)167-174.
2. Η εύθυμία και πώς μπορεί κάποιος να την αποκτήσει κατά τον Πλούταρχο. Ανάτυπο από το περιοδικό *Κοινωνία* 45(2002)257 - 264.
3. Η «εύθυμία» στη σκέψη του Τεροῦ Χρυσοστόμου και οι τρόποι αποφυγής της άθυμίας. Ανάτυπο από το περιοδικό *Κοινωνία* 46 (2003)169-177.
4. Ο Έρανιστής του Θεοδωρήτου Κύρου, *Κοινωνία* 47 (2004) 284 - 296.
5. Μία φύσις του Θεού λόγου σεσαρκωμένη. α). Απολιναρική ανάγνωση, β) Κυρίλλειος ανάγνωση, *Εκκλησιαστικός Φάρος*, τ. ΟΔ (2003), 293 - 304.
6. Τό μυστήριο τη θείας ένανθρωπήσεως σε δύο διαλόγους, «Περί της ένανθρωπήσεως του Μονογενοῦς» και «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», του ἁγίου Κυρίλλου Αλεξανδρείας, *Εκκλησιαστικός Φάρος*, τ. ΟΕ (2004), 145-277.

7. Η θρησκευτική πολιτική τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἀπὸ τὴν Α΄ ἕως καὶ τὴ Δ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, *Ἐκκλησιαστικός Φάρος*, τ. ΟΣΤ (2005), 121- 163.
8. Ὁ Βυζαντινὸς Καβάφης. Ὁ Καβάφης μέσα ἀπὸ τὰ ποιήματά του «Μανουὴλ Κομνηνός» καὶ στὴν «Ἐκκλησίαν», *Ἀνάλεκτα*, τ. Ε(2005), 211- 228.
9. Σωκράτης: Μαγευτικὴ καὶ Εἰρωνεία, *Ἐκκλησιαστικός Φάρος*, τ. ΟΖ (2006), 213-222.
10. Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καὶ οἱ σχέσεις του μέ τὸν ἑπαρχο Ὁρέστη καὶ τὴ φιλόσοφο Ὑπατία, *Ἐκκλησιαστικός Φάρος*, τ. ΟΗ (2007), 7-15. Αναδημοσίευση στό ἠλεκτρονικὸ περιοδικό *Λόγος καὶ Αντίλογος*, τεῦχος 9 (15-5 2011). (μεταφράστηκε στὰ ρωσικά καὶ δημοσιεύτηκε ὑπὸ τὸν τίτλον Свт. Кирилл Александрийский и его отношения с епархом Орестом и философом Ипатией, <http://apologet.spb.ru/ru964-svt-kirill-aleksandrijskij-i-ego-otnosheniya-s-eparkhom-orestom-i-folosofom-ipatiej> (2012)
11. Ποιές ἀπὸ τίς ἐκπαιδευτικὲς ἀρχές τῆς Μεγάλης Διδακτικῆς τοῦ Κομενίου ἰσχύουν ἔως σήμερα, *Ἐκκλησιαστικός Φάρος*, τ. ΟΘ (2008), 215-231.
12. Ὁ Κόσμος τῶν Θεῶν στὴν τραγωδίαν «Αἰῶς» τοῦ Σοφοκλή, *Ἐκκλησιαστικός Φάρος*, τ. ΟΘ (2008), 234-237.
13. Η περί τῶν Ἀγίων Γραφῶν διδασκαλία Τσιδῶρου τοῦ Πηλουσιώτη, *Ἐκκλησιαστικός Φάρος*, τ. Π (2009), 163-187.
14. Ὁ ἐνταφιασμός τῶν νεκρῶν κατὰ τὰ Ὀμηρικά καὶ τὰ μετέπειτα χριστιανικά χρόνια, *Ἐκκλησιαστικός Φάρος*, τ. Π (2009), 189-224. Αναδημοσίευση στό ἠλεκτρονικὸ περιοδικό *Λόγος καὶ Αντίλογος* τεῦχος 16 (2012).
15. Αἱ Ἱστορικαὶ Ἀνακρίβειαι τῆς ταινίας AGORA τοῦ Ἀλεχάντρο Ἀμπενάμπερ, *Ὁρθόδοξος Τύπος*, τεύχ. 1819(2010), 7. – Οἱ ἱστορικὲς ἀνακρίβειες τῆς ταινίας AGORA τοῦ Ἀλεχάντρο Ἀμπενάμπερ, *Ἐκκλησιαστικός Φάρος*, τ. ΠΑ (2010), 313-318. Αναδημοσιεύσεις στὰ ἀγγλικά στοὺς παρακάτω διαδικτυακοὺς τόπους: «Τερά Μονή Παντοκράτορος Μελισσοχωρίου», <http://www.impantokratoros.gr/D3C02F38.en.aspx>. (2010)

- στά γερμανικά: «Ιερά Μονή Παντοκράτορος Μελισσοχωρίου», <http://www.impantokratoros.gr/D3C02F38.en.aspx>. (2010)
16. Οι χρήσεις της έθνικης γραμματείας στο έργο του Κυρίλλου Αλεξανδρείας, *ΠΟΡΕΙΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑΣ*, αφιερωματικός τόμος στη μνήμη του Μακαριστού Πάπα και Πατριάρχη Αλεξανδρείας και πάσης Αφρικής κυροῦ Πέτρου τοῦ Ζ, (2010), 114-125.
μεταφράστηκε στα ρωσικά свт. Кирилла Александрийского греческого просвещения и образования,
<http://apologet.spb.ru/en/greek-texts/981-ispolzovanie-v-deyatelnosti-svt-kirilla-aleksandrijskogo-grecheskogo-prosveshcheniya-i-obrazovaniya>
17. Η «περί παίδων άαγωγή» κατά τόν Πλούταρχο και τόν Τωάννη το Χρυσόστομο, *Κοινωνία* 53(2010) 173 – 182.
18. Τό μήνυμα της Πεντηκοστής, στο «Αντιαιρετικό Έγκόλπιο», (2009) http://egolpion.com/mhnyma_penthksoths.el.aspx.
19. Η εν χρόνω κατά σάρκα γέννηση του Υιού του Θεού, στο διαδικτυακό τόπο: «Αντιαιρετικό Έγκόλπιο», (2009) http://egolpion.com/gennhsh_yiou.el.aspx.
20. Η Αίρεση του Αρείου και ή Α΄ Οίкуμενική Σύνοδος, στο «Αντιαιρετικό Έγκόλπιο», (2009) http://egolpion.com/airesh_areiou.el.aspx. (μεταφράστηκε στα ρωσικά και δημοσιεύτηκε υπό τόν τίτλο: Ересъ Ария и I Вселенский собор, *Ирина Артеми*, στο <http://apologet.spb.ru/chranenie-dogmata-v-tserkvi/eres-ariya-i-i-vselenskiy-sobor.html> (2011)
21. Χριστολογικές θέσεις και προβλήματα στόν «Ερανιστή» του Θεοδωρήτου Κύρου, *Εκκλησιαστικός Φάρος*, τ. ПА (2010), 267-312. Δημοσιεύτηκε και στο τεύχος 6^ο του ήλεκτρονικού περιοδικού ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ, 6. (15-2-2011) <http://users.sch.gr/amalsk/>.
22. Η Ιστορία και ή Γλῶσσα μας θεμέλια της έλληνικης συνείδησής μας, στο ήλεκτρονικό περιοδικό ΕΝΩΜΕΝΗ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ <http://www.enromiosini.gr/63B40FD1.print.el.aspx> Απρίλιος (2011)

23. Η αἵρεση τοῦ Ἀπολλιναρίου καί ἡ Β΄ Οἰκουμενική Σύνοδος, στοῦ δια <http://www.impantokratoros.gr/eirhnh-artemi-apollinarios.el.aspx>. (2011)
24. Η γυναικὰ στήν Ἀμοργό τόν 20^ο αἰῶνα, στοῦ <http://www.orthodoxiagr.gr/index>. (2011)
25. Οἱ μηχανισμοί τῆς Σάτιρας στοῦ Σόλο τοῦ Φίγκαρω τοῦ Γιάννη Σκαρίμπα, στο <http://www.orthodoxiagr.gr/index>. (2011). Ἀναδημοσίευση σέ συνεπτυγμένη μορφή στοῦ *Φιλολογική*, 118 (2012₁) 44-49.
26. Βασίλειος Β΄ ὁ Μακεδών. Ὁ ἐπονομαζόμενος Βουλγαροκτόνος, *ΕΡΩ* 7 (2011), 76-80.
27. Η Συμβολή τῆς Μονῆς Ἀσωμάτων Πετράκη στήν Παιδεία, δημοσίευση στοῦ ἠλεκτρονικοῦ περιοδικοῦ *Λόγος καί Ἀντίλογος* 11 (2011), <http://users.sch.gr/amalsk/>. Δημοσίευση στοῦ περιοδικοῦ *ΚΟΙΝΩΝΙΑ* (54) 2011 283-295. Ἀναδημοσίευση στόν *Ὁρθόδοξο Τύπο* 1905 (2011) 3,4 καί *Ὁρθόδοξο Τύπο* 1906 (2011) 3,4.
28. Ἀποκλίνουντα στοιχεῖα στίς διδασκαλίες τοῦ Ὁρθοδόξου Χριστιανισμοῦ καί τοῦ Ἰσλάμ, στοῦ <http://www.impantokratoros.gr/DAAAB9B8.el.aspx> (2011) καί ἀναδημοσίευση στοῦ ἠλεκτρονικοῦ περιοδικοῦ *ΕΝΩΜΕΝΗ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ* <http://www.enromiosini.gr/arthrografia/7803> Μάιος (2012)
29. Οἱ Βασικότεροι Σταθμοί στή ρήξη τῶν σχέσεων Ἀνατολικῆς καί Δυτικῆς Ἐκκλησίας μέχρι τό Μέγα Σχίσμα τοῦ 1054, *Γρηγόριος ὁ Παλαμάς*, 842 (2011) 523-550.
30. Η ἐρμηνεία τῶν Α΄ καί Β΄ πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κατὰ τόν Ἅγιο Κύριλλο Ἀλεξανδρείας, *Ἐταιρεία τῶν Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν* Λ1, (2011) 377-390
31. Σύγκριση τοῦ «Περὶ εὐθυμίας» ἔργου τοῦ Πλουτάρχου μέ τίς ἐπιστολές «Πρὸς Ὀλυμπιάδα» τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Ἐκκλησιαστικός Φάρος*, τ. ΠΒ΄ (2011), 205-236. μεταφράστηκε στά ρωσικά *Сопоставление труда Плутарха "О веселии" с письмами "К Олимпиаде" свт. Иоанна Златоуста*, στοῦ <http://apologet.spb.ru/en/greek-texts/766-составление->

- труда-плутарха-«ο-веселии»-с-письмами-«к-олимпиаде»-свт-иоанна-златоуста (2012)
32. Diasporic Communities in Rhodes 1350-1450. The Knights of Rhodes - The Hospitallers, *Εκκλησιαστικός Φάρος*, τ. ΠΒ΄ (2011), 237-247.
33. «Σκάνδαλον Οίκουμενικόν». Η απόρριψη τοῦ ὁρόου Θεοτόκος ἀπό το Νεστόριο καί ἡ ἀνασκευή τῆς διδασκαλίας του ἀπό τόν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας, *Νέα Σιών*, 91 (2011) 179- 202. (μεταφράστηκε στά ρωσικά καί δημοσιεύτηκε: соблазн вселенского масштаба. Отвержение термина богоматерь Несторием Константинопольским и опровержение его учения свт. Кириллом Александрийским (частичный перевод на русский язык), στο <http://apologet.spb.ru/ru-otverzhenie-termina-bogomater-nestoriem-konstantinopolskim-i-oproverzhenie-ego-ucheniya-svt-kirillom-aleksandrijskim>. (2012)
34. Η σχέση τῶν Ἑλλήνων μέ τούς Βενετούς καί τούς ἄλλους Δυτικούς Εὐρωπαίους ἀπό τό 13^ο - 18^ο αἰῶνα, Δημοσιεύτηκε στό τεύχος 14ο του ηλεκτρονικοῦ περιοδικοῦ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ. (2012), δημοσιευμένο στό <http://users.sch.gr/amalsk/Arheio/14Issue/4Venetoi.pdf>.
35. The rejection of the term Theotokos by Nestorius Constantinople and the refutation of his teaching by Cyril of Alexandria, στο *Γρηγόριος Παλαμάς* 845 (2012) 153-177.
36. «Κοινωνική τάξη καί ἠθική» στίς ἡρώιδες τοῦ ἔργου Φόνισσα τοῦ Ἀλέξανδρου Παπαδιαμάντη, Δημοσιεύτηκε στό ηλεκτρονικό περιοδικό 24grammata.com/ ιστορία της Λογοτεχνίας/ Παπαδιαμάντης- <http://www.24grammata.com/?p=32620> (1.10. 2012)
37. Η παιδική ἐργασία στήν Ἑλλάδα κατά τό 19^ο καί 20^ο αἰῶνα, Δημοσιεύτηκε στό ηλεκτρονικό περιοδικό 24grammata.com- free ebook (κατηγορία: επιστημονικές μελέτες) -<http://www.24grammata.com/?p=32796> (8.10. 2012)

38. Император Константин Великий и его обращение к христианству
Constantine the Great and his turning to Christianity,
στό <http://apologet.spb.ru/ru/1093.html> (24 Οκτωβρίου
2012)
39. Τό Εὐρωπαϊκό Ὑπόβαθρο τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνα τῆς
Ἀπελευθέρωσης- Ἀπό τό Διαφωτισμό στό Φιλελληνισμό καί
τή στάση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, δημοσιεύτηκε στό
ἠλεκτρονικό Περιοδικό ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ τευχ. 16 (28-
10-2012)
40. Τό Παραμύθι στή Λογοτεχνία, Δημοσιεύτηκε στό
ἠλεκτρονικό περιοδικό 24grammata.com- free ebook
(κατηγορία: επιστημονικές μελέτες)-
<http://www.24grammata.com/?p=34785> (12.11.2012)
41. Ἡ ἐπιδαψίλευση τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στους
ἄνθρώπους, κατά τόν Τσίδωρο τόν Πηλουσιώτη καί τόν
Κύριλλο Ἀλεξανδρείας. Α΄ μέρος. Δημοσιεύτηκε στό
ἠλεκτρονικό περιοδικό Πεμπτουσία, στίς 23 Δεκεμβρίου
2012. <http://www.pemptousia.gr/2012/12>. Τό Β΄ μέρος
Δημοσιεύτηκε στό ἠλεκτρονικό περιοδικό Πεμπτουσία, στίς
28 Δεκεμβρίου 2012. <http://www.pemptousia.gr/2012/12>.
42. Ἡ περίοδος τοῦ Μεσοπολέμου καί οἱ κρίσεις στήν
ἐλληνική κοινωνία. Δημοσιεύτηκε στό ἠλεκτρονικό περιοδικό
24grammata.com- free ebook (κατηγορία: επιστημονικές
μελέτες), [http://www.24grammata.com/wp-
content/uploads/2013/01/Artemi-krieis-mesopolemo-
24grammata.com_.pdf](http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2013/01/Artemi-krieis-mesopolemo-24grammata.com_.pdf) (21.1.2013). Ἀναδημοσίευση στό
ἠλεκτρονικό περιοδικό Πεμπτουσία Α΄ (31.1.2013),
<http://www.pemptousia.gr/2013/01/>. Τό Β΄ μέρος
<http://www.pemptousia.gr/2013/02/> (4.2.2013)
43. Cyril of Alexandria's critique of the term Theotokos
by Nestorius Constantinople, Acta Theologica 2 (2012) 1-
16, Acta theologica vol.32, no.2, Bloemfontein Dec.2012,
University of the Free State, Print version ISSN 1015-
8758.
44. Ἡ Παναγία τῶν σκαλῶν θεμέλιο τοῦ Χριστιανικοῦ
Αἰσθήματος τῶν Ἀποργίνων, Α.΄ Δημοσιεύτηκε στό

ηλεκτρονικό περιοδικό *Πεμπτουςία*, στίς 7 Ιανουαρίου 2013
<http://www.pemptousia.gr/2013/02>, (7.2.2013). Ἡ Παναγία
τῶν σκαλῶν θεμέλιο τοῦ Χριστιανικοῦ Αἰσθήματος τῶν
Ἀμοργίνων, Β΄ <http://www.pemptousia.gr/2013/02>,
(10.2.2013). Ἡ Παναγία τῶν σκαλῶν θεμέλιο τοῦ
Χριστιανικοῦ Αἰσθήματος τῶν Ἀμοργίνων, Γ΄
<http://www.pemptousia.gr/2013/02>, (13.2.2013).

45. Θρησκείες καί Πολιτική στή Νεωτερικότητα.
Δημοσιεύτηκε στό ηλεκτρονικό περιοδικό 24grammata.com-
free ebook (κατηγορία: επιστημονικές μελέτες- θρησκεία),
[http://www.24grammata.com/wp-](http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2013/02/Artemi-neoterikotita-24grammata.com_.pdf)
[content/uploads/2013/02/Artemi-neoterikotita-](http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2013/02/Artemi-neoterikotita-24grammata.com_.pdf)
[24grammata.com_.pdf](http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2013/02/Artemi-neoterikotita-24grammata.com_.pdf) (11.2.2013). Ἐπαναδημοσίευση στό
ηλεκτρονικό περιοδικό *Πεμπτουςία*, Θρησκείες καί Πολιτική
στή Νεωτερικότητα [1] (6 Μαρτίου 2013),
<http://www.pemptousia.gr/2013/03>. Θρησκείες καί Πολιτική
στή Νεωτερικότητα [2], 8 Μαρτίου 2013,
<http://www.pemptousia.gr/2013/03>. Θρησκείες καί Πολιτική
στή Νεωτερικότητα [3], (12 Μαρτίου 2013),
<http://www.pemptousia.gr/2013/03>.

46. Ὁρθοδοξία & Οἰκουμενισμός. Δρόμοι παράλληλοι ἢ
ἀντίθετοι; [1] Δημοσιεύτηκε στό ηλεκτρονικό περιοδικό
Πεμπτουςία, στίς 20 Φεβρουαρίου 2013,
[http://www.pemptousia.gr/2013/02/ορθοδοξία-οικουμενισμός-](http://www.pemptousia.gr/2013/02/ορθοδοξία-οικουμενισμός-δρόμοι-1)
[δρόμοι-1](http://www.pemptousia.gr/2013/02/ορθοδοξία-οικουμενισμός-δρόμοι-1). Ὁρθοδοξία & Οἰκουμενισμός. Δρόμοι παράλληλοι ἢ
ἀντίθετοι; [2] Δημοσιεύτηκε στό ηλεκτρονικό περιοδικό
Πεμπτουςία, στίς 23 Φεβρουαρίου 2013,
[http://www.pemptousia.gr/2013/02/ορθοδοξία-οικουμενισμός-](http://www.pemptousia.gr/2013/02/ορθοδοξία-οικουμενισμός-δρόμοι-2)
[δρόμοι-2](http://www.pemptousia.gr/2013/02/ορθοδοξία-οικουμενισμός-δρόμοι-2). Ὁρθοδοξία & Οἰκουμενισμός. Δρόμοι παράλληλοι ἢ
ἀντίθετοι; [3] Δημοσιεύτηκε στό ηλεκτρονικό περιοδικό
Πεμπτουςία, στίς 25 Φεβρουαρίου 2013,
[http://www.pemptousia.gr/2013/02/ορθοδοξία-οικουμενισμός-](http://www.pemptousia.gr/2013/02/ορθοδοξία-οικουμενισμός-δρόμοι-3)
[δρόμοι-3](http://www.pemptousia.gr/2013/02/ορθοδοξία-οικουμενισμός-δρόμοι-3)

47. Συγκριτική Μελέτη ἔργων τοῦ Ἀγγελοῦ Σικελιανοῦ,
Κώστα Βάρναλη καί Γεωργίου Σεφέρη, Δημοσιεύτηκε στό
τεῦχος 17^ο τοῦ ηλεκτρονικοῦ περιοδικοῦ *ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ*

ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ (15.2.2013), στο

<http://users.sch.gr/amalsk/Arheio/17Issue/Sefer.pdf>

48. A brief History of Icons controversy, Δημοσιεύτηκε στο ηλεκτρονικό περιοδικό *Πεμπτουςία*, στις 22 Μαρτίου 2013, <http://www.pemptousia.com/2013/03/a-brief-history-of-icons-controversy/>

49. Τό πολιτικό καί θεολογικό υπόβαθρο τῆς διαμάχης μεταξύ εἰκονοκλαστῶν καί εἰκονολατρῶν (726/30-843 μ.Χ.) (1), Δημοσιεύτηκε στο ηλεκτρονικό περιοδικό *Πεμπτουςία*, στις 22 Μαρτίου 2013, <http://www.pemptousia.gr/2013/03/το-πολιτικό-και-θεολογικό-υπόβαθρο-της>. Τό πολιτικό καί θεολογικό υπόβαθρο τῆς διαμάχης μεταξύ εἰκονοκλαστῶν καί εἰκονολατρῶν (726/30-843 μ.Χ.) (2), Δημοσιεύτηκε στο ηλεκτρονικό περιοδικό *Πεμπτουςία*, στις 27 Μαρτίου 2013, <http://www.pemptousia.gr/2013/03/το-πολιτικό-και-θεολογικό-υπόβαθρο-της-2>. Τό πολιτικό καί θεολογικό υπόβαθρο τῆς διαμάχης μεταξύ εἰκονοκλαστῶν καί εἰκονολατρῶν (726/30-843 μ.Χ.) (3), Δημοσιεύτηκε στο ηλεκτρονικό περιοδικό *Πεμπτουςία*, στις 30 Μαρτίου 2013, <http://www.pemptousia.gr/2013/03/το-πολιτικό-και-θεολογικό-υπόβαθρο-της-3>. Δημοσιεύτηκε ὀλόκληρη στις 24 Μαρτίου 2013 (Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας) στο ηλεκτρονικό περιοδικό http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2013/03/Artemi-eikonomaxia-www.24grammata.com_.pdf

ISBN: 978-960-93-5043-3

νέο e-book

24

24grammata.com

σειρά: εν καινώ, αρ. σειράς: 44